

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

КАДАР Артем Миколайович

УДК 343.352

ДИСЕРТАЦІЯ
ІНСТИТУТ ПРЕДСТАВНИЦТВА, ЯК ІНСТРУМЕНТ
РОЗВ'ЯЗАННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ: ТЕОРІЯ ТА
ПРАКТИКА

зі спеціальності 293 – Міжнародне право

галузі знань 29 - Міжнародні відносини

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.М.Кадар

Науковий керівник:

Волошин Юрій Олексійович

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Кадар А.М. Інститут представництва, як інструмент розв'язання міжнародних спорів: теорія та практика. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право». – Державний університет «Київський авіаційний інститут». – Київ, 2026.

Ця дисертація присвячена комплексному міждисциплінарному аналізу інституту представництва як ключового інструменту вирішення міжнародних спорів у контексті сучасних викликів у сфері міжнародної безпеки, збройних конфліктів, цифровізації дипломатії та трансформації характеру міжнародних відносин. Тема є надзвичайно актуальною через стрімке зростання кількості та складності міжнародних спорів, масштабну збройну агресію Російської Федерації проти України з 24 лютого 2022 року та необхідність адаптації традиційних механізмів представництва до нових реалій гібридних конфліктів, інформаційної війни та кіберзагроз. Події останніх років продемонстрували вирішальне значення ефективних механізмів представництва для захисту національних інтересів на міжнародній арені, документування військових злочинів та захисту прав власних громадян в екстремальних умовах.

Тема присвячена комплексному міждисциплінарному аналізу інституту представництва як ключового інструменту вирішення міжнародних спорів у контексті сучасних викликів міжнародній безпеці, збройних конфліктів, цифровізації дипломатії та трансформації характеру міжнародних відносин. Тема є надзвичайно актуальною через стрімке зростання кількості та складності міжнародних спорів, масштабну збройну агресію Російської Федерації проти України з 24 лютого 2022 року та необхідність адаптації традиційних механізмів представництва до нових реалій гібридних конфліктів, інформаційних воєн та кіберзагроз. Події останніх років продемонстрували вирішальне значення ефективних механізмів представництва для захисту національних інтересів на міжнародній арені,

документування військових злочинів та захисту прав власних громадян в екстремальних умовах.

У першій частині книги розглядаються теоретичні та правові основи інституту представництва в міжнародному праві. Аналізується історична еволюція інституту представництва від найдавніших форм дипломатичних місій до сучасних багатосторонніх механізмів. Визначаються поняття, види та функції представництва, включаючи представництво *ex officio*, дипломатичне представництво, консульське представництво та представництво в міжнародних організаціях.

Вивчається еволюція функцій переговорів та представництва в контексті розвитку міжнародного права, від традиційних двосторонніх дипломатичних відносин до складних і багатогранних систем взаємодії між державами, міжнародними організаціями та недержавними суб'єктами. Особлива увага приділяється аналізу принципу мирного врегулювання міжнародних спорів як нормативної основи інституту представництва. Детально аналізується його закріплення в Статуті Організації Об'єднаних Націй, Манільській декларації 1982 року про мирне врегулювання міжнародних спорів, Гельсінському заключному акті 1975 року, Декларації 1970 року про принципи міжнародного права та інших ключових міжнародних правових документах. Доводиться, що цей принцип лежить в основі легітимності та ефективності всіх форм міжнародного представництва в процесі врегулювання конфліктів, визначає межі допустимих методів захисту національних інтересів та створює нормативну основу для функціонування дипломатичних, консульських та інших представницьких інститутів. Аналізується взаємозв'язок між принципом мирного врегулювання спорів та іншими фундаментальними принципами міжнародного права, включаючи принципи суверенної рівності держав, невтручання у внутрішні справи та добросовісного виконання міжнародних зобов'язань.

Другий розділ присвячений детальному аналізу міжнародно-правового механізму регулювання інституту представництва в системі міжнародного

врегулювання спорів. Характеризується традиційний регулятивний механізм, зокрема положення Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року та Віденської конвенції про консульські зносини 1963 року, які встановлюють правові рамки діяльності дипломатичних і консульських установ. Детально аналізуються функції дипломатичних представництв: представництво акредитуваної держави, захист інтересів держави та її громадян, ведення переговорів, з'ясування всіма законними засобами умов і подій у приймаючій державі, сприяння дружнім відносинам та розвитку економічних, культурних і наукових зв'язків. Проаналізовано Гаазькі конвенції 1899 та 1907 років про мирне врегулювання міжнародних спорів, які вперше систематизували процедури дипломатичного врегулювання конфліктів, включаючи добрі послуги, посередництво, комісії з розслідування та міжнародний арбітраж. Було розглянуто Віденську конвенцію 1975 року про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями загального характеру, яка регулює правовий статус постійних представництв, спеціальних місій та делегацій держав при міжнародних організаціях. Були вивчені особливості діяльності постійних представництв держав при міжнародних організаціях та їх значення у врегулюванні міжнародних спорів у багатосторонньому форматі. На відміну від традиційних дипломатичних місій, які зосереджуються на двосторонніх відносинах, постійні представництва діють у багатосторонньому форматі, створюючи унікальні можливості для координації позицій, формування альянсів, проведення складних переговорів та участі в розробці колективних рішень, що мають глобальний або регіональний вплив. Детально аналізується роль дипломатичних і консульських установ у системі вирішення міжнародних спорів, їх функції у проведенні переговорів, посередництві, захисті прав громадян, координації міжнародної допомоги та документуванні порушень міжнародного права. Особлива увага приділяється аналізу практики Міжнародного суду Організації Об'єднаних Націй, зокрема справ між Камеруном і Нігерією та справи Габчіково-Надьмарош, які продемонстрували

необхідність міждисциплінарного підходу та участі технічних експертів у представницьких делегаціях.

Третій розділ присвячений аналізу питань міжнародного права та перспектив розвитку інституту представництва на сучасному етапі. Аналізуються проблеми та суперечності перехідного періоду реформування інституту представництва, зокрема правова невизначеність щодо статусу нових форм представництва, конфлікти компетенції між різними представницькими органами, відсутність єдиних міжнародних стандартів цифрової дипломатії та кібербезпеки дипломатичних комунікацій. Розглядається проблема адаптації Віденських конвенцій до умов цифрової епохи, зокрема питання захисту електронного листування дипломатів, кібербезпеки дипломатичних місій, статусу віртуальних представництв та онлайн-переговорів. Особливу увагу приділено вивченню особливостей функціонування інституту представництва в умовах війни та збройної агресії, зокрема на прикладі агресії Росії проти України. Визначено конкретні проблеми, пов'язані із захистом прав населення на окупованих територіях, забезпеченням безперервності представницьких функцій в умовах тимчасової втрати державою контролю над частиною території, втратою ліній зв'язку, руйнуванням інфраструктури та необхідністю евакуації дипломатичного персоналу. Було досліджено досвід України у використанні міжнародних судових механізмів для захисту національних інтересів, зокрема справу проти Російської Федерації в Міжнародному Суді ООН, Європейському суді з прав людини та Міжнародному кримінальному суді. Проаналізовано вплив пандемії COVID-19 на функціонування інституту представництва, зокрема перехід до віртуального формату переговорів та засідань міжнародних організацій. Вивчено виклики кібербезпеки для дипломатичних інститутів, зокрема кібератаки на інформаційні системи дипломатичних представництв під час війни 2022 року.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що вперше у вітчизняній та зарубіжній міжнародно-правовій науці проведено комплексний аналіз

інституту представництва як інструменту вирішення міжнародних спорів у контексті сучасних викликів. Вперше розроблено концептуальну модель функціонування інституту представництва в умовах збройної агресії, яка поєднує класичні дипломатичні механізми з інноваційними цифровими інструментами та враховує особливості сучасних гібридних конфліктів. Доведено та запропоновано необхідність створення системи критеріїв для визначення правового статусу інституту представництва у разі тимчасової втрати державою контролю над частиною своєї території. Введено поняття цифрового представництва в міжнародному праві як нової форми здійснення представницьких функцій з використанням електронної ідентифікації, онлайн-платформ, технологій блокчейну та захищених каналів зв'язку. Запропоновано типологію міжнародних спорів за критерієм участі представницької інституції, яка включає класичні міждержавні спори, багатосторонні конфлікти за участю міжнародних організацій, асиметричні спори між державами та недержавними суб'єктами, а також гібридні спори з елементами інформаційної війни. Розроблено теоретичну модель багаторівневого представництва в міжнародних спорах, яка передбачає одночасне функціонування державного, міжурядового, експертного та громадського рівнів представництва з чіткими механізмами координації. Сформульовано концепцію безперервності представництва у разі збройного конфлікту, що забезпечує збереження представницьких функцій навіть у разі тимчасової втрати фізичного доступу до території. Розроблено правову доктрину оборонного представництва громадян держави на окупованих територіях з використанням механізмів міжнародних організацій, третіх держав та спеціалізованих гуманітарних місій. Удосконалено класифікацію мирних засобів врегулювання міжнародних спорів шляхом виділення превентивної дипломатії як окремої категорії з конкретними процедурними механізмами. Поглиблено розуміння принципу мирного врегулювання міжнародних спорів через призму його застосування в контексті сучасних геополітичних викликів, включаючи інформаційну війну, кіберзагрози та гібридні конфлікти. На основі

аналізу діяльності дипломатичних і консульських представництв в умовах війни та обмеженого доступу до окупованих територій розроблено положення щодо функцій дипломатичних і консульських представництв у системі врегулювання міжнародних спорів.

Практична цінність цього дослідження полягає у розробці конкретних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення міжнародно-правового регулювання інституту представництва. Пропонується створити спеціалізований міжнародний реєстр представників у міжнародних спорах під егідою ООН, що забезпечить прозорість делегування повноважень, перевірку кваліфікації представників та запобігання конфліктам інтересів. Розроблено систему критеріїв оцінки ефективності представництва в конкретних міжнародних спорах, яка включає швидкість реагування, складність представництва інтересів, якість правової аргументації та ефективність переговорів. Розроблено детальні правила процедури діяльності мобільних представницьких місій у прикордонних та деокупованих районах, включаючи правила безпеки персоналу, стандарти збору доказів та процедури взаємодії з місцевим населенням. Запропоновано створити міжнародний фонд для підтримки представництва малих держав та держав у конфліктних ситуаціях. Розроблено модель координаційного центру в системі Організації Об'єднаних Націй для координації діяльності постійних місій, спеціальних місій та регіональних організацій у врегулюванні міжнародних спорів. Розроблено міжнародні стандарти безпеки каналів зв'язку в зонах конфліктів та протоколи електронної документації порушень міжнародного права для міжнародних трибуналів із використанням шифрування, технологій блокчейну та безпечного хмарного зберігання. Запропоновано комплексну систему електронних послуг для внутрішньо переміщених осіб та біженців, яка забезпечує дистанційне представництво держави за допомогою цифрової ідентифікації та онлайн-консульських послуг.

Результати дослідження мають теоретичне значення для розвитку науки міжнародного публічного права, дипломатичного та консульського права,

права міжнародних організацій та міжнародного гуманітарного права. Практична цінність результатів полягає в можливості їх використання державними органами України, зокрема Міністерством закордонних справ України, постійними представництвами України при міжнародних організаціях, дипломатичними та консульськими установами України за кордоном, а також міжнародними організаціями при розробці стратегій вирішення конфліктів та міжнародними судовими інститутами при розгляді міжнародних спорів. Матеріали дисертації можуть бути використані в навчальному процесі при викладанні нормативних та спеціалізованих дисциплін з міжнародного публічного права, дипломатичного та консульського права, права міжнародних організацій, міжнародного гуманітарного права у вищих навчальних закладах України та за кордоном, а також при підготовці підручників, навчальних посібників та програм підвищення кваліфікації дипломатів.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародні організації, міжнародні спори, міжнародні стандарти, глобалізаційні виклики, інститут представництва, дипломатія, принципи міжнародного права, механізми захисту прав людини, механізми імплементації, відповідальність за військові злочини, міжнародне гуманітарне право, міжнародні санкції, санкційна політика, перехідне правосуддя, наднаціональні органи, військова агресія, окупована територія.

ABSTRACT

Kadar A.M. The Institution of Representation as a Tool for Resolving International Disputes: Theory and Practice. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript. Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in the field of 293 ‘International Law’. – State University ‘Kyiv Aviation Institute’. – Kyiv, 2026.

This dissertation is devoted to a comprehensive interdisciplinary analysis of the institution of representation as a key instrument for resolving international disputes in the context of contemporary challenges in the field of international security, armed conflicts, the digitalisation of diplomacy, and the transformation of the nature of international relations. The topic is extremely relevant due to the rapid growth in the number and complexity of international disputes, the large-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine since 24 February 2022, and the need to adapt traditional mechanisms of representation to the new realities of hybrid conflicts, information warfare, and cyber threats. The events of recent years have demonstrated the crucial importance of effective representation mechanisms for protecting national interests in the international arena, documenting war crimes, and protecting the rights of one's own citizens in extreme conditions.

The topic is devoted to a comprehensive interdisciplinary analysis of the institution of representation as a key tool for resolving international disputes in the context of contemporary challenges to international security, armed conflicts, the digitalisation of diplomacy, and the transformation of the nature of international relations. The topic is extremely relevant due to the rapid growth in the number and complexity of international disputes, the large-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine since 24 February 2022, and the need to adapt traditional mechanisms of representation to the new realities of hybrid conflicts, information wars, and cyber threats. The events of recent years have demonstrated the crucial importance of effective representation mechanisms for protecting national interests

in the international arena, documenting war crimes, and protecting the rights of one's own citizens in extreme conditions.

The first part of the book examines the theoretical and legal foundations of the institution of representation in international law. It analyses the historical evolution of the institution of representation from the earliest forms of diplomatic missions to modern multilateral mechanisms. It defines the concepts, types and functions of representation, including *ex officio* representation, diplomatic representation, consular representation and representation in international organisations.

The evolution of the functions of negotiation and representation in the context of the development of international law is studied, from traditional bilateral diplomatic relations to complex and multifaceted systems of interaction between states, international organisations and non-state actors. Particular attention is paid to the analysis of the principle of peaceful settlement of international disputes as the normative basis of the institution of representation. Its consolidation in the Charter of the United Nations, the 1982 Manila Declaration on the Peaceful Settlement of International Disputes, the 1975 Helsinki Final Act, the 1970 Declaration on Principles of International Law and other key international legal documents is analysed in detail. It is argued that this principle underlies the legitimacy and effectiveness of all forms of international representation in the conflict resolution process, defines the limits of permissible methods of protecting national interests, and creates a normative basis for the functioning of diplomatic, consular, and other representative institutions. The interrelationship between the principle of peaceful settlement of disputes and other fundamental principles of international law, including the principles of sovereign equality of states, non-interference in internal affairs and good faith fulfilment of international obligations, is analysed.

The second chapter is devoted to a detailed analysis of the international legal mechanism for regulating the institution of representation in the system of international dispute settlement. It characterises the traditional regulatory

mechanism, in particular the provisions of the 1961 Vienna Convention on Diplomatic Relations and the 1963 Vienna Convention on Consular Relations, which establish the legal framework for the activities of diplomatic and consular institutions. The functions of diplomatic missions are analysed in detail: representation of the accrediting state, protection of the interests of the state and its citizens, conducting negotiations, ascertaining by all lawful means the conditions and events in the receiving state, promoting friendly relations and the development of economic, cultural and scientific ties. The Hague Conventions of 1899 and 1907 on the peaceful settlement of international disputes, which for the first time systematised the procedures for diplomatic settlement of conflicts, including good offices, mediation, commissions of inquiry and international arbitration, are analysed. The 1975 Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with International Organisations of a General Character, which regulates the legal status of permanent missions, special missions and delegations of states to international organisations, was considered. The features of the activities of permanent missions of states to international organisations and their importance in the settlement of international disputes in a multilateral format were studied. Unlike traditional diplomatic missions, which focus on bilateral relations, permanent missions operate in a multilateral format, creating unique opportunities for coordinating positions, forming alliances, conducting complex negotiations and participating in the development of collective decisions that have a global or regional impact. The role of diplomatic and consular institutions in the system of international dispute resolution, their functions in conducting negotiations, mediation, protecting the rights of citizens, coordinating international assistance, and documenting violations of international law are analysed in detail. Particular attention is paid to the analysis of the practice of the International Court of Justice of the United Nations, in particular the cases between Cameroon and Nigeria and the Gabčíkovo-Nagymaros case, which demonstrated the need for an interdisciplinary approach and the participation of technical experts in representative delegations.

The third section is devoted to the analysis of international law issues and the prospects for the development of the institution of representation at the present stage. It analyses the problems and contradictions of the transitional period of reforming the institution of representation, in particular the legal uncertainty regarding the status of new forms of representation, conflicts of competence between different representative bodies, and the lack of uniform international standards for digital diplomacy and cybersecurity of diplomatic communications. The problem of adapting the Vienna Conventions to the conditions of the digital age is considered, in particular the issues of protecting the electronic correspondence of diplomats, the cybersecurity of diplomatic missions, the status of virtual representations and online negotiations. Particular attention is paid to studying the peculiarities of the functioning of the institution of representation in conditions of war and armed aggression, in particular, using the example of Russia's aggression against Ukraine. Specific problems are identified related to the protection of the rights of the population in the occupied territories, ensuring the continuity of representative functions in conditions of temporary loss of state control over part of the territory, loss of communication lines, destruction of infrastructure, and the need to evacuate diplomatic personnel. Ukraine's experience in using international judicial mechanisms to protect national interests was examined, in particular the case against the Russian Federation in the UN International Court of Justice, the European Court of Human Rights and the International Criminal Court. The impact of the COVID-19 pandemic on the functioning of the institution of representation was analysed, in particular the transition to a virtual format for negotiations and meetings of international organisations. Cybersecurity challenges for diplomatic institutions were studied, in particular cyberattacks on the information systems of diplomatic missions during the 2022 war.

The scientific novelty of the dissertation lies in the fact that, for the first time in domestic and foreign international legal science, a comprehensive analysis of the institution of representation as an instrument for resolving international disputes in

the context of contemporary challenges has been conducted. For the first time, a conceptual model of the functioning of the institution of representation in conditions of armed aggression has been developed, which combines classical diplomatic mechanisms with innovative digital tools and takes into account the peculiarities of modern hybrid conflicts. The necessity of creating a system of criteria for determining the legal status of the institution of representation in the event of a state's temporary loss of control over part of its territory has been proven and proposed. The concept of digital representation in international law has been introduced as a new form of performing representative functions using electronic identification, online platforms, blockchain technologies, and secure communication channels. A typology of international disputes based on the criterion of the participation of a representative institution has been proposed, which includes classic interstate disputes, multilateral conflicts involving international organisations, asymmetric disputes between states and non-state actors, as well as hybrid disputes with elements of information warfare. A theoretical model of multi-level representation in international disputes has been developed, which provides for the simultaneous functioning of state, intergovernmental, expert and public levels of representation with clear coordination mechanisms. A concept of continuity of representation in the event of armed conflict has been formulated, ensuring the preservation of representative functions even in the event of temporary loss of physical access to the territory. A legal doctrine of defensive representation of citizens of a state in occupied territories has been developed, using the mechanisms of international organisations, third states and specialised humanitarian missions. The classification of peaceful means of settling international disputes has been improved by singling out preventive diplomacy as a separate category with specific procedural mechanisms. The understanding of the principle of peaceful settlement of international disputes has been deepened through the prism of its application in the context of contemporary geopolitical challenges, including information warfare, cyber threats and hybrid conflicts. Based on an analysis of the activities of diplomatic and consular missions in conditions of war and limited access to occupied

territories, provisions have been developed regarding the functions of diplomatic and consular missions in the system of international dispute settlement.

The practical value of this study lies in the development of specific recommendations aimed at improving the international legal regulation of the institution of representation. It is proposed to create a specialised international register of representatives in international disputes under the auspices of the UN, which will ensure transparency in the delegation of powers, verification of the qualifications of representatives and prevention of conflicts of interest. A system of criteria for assessing the effectiveness of representation in specific international disputes has been developed, which includes speed of response, complexity of representation of interests, quality of legal argumentation, and effectiveness of negotiations. Detailed rules of procedure have been developed for mobile representative missions in border and de-occupied areas, including staff safety rules, standards for evidence collection, and procedures for interacting with the local population. A proposal has been made to create an international fund to support the representation of small states and states in conflict situations. A model coordination centre has been developed within the United Nations system to coordinate the activities of permanent missions, special missions and regional organisations in the settlement of international disputes. International standards for the security of communication channels in conflict zones and protocols for the electronic documentation of violations of international law for international tribunals have been developed, using encryption, blockchain technologies and secure cloud storage. A comprehensive system of electronic services for internally displaced persons and refugees has been proposed, which provides remote representation of the state through digital identification and online consular services.

The results of the research are of theoretical importance for the development of international public law, diplomatic and consular law, the law of international organisations and international humanitarian law. The practical value of the results lies in their potential use by Ukrainian state bodies, in particular the Ministry of

Foreign Affairs of Ukraine, permanent representations of Ukraine to international organisations, diplomatic and consular institutions of Ukraine abroad, as well as international organisations in the development of conflict resolution strategies and international judicial institutions in the consideration of international disputes. The materials of the dissertation can be used in the educational process when teaching normative and specialised disciplines in international public law, diplomatic and consular law, the law of international organisations, and international humanitarian law in higher educational institutions in Ukraine and abroad, as well as in the preparation of textbooks, teaching aids, and programmes for the professional development of diplomats.

Keywords: International Law, International Organizations, International Disputes, International Standards, Globalization Challenges, the Institution of Representation, Diplomacy, Principles of International Law, Human Rights Protection Mechanisms, Implementation Mechanisms, Accountability for War Crimes, International Humanitarian Law, International Sanctions, Sanctional Policy, Transitional Justice, Supranational Bodies, Military Aggression, and Occupied Territory.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

– наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

у наукових фахових виданнях України та країн ЄС:

1. Кадар А.М. Дипломатичне представництво як механізм врегулювання сучасних міжнародних викликів. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. №3. С.670-672. DOI: [10.32782/2524-0374/2025-3/178](https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-3/178)

2. Кадар А.М. Принцип вирішення міжнародних спорів мирними засобами: проблемні аспекти реалізації. Право і суспільство. 2025. №2. С.512-520. DOI: [10.32842/2078-3736/2025.2.70](https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.70)

3. Кадар А.М. Інститут представництва в системі регіональних механізмів захисту прав жінок: теоретико-правове дослідження. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. №6. С.307-312. DOI: [10.32782/2524-0374/2025-6/62](https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-6/62)

– наукові праці, які засвідчують апробацію дисертації:

4. Кадар А.М. Інститут представництва як інструмент розв'язання міжнародних спорів. Конституційне право ЄС в аспекті євроінтеграції України: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 21 квітня 2023 року). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2023, С. 340-342. URL: <https://docs.google.com/document/d/1DxonE58Zqu4Md8Ao9zVlhWgE3-WCz0WXnbf2CLvEgJQ/edit?tab=t.0>

5. Кадар А.М. The principle of settlement of international disputes by peaceful means as a normative basis for the institution of representation. Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики: Міжнародна науково-практична конференція, Київ, 2024. С. 114-117. URL: https://drive.google.com/file/d/1HG_Sl5z75kOdKbFrgNqXPrX4TSY3kr4F/view

6. Кадар А.М. Еволюція інституту представництва у міжнародному праві: від класичних до сучасних моделей мирного врегулювання спорів. Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства: Науково-практична конференція Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. С. 38. URL: https://www.newroute.org.ua/wp-content/uploads/sgv_58.pdf

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЯК ІНСТРУМЕНТУ РОЗВ'ЯЗАННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ.....	36
1.1. Інститут представництва в міжнародному праві: поняття, види, функції.....	36
1.2. Принцип вирішення міжнародних спорів мирними засобами як нормативна основа інституту представництва.....	61
1.3. Висновки до розділу 1.....	89
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕДСТАВНИЦТВА В СИСТЕМІ РОЗВ'ЯЗАННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ.....	94
2.1. Конвенційний механізм регулювання інституту представництва в сфері розв'язання міжнародних спорів.....	94
2.2. Специфіка діяльності інституту постійних представництв держав при міжнародних організаціях та їх значення у вирішенні міжнародних спорів..	106
2.3. Дипломатичні та консульські установи в системі розв'язання міжнародних спорів.....	135
2.4. Висновки до розділу 2.....	163
РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПРЕДСТАВНИЦТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	166
3.1. Реформування інституту представництва: суперечності перехідного періоду.....	166
3.2. Перспективи удосконалення інституту представництва в умовах воєнного стану.....	183
3.3. Висновки до розділу 3.....	201
ВИСНОВКИ.....	207
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	220
ДОДАТКИ.....	248

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Інститут представництва є фундаментальним елементом сучасної системи міжнародних відносин, що забезпечує ефективну комунікацію між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права. У контексті розв'язання міжнародних спорів цей інститут набуває особливого значення, оскільки саме через механізми представництва здійснюються дипломатичні переговори, медіація, арбітраж та судові процедури, які є основою мирного врегулювання конфліктів.

Актуальність теми дослідження обґрунтована за такими основними факторами як етап розвитку та трансформація характеру міжнародних відносин.

Розвиток міжнародних відносин можна охарактеризувати типологічним зростанням кількості та ускладнення характеру міжнародних спорів. Події останніх років, зокрема повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, продемонстрували критичну важливість ефективних механізмів представництва для захисту національних інтересів на міжнародній арені. Україна активно використовує всі доступні інструменти дипломатичного та консульського представництва для координації міжнародної підтримки, документування воєнних злочинів та забезпечення захисту прав власних громадян. Масштаби цієї агресії, що призвело до величезних людських жертв, масових депортацій населення, вимагають не лише дипломатичної відповіді, але й глибокого переосмислення існуючих механізмів міжнародного представництва в екстремальних умовах.

Щодо трансформації характеру міжнародних конфліктів то в кінцевому випадку це вимагає адаптації традиційних моделей представництва до нових реалій. Сучасні спори часто мають транснаціональний характер, охоплюють

не лише конфліктуючі держави, а й міжнародні організації, транснаціональні корпорації та недержавних акторів. Приклади з практики Міжнародного Суду ООН наочно демонструють цю тенденцію. Зокрема, у справі «сухопутний та морський кордон між Камеруном та Нігерією» (1994-2002) сторони залучили до своїх делегацій геологів, геофізиків, картографів, юристів, що спеціалізуються в області морського права та істориків для обґрунтування своїх позицій щодо делімітації території. Аналогічно, у справі «Габчіково-Нагьмарош» (1997) між Угорщиною та Словаччиною ключову роль відіграли екологи, гідробіологи та гідротехніки, які надавали експертні висновки про вплив гідроелектростанції на екосистему Дунаю. Ці приклади свідчать про необхідність міждисциплінарного підходу, що виходить за межі класичної дипломатичної практики і вимагає інтеграції технічної експертизи у правову аргументацію.

Стрімкий розвиток цифрових технологій зумовлює та створює нові можливості та виклики для інституту представництва. Кібератаки на дипломатичні установи, інформаційні кампанії та необхідність забезпечення кібербезпеки комунікаційних каналів вимагають розробки нових правових механізмів та стандартів. Досвід України з масовими кібератаками під час війни 2022 року підкреслює нагальність цього питання. Пандемія COVID-19 значно прискорила перехід дипломатичних установ та консультацій у віртуальний формат, коли численні міжнародні переговори, включно з засіданнями Ради Безпеки ООН, відбувалися через цифрові платформи, що забезпечило безперервність діалогу, але водночас створило нові виклики у забезпеченні конфіденційності та безпеки комунікацій.

Також окремо можна виокремити, що в умовах збройних конфліктів інститут представництва стикається з особливими викликами, які вимагають негайного наукового переосмислення та практичних доробок. Втрата контролю над частиною території, порушення комунікаційних ліній, необхідність захисту прав населення на окупованих територіях – всі ці

фактори створюють складні правові та практичні проблеми. Під час конфлікту в Сирії, що розпочався у 2011 році, значна частина території країни опинилася під контролем різних збройних формувань, що створило серйозні перешкоди для офіційних державних представництв у здійсненні захисту цивільного населення. Через руйнування інфраструктури багатьох районів унеможлиблюється нормальне функціонування правозахисних та адміністративних органів, що посилює гуманітарну кризу. Аналогічна ситуація склалася в Україні після початку російської агресії в 2014 році, зокрема на територіях Донецької та Луганської областей. Відсутність правового регулювання, обмежений доступ державних представництв до окупованих територій та розпад системи правосуддя призвели до порушень основних прав і свобод громадян. Міжнародні організації фіксували численні випадки порушень прав людини, що залишалися без належного реагування через обмеженість інститутів національного представництва.

Не менш важливим фактором актуальності дослідження є необхідність переосмислення ролі постійних представництв при міжнародних організаціях у системі розв'язання міжнародних спорів. Постійні представництва виконують роль своєрідного «мосту», що дозволяє державам брати участь у формуванні колективних рішень з глобальним або регіональним впливом. На відміну від класичних дипломатичних місій, орієнтованих на двосторонні відносини, постійні представництва працюють у багатосторонньому форматі, що створює можливості для координації позицій, формування альянсів і проведення комплексних переговорів.

Україна стоїть на передовому краї формування нових підходів до міжнародного представництва в умовах збройної агресії. Ключовими ініціативами є активна участь у міжнародних судових процесах, зокрема справах проти росії в Міжнародному Суді ООН, Європейському суді з прав людини, а також робота над створенням спеціалізованих механізмів притягнення до відповідальності за злочин агресії. Ці ініціативи не лише

мають практичне значення для України, але й формують прецеденти у міжнародному праві, що впливатимуть на розвиток інституту представництва в майбутньому.

Водночас наукове осмислення цих процесів є критично важливим для:

- розробки ефективних моделей представництва в умовах сучасних викликів, включаючи гібридні конфлікти, інформаційні війни та кіберзагрози;
- забезпечення системної підготовки фахівців у сфері міжнародної дипломатії та права, здатних до адаптування до швидкозмінних умов міжнародних відносин;
- підвищення ролі України на міжнародній арені через якісний захист національних інтересів у багатосторонніх форматах;
- формування теоретичної бази для вдосконалення міжнародно-правових норм, що регулюють інститут представництва, зокрема Віденських конвенцій 1961 та 1963 років;
- розробки практичних механізмів координації між різними формами представництва (дипломатичним, консульським, постійними представництвами) у процесі розв'язання міжнародних спорів;
- створення науково обґрунтованих рекомендацій щодо використання цифрових технологій у дипломатичній практиці з урахуванням вимог кібербезпеки;
- аналізу викликів викликів перехідного періоду реформування інституту представництва та розробки шляхів подолання існуючих суперечностей.

Таким чином, комплексом дослідження інституту представництва як інструменту розв'язання міжнародних спорів має не лише теоретичне, але й безпосереднє практичне значення для України, яка активно використовує всі

доступні механізми міжнародного права для захисту свого суверенітету, територіальної цілісності та прав громадян в умовах збройної агресії.

Науково-теоретична основа дисертаційного дослідження. Теоретичні основи інституту представництва в міжнародному праві були предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Серед українських правознавців значний внесок у розробку цієї проблематики зробили В.Г.Буткевич, В.М.Репецький, М.В.Буроменський, О.В.Задорожній, Н.В.Дрьоміна-Волок, В.В.Голіна, Н.О.Гуторова, В.М.Куць та інші.

Серед зарубіжних дослідників варто виділити праці James Crawford, Ian Browlie, Brigitte Stern, Christian Tomuschat, які зробили фундаментальний внесок у розробку теорії міжнародно-правової відповідальності та механізмів представництва. Malcolm N.Shaw у праці «International Law» (2017) детально проаналізував правову природу представництва та його роль у міжнародних відносинах. Robert Keohane у книзі «After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy» (2005) дослідив еволюцію міжнародних інституцій та роль представництва у координації політик держав.

Вирішальним для розуміння практичних сторін дипломатії є праці Г.Р. Берріджа «Дипломатія: теорія та практика» (2022), Юргена Кляйнера «Дипломатична практика: між традицією та інновацією» (2010), Гарольда Ніколсона «Еволюція дипломатичного методу», які розглядають зміну дипломатичних способів та форм представництва.

Пол Мертс («Дипломатичні переговори: сутність та еволюція»), Ален Пелле («Мирне врегулювання міжнародних спорів»), Джейкоб Беркович та Річард Джексон («Вирішення конфліктів у ХХІ столітті») досліджували питання мирного врегулювання міжнародних спорів. Книга Джона Пола Ледераха «Будування миру: стале примирення в розділених суспільствах».

Праці Г.Р. Берріджа «Дипломатія: теорія і практика» (2022), Юргена Кляйнера «Дипломатична практика: між традицією та інновацією» (2010) та

Гарольда Ніколсона «Еволюція дипломатичного методу», в яких аналізується трансформація дипломатичних методів і форм представництва, є важливими для розуміння практичних аспектів дипломатії.

Питання мирного врегулювання міжнародних суперечок досліджували Пол Мерц (Diplomatic Negotiation: Essence and Evolution), Ален Пелле (Peaceful Settlement of International Disputes), Джейкоб Берковіч і Річард Джексон (Conflict Resolution in the Twenty-first Century) та Джон Пол Ледерах (Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies).

Особливості функціонування міжнародних організацій та постійних представництв були проаналізовані Мартою Фіннемор (Fights about rules: the role of efficacy and power in changing multilateralism), Маргарет П. Карнс та Карен А. Мінгст (International organizations and diplomacy) та Ребеккою Адлер-Ніссен (Symbolic power in European diplomacy).

Питання, пов'язані з гібридними конфліктами та новими формами ведення війни, досліджували Френк Г. Гофман («Конфлікти у ХХІ столітті: підйом гібридних воєн»), Мері Калдор («Нові та старі війни: організоване насильство в епоху глобалізації») та Антоніо Кассезе («Міжнародне право»).

Водночас в Україні досі бракує ґрунтовних досліджень інституту представництва як інструменту вирішення міжнародних спорів, особливо в контексті сучасних викликів, пов'язаних із гібридними конфліктами, цифровізацією та необхідністю адаптації до умов збройної агресії. Більшість наукових праць зосереджується або на загальних питаннях дипломатичного права, або на конкретних аспектах мирного врегулювання, без системного аналізу зв'язків між різними формами представництва та їхньою роллю у вирішенні міжнародних конфліктів.

Також відсутні спеціалізовані дослідження, присвячені аналізу викликів перехідного періоду реформування інституту представництва, впливу цифрових технологій на дипломатичну практику або особливостей

функціонування представництва в умовах збройного конфлікту. Питання координації між дипломатичними та консульськими установами і постійними представництвами при міжнародних організаціях у процесі врегулювання спорів, а також механізми залучення технічних експертів та фахівців з різних галузей до представницьких делегацій.

Саме ці прогалини в наукових дослідженнях інституту представництва визначають актуальність і необхідність даної дисертації, яка має на меті провести вичерпний аналіз теоретичних і правових засад, міжнародного правового механізму регулювання, а також сучасних проблем і перспектив розвитку інституту представництва як інструменту вирішення міжнародних спорів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема й зміст дисертаційного дослідження узгоджуються із Стратегією забезпечення державної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022, Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, визначеними Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019, Стратегією інформаційної безпеки від 28 грудня 2021 року, схваленої Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної теми «Міжнародні стандарти міжнародних організацій та їх імплементація державами-членами» (реєстраційний номер № 69-2021/150106) у межах планових наукових робіт факультету права та міжнародних відносин Державного університету «Київський авіаційний інститут».

Мета і задачі дослідження. Метою даної роботи є дослідження на основі глибокого аналізу національних та міжнародних правових норм, їх застосування міжнародними судовими та арбітражними органами, дипломатичними та консульськими установами, постійними представництвами при міжнародних організаціях, узагальнення сучасних наукових досліджень та емпіричних даних, висвітлення специфіки інституту

представництва як інструменту вирішення міжнародних спорів, визначення особливостей його формування, функціонування та її реалізації в сучасних умовах, визначити проблеми перехідного періоду реформування, а також розробити науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення міжнародних правових механізмів представництва, підвищення їх ефективності в процесі мирного врегулювання міжнародних конфліктів, зокрема в умовах збройної агресії та інших сучасних викликів.

Досягнення зазначеної мети потребує вирішення наступних **завдань**:

- дослідити історичний розвиток інституту представництва від найдавніших форм дипломатичних місій до сучасних багатосторонніх механізмів, проаналізувати еволюцію функцій переговорів та представництва ex officio, дипломатичне, консульське, представництво при міжнародних організаціях;
- дослідити принцип мирного вирішення міжнародних спорів як нормативну основу інституту представництва, проаналізувати його закріплення у Статуті ООН, Манільській декларації 1982 року та інших ключових міжнародно-правових документах;
- охарактеризувати конвенцій механізм регулювання інституту представництва в сфері розв'язання міжнародних спорів, зокрема проаналізувати положення Віденських конвенцій про дипломатичні зносини 1961 року та консульські зносини 1963 року, Гаазьких конвенцій 1899 та 1907 років, інших міжнародних договорів;
- проаналізувати специфіку діяльності постійних представництв держав при міжнародних організаціях (ООН, ОБСЄ, Ради Європи, ЄС) та їх значення у вирішенні міжнародних спорів у багатосторонньому форматі;
- дослідити роль дипломатичних та консульських установ у системі розв'язання міжнародних спорів, їх функції у веденні переговорів, медіації, захисті прав громадян, координації міжнародної допомоги;

- проаналізувати проблеми та суперечності перехідного періоду реформування інституту представництва, включаючи правову невизначенність статусу нових форм представництва, конфлікти компетенцій, відсутність уніфікованих стандартів;
- дослідити особливості функціонування інституту представництва в умовах збройної агресії, зокрема на прикладі російської агресії проти України, виявити специфічні проблеми захисту прав населення на окупованих територіях;
- визначити перспективи удосконалення інституту представництва, включаючи розвиток превентивної дипломатії, впровадження цифрових технологій, посилення координації між різними формами представництва, розширення інклюзивності дипломатичних процесів.

Об'єкт дослідження – міжнародно-правові відносини, що виникають у процесі функціонування інституту представництва як інструменту розв'язання міжнародних спорів.

Предмет дослідження – міжнародно-правові норми та принципи, що регулюють інститут представництва, механізми функціонування різних форм представництва у процесі мирного врегулювання міжнародних спорів.

Методи дослідження. Методологічна основа дисертації складається з комплексу загальнонаукових та спеціально-правових методів, застосування яких визначається метою, завданнями, специфікою предмета та об'єкта дослідження. Проаналізовано національні та міжнародні законодавчі та нормативні акти, що регулюють діяльність у цій сфері, а також їх практичне застосування. Вивчено положення правової доктрини, що стосуються ключових категорій дослідження, критичні публікації з окремих проблемних питань, довідкові джерела інформації. Нормативна база дослідження складається з законодавчих актів у широкому розумінні (закони та нормативні акти). Особлива увага приділена положенням міжнародних актів: хартій,

конвенцій, договорів та рекомендацій з питань матеріальної відповідальності в міжнародному праві. Філософсько-ідеологічна база дослідження складається із загальних положень, принципів та парадигм діалектики, герменевтики, феноменології та синергетики.

Методологічна основа дослідження. З метою забезпечення наукової об'єктивності дослідження в дисертації було використано декілька філософських, загальнонаукових та спеціалізованих наукових методів. Зокрема, для аналізу особливостей міжнародного правового регулювання матеріальної відповідальності та виявлення спільних рис і відмінностей у підходах різних міжнародних судових та арбітражних органів (Міжнародний Суд ООН, Європейський Суд з прав людини, міжнародні комісії з відшкодування збитків) були використані формально-правові та порівняльно-правові методи. Історико-правовий метод дозволив визначити походження та трансформацію інституту матеріальної відповідальності, починаючи від форм відшкодування і закінчуючи сучасними механізмами компенсації збитків у міжнародному праві. Діалектичні та системно-структурні методи були використані для виявлення особливостей взаємозв'язку між різними формами матеріальної відповідальності (реституція, компенсація та задоволення) та для визначення місця інституту матеріальної відповідальності в системі міжнародної правової відповідальності. Формально-логічний метод (аналіз, синтез та індукція) дозволив розглянути існуючі теоретичні погляди на юридичну природу матеріальної відповідальності держав та міжнародних організацій, а також нормативно-правову базу відповідних міжнародних правовідносин. Комплексний підхід до аналізу досліджуваних питань та поєднання вищезазначених методів дозволили всебічно розглянути розвиток та сучасний стан інституту матеріальної відповідальності в міжнародному праві.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає у тому, що вперше у вітчизняній та зарубіжній міжнародно-правовій науці здійснює

комплексний аналіз інституту представництва як інструменту розв'язання міжнародних спорів у контексті сучасних викликів міжнародної безпеки та збройних конфліктів.

Вперше:

- розроблено концептуальну модель функціонування інституту представництва в умовах збройної агресії, яка поєднує класичні дипломатичні механізми з інноваційними цифровими інструментами та враховує особливості сучасних гібридних конфліктів, зокрема інформаційні операції, кібератаки та нетрадиційні форми війни.

- продемонстрована необхідність і запропонована система критеріїв для визначення правового статусу інституту представництва у разі тимчасової втрати державою контролю над частиною території, що заповнює прогалину в міжнародному правовому регулюванні та враховує досвід України, Сирії, Лівії та інших держав;

- введено поняття «цифрового представництва» у міжнародному праві сформульовано як нова форма здійснення представницьких функцій з використанням електронної ідентифікації, онлайн-платформ, технологій блокчейн та захищених каналів зв'язку для забезпечення безперервності дипломатичної діяльності;

- запропоновано типологію міжнародних спорів за критерієм участі представницької інституції. Вона включає: класичні міждержавні спори, багатосторонні конфлікти за участю міжнародних організацій, асиметричні спори між державами та недержавними суб'єктами, а також гібридні спори з елементами інформаційної війни;

- розроблено теоретичну модель «багаторівневого представництва» в міжнародних спорах, яка передбачає одночасне функціонування рівнів державного, міжурядового, експертного та громадського представництва з чіткими механізмами координації та розподілу повноважень;

- сформульовано поняття «представницької безперервності» для випадків збройного конфлікту, яке гарантує збереження представницьких функцій навіть у разі тимчасової втрати фізичного доступу до території, евакуації дипломатичного персоналу або розриву офіційних дипломатичних відносин;
- підтверджено необхідність виділення «превентивного представництва» як окремої сфери дипломатичної діяльності, спрямованої на своєчасне виявлення потенційних конфліктів за допомогою спеціалізованих місій спостереження та аналітичних центрів у дипломатичних установах;
- розроблено правової доктрини «захисного представництва» для громадян держави на окупованих або неконтрольованих територіях за допомогою механізмів міжнародних організацій, третіх держав та спеціалізованих гуманітарних місій;
- розроблено систему практичних механізмів для реалізації представництва в збройних конфліктах, включаючи мобільні представницькі місії, спеціалізовані комунікаційні платформи, центри координації міждержавного співробітництва та цифрові системи для документування порушень;
- розроблено набір рекомендацій щодо вдосконалення міжнародних правових стандартів, що регулюють делегування повноважень між державами, міжнародними організаціями та недержавними суб'єктами в кризових ситуаціях, включаючи процедури перевірки повноважень та механізми контролю;
- розроблено пропозиції щодо створення міжнародних стандартів безпеки каналів комунікації в зонах конфліктів та протоколів електронного документування порушень для міжнародних трибуналів із використанням шифрування, технологій блокчейн та безпечного хмарного зберігання;

- розроблено модель спеціалізованого реєстру представників у міжнародних спорах в ООН або інших універсальних організаціях, що забезпечить прозорість делегування повноважень, перевірку кваліфікації представників та запобігання конфліктам інтересів;
- розроблено систему критеріїв оцінки ефективності представництва в конкретних міжнародних спорах, включаючи швидкість реагування, комплексність захисту інтересів, якість юридичної аргументації, ефективність переговорів та рівень задоволеності сторін;
- розроблено набір процедурних правил для діяльності мобільних представницьких місій у прифронтових та деокупованих районах, включаючи правила безпеки персоналу, стандарти збору доказів, процедури взаємодії з місцевим населенням та механізми звітності;
- розроблено концепцію створення міжнародного фонду для підтримки представництва малих держав та держав у конфліктних ситуаціях, які не мають достатніх ресурсів для адекватного представлення своїх інтересів у міжнародних судових та арбітражних провадженнях;
- розроблено систему електронних послуг для внутрішньо переміщених осіб та біженців, що забезпечує дистанційне представництво держави за допомогою цифрової ідентифікації, онлайн-консульських послуг та онлайн-платформ юридичної допомоги;
- розроблено модель координаційного центру Організації Об'єднаних Націй для координації діяльності постійних місій, спеціальних місій та регіональних організацій у врегулюванні конкретних міжнародних спорів, з механізмами обміну інформацією та спільного планування;
- розроблено протокол використання штучного інтелекту та аналізу великих даних у превентивній дипломатії для швидкого виявлення ознак конфлікту шляхом моніторингу соціальних мереж, ЗМІ, економічних показників та політичних заяв.

Удосконалено:

- класифікація мирних засобів вирішення міжнародних спорів, виділення превентивної дипломатії як окремої категорії з конкретними процедурними механізмами та представницькою роллю, що включає раннє попередження, моніторинг конфліктних ситуацій та посередництво на попередній стадії;
- розуміння принципу мирного врегулювання міжнародних спорів через призму його застосування в контексті сучасних геополітичних викликів, зокрема інформаційних воєн, кіберзагроз, гібридних конфліктів та дезінформаційних кампаній, що вимагають адаптації традиційних дипломатичних процедур;
- теоретичні підходи до визначення ролі постійних представництв держав при міжнародних організаціях у контексті багатосторонньої дипломатії та багаторівневого врегулювання конфліктів, включаючи координацію між ООН, регіональними організаціями та спеціалізованими агентствами;
- доктринальне розуміння функцій дипломатичних місій шляхом додавання нових сфер діяльності: кібердипломатія, медіадипломатія, цифрова документація порушень міжнародного права, координація гуманітарної допомоги в режимі реального часу;
- концепція правосуб'єктності в міжнародному представництві шляхом визнання ролі недержавних суб'єктів (НУО, експертних груп, організацій громадянського суспільства) як допоміжних суб'єктів представницьких відносин з чітко визначеними повноваженнями та обмеженнями;
- система принципів міжнародного представництва шляхом включення нових елементів: принцип цифрової безпеки, принцип

інклюзивності, принцип адаптивності до надзвичайних обставин, принцип прозорості в цифрових комунікаціях;

- розуміння імунітетів та привілеїв дипломатичного персоналу в контексті цифровізації, включаючи захист електронної кореспонденції, цифрових баз даних та онлайн-комунікацій від втручання приймаючої держави;

- концептуальні основи посередництва в міжнародних спорах через аналіз ролі постійних представництв як платформ для неформального діалогу, конфіденційних консультацій та підготовки до офіційних переговорів.

Набули подальшого розвитку:

- положення, що стосуються функцій дипломатичних і консульських місій у системі врегулювання міжнародних спорів, на основі аналізу їх діяльності в умовах воєнного стану та обмеженого доступу до окупованих територій, зокрема в контексті агресії Росії проти України у 2014 та 2022 роках;

- доктринальні основи інституту представництва в міжнародному праві через інтеграцію нових форм представництва (громадянське суспільство, експертні групи, міжнародні моніторингові місії, спеціалізовані арбітри) в їх структуру та визначення їх правового статусу;

- концептуальні основи реформування традиційного механізму регулювання інституту представництва з урахуванням викликів цифровізації та необхідності забезпечення кібербезпеки дипломатичних інститутів в контексті зростання кількості кібератак на критичну інфраструктуру;

- теоретичні положення щодо взаємодії національного та міжнародного права у сфері представництва через аналіз імплементації Віденських конвенцій 1961 та 1963 років у різних правових системах та виявлення прогалин у правовому регулюванні;

- доктрина державного суверенітету в контексті делегування повноважень представництва міжнародним організаціям, регіональним структурам та спеціальним місіям у кризових ситуаціях, збалансування ефективності та збереження державного контролю;
- концепція «дипломатичної відповідальності» представників у разі порушення міжнародних зобов'язань, що включає як індивідуальну відповідальність дипломатів, так і відповідальність держав за дії своїх представників у міжнародних процедурах;
- положення, що стосуються ролі консульських установ у захисті прав громадян у контексті міграційних криз, евакуації з зон конфліктів та надання консульської допомоги в районах з обмеженим доступом;
- теоретичні основи «гібридної дипломатії», яка поєднує традиційні канали офіційної комунікації з цифровими платформами, соціальними медіа та публічною дипломатією з метою досягнення максимального ефекту у вирішенні спорів;
- концепція «мережевої дипломатії» в постійних представництвах при міжнародних організаціях, яка передбачає горизонтальну координацію між представництвами різних держав з метою формування коаліцій, розробки спільних позицій та просування багатосторонніх ініціатив;
- положення про роль постійних представництв у розробці м'якого права шляхом їх участі в підготовці резолюцій, декларацій, рекомендацій та інших документів, які не мають юридичної сили, але формують міжнародні стандарти поведінки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що правовий аналіз, що міститься в дисертації, її основні положення та висновки відображають сучасний стан і перспективи розвитку інституту представництва як інструменту вирішення міжнародних спорів, особливості його функціонування в умовах збройних конфліктів, а також можливості

модернізації міжнародних правових механізмів регулювання відносин представництва.

Необхідно вирізнити такі аспекти застосування результатів дисертації:

- науково-дослідний: вперше в галузі міжнародного публічного права проведено комплексний міждисциплінарний аналіз інституту представництва в контексті вирішення міжнародних спорів з урахуванням викликів, пов'язаних із збройною агресією, цифровізацією дипломатії та гібридними конфліктами. Дотепер ці аспекти не були предметом комплексного наукового дослідження в українській міжнародно-правовій доктрині;

- науково-освітній: наукові положення, викладені в дисертації, можуть бути використані при викладанні нормативних та спеціальних курсів з «Міжнародного публічного права», «Дипломатичного та консульського права», «Права міжнародних організацій», «Міжнародного гуманітарного права» у вищих навчальних закладах України та за кордоном;

- практичний: результати дисертаційного дослідження мають безпосереднє практичне значення для органів державної влади України, дипломатичних установ та міжнародних організацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, обговорені, схвалені та рекомендовані до захисту кафедрою міжнародного та європейського права факультету права та міжнародних відносин Державного університету «Київський авіаційний інститут». Основні положення дисертаційного дослідження були оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Відповідно до мети, завдань, предмета та логіки дослідження обрано структуру дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що охоплюють дев'ять підрозділів, висновків,

списку використаних джерел та додатки. Загальний обсяг дисертації становить 247 сторінки, із них обсяг основного тексту – 200 сторінок. Кількість використаних у дисертації джерел налічує 315 найменувань, розташованих на 29 сторінках; додатки займають 2 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЯК ІНСТРУМЕНТУ РОЗВ'ЯЗАННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

1.1. Інститут представництва в міжнародному праві: поняття, види, функції

У сучасних умовах глобалізація постає як провідна тенденція розвитку світової цивілізації, що ґрунтується на всеохоплюючому характері та зростаючій взаємозалежності людства в економічному, культурному, екологічному та демографічному вимірах. Саме інтеграційні процеси визначають необхідність колективного підходу до розв'язання глобальних проблем, адже їх подолання неможливе без широкого міжнародного співробітництва на всіх рівнях.

У цьому контексті особливе значення має інститут представництва, який у міжнародному праві розглядається як базовий інструмент встановлення й підтримання офіційних контактів між державами. Його функціональне призначення полягає у забезпеченні правових форм взаємодії, що сприяють розвитку дружніх відносин, підтриманню миру, стабільності та безпеки у світовому співтоваристві.

Формування та розвиток дипломатичних відносин між державами та іншими суб'єктами міжнародного права здійснюється за допомогою цілісної системи засобів, які закріплені міжнародними договорами, звичаєвими нормами та загальновизнаними принципами міжнародного права. Практична імплементація цих норм забезпечується інституційними механізмами, що відіграють ключову роль у функціонуванні міжнародної системи, виступаючи гарантією ефективного співробітництва та стабільності міжнародних відносин [1].

Інститут представництва традиційно посідає важливе місце серед об'єктів дослідження як загальної теорії права, так і спеціалізованих галузевих

юридичних наук. Його теоретичне осмислення має не лише пізнавальне, але й практичне значення, оскільки чітке визначення правової природи представництва різних суб'єктів національного та міжнародного права дозволяє уникнути концептуальних помилок у правотворчості та правозастосовній діяльності.

У класичному розумінні представництво розглядається як вчинення однією самостійною особою (представником) юридично значущих дій від імені та в інтересах іншої особи (того, кого представляють). Прикладами можуть слугувати: захист адвокатом інтересів клієнта у міжнародних чи національних судах і арбітражах, а також здійснення батьками представництва прав та законних інтересів неповнолітніх дітей у правовідносинах із третіми особами.

Водночас поняття «представництво» у міжнародному праві нерідко набуває розширеного значення. Йдеться про випадки, коли представник і особа, яку він представляє, перебувають не лише у тісному зв'язку, а й у відносинах органічної єдності та взаємозалежності. У такому разі говорять про представництво *ex officio*, тобто в силу займаної посади. Наприклад, відповідно до статті 7, пункту 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, державу як суверенного суб'єкта міжнародного права уповноважені представляти без спеціальних довіреностей глава держави, глава уряду та міністр закордонних справ. Юридично дії цих посадових осіб прирівнюються до дій самої держави, яку вони репрезентують [2].

Простежується важлива відмінність від класичної моделі представництва. Глава держави, уряду чи міністр закордонних справ самі по собі не визнаються окремими суб'єктами міжнародного права. Відповідно, відсутня ключова ознака традиційного представництва – існування двох різних суб'єктів права, пов'язаних між собою представницькими правовідносинами. У міжнародному праві такі особи не виступають як «представники» у вузькому значенні, а реалізують повноваження держави як єдиного суб'єкта міжнародних відносин.

У практиці міжнародних судів і арбітражів неодноразово виникали ситуації, коли питання повноважень представника ставало визначальним для чинності договору чи процесуального акту: справа про прикордонний спір між Буркіна-Фасо та Малі (1986 р., Міжнародний Суд ООН): Суд визнав чинними документи, підписані главою держави, зазначивши, що вони мають юридичну силу без спеціальної довіреності; справа “Катар проти Бахрейну” (1994 р., Міжнародний Суд ООН): одна із сторін намагалася оскаржити юридичну силу спільної заяви, підписаної міністрами закордонних справ. Суд підтвердив, що підписання відбувалося *ex officio* і тому документ має обов’язковий характер. Також варто прийняти до уваги приклад із практики арбітражів ICSID: деякі інвестиційні угоди визнавалися недійсними, якщо вони були укладені посадовими особами, які не входили до переліку *ex officio* представників держави і не мали належних повноважень. Це демонструє важливість суворого дотримання правил міжнародного права у сфері представництва [3].

Як бачимо, інститут представництва в міжнародному праві поєднує риси класичної доктрини та специфічні елементи, зумовлені природою держави як суб’єкта міжнародних відносин. Його аналіз дозволяє зрозуміти механізми легітимації міжнародних актів і забезпечення стабільності міждержавного співробітництва.

Загалом, становлення інституту представництва у міжнародних відносинах було складним і тривалим процесом. Історичний досвід довів, що застосування сили як універсального способу врегулювання конфліктів не забезпечує стабільного миру та безпеки. Поступово людство усвідомило необхідність альтернативних механізмів, і поряд із війнами та збройними конфліктами почали формуватися практики домовленостей і переговорів, які стали основою інституту представництва. Саме переговорний процес заклав підвалини мирного співіснування та взаємодії між державами.

Проте у сучасній міжнародній практиці спостерігається протилежна тенденція: держави дедалі частіше відмовляються від мирних способів врегулювання суперечностей, вдаючись до застосування сили. Події останніх

років довели, що переговори часто не досягають очікуваних результатів, що підриває їхню роль як основного інструменту дипломатії. Це вимагає переосмислення та вдосконалення міжнародно-правової бази переговорних процедур.

Сумніви щодо ефективності переговорів як засобу мирного врегулювання особливо виразно проявилися у ХХІ столітті. Показовими є такі приклади: Мінські домовленості (2014–2015 рр.) у контексті російської агресії проти України. Незважаючи на підписання Мінських протоколів та Комплексу заходів з виконання Мінських угод, домовленості не були реалізовані в повному обсязі, що підтвердило обмеженість переговорного інструментарію без гарантій примусового виконання [4]; Стамбульські переговори (березень 2022 р.) між Україною та Росією, які відбулися на ранньому етапі повномасштабної війни [5]. Попри інтенсивні дипломатичні контакти за посередництва Туреччини, домовленостей досягти не вдалося, що засвідчило кризу класичного дипломатичного посередництва у випадках, коли одна зі сторін відверто нехтує міжнародним правом; «Зернова ініціатива» (2022–2023 рр.), укладена під егідою ООН і Туреччини, стала прикладом того, що навіть в умовах активної війни переговори можуть приносити конкретні результати. [6] Завдяки угоді вдалося забезпечити експорт українського зерна та запобігти глобальній продовольчій кризі. Так, односторонній вихід Росії з ініціативи у липні 2023 р. знову продемонстрував уразливість переговорних механізмів; переговорні формати ООН щодо Сирії та Ємену (2012–2022 рр.) свідчать, що міжнародні організації залишаються ключовими майданчиками для діалогу, однак досягнуті домовленості здебільшого мають декларативний характер, а їх реалізація часто блокується політичними інтересами великих держав [7].

Ці приклади засвідчують, що переговори мають глибоке історичне коріння і потенціал, але їхня ефективність у сучасних умовах безпосередньо залежить від політичної волі сторін і наявності механізмів контролю та гарантій виконання досягнутих домовленостей.

Становлення інституту представництва у міжнародних відносинах було тривалим та складним процесом. Людство поступово дійшло усвідомлення того, що застосування сили не єдиний спосіб врегулювання суперечностей. Очевидно, що цей інститут апріорі неможливий без переговорного елементу, адже саме через комунікацію та узгодження позицій сторони здатні досягати взаємоприйнятних рішень.

Сучасна міжнародна практика, на жаль, демонструє певну кризу переговорних механізмів. Держави дедалі частіше вдаються до війни як до «інструменту усунення конфліктів», нехтуючи традиційними мирними засобами. Події останнього десятиліття показують, що інститут переговорів поступово втрачає ефективність і впливовість у сфері врегулювання спорів. Це ставить на порядок денний питання вдосконалення міжнародно-правової бази переговорних процедур з метою забезпечення їх належного функціонування у системі міжнародних відносин.

У світлі викладеного виникає цілком закономірне питання: наскільки ефективними залишаються переговори як інструмент врегулювання суперечностей у сучасних умовах міжнародного життя? Для відповіді необхідно звернутися до історичних витоків цього інституту. Протягом століть переговори були центральним механізмом дипломатії та водночас одним із найдавніших інститутів, який виник одночасно з міжнародними відносинами.[8] Символічним є факт, що в історичних уявленнях XVI століття дипломатів порівнювали з ангелами – посередниками між небом і землею, які покликані забезпечувати гармонію та порозуміння [9].

Перші документально підтверджені переговори датуються приблизно 1278 роком до Різдва Христового. Йдеться про договір, укладений між єгипетським фараоном Рамзесом II та царем хеттів Хаттусилем III. Цей акт багатьма дослідниками вважається першою зафіксованою міжнародною угодою, що мала письмове закріплення результатів переговорного процесу. Угода не лише врегулювала конкретний військово-політичний конфлікт, а й стала зразком для подальших міжнародних договорів [10].

Особливістю договорів того часу була їхня сакралізація: сторони скріплювали угоду клятвами перед богами, що символізувало її непорушність. Це надавало домовленостям особливої сили та забезпечувало їх виконання у рамках тодішнього звичаєвого права. Цілком імовірно, що переговорні практики існували ще в період родоплемінних відносин, однак саме з кінця XIII століття до н. е. ми маємо перші документальні підтвердження їхнього існування.

У рамках даної теми також необхідно сформулювати питання: чи зазнала роль переговорів суттєвих трансформацій за понад три тисячоліття? Для пошуку відповіді маємо звернутися до аналізу функцій, які переговори виконували у стародавньому звичаєвому праві, та простежити, як ці функції еволюціонували у сучасній системі міжнародного права. Адже, незважаючи на зміну історичних епох, державних формацій та політичних режимів, переговори залишаються фундаментальним інструментом дипломатії й одним із базових засобів мирного врегулювання міжнародних спорів, передбачених у статті 33 Статуту ООН.

Аналізуючи функції переговорів у стародавньому звичаєвому праві, зазначимо, що їх можна класифікувати таким чином:

1. Стабілізаційна функція – переговори слугували засобом підтримання соціального та політичного балансу між племенами, державами або громадами. Вони дозволяли заздалегідь узгоджувати порядок дій у разі конфліктів, визначати межі територій, правила торгівлі або взаємні обов'язки сторін.

2. Миротворча функція – основним завданням переговорів було запобігання ескалації конфліктів та забезпечення мирного співіснування. Завдяки встановленню формальних і неформальних домовленостей сторони могли уникати війн і кровопролиття, навіть за відсутності централізованої державної влади.

3. Комунікативна функція – переговори забезпечували обмін інформацією, координацію дій та пояснення позицій сторін. Сам процес обговорення дозволяв уникати непорозумінь і формував механізми довіри між учасниками.

4. Інтегративна функція – через переговори різні групи чи племена поступово формували системи взаємодії та співробітництва, які стали прототипами союзів, федерацій або дипломатичних угод. Вони закладали основу для створення перших норм міжнародного спілкування.

5. Контрольна функція – особливо в сакралізованих договорах порушення угоди тягло за собою релігійні та соціальні санкції. Це стимулювало виконання домовленостей та формувало певну відповідальність сторін, навіть у відсутності централізованих державних органів [11, с.298-320].

Дослідження цих позицій дозволяє прослідкувати еволюцію переговорів у міжнародному праві. У сучасних умовах вони зберегли свої базові функції, але трансформувалися під впливом державного суверенітету, міжнародних організацій та нормативних систем. Стабілізаційна функція сьогодні реалізується через багатосторонні форуми (ООН, ОБСЄ, ЄС), миротворча – через мирні місії та врегулювання конфліктів на територіях із кризовою ситуацією, комунікативна та інтегративна функції – через дипломатичні переговори, конференції, міжурядові комітети та угоди.

Примітно, що порівняльний аналіз показує, як переговори, закладені ще у стародавньому звичаєвому праві, залишаються ключовим інструментом забезпечення миру та стабільності, проте їхня ефективність значною мірою залежить від правового регулювання, політичної волі сторін та наявності механізмів контролю за виконанням домовленостей.

Це наочно демонструє, що ведення переговорів завжди виконувало ключову роль у забезпеченні миру, стабільності та взаємодії між різними політичними утвореннями. Саме ці історичні функції з часом трансформувалися і набули нормативного закріплення в системі дипломатичного права.

Наукові аргументи професора О. Буткевич свідчать, що ключовими функціями послів традиційно вважалися: підтримка комунікації між урядами або правителями, підготовка та укладення міжнародних договорів, а також участь у переговорних процесах на міжнародній арені [12, с.288-423]. Більшість науковців у галузі дипломатичного права під час аналізу історичних аспектів дипломатичної діяльності акцентують увагу на особливій ролі ведення переговорів, яка зберігала свою значущість на різних етапах розвитку людства. З часом ця функція отримала формалізоване врегулювання через звичаєві норми міжнародного права. Надалі ведення переговорів із урядами держав перебування, як одну з найстаріших дипломатичних функцій, було закріплено у Віденській конвенції про дипломатичні зносини 1961 року [13]. При цьому у самому нормативно-правовому документі зазначені лише основні функції дипломатичних представництв, тоді як більш детальні положення містяться у двосторонніх міжнародно-правових угодах та національному законодавстві.

Видатний український юрист-міжнародник В. Репецький підкреслює, що функція ведення переговорів надає главі дипломатичного представництва широкі повноваження для прояву ініціативи у розвитку двосторонніх і багатосторонніх відносин, а також у проведенні попередніх переговорів [14].

Більшість дослідників дипломатичного права при ретроспективному аналізі розвитку дипломатії роблять акцент на значущості переговорів як однієї з найстаріших функцій на всіх етапах історії людства. Згодом ця функція отримала формалізоване врегулювання у вигляді звичаєвих норм міжнародного права, а пізніше – закріплення у Віденській конвенції про дипломатичні зносини 1961 року. Хоча у конвенції зазначені лише основні функції дипломатичних представництв, їх детальніше розкривають двосторонні міжнародні угоди та національне законодавство.

Сучасне тлумачення дипломатичних переговорів наводиться у «Дипломатичному словнику», де вони визначаються як офіційне обговорення представниками різних держав політичних, економічних та інших питань

двосторонніх і багатосторонніх відносин з метою узгодження зовнішньополітичної стратегії, тактики та відповідних дипломатичних дій, обміну думками і інформацією, підготовки до підписання договорів і вирішення спільних питань. У словнику наголошується, що переговори є основним способом мирного вирішення міжнародних суперечок [15].

Особливе значення переговорів у сучасній міжнародній практиці підтверджується статтею 33 Статуту ООН, яка встановлює, що сторони будь-якого спору, продовження якого може загрожувати міжнародному миру та безпеці, зобов'язані першочергово намагатися врегулювати конфлікт шляхом переговорів, розслідування, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду або звернення до регіональних органів чи укладених угод на власний вибір. За необхідності Рада Безпеки може вимагати від сторін використання цих засобів. Таким чином, дипломатичні переговори зберігають статус одного з найефективніших інструментів мирного врегулювання конфліктів, що відображає як дух, так і букву Статуту ООН [16].

Безпосередні дипломатичні переговори залишаються основним і гнучким інструментом мирного врегулювання міждержавних суперечок. Вони можуть проводитися у двосторонньому, багатосторонньому форматі або у вигляді міжнародних конференцій та дозволяють сторонам самостійно шукати взаємоприйнятні рішення як на основі чинного міжнародного права, так і шляхом вироблення нових диспозитивних норм.

Приклади практичного застосування переговорів включають двосторонні контакти між Бутаном і КНР щодо чотирьох спірних територій площею понад 270 км². Водночас переговори мінімізують втручання третіх сторін, але сильніші держави можуть чинити тиск на слабші, що іноді призводить до безрезультатних переговорів, як у випадку Палестини та Ізраїлю у 2014 році.

Важливим аспектом є врахування громадської думки та інтересів етнічних і культурних спільнот, ігнорування яких у минулому спричинило «хронічні» конфлікти, наприклад, під час формування кордонів нових держав

у постколоніальній Азії, Африці та Латинській Америці, а також республік СРСР [17].

У підсумку, дипломатичні переговори, еволюціонуючи від давніх практик до сучасного міжнародного права, залишаються ключовим механізмом мирного врегулювання суперечок, забезпечуючи стабільність і безпеку у міжнародних відносинах.

Виходячи з викладеного, можна стверджувати, що переговори міцно закріпилися як один із найефективніших механізмів врегулювання суперечок. Водночас останні події демонструють, що результати переговорів не завжди однозначні: іноді вони затягуються на тривалий час без видимого прогресу (наприклад, Мінські переговори) [18], або зовсім не дають результату, що призводить до застосування військових методів вирішення конфлікту (як у випадку між Вірменією та Азербайджаном) [19]. Проте навіть у останньому прикладі переговорний процес приніс певні плоди: 10 листопада 2020 року Вірменія та Азербайджан домовилися про припинення бойових дій, а вже 14 листопада почали реалізовувати відповідні домовленості. Це свідчить про дієвість переговорів, хоч і за умов пережитих військових зіткнень.

Як приклади малорезультативних переговорів можна навести Нормандський формат, учасницею якого була Україна, що тривав із 6 червня 2014 року до 9 грудня 2019 року, а також торгівельні переговори між США та Китаєм, які постійно відкладалися або не приводили до консенсусу. Чергова консультація радників у межах переговорного формату за участю України, Франції, Німеччини та Росії відбулася 13 листопада 2020 року у дистанційному режимі. У ході переговорів сторони обговорили можливості активізації діяльності Тристоронньої контактної групи, а також розглянули проєкт Плану спільних кроків, спрямованого на досягнення миру на Донбасі.

У 2021 році Російська Федерація відмовилася брати участь у черговому саміті Нормандського формату на рівні глав держав. У зв'язку з цим сторони вирішили продовжити консультації лише на рівні міністрів закордонних справ України, Німеччини, Франції та Росії.

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році діяльність Нормандського формату фактично була призупинена, оскільки Росія втратила можливість виступати як повноцінний учасник дипломатичного врегулювання конфлікту [20]. Часто сильніші держави чинять тиск на слабших, а коли рівні за впливом сторони беруть участь у переговорах, процес затягується, не приносячи швидких результатів. Тому дедалі частіше держави обирають альтернативні способи вирішення суперечок.

Не можна ігнорувати й роль технічного прогресу у дипломатії, зокрема так звану «віртуальну» дипломатію. Вона включає прийняття рішень, координацію та комунікацію з використанням інформаційно-комунікаційних технологій і активно застосовується, наприклад, Державним департаментом США. До інструментів віртуальної дипломатії належать соціальні мережі (Facebook, Twitter), програмне забезпечення для інтернет-телефонії (Skype) та відеоплатформи (YouTube). Водночас віртуальна дипломатія не замінює традиційні форми дипломатичних відносин, а виступає їхнім доповненням, що підвищує ефективність, швидкість та охоплення дипломатичних процесів [21].

Відповідно, ефективність дипломатичних переговорів тісно пов'язана з інститутом представництва, який забезпечує реалізацію прав і інтересів держав та інших суб'єктів міжнародного права через уповноважених осіб. Саме завдяки представникам можливе проведення переговорів на високому рівні, ухвалення рішень та укладання угод, що мають юридичну силу для представлених сторін. Інститут представництва виступає не лише механізмом реалізації повноважень у міжнародних відносинах, а й ключовим елементом підтримки стабільності, правопорядку та узгодження інтересів держав у складних політичних і правових процесах.

Інститут представництва, будучи складним та багатогранним правовим явищем, відіграє важливу роль у забезпеченні реалізації правових і процесуальних гарантій захисту суб'єктивних прав та законних інтересів осіб, наділених відповідними повноваженнями. Представництво передбачає, що

одна особа – представник – діє від імені та в інтересах іншої особи, здійснюючи правочини, ухвалюючи рішення та виконуючи дії, що мають юридичну силу.

Цей інститут є ключовим у різних галузях права, зокрема в міжнародному, цивільному, адміністративному та процесуальному, створюючи можливості для реалізації прав у випадках, коли особа не може або не повинна діяти самотійно. Завдяки представництву забезпечується захист прав і законних інтересів у складних правових ситуаціях, підвищується ефективність судочинства, сприяється врегулюванню спорів та зміцненню верховенства права.

Особливе значення інститут набуває завдяки гарантуванню принципу рівності сторін у правовідносинах, що дозволяє уповноваженій особі діяти з належною компетентністю та відповідальністю. Крім того, представництво забезпечує гнучкість та адаптивність правових процедур, що є невід’ємною складовою сучасних національних і міжнародних правових систем.

У сфері міжнародних відносин представництво має особливе значення, оскільки через нього реалізуються державні інтереси, дипломатичні функції та механізми мирного врегулювання конфліктів, а також забезпечується захист прав суб’єктів міжнародного права. Таким чином, представництво виступає не лише інструментом юридичного забезпечення прав, а й важливим елементом міжнародної комунікації та співпраці [22].

У теорії цивільного процесуального права інститут представництва розглядається як сукупність взаємопов’язаних норм, які забезпечують комплексне регулювання цивільних процесуальних відносин і спрямовані на організацію судового провадження. Відповідно, систему представництва можна визначити як окрему сукупність однорідних правил, що регламентують учасників цивільних процесуальних відносин і забезпечують реалізацію представництва у цивільних справах.

Серед характерних ознак інституту виділяють:

1. наявність сукупності норм представництва;

2. однорідність процесуальних норм;
3. здійснення однорідних дій;
4. взаємозв'язок норм між собою;
5. утворення цілісної системи;
6. відокремленість від інших процесуальних норм у законодавстві;
7. самостійний регулятивний вплив на певну сферу процесуальних відносин [23].

Суб'єктами інституту виступають представник (наприклад, адвокат) та особа, яку представляють. Таким чином, інститут представництва забезпечує захист прав представлюваного (довірителя), дозволяючи у передбачених законом випадках компенсувати відсутність у особи повної дієздатності.

Керівні принципи правових систем Республіки Вірменія, Республіки Молдова, Латвії, Естонії та інших держав передбачають можливість самостійного представлення власних інтересів у арбітражному суді як особисто, так і через уповноваженого представника.

Безпосередня участь фізичної особи у справі не обмежує її право скористатися послугами представника. Справи юридичних осіб та інших організацій, що не мають статусу юридичної особи, можуть вести їхні органи управління (адміністратори), які діють у межах наданих законом або установчими документами повноважень, а також їхні представники в суді.

Разом із тим, законодавства різних країн мають свої особливості та відмінності. Наприклад, Цивільний процесуальний кодекс Латвії передбачає можливість залучення адвоката для надання правової допомоги фізичним особам, їхнім уповноваженим представникам, керівникам державних органів та органів місцевого самоврядування або їхнім уповноваженим представникам. При цьому запрошений адвокат має право брати участь у судовому розгляді на рівних засадах з іншими представниками (ч. 4 ст. 82 Цивільного процесуального кодексу Латвії) [24]. У Німеччині [25] та Франції аналогічно передбачено, що адвокат має право представляти інтереси клієнта в усіх цивільних та арбітражних процесах, а конкретні повноваження адвоката

повинні бути визначені в письмовій довіреності. Очевидно, що розподіл повноважень між адвокатом та іншими представниками має бути чітко визначений, щоб уникнути суперечностей і забезпечити належний захист інтересів клієнта [26].

У законодавстві Республіки Молдова питання представництва врегульовано дещо по-іншому. Згідно зі статтею 75 Цивільного процесуального кодексу Молдови, «громадянин має право захищати свої інтереси в суді особисто, через адвоката або стажиста адвоката, при цьому особиста участь не обмежує права на залучення адвоката». У цьому випадку законодавство закріплює монополію адвокатів на представництво інтересів фізичних осіб у суді. Справи юридичних осіб «можуть вестися органом управління в межах повноважень, визначених законом, іншими нормативними актами або установчими документами (статутом), а також іншими працівниками юридичної особи, адвокатами чи стажистами адвокатів» [27].

Більшість законодавств зазначених держав передбачає, що представництво в цивільному процесі є добровільним (договірним) і може здійснюватися як особами, призначеними судом, так і адвокатами або іншими уповноваженими особами. Водночас законодавець не уточнює, хто саме може виступати «іншими особами», що дає підстави вважати, що ними можуть бути як фахівці з юридичною освітою, так і особи, які не мають формальної юридичної кваліфікації, але володіють достатніми знаннями та навичками для представництва інтересів на високому рівні.

Відповідно до статті 52 Цивільного процесуального кодексу Республіки Таджикистан, у випадку, якщо відповідач, місце проживання якого невідоме, не має представника, суд призначає адвоката для представництва його інтересів [28].

У законодавстві Республіки Молдова (ст. 77 ЦПК) передбачено право суду самостійно призначати адвоката для захисту інтересів сторони або третьої особи у таких випадках:

1. відсутність законного представника недієздатного або обмежено дієздатного учасника справи або третьої особи, або невідоме місце проживання відповідача;

2. виявлення конфлікту інтересів між представником та особою, яку він представляє;

3. інші випадки, передбачені законом [29].

При цьому поняття «конфлікт інтересів» має оціночний характер і визначається судом у кожному конкретному випадку. Якщо суд встановлює наявність такого конфлікту, це може слугувати підставою для відмови у задоволенні позову.

Відповідно до статті 219 Цивільного процесуального кодексу Естонії адвокат може бути призначений судом як представник. Крім того, суд має право обрати іншого представника, якщо вважає, що особа володіє необхідною компетенцією та погоджується представляти інтереси сторони. Для осіб без цивільної процесуальної дієздатності, які не мають законного представника, суд може тимчасово призначити представника до моменту вступу у справу постійного уповноваженого.

У справах сімейного характеру суди Естонії також можуть призначати представників для неповнолітніх або недієздатних осіб у випадках, коли:

1. інтереси особи суперечать інтересам її законного представника;
2. розглядається справа про встановлення опіки;
3. вживаються заходи щодо забезпечення добробуту дитини при вилученні її із сім'ї або позбавленні батьківських прав;
4. вирішуються питання спілкування дитини з особами, які мають таке право [30].

Цивільні процесуальні кодекси Республіки Вірменія, Молдови, Казахстану, Грузії та Естонії визначають таке представництво як законне. Воно застосовується для захисту інтересів неповнолітніх, недієздатних або обмежено дієздатних осіб, безвісно відсутніх громадян, а також інших категорій громадян:

1. захист прав неповнолітніх, недієздатних або обмежено дієздатних осіб здійснюють батьки, усиновлювачі, опікуни, піклувальники або інші особи відповідно до закону;

2. опікун над майном особи, визнаної безвісно відсутньою, захищає її права та законні інтереси;

3. опікун, піклувальник або інша уповноважена особа керує спадковим майном та захищає права спадкоємців, які ще не прийняли спадщину.

Законний представник може делегувати право представництва іншій особі. У той же час, згідно зі статтями 79 ЦПК Молдови та 101 ЦПК Грузії, у судових справах право вести справу від імені представляваного може бути надано лише адвокату [31].

З практичної площини особливої уваги заслуговує питання визначення кола осіб, яким дозволено представляти інтереси учасників у суді. У більшості держав цивільні процесуальні кодекси виходять із загального принципу: представником може бути особа, що має повну цивільну дієздатність та підтверджені належним чином повноваження (довіреність чи інший правовстановлюючий документ). Такий підхід дає змогу гнучко організовувати процес представництва та створює широкі можливості для забезпечення захисту прав учасників процесу.

Водночас у ряді країн, серед яких Казахстан, Грузія та Естонія, законодавець вдається до більш вузького регулювання, закріплюючи спеціальні вимоги до представників. Тут право виступати у суді мають лише окремі категорії осіб – насамперед ті, хто має юридичну кваліфікацію чи особливий статус. Подібне обмеження пояснюється прагненням гарантувати високий рівень професійності при веденні справ, мінімізувати зловживання та підвищити якість процесуального захисту [32].

В Україні питання судового представництва унормовано, зокрема, у статті 58 Цивільного процесуального кодексу. У ній визначено коло осіб, які можуть виступати представниками, серед яких:

1. адвокат – як фахівець, що має право здійснювати професійну діяльність у сфері права;

2. працівники юридичних осіб, уповноважені представляти організацію у спорах, що стосуються її інтересів;

3. представники профспілок – для захисту прав працівників чи інших осіб, які належать до сфери їх діяльності;

4. уповноважені від організацій, що мають статутне чи законне право на захист прав своїх членів;

5. один із співучасників процесу, уповноважений іншими учасниками представляти їхні інтереси;

6. інші особи з юридичною освітою, яких може залучити сторона за клопотанням, навіть якщо вони не мають статусу адвоката [33].

Такий підхід дозволяє українському законодавству поєднувати доступність представництва з високими вимогами до його професійного рівня. Він враховує різні життєві ситуації, коли стороні необхідна допомога представника, і водночас закладає підвалини, що гарантують якість правового захисту.

Загалом, чітке визначення компетенції представника у суді відіграє ключову роль у забезпеченні належного судового процесу. Це сприяє законності, упорядкованості та прогнозованості судочинства, а також формує довіру громадян до правосуддя.

У деяких правових системах можливість бути судовим представником (агентом) прямо залежить від рішень суду та визначених законом обмежень. Так, наприклад, стаття 218 Цивільного процесуального кодексу Естонії (ч. 3–5) встановлює, що вищу судову інстанцію – Державний суд – можуть представляти лише окремі категорії осіб:

1. адвокати;

2. міністр чи офіційно уповноважена ним особа – якщо мова йде про захист інтересів Естонської Республіки;

3. арбітражні керуючі – у справах, пов’язаних із банкрутством боржника;

4. нотаріуси – у справах, що стосуються нотаріальних дій, передбачених статтею 30 Закону про нотаріат [34].

Цей приклад ілюструє, що в ряді держав законодавство передбачає обмежене коло осіб, які мають право представляти інтереси сторін, і таке коло може змінюватися залежно від процесуальної ситуації.

Законодавчі підстави для обмеження представництва варіюються, однак найпоширенішими є:

1. відсутність у представника повної цивільної дієздатності;
2. належність до певних професій, що виключають участь у представництві (наприклад, судді, прокурори, слідчі у Грузії та Латвії);
3. одночасне представлення інтересів протилежної сторони у справі (Україна, Казахстан, Туркменістан, Латвія);
4. виконання інших процесуальних функцій у цьому ж судовому процесі (Киргизстан, Україна, Туркменістан);
5. родинні зв'язки з посадовими особами чи учасниками процесу, що може вплинути на неупередженість (Азербайджан, Латвія, Казахстан) [35].

У більшості країн пострадянського простору діє базове правило: громадяни можуть особисто брати участь у процесі або доручити це представнику. При цьому особиста участь не виключає можливості додатково користуватися допомогою уповноваженої особи. Такий дуалістичний підхід дозволяє поєднати самозахист із професійною юридичною підтримкою та максимально враховує соціальні й правові особливості сторін. У багатьох випадках ця гарантія прямо впливає з конституційних принципів доступу до правосуддя та рівності громадян перед законом.

Українське законодавство, як і норми ряду інших держав, розрізняє два основні види представництва: добровільне (договірне) – коли повноваження представнику надаються безпосередньо стороною шляхом укладення відповідної угоди чи видачі довіреності; законне – коли участь представника прямо визначена нормами права, наприклад, щодо неповнолітніх, осіб з обмеженою дієздатністю чи тих, хто визнаний недієздатним [36].

Окремо слід відзначити і практику призначення представника безпосередньо судом. У таких випадках перевага надається адвокатам, проте іноді закон дозволяє залучати й інші категорії осіб. Це особливо актуально, якщо сторона не має можливості захищати свої інтереси самостійно або не володіє ресурсами для найму адвоката.

Разом із тим, у більшості юрисдикцій діють додаткові засоби у вигляді обмежень і заборон. Їхня мета – попередити конфлікт інтересів, гарантувати об'єктивність процесу й уникнути зловживань. Хоча у загальному випадку представником може бути будь-яка дієздатна особа, законодавство багатьох країн спеціально виділяє категорії осіб, які мають право або, навпаки, позбавлені права представляти інтереси інших. Це дозволяє одночасно зберегти доступність представництва та забезпечити його професійну якість.

У низці європейських країн також існують спеціальні правила, що визначають коло осіб, які можуть представляти сторони у судовому процесі. Відповідно до Цивільного процесуального кодексу Німеччини (*Zivilprozessordnung*, § 78), у судах першої інстанції сторони можуть захищати свої інтереси як особисто, так і через адвоката. Однак у Федеральному суді (*Bundesgerichtshof*) діє принцип «*Anwaltszwang*» – обов'язкової участі адвоката, причому лише адвокати, допущені саме до практики у цьому суді, мають право представляти сторони. Це забезпечує високий рівень професіоналізму у складних касаційних справах.

У французькому цивільному процесі також передбачено, що у судах вищої інстанції представництво є виключно адвокатським (*avocats aux Conseils*). Водночас у судах нижчої юрисдикції допускається участь не лише адвокатів, але й членів сім'ї чи інших уповноважених осіб, за умови підтвердження їхніх повноважень [37].

Згідно з Цивільним процесуальним кодексом Італії, загальне правило передбачає обов'язкову участь адвоката, зареєстрованого у професійній палаті (*Ordine degli Avvocati*). Винятки допускаються лише у справах незначної

складності або малозначних фінансових вимогах, де сторони можуть виступати самостійно [38].

У Іспанії існує розподіл між представництвом адвоката (*abogado*) та «*procurador*» – спеціального процесуального представника, який відповідає за комунікацію з судом. У більшості цивільних справ участь *procurador* є обов’язковою, що забезпечує точність і своєчасність процесуальних дій.

Відповідно до Кодексу цивільного процесу Польщі (*Kodeks postępowania cywilnego*), представниками у судах можуть бути адвокати, юрисконсульти (*radcy prawni*), а у деяких випадках – члени сім’ї чи співробітники підприємства. При цьому у Верховному суді участь професійного юриста є обов’язковою [39].

У Литві у судах першої інстанції допускається самопредставництво, однак у касаційних процесах обов’язковою є участь адвоката. Законодавство передбачає також можливість представництва організаціями чи профспілками своїх членів [40].

Як бачимо, у країнах Західної та Східної Європи спільною тенденцією є посилення професіоналізації представництва у вищих судах, де сторони можуть діяти лише через адвокатів, допущених до практики у відповідних інстанціях. Водночас у судах нижчих рівнів законодавство дозволяє більш широкий спектр представників, включаючи членів сім’ї, профспілки або співробітників організацій.

До категорій випадків, у яких представництво в суді забороняється, належать: особи, які не мають повної цивільної дієздатності або позбавлені її;

ситуації, коли представник одночасно відстоює інтереси протилежної сторони у тій самій справі, що породжує конфлікт інтересів; участь у процесі осіб, що виконують інші процесуальні функції (суддів, прокурорів, експертів тощо); випадки, коли між представником і суддею чи іншими посадовими особами існують родинні чи інші тісні стосунки, що можуть поставити під сумнів неупередженість розгляду справи.

У деяких правових системах передбачено ще суворіші обмеження. Так, у законодавстві Республіки Молдова закріплено принцип виключного представництва адвокатами. Це означає, що тільки адвокати мають офіційне право представляти інтереси осіб у суді. Подібний підхід покликаний підвищити професіоналізм судового захисту, забезпечити дотримання високих стандартів юридичної етики та сприяти ефективнішому захисту прав учасників процесу.

Схожі підходи закріплені й у законодавстві ряду європейських країн. Наприклад: у Німеччині вищі судові інстанції (Федеральний суд, Федеральний адміністративний суд) вимагають, щоб представниками виступали лише адвокати, внесені до спеціального реєстру [41]; у Франції право представляти клієнтів у судах апеляційної та касаційної інстанції належить виключно адвокатам із відповідним статусом (*avocat aux Conseils*) [42]; у Іспанії поряд з адвокатами обов'язкову участь у процесі беруть спеціальні представники – *procuradores*, які відповідають за зв'язок між сторонами та судом, а також за належне процесуальне оформлення справи [43]; у Польщі [44] та Чехії окрім адвокатів, інтереси сторін у певних категоріях справ можуть представляти також юрисконсульти, проте для вищих інстанцій часто діє правило адвокатської монополії [45].

Водночас у ряді країн, зокрема й на пострадянському просторі, законодавець передбачає спеціальні гарантії для малозахищених категорій громадян. Йдеться про дітей, людей з інвалідністю, осіб похилого віку та інші вразливі групи, які через фізичні, психічні чи соціальні обмеження не здатні повною мірою самотійно відстоювати свої права. Для таких осіб передбачаються інститути опіки та піклування: відповідні опікуни й піклувальники призначаються компетентними органами і наділяються правом діяти в їхніх інтересах.

У деяких юрисдикціях діє також інститут державних представників або захисників – юристів, які надають безоплатну правову допомогу особам, котрі не мають змоги самотійно захищати свої інтереси через матеріальні чи інші

причини. Це дозволяє гарантувати рівність сторін у судовому процесі, сприяє доступності правосуддя та зміцнює соціальну справедливість.

Застосування таких механізмів формує комплексну систему процесуальних гарантій, що поєднує захист прав учасників процесу з дотриманням принципів рівності та неупередженості. Вони не лише підвищують ефективність і легітимність правосуддя, але й сприяють розвитку правової культури, заснованої на верховенстві права та повазі до людської гідності.

Крім того, питання регламентації інституту представництва виходить за межі національних судових систем, адже має значення і для міждержавної співпраці. Зокрема, гармонізація відповідних норм у країнах пострадянського регіону та Європи сприяє створенню узгодженого правового поля, полегшує взаємне визнання судових рішень та розвиток ринку юридичних послуг. Це, у свою чергу, позитивно впливає на інтеграційні процеси і формування сучасної міжнародної правової практики.

У цьому контексті особливої актуальності набуває питання вдосконалення правових механізмів представництва, яке має не лише національне, а й міжнародне вимірювання. Саме розвиток ефективних форм представництва, зокрема у сфері захисту малозахищених категорій громадян, стає одним із пріоритетів сучасної правової політики держав і невід'ємною умовою підвищення якості та доступності правосуддя в умовах глобалізації та інтеграційних процесів.

У законодавстві країн пострадянського простору простежуються спільні підходи до регулювання інституту представництва. Так, стаття 58 Цивільного процесуального кодексу Республіки Молдова передбачає можливість ініціювання цивільного процесу від імені осіб, уповноважених законом захищати права, свободи та інтереси інших осіб чи суспільства. Подібні механізми існують і в Казахстані, де процесуальні норми охоплюють широкий спектр правовідносин, а також у Грузії, де встановлено інститут обмеженої правоздатності неповнолітніх як гарантію їхнього розвитку та

захисту. В Естонії цивільне законодавство визначає повну правоздатність з 18 років, а особи з психічними розладами або неповнолітні мають спеціальний режим представництва. В Україні, згідно зі статтею 242 Цивільного кодексу, опікун визнається законним представником неповнолітнього та недієздатного [46].

У країнах Центральної та Західної Європи практикується дещо інший підхід. Наприклад, у Польщі адвокатська монополія на представництво у судах вищих інстанцій сприяє підвищенню якості юридичної допомоги. У Німеччині цивільне процесуальне право передбачає чітке розмежування добровільного і законного представництва, а також встановлює суворі вимоги до адвокатів як основних процесуальних представників. У Франції значну увагу приділяють інституту *tutelle* (опіки) та *curatelle* (піклування), які застосовуються щодо неповнолітніх і повнолітніх осіб, що не здатні самотійно захищати свої права. В Італії, крім опіки, існує інститут *amministratore di sostegno* – особливий вид представництва, спрямований на захист осіб з обмеженою дієздатністю при максимальному збереженні їхньої самотійності [47].

Скандинавські країни виробили власну модель правового представництва, що поєднує повагу до автономії особи з наявністю ефективних механізмів захисту. У Швеції діють інститути *förmyndarskap* (опіка) та *god man* (піклування), які застосовуються як до неповнолітніх, так і до дорослих, що не здатні самотійно реалізовувати права. У Данії законодавство про *værgemål* (опіку/піклування) передбачає різні рівні втручання держави, зберігаючи право особи брати участь у прийнятті рішень навіть у разі встановлення опіки. У Фінляндії існує інститут *edunvalvonta*, що охоплює як добровільне представництво (за попереднім уповноваженням), так і примусове, яке встановлюється рішенням суду [48].

Загальний аналіз дозволяє зробити висновок, що більшість правових систем визнають право осіб на особисту участь у судових процесах або на представництво через уповноважених осіб, водночас приділяючи особливу

увагу захисту дітей, людей з інвалідністю, літніх громадян та інших вразливих груп. Для цього запроваджуються спеціальні механізми – опіка, піклування, державні захисники, адвокатська монополія. У сукупності такі інструменти формують комплексну систему, що гарантує рівність сторін у процесі, забезпечує ефективний захист прав, підвищує легітимність судочинства та зміцнює довіру суспільства до правової системи.

Інститут представництва у міжнародному праві виступає ключовим механізмом реалізації та захисту прав і законних інтересів суб'єктів міжнародних відносин. Суть інституту полягає у делегуванні повноважень однією стороною іншій особі або органу, який діє від її імені та в її інтересах, забезпечуючи здійснення правових дій у міжнародній сфері. Така делегація є необхідною для ефективного виконання дипломатичних, консульських, адміністративних та інших функцій, що неможливо без участі представників.

Форми представництва у міжнародному праві надзвичайно різноманітні. Традиційними є дипломатичне та консульське представництво, регульоване Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 року та Віденською конвенцією про консульські зносини 1963 року [49]. Окрім цього, існують договірні форми представництва, що ґрунтуються на волевиявленні сторін у межах конкретних угод, та законні форми, пов'язані з виконанням функцій уповноважених органів чи посадових осіб у міжнародних організаціях, таких як ООН, Рада Європи чи ЄС. Додатково, спеціалізовані типи представництва формуються залежно від правового статусу суб'єктів та специфіки їхньої діяльності.

У практиці європейських країн можна навести такі приклади: Франція: представником держави може виступати як дипломат, так і спеціально уповноважений урядовий агент; Німеччина: аналогічно, державні органи можуть делегувати повноваження представнику для ведення міжнародних переговорів або участі в арбітражних процесах; Великобританія та Італія: законодавство передбачає можливість призначення спеціалізованих агентів для участі у міжнародних арбітражах та судових процесах; Естонія: відповідно

до ст. 219 Цивільного процесуального кодексу, адвокат або інша компетентна особа може виступати представником у суді, при цьому для неповнолітніх та недієздатних осіб суд може призначити тимчасового представника; Латвія та Литва: законодавство встановлює чіткі критерії для представників у цивільних та адміністративних процесах, зокрема обов'язкову наявність юридичної освіти або професійного статусу; Молдова: ст. 58 Цивільного процесуального кодексу передбачає, що представництво в суді може здійснюватися лише адвокатами, що гарантує професійний рівень юридичної допомоги [50].

У пострадянських країнах, таких як Казахстан, Грузія, Україна, законодавство регулює як добровільне (договірне), так і законне представництво. Наприклад: Цивільний процесуальний кодекс України (ст. 242) визначає, що опікун є законним представником неповнолітньої особи та особи, визнаної недієздатною; Цивільний процесуальний кодекс Грузії встановлює інститут обмеженої правоздатності неповнолітніх (7–18 років) з метою захисту їхніх інтересів; Цивільний процесуальний кодекс Казахстану регулює порядок розгляду справ із цивільних, сімейних, трудових та економічних правовідносин і визначає категорії осіб, які мають право виступати в суді [51].

Інститут представництва виконує кілька функцій:

1. Забезпечує юридичну легітимність і правову силу дій представників, що необхідно для їхнього визнання іншими суб'єктами міжнародного права;
2. Гарантує процесуальну участь суб'єктів у прийнятті рішень, що стосуються їхніх прав та інтересів, реалізуючи принципи рівності і захисту;
3. Сприяє підтриманню миру та стабільності через створення ефективних каналів комунікації та співпраці між державами, міжнародними організаціями та іншими акторами;
4. Реалізує принцип суверенної рівності держав, забезпечуючи баланс і взаємну повагу в міжнародних відносинах [52].

Приклади ефективного застосування інституту представництва включають: постійні представництва держав при ООН, що координують дії

держав і забезпечують комунікацію на глобальному рівні; делегування повноважень державам-членам ЄС для участі у спільних органах та процесах прийняття рішень; призначення державних захисників або опікунів для вразливих груп у пострадянських країнах, що гарантує захист прав неповнолітніх, осіб з інвалідністю та літніх громадян.

Таким чином, інститут представництва формує правову основу сучасної міжнародної системи, забезпечує формалізацію процедур співпраці та мирного врегулювання конфліктів, а також сприяє розвитку глобального партнерства. Подальший розвиток і вдосконалення цього інституту дозволить підвищити ефективність застосування міжнародного права, забезпечити передбачуваність міжнародних відносин та зміцнити мирне співіснування держав, одночасно сприяючи гармонізації національних і міжнародних правових систем.

1.2. Принцип вирішення міжнародних спорів мирними засобами як нормативна основа інституту представництва

На ранніх етапах становлення міжнародного права держави мали лише рекомендаційний орієнтир щодо мирного вирішення суперечок, проте цей принцип не був формально закріплений у правових актах. З розвитком міжнародної торгівлі, мореплавства та інших міждержавних зв'язків виникла потреба у формальному закріпленні обов'язку мирного врегулювання спорів. Протягом століть війна залишалася основним інструментом розв'язання конфліктів між державами, що супроводжувалося великими ризиками для стабільності міжнародних відносин. Усвідомлення негативних наслідків такого підходу стало підставою для скликання перших міжнародних конференцій, де держави почали обговорювати механізми мирного вирішення суперечок і створювати відповідні правові рамки [53].

Міжнародні суперечки можуть виникати з різних причин – політичних, економічних, соціальних чи воєнних. Коли конфлікти стосуються суб'єктів

міжнародного права, законодавство і практика міжнародних організацій передбачають їх вирішення мирними засобами, включаючи дипломатичні переговори, медіацію, арбітраж або судові процедури.

Наукова література пропонує класифікувати міжнародні спори за такими критеріями:

1. за рівнем загрози міжнародному миру;
2. за предметом спору – політичні, правові, економічні, соціальні чи воєнно-політичні;
3. за географічним охопленням – локальні, регіональні та глобальні;
4. за числом сторін – двосторонні та багатосторонні [54, с.23].

Найбільш поширеними є політичні та юридичні суперечки. Відповідно до пункту 2 статті 36 Статуту Міжнародного суду ООН, юридичні конфлікти зазвичай підлягають розгляду в Міжнародному Суді ООН. Стаття визначає, що до компетенції Суду належить: тлумачення міжнародних договорів, визначення міжнародно-правових норм, встановлення фактів порушення міжнародних зобов'язань та оцінка характеру й обсягу відшкодування за такі порушення [55].

Водночас не всі суперечки юридичного характеру автоматично визнаються правовими. Суд у своїй практиці підкреслює, що кожна справа містить як правові, так і політичні елементи. Самостійно визначаючи правову природу спору, Міжнародний Суд може винести окрему ухвалу щодо своєї юрисдикції, що є необхідним для дотримання принципу правової визначеності (п. 6 ст. 36).

Історичні приклади підтверджують практичну важливість міжнародного судового розгляду. Наприклад, у справі “Нігерія проти Камеруну” (2002–2004) Міжнародний Суд вирішував суперечку щодо кордонів між державами, керуючись міжнародними договорами та принципами права кордонів [56]. У справі “Влада Ірану проти США” (1980–1981) Суд оцінював порушення дипломатичних норм, пов'язаних із захопленням посольства [57].

У європейському контексті також існують ефективні механізми мирного врегулювання спорів. Наприклад: Німеччина активно використовує медіацію та консультації у двосторонніх торговельних спорах і сприяє врегулюванню суперечок у рамках Європейського Союзу через Європейський арбітражний інститут. Франція впроваджує механізми дипломатичного посередництва у регіональних конфліктах, зокрема у відносинах з африканськими державами, та бере участь у процедурі Міжнародного суду ООН. Велика Британія відома практикою арбітражного врегулювання комерційних та морських суперечок, а також підтримує використання договорів про примирення у двосторонніх спорах. Італія застосовує комбіновані підходи – дипломатичні переговори та міжнародний арбітраж – у спорах, що виникають у сфері енергетики та транспорту. Швеція та Нідерланди активно практикують нейтральний міжнародний арбітраж і виступають приймаючими юрисдикціями для вирішення транскордонних комерційних конфліктів [58].

Подальший розвиток і вдосконалення правових засобів мирного врегулювання міжнародних спорів є надзвичайно актуальним у сучасних умовах глобалізації, зростання ролі неурядових організацій, транснаціональних конфліктів та зміни геополітичного ландшафту. Удосконалення цих механізмів сприяє підвищенню правової безпеки, прогнозованості міжнародних відносин, зміцненню міжнародного миру та співпраці між державами.

Таким чином, міжнародне право поступово формувало систему правових механізмів, що дозволяють вирішувати конфлікти мирним шляхом, а практика європейських країн демонструє різноманіття інструментів і ефективність їх застосування в сучасному міжнародному середовищі.

У широкому сенсі міжнародний спір являє собою політико-правові відносини між двома або більше суб'єктами міжнародного права, основою яких є конфлікт інтересів або позицій. Міжнародний спір визначається як суперечність щодо фактичних обставин, правових норм або політичних

рішень у сфері міжнародного права, коли претензії однієї сторони оскаржуються або заперечуються іншою [59, с.142-144].

Міжнародні спори є типовим явищем у відносинах між державами. Так, дві країни можуть перебувати у формально дружніх стосунках, але не погоджуватися з певних питань, або навпаки – мати неприязні стосунки, проте не мати суттєвих конфліктів [60].

Мирне врегулювання спорів відповідає інтересам усіх держав, оскільки співіснування різних державних систем вимагає постійного застосування механізмів врегулювання конфліктів без застосування сили. Без таких механізмів міжнародна система не може функціонувати стабільно.

Розробка та вдосконалення процедур запобігання і врегулювання конфліктів стає пріоритетом сучасної міжнародної політики. Існує низка мирних засобів вирішення спорів як на глобальному, так і на регіональному рівнях [61, с.54-182].

Традиційне міжнародне право виділяло мирні та примусові засоби вирішення суперечок. Мирні засоби включали договірні угоди, арбітраж, медіацію та інші процедури без застосування сили. Примусові заходи (відплата, контрнаступ, війна) розглядалися окремо. Така класифікація зберігалася до кінця Другої світової війни [62].

Сучасне міжнародне право передбачає, що держави зобов'язані вирішувати суперечки виключно мирним шляхом. Під мирним врегулюванням розуміють комплекс заходів і процедур, спрямованих на врегулювання конфліктів без застосування сили, у найкоротші строки та таким чином, щоб задовольнити інтереси всіх сторін.

До основних мирних механізмів належать:

1. Дипломатичні переговори – прямий контакт держав або міжнародних організацій для досягнення домовленостей. Приклад: угоди щодо ядерної програми Ірану (2015 р.) [63].

2. Посередництво (медіація) – участь нейтральної третьої сторони для сприяння домовленості. Приклад: медіація ОБСЄ у конфлікті на сході України [64].

3. Міжнародний арбітраж – передача спору на розгляд незалежного третейського суду. Приклад: рішення арбітражного суду від 12 липня 2016 року, який розглядав справу Філіппін проти Китаю в Південно-Китайському морі.

4. Розгляд у міжнародних судах – передача справи на розгляд Міжнародного Суду ООН або ЄСПЛ, тощо. Приклад: справа про збиття рейсу МН17 над Донбасом 17 липня 2014 року (кримінальне провадження, що розглядалося в Окружному суді Гааги (Нідерланди) з 9 березня 2020 року по 17 листопада 2022 року) [65]; справа «Нікарагуа проти США» (Міжнародний Суд ООН, 1986), де розглядалися питання збройної інтервенції та порушення міжнародного права. Інший приклад – рішення ЄСПЛ у справі «Kharchenko v. Ukraine», яке стосувалося захисту прав людини у контексті державних обов’язків [66].

5. Регіональні механізми – застосування процедур, передбачених регіональними організаціями. Приклад: Регіональні угоди ЄС про врегулювання торговельних і прикордонних спорів, діяльність Африканського Союзу у конфліктних ситуаціях на континенті.

6. Договірні механізми – передбачені дво- або багатосторонніми угодами процедури, включно зі створенням комісій або спеціальних трибуналів. Приклад: Міжнародний трибунал із морського права у справах між державами щодо виключних економічних зон.

Особливо важливим є класифікування міжнародних спорів. Вони можуть бути політичними або правовими, локальними, регіональними чи глобальними, а також двосторонніми чи багатосторонніми. Стаття 36 Статуту ООН передбачає, що юридичні спори, як правило, підлягають розгляду Міжнародним Судом ООН, який визначає, чи є спір правовим, а якщо виникають питання щодо юрисдикції, виносить окрему ухвалу [67].

Класичне міжнародне право поділяло засоби вирішення спорів на полюбовні (позасудові) та силові. Сьогодні ж міжнародна практика наголошує на пріоритеті мирних засобів – переговорів, посередництва, арбітражу і судового розгляду, що дозволяє забезпечити стабільність, передбачуваність та верховенство права у міжнародних відносинах.

Відтак, сучасне міжнародне право та практика ООН, ЄСПЛ і регіональних організацій демонструють, що ефективне використання мирних механізмів врегулювання спорів є ключовим для підтримання міжнародного миру, стабільності та розвитку співробітництва між державами.

Розвиток принципу мирного врегулювання міжнародних спорів супроводжувався ухваленням ряду міжнародних угод і договорів, які поступово обмежували право держав на застосування війни і закріплювали обов'язок вирішувати конфлікти без застосування сили. Цей принцип нині є фундаментальним для Статуту Організації Об'єднаних Націй та закріплений у більшості міжнародних актів, що формують базові положення сучасного міжнародного права. Його значенню приділено увагу в численних резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, зокрема в Манільській декларації про мирне врегулювання міжнародних спорів 1982 року [68].

Першим багатостороннім документом, який формально зобов'язав держави дотримуватися процедур мирного врегулювання конфліктів, став Статут Ліги Націй, що передбачав передачу спорів, здатних загрожувати міжнародній стабільності, на арбітраж, судовий розгляд або розгляд Ради Ліги Націй. Подальшого розвитку принцип отримав у Паризькій конвенції про відмову від війни 1928 року, де держави взяли на себе зобов'язання вирішувати всі потенційні суперечки виключно мирними методами, незалежно від їхнього походження чи характеру.

Згідно з Статутом ООН і Декларацією про принципи міжнародного права 1970 року, держави повинні розв'язувати свої міжнародні суперечки такими способами, щоб не загрожувати світовому порядку, безпеці та справедливості [69], [70].

У Статуті ООН використовуються терміни «спір» і «ситуація» для опису конфліктних взаємин, хоча їх точні визначення відсутні. За науковими концепціями та практикою Ради Безпеки і Міжнародного Суду ООН, спір виникає тоді, коли дві або більше держав висувають взаємні претензії щодо одного й того самого предмету. Ситуація, навпаки, виникає, коли конфлікт інтересів існує, але взаємних претензій не висувається, проте це створює непорозуміння між державами [71, с.61-68].

У пункті 3 статті 2 Статуту ООН принцип мирного врегулювання міжнародних спорів сформульований так: «Всі держави-члени Організації Об'єднаних Націй повинні вирішувати свої міжнародні суперечки мирними засобами, забезпечуючи при цьому непорушність міжнародного миру, безпеки і справедливості. Держави мають прагнути до якнайшвидшого врегулювання своїх спорів» [72].

Ситуація у міжнародному праві розглядається як сукупність обставин, що зачіпають інтереси держав або міжнародного співтовариства в цілому. Такі обставини можуть виникати навіть за відсутності безпосередніх суперечок між державами, як, наприклад, під час громадянської війни [73, с.169-183]. Поняття «ситуація» ширше, ніж «спір», оскільки воно може містити спір або слугувати підставою для його виникнення. Кожен міжнародний спір формує певну ситуацію, але не всяка ситуація автоматично є спором.

У рамках Статуту ООН відмінність між спором і ситуацією проявляється передусім у повноваженнях Ради Безпеки та Генеральної Асамблеї. Спори і ситуації, що потенційно загрожують міжнародному миру і безпеці, виділяються окремо. Рада Безпеки має право досліджувати будь-який спір або ситуацію, аби оцінити, чи може їх подальший розвиток створити загрозу миру і безпеці. У разі підтвердження такої загрози РБ ООН може рекомендувати оптимальні процедури для мирного врегулювання конфлікту. Якщо держави не здатні врегулювати спір самостійно, вони зобов'язані передати його на розгляд Ради Безпеки. У таких випадках, відповідно до статті 37 Статуту ООН, Рада може надавати рекомендації не лише щодо процедур, а

й щодо умов врегулювання спору. Таким чином, РБ ООН уповноважена розглядати не лише окремі спори, а й ситуації, які потенційно загрожують міжнародному миру і безпеці [74, с.86-102].

Наявність певних розбіжностей між державами не завжди означає існування спору. Визнання спору тягне за собою обов'язок його врегулювання. Принцип мирного розв'язання міжнародних спорів накладає на держави зобов'язання вирішувати будь-які конфлікти мирними способами. Сторони не можуть відмовитися від цього принципу і не мають права виключати будь-який спір зі сфери його застосування.

Водночас принцип мирного врегулювання не поширюється на питання, що належать до виключної внутрішньої юрисдикції держави, відповідно до принципу невтручання. Процеси запобігання і врегулювання спорів базуються на таких ключових принципах міжнародного права, як суверенна рівність держав та добросовісне виконання зобов'язань. Окремо варто підкреслити принцип добросовісності: держави зобов'язані діяти чесно і відповідально, щоб уникати конфліктів та прагнути до швидкого і справедливого їх розв'язання.

Дух співпраці і добросовісності має бути основою при пошуку найбільш ефективних і справедливих способів врегулювання міжнародних спорів. Водночас мирне вирішення суперечок повинно враховувати принцип невтручання у внутрішні справи держав і суворо дотримуватися заборони на застосування сили. Ці елементи разом формують юридичний і політичний фундамент для стабільності та передбачуваності міжнародних відносин.

Практичним втіленням цих принципів є діяльність Міжнародного суду ООН та Ради Безпеки ООН: МС ООН надає державам можливість отримати обов'язкові рішення щодо міжнародних спорів. Наприклад, у 2025 році суд вирішив спір між Екваторіальною Гвінеєю та Габоном щодо острова Мбаньє на користь Екваторіальної Гвінеї [75]. Рада Безпеки ООН виконує функцію моніторингу ситуацій, які можуть загрозовувати міжнародному миру. Наприклад, у резолюції 1177 (1998) вона закликала до припинення вогню між

Еритреєю та Ефіопією та сприяла мирному врегулюванню прикордонного конфлікту [76]. Інші механізми включають медіацію через міжнародні організації, такі як IOMed, та використання сучасних технологій для аналізу конфліктів і підтримки мирних переговорів [77].

Так, система мирного врегулювання міжнародних спорів передбачає як формальні судові процедури, так і дипломатичні й технологічні інструменти, що разом забезпечують стабільність, передбачуваність та безпеку у світовій політиці.

Принцип мирного врегулювання міжнародних спорів є однією з ключових характеристик сучасного міжнародного права, що безпосередньо відображає його суть – право держав на мирне співіснування незалежно від їх політичного устрою. Він полягає у загальному обов'язку суб'єктів міжнародного права вирішувати конфлікти та спірні ситуації виключно мирними методами, дотримуючись встановленої міжнародними нормами заборони на застосування сили або погрози її застосування у міжнародних відносинах. При цьому кожна держава зберігає право обирати засоби врегулювання конфлікту з урахуванням принципів взаємності та взаємоповаги [78, с.348-354].

Система мирного врегулювання спорів виступає одним із провідних інструментів підтримки міжнародного миру та забезпечення гармонійного співіснування держав. Сутність цього принципу полягає у комплексі обов'язків, що їх визначає сучасна міжнародно-правова доктрина, а також у наборі методів і засобів, закріплених Статутом ООН, які забезпечують мирне вирішення конфліктів [79, с.378-381].

Мирне врегулювання здійснюється через спеціалізований механізм, що включає передбачені міжнародним правом способи та процедури, організовані у взаємопов'язану систему. Як зауважує Ян Азуда, «зобов'язання держав вирішувати міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не створювати загрозу міжнародному миру, безпеці чи справедливості, одночасно передбачає утримання від застосування або погрози силою проти

територіальної цілісності та політичної незалежності будь-якої держави, а також від будь-яких дій, несумісних із цілями ООН. Ці два принципи слід розуміти як взаємопов'язані та гармонійні» [80, с.215-216].

Важливим аспектом переваги мирного вирішення спорів є його відносна простота та економічна ефективність. Як зазначають Ю.Ю. Івчук та К.І. Івчук, посилаючись на дослідження V. Derrick, «у період з 1946 по 2000 рік основну частку зовнішніх дій у конфліктних ситуаціях (майже 44%) складали вербальні та дипломатичні заходи. Інші засоби – судові процеси (арбітраж, військові трибунали), адміністративна допомога (гуманітарна підтримка, спостереження за виборами) та військові втручання (миротворчі операції, моніторинг демобілізації) – разом становили близько 16% усієї діяльності з управління конфліктами, що обумовлено високими витратами на ресурси та персонал для їх здійснення» [81, с.385-408], [82, с.7-15].

Аналіз принципу мирного врегулювання міжнародних спорів дозволяє виділити ключові складові цього принципу:

1. обов'язок держав вирішувати суперечки на основі норм міжнародного права та принципів справедливості;
2. зобов'язання всіх держав прагнути вирішувати конфлікти якнайшвидше та найсправедливішим чином;
3. обмеження щодо дій, які можуть загострити ситуацію у випадках, коли існує загроза міжнародному миру та безпеці;
4. дотримання судами та арбітражними органами правила, за яким після завершення спору жодні дії сторін, спрямовані на досягнення односторонньої переваги, не можуть використовуватися проти іншої сторони;
5. неможливість використання спору як юридичної підстави для незаконного застосування сили задля захоплення території або інших ресурсів [83].

Способи мирного врегулювання часто перераховуються без поділу на групи: переговори, консультації, обстеження, добрі послуги, посередництво,

примирення, арбітраж, судовий розгляд, звернення до регіональних органів та агентств, процедури, передбачені Статутом ООН, а також методи, закріплені у спеціалізованих міжнародних документах, таких як Конвенція ООН з морського права, механізми врегулювання міжнародних комерційних спорів і процедурні засоби міжнародних організацій.

Система мирного врегулювання спорів є невід'ємним елементом міжнародного правопорядку, побудованого на верховенстві права, і передбачає використання загальновизнаних процедур, зафіксованих у статті 33 Статуту ООН: переговорів, розслідування, посередництва, примирення, арбітражу та судового розгляду. Статут надає державам право самостійно обирати ті мирні засоби, які вони вважають найбільш прийнятними для врегулювання конкретного спору.

У наукових джерелах трапляється класичне розмежування засобів на дипломатичні та правові. Окремо підкреслюються механізми, передбачені Конвенцією ООН з морського права. Існує також поділ на: 1) дипломатичні засоби – прямі переговори, добрі послуги, посередництво; 2) інституціоналізовані або формальні засоби, які не завжди призводять до остаточного рішення, – розслідування та примирення; 3) засоби, що тягнуть за собою обов'язкове судове рішення – арбітраж та розгляд у постійно діючих міжнародних судах [84, с.273-299].

За іншою точкою зору, усі мирні методи врегулювання спорів можна класифікувати таким чином: 1) дипломатичні – переговори, посередництво, процедури розслідування та примирення; 2) правові – арбітраж; 3) врегулювання спорів відповідно до Статуту ООН; 4) засоби самопомоги – репресалії та контрнапади [85].

Найпоширеніший підхід до класифікації базується на характеристиці інституцій, що беруть участь у врегулюванні, процедурних критеріях, джерелах права та обов'язковості рішень. Відповідно до цього поділу, засоби мирного врегулювання поділяються на політичні (дипломатичні) та юридичні (судові) [86, с.386-414], [87].

У теорії міжнародного права традиційно виділяють три основні категорії мирних засобів врегулювання спорів:

1. примирні заходи, які включають переговори, консультації, добрі послуги, посередництво, встановлення фактів та інші форми примирення;
2. судові механізми – Міжнародний суд ООН та міжнародний арбітраж;
3. використання міжнародних організацій [88].

З.В. Мамон пропонує розділити всі засоби мирного врегулювання на дві групи. Перша група – примирні засоби (переговори, консультації, комісії з розслідування та примирення, посередництво, добрі послуги тощо), які вважаються дипломатичними, оскільки сторони самостійно контролюють процес врегулювання і можуть прийняти або відхилити запропонований механізм. Друга група – правові засоби, до яких належать міжнародний арбітраж та судовий розгляд [89, с.3-9].

Усі способи мирного врегулювання міжнародних спорів умовно можна поділити на дві основні категорії. До першої належать переговори, консультації, примирення, комісії з розслідування та примирення, посередництво та добрі послуги. Ці методи традиційно відносять до дипломатичних, оскільки сторони зберігають повний контроль над процесом врегулювання та можуть самостійно приймати або відхиляти запропоновані механізми. До другої категорії відносяться міжнародний арбітраж і судові розгляди, які в теорії міжнародного права класифікують як правові засоби, адже вони надають стороні незалежне і обов'язкове рішення на підставі міжнародно-правових норм [90].

Дипломатичні методи реалізуються через офіційні дипломатичні канали або представництво держав і міжнародних організацій. Політичні представники прагнуть знайти взаємовигідні рішення для сторін спору, однак вони не завжди відповідають усім вимогам міжнародного права або принципам справедливості. До того ж, отримані таким шляхом домовленості

самі по собі не мають юридичної обов'язковості, якщо вони не оформлені як угода між сторонами.

Правові засоби, натомість, передбачають судовий розгляд за участю уповноважених органів – Міжнародного суду ООН або міжнародного арбітражу. Вони ґрунтуються на нормах міжнародного права, оцінюють подані вимоги та надані докази і визначають права та обов'язки сторін з юридичною силою. Переваги таких процедур очевидні: вони передбачають формалізовану та прозору процедуру, забезпечують рівність сторін, можливість представлення доказів і проведення повноцінного судового процесу; ухвали та рішення мають обов'язковий характер, а у деяких випадках можна подати апеляцію до органу вищої інстанції [91].

Міжнародний арбітраж, у свою чергу, базується на добровільній угоді сторін щодо передачі спору на розгляд третьої сторони, чиє рішення є обов'язковим. Арбітражні органи можуть мати вибірккову або обов'язкову юрисдикцію: у першому випадку рішення приймається за згодою обох сторін, у другому – волевиявлення однієї сторони достатнє. Також арбітраж може застосовуватися у спорах між міжнародними організаціями та їх державами-членами, наприклад, згідно з Віденською конвенцією про право договорів між державами та міжнародними організаціями 1986 року [92].

Сучасна практика передбачає значне розмаїття механізмів врегулювання міжнародних спорів, що обумовлено зростанням кількості та різноманітністю конфліктів між державами. Крім того, з'явилася можливість обирати оптимальний спосіб вирішення конкретного спору або комбінувати кілька методів одночасно. Незважаючи на ефективність таких механізмів, у реальності їх успішність часто залежить від щирої готовності сторін до мирного врегулювання конфлікту.

Не менш важливою є активна роль міжнародних організацій у процесі врегулювання спорів. Їх можна умовно поділити на глобальні та регіональні. Організація Об'єднаних Націй, безумовно, займає провідне місце серед глобальних організацій: наприклад, Генеральна Асамблея ООН має право

надавати рекомендації щодо мирного врегулювання будь-якої ситуації, незалежно від її природи та походження [93, с.182-191].

На думку З.В. Тропіна, розвиток засобів мирного врегулювання міжнародних спорів характеризується процесом регіоналізації, тобто створенням регіональних механізмів, які забезпечують більшу гнучкість і точніше відповідають потребам держав у сучасних міжнародних відносинах, порівняно з універсальними механізмами [94, с.351-354].

Згідно зі Статутом ООН, основну відповідальність за підтримання міжнародного миру і безпеки покладено на Раду Безпеки, яка може застосовувати добрі послуги, посередництво, розслідування та примирення, а також давати рекомендації щодо вибору процедур або методів врегулювання конфліктів на будь-якій стадії спору [95].

Таким чином, сучасна система мирного врегулювання міжнародних спорів поділяється на дві категорії: дипломатичні засоби (переговори, консультації, примирення, комісії з розслідування та примирення, посередництво, добрі послуги), що забезпечують сторонам контроль над процесом, та правові засоби (міжнародний арбітраж і судові розгляди), які мають обов'язковий юридичний характер. Різноманіття існуючих механізмів дозволяє обирати найбільш прийнятний спосіб вирішення конкретного конфлікту, проте ефективність системи залежить від наявності узгоджених процедур та готовності сторін до співпраці.

Отже, принцип мирного вирішення спорів, спрямований на забезпечення мирного співіснування держав, є однією з фундаментальних норм, що гарантують стабільне функціонування міжнародного співтовариства. Він закріплений у численних міжнародно-правових актах, зокрема у Статуті Організації Об'єднаних Націй, де в статті 2 (пункт 3) передбачено, що всі члени ООН повинні вирішувати свої міжнародні спори мирними засобами таким чином, щоб не піддавати загрозі міжнародний мир, безпеку та справедливість. Ця норма тісно пов'язана з принципом

незастосування сили або загрози силою (стаття 2 пункт 4 Статуту ООН) і становить правову основу сучасного міжнародного правопорядку [96].

Принцип мирного врегулювання міжнародних спорів є не лише декларативним, а й обов'язковим для держав, що підтверджено, зокрема, у Манільській декларації про мирне вирішення міжнародних спорів 1982 року та Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року. Він відіграє ключову роль у підтриманні світового порядку, запобіганні ескалації конфліктів та сприянні зміцненню довіри між державами [97].

Мирне вирішення міжнародних спорів передбачає застосування комплексу юридичних і політико-дипломатичних інструментів: переговорів, посередництва, добрих послуг, слідчих та погоджувальних комісій, арбітражу, а також звернення до міжнародних судових органів, зокрема Міжнародного суду ООН, Міжнародного трибуналу з морського права чи спеціалізованих арбітражів, передбачених міжнародними договорами. Кожен із цих методів має свої особливості, але всі вони об'єднані спільною метою – забезпечити вирішення суперечок без використання сили та з повагою до міжнародного права.

Дипломатичні переговори є одним із найпоширеніших і найгнучкіших способів мирного врегулювання спорів. Вони дозволяють сторонам безпосередньо обговорювати проблемні питання, шукати компроміс та враховувати інтереси один одного. Ефективність переговорів значною мірою залежить від політичної волі сторін, рівня їхньої дипломатичної культури та здатності знаходити взаємоприйнятні рішення. Історичними прикладами успішних переговорів є Кемп-Девідські угоди 1978 року між Єгиптом і Ізраїлем та Мінські домовленості 2014–2015 років, які, попри складну реалізацію, стали альтернативою масштабній ескалації збройного конфлікту [98].

Таким чином, принцип мирного вирішення спорів є не лише нормою міжнародного права, а й дієвим механізмом підтримання глобальної

стабільності, що вимагає постійного розвитку, удосконалення інструментів та зміцнення міжнародної співпраці у цій сфері.

У XXI столітті реалізація принципу мирного врегулювання міжнародних спорів стикається з низкою нових викликів, пов'язаних як із трансформацією глобального середовища, так і зі зміною характеру самих конфліктів.

1. Гібридні конфлікти та асиметричні загрози. Традиційна дипломатія розрахована насамперед на врегулювання міждержавних суперечок, тоді як сучасні конфлікти часто мають змішаний характер – поєднують елементи збройного протистояння, економічного тиску, інформаційних кампаній та кібератак. Такі ситуації ускладнюють застосування класичних механізмів переговорів та арбітражу.

2. Виклики цифрової епохи. Зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій призвело до появи нових форм міжнародних спорів, зокрема у сфері кібербезпеки, регулювання цифрових платформ та захисту персональних даних. Мирне вирішення таких спорів вимагає спеціалізованих технічних знань та створення нових інституційних механізмів, наприклад міжнародних кібертрибуналів чи платформ онлайн-посередництва [99].

3. Недотримання міжнародно-правових зобов'язань. Попри універсальність принципу, окремі держави ігнорують або свідомо обходять зобов'язання щодо мирного врегулювання спорів, використовуючи силу чи односторонні санкційні заходи без погодження з міжнародними інституціями. Це підриває авторитет міжнародного права та ефективність існуючих механізмів.

4. Політизація міжнародних органів. Органи, уповноважені розглядати міжнародні спори, іноді стають об'єктом політичного тиску з боку впливових держав. Це створює ризик втрати неупередженості та зменшує довіру до їхніх рішень [100].

5. Екологічні та кліматичні спори. Зміна клімату, дефіцит природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища дедалі частіше стають джерелом міжнародних суперечок. Їх врегулювання потребує багатостороннього підходу, залучення наукової експертизи та адаптації існуючих правових процедур.

У відповідь на ці виклики міжнародне співтовариство має вдосконалювати правові механізми, розвивати інституційні спроможності, впроваджувати інноваційні методи врегулювання спорів та зміцнювати культуру мирного діалогу.

Принцип мирного вирішення міжнародних спорів виступає фундаментальною нормою сучасного міжнародного права, яка забезпечує стабільність, безпеку і правопорядок у міжнародних відносинах. Його імплементація є не лише правовою, а й політичною необхідністю для підтримки мирного співіснування держав та попередження конфліктів, що можуть загрожувати міжнародній безпеці.

Нормативна база цього принципу сформована на основі ключових положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, зокрема статті 2(3) та 2(4), які зобов'язують держави вирішувати свої суперечки виключно мирними засобами і утримуватися від застосування сили. Ці положення є юридично обов'язковими для всіх членів міжнародної спільноти і становлять універсальний стандарт поведінки у сфері міжнародних відносин.

Принцип мирного врегулювання спорів тісно пов'язаний із розвитком і функціонуванням інституту представництва у міжнародному праві. Представництво як форма реалізації державних інтересів на міжнародній арені передбачає не лише дипломатичну взаємодію, а й використання мирних процедур для попередження і вирішення конфліктів. Саме через представництво відбувається здійснення комунікації, проведення переговорів, залучення посередників та інших миротворчих механізмів, що забезпечують ефективне функціонування міжнародного правопорядку [101].

З огляду на сучасні виклики, зокрема зростання багатовекторних міжнародних відносин та складність глобальних проблем, принцип мирного вирішення спорів набуває нових значень. Він стає не просто нормою уникнення збройного конфлікту, а й складовою комплексної системи багатосторонніх механізмів, у якій інститут представництва відіграє ключову роль як платформа для дипломатичного діалогу, посередництва, арбітражу і судового розгляду.

Отже, принцип мирного врегулювання спорів виступає нормативною основою, що визначає цілі, завдання та межі діяльності інституту представництва. Це сприяє не лише правовій легітимності міжнародних контактів, а й формуванню довіри між державами, підтримці стабільності та розвитку конструктивного співробітництва у системі сучасного міжнародного права.

У перспективі подальше зміцнення цього принципу вимагає адаптації до новітніх викликів, таких як кібербезпека, транснаціональні загрози, а також інтеграції цифрових технологій у дипломатичну практику, що безпосередньо впливає на еволюцію інституту представництва як ключового елемента мирного врегулювання міжнародних спорів.

Таким чином, аналіз принципу мирного вирішення міжнародних спорів як нормативної основи інституту представництва демонструє його багатогранний характер і визначальну роль у забезпеченні ефективного, законного та стабільного функціонування міжнародної системи.

Посередництво є одним із найбільш гнучких та ефективних методів мирного вирішення міжнародних спорів, у межах якого третя сторона – це може бути держава, міжнародна організація, група держав або авторитетна особа – виступає нейтральним посередником між конфліктуючими сторонами та допомагає їм знайти взаємоприйнятне рішення. Головна мета посередництва полягає не у нав'язуванні готового результату, а у створенні сприятливих умов для діалогу, зменшенні напруженості та формуванні компромісних пропозицій, прийнятних для обох сторін [102].

Посередництво передбачає активну участь третьої сторони в організації та проведенні переговорів, формулюванні можливих варіантів розв'язання спору, а також у налагодженні довіри між учасниками процесу. Важливою рисою цього методу є конфіденційність, що дає можливість сторонам відверто обговорювати навіть найгостріші питання без ризику політичних чи репутаційних втрат.

Міжнародно-правові основи посередництва закріплені в низці документів, зокрема у Статуті ООН (статті 33 та 99), Гаазькій конвенції про мирне вирішення міжнародних спорів 1907 року та Манільській декларації 1982 року. Організація Об'єднаних Націй, ОБСЄ, Африканський союз та інші міжнародні інституції активно використовують цей механізм у своїй діяльності [103].

Історичними прикладами успішного посередництва є участь Норвегії у врегулюванні близькосхідного конфлікту (Ословські угоди 1993 року), роль Фінляндії та колишнього президента Мартті Ахтісаарі у мирному процесі в Індонезії (Ачехська угода 2005 року), а також посередництво ООН у врегулюванні конфлікту на Кіпрі. У сучасних умовах посередницька діяльність дедалі частіше доповнюється цифровими інструментами комунікації, що дозволяє оперативно узгоджувати позиції сторін навіть за відсутності фізичних зустрічей [104].

Таким чином, посередництво виступає не лише способом врегулювання конфліктів, а й інструментом зміцнення міжнародної стабільності, довіри та співробітництва, сприяючи побудові довготривалого миру між державами.

Добрі послуги – це один із визнаних методів мирного врегулювання міжнародних спорів, який передбачає участь третьої сторони, що сприяє встановленню або відновленню контактів між конфліктуючими сторонами та організації прямих переговорів між ними. Головною особливістю цього методу є те, що третя сторона не втручається у зміст переговорів та не пропонує конкретних рішень, обмежуючись організаційною та комунікаційною підтримкою [105].

На відміну від посередництва, при якому нейтральний учасник бере активну участь у процесі обговорення, формулює можливі варіанти врегулювання та допомагає сторонам знайти компроміс, добрі послуги є більш пасивною формою допомоги. Вони спрямовані передусім на створення сприятливого середовища для діалогу, зниження напруженості та формування атмосфери взаємної довіри, яка дозволяє сторонам самостійно шукати вирішення конфлікту [106].

Основними завданнями добрих послуг є: зменшення рівня конфронтації та запобігання ескалації; налагодження каналів комунікації між сторонами, особливо у випадках, коли дипломатичні відносини розірвані або значно обмежені; організація переговорного процесу (визначення часу, місця, формату зустрічей, забезпечення безпеки учасників); посилення довіри між сторонами як передумови для подальшого врегулювання.

Генеральний секретар ООН регулярно виступає ініціатором цього методу, використовуючи свій авторитет і дипломатичні можливості для запуску переговорних процесів. Наприклад, добрі послуги ООН сприяли початку діалогу у врегулюванні конфлікту на Кіпрі, мирному процесі в М'янмі та переговорах у Ємені [107].

Серед відомих історичних прикладів добрих послуг можна назвати низку дипломатичних ініціатив, які суттєво вплинули на хід міжнародних відносин та знизили напруженість у конфліктних регіонах.

По-перше, участь Швейцарії як нейтральної держави у переданні повідомлень та організації контактів між Сполученими Штатами Америки та Ісламською Республікою Іран після розриву дипломатичних відносин у 1980-х роках стала прикладом класичної реалізації добрих послуг. Швейцарія, діючи через своє посольство в Тегерані, забезпечувала передачу офіційних повідомлень, координацію консульських питань та надавала дипломатичний канал для обговорення гуманітарних проблем, зокрема обміну затриманими особами [108].

По-друге, роль Організації Об'єднаних Націй у досягненні Преспанської угоди 2018 року між Грецією та Північною Македонією є показовою у сфері превентивної дипломатії. Ця угода, укладена після понад двадцяти п'яти років переговорів, розв'язала тривалу суперечку щодо офіційної назви держави та відновила повноцінні дипломатичні відносини між сторонами, відкривши шлях Північній Македонії до вступу в НАТО та просування євроінтеграційних процесів [109]. Зусилля Генерального секретаря ООН та його спеціального посланця Метью Німетца були спрямовані на створення атмосфери довіри та організацію зустрічей, у результаті яких сторони змогли досягти компромісу.

По-третє, зусилля Ватикану у сприянні нормалізації відносин між Кубою та США у 2014–2015 роках демонструють важливість морального авторитету та неформальних дипломатичних каналів у наданні добрих послуг. Святіший Престол виступив конфіденційним посередником у підготовці таємних переговорів між сторонами, надаючи безпечний простір для обговорення делікатних питань. Ці зусилля сприяли обміну дипломатичними представництвами та пом'якшенню економічних і політичних обмежень [110].

У сучасних умовах добрі послуги набувають нових форм завдяки розвитку цифрових технологій. Організація онлайн-зустрічей, використання захищених каналів комунікації, застосування спеціалізованих платформ для відеоконференцій та створення віртуальних переговорних майданчиків значно розширюють можливості своєчасного реагування на кризові ситуації.

Це особливо актуально у випадках, коли фізична присутність сторін є неможливою через географічну віддаленість, загрози безпеці або епідеміологічні обмеження. Такі інструменти дозволяють забезпечувати безперервність діалогу та підвищувати оперативність дипломатичних контактів, що робить добрі послуги більш адаптивним і динамічним механізмом мирного врегулювання спорів у XXI столітті [111].

Механізм добрих послуг (англ. *good offices*) зберігає своє значення як важливий інструмент раннього втручання та побудови діалогу у міжнародних

відносинах. У ХХІ столітті, з огляду на зростаючу складність і гібридний характер конфліктів, цей інститут адаптується до нових викликів та отримує додаткові можливості завдяки розвитку цифрових технологій.

Нижче розглянуто низку сучасних прикладів його застосування.

Швейцарія традиційно відіграє провідну роль у наданні добрих послуг, поєднуючи нейтралітет, розвинену дипломатичну інфраструктуру та високий рівень довіри з боку міжнародної спільноти. Саміт миру в Україні (червень 2024 року), проведений на Бюренштокському курорті над Люцерном, став платформою для обговорення засад мирного врегулювання на основі міжнародного права та Статуту ООН. Участь майже 100 лідерів держав підкреслила значення Швейцарії як організатора багатостороннього діалогу [112].

Постійна підтримка мирного процесу в Лівії та Сирії: у 2020–2022 роках Швейцарія не лише надавала простір для переговорів, але й забезпечувала безпеку учасників та сприяла участі громадянського суспільства. Прикладом є ініціатива *Civil Society Support Room* у Женеві, яка дала можливість залучати до обговорень представників неурядових організацій.

Організація Об'єднаних Націй активно використовує добрі послуги у регіонах із підвищеним рівнем нестабільності: Ліберія (2017–2018): офіси ООН у Західній Африці та Сахелі здійснювали посередницьку діяльність після президентських виборів 2017 року, спрямовану на зниження політичної напруги та забезпечення мирної передачі влади; Південний Судан (2023): Місія ООН UNITAMS сприяла організації переговорів між урядом Судану та повстанськими угрупованнями. Результатом стало створення Постійного комітету з припинення вогню в Дарфурі, що зміцнило довіру між сторонами та відкрило можливості для подальшого діалогу [113].

У 2025 році Катар відіграв ключову роль у досягненні перемир'я між Ізраїлем та Іраном під час так званого “12-денного конфлікту”, використовуючи свої гнучкі дипломатичні канали та можливості неформальних переговорів. Крім того, у 2023 році Катар виступив

гуманітарним посередником, сприяючи поверненню українських дітей із Росії до їхніх родин. Ці приклади свідчать про зростаючу роль невеликих, але економічно та дипломатично впливових держав у сучасних процесах мирного врегулювання [114].

Сучасна дипломатія дедалі частіше застосовує *good offices* у форматі, що поєднує традиційні методи з новітніми технологіями: захищені канали комунікації та відеоконференції дозволяють організовувати переговори у гібридному режимі, що особливо важливо у випадках, коли фізичні зустрічі є неможливими через безпекові чи політичні обмеження; мультилатеральні цифрові платформи, зокрема ініціативи ООН у сфері цифрового врядування, створюють постійний інституційний простір для підтримання комунікації між сторонами; інструменти цифрової дипломатії (*eDiplomacy*) – включаючи віртуальні дипломатичні офіси, онлайн-хакатони для дипломатії (*computational diplomacy*) та спеціалізовані мережеві формати – сприяють оперативному обміну ідеями та виробленню спільних рішень [115].

У результаті, сучасна практика добрих послуг демонструє не лише збереження класичних принципів – нейтральності, добровільності та конфіденційності, – але й активне впровадження інноваційних інструментів, які підвищують їхню оперативність, доступність та інклюзивність. Ці зміни сприяють ефективнішому реагуванню на кризові ситуації та зміцненню потенціалу мирного врегулювання міжнародних конфліктів.

На відміну від посередництва, яке ґрунтується переважно на гнучких переговорах і не передбачає обов'язкової юридичної сили результатів, арбітраж та міжнародні суди представляють формалізовані, правозобов'язальні механізми врегулювання спорів. Вони є невід'ємною складовою системи мирних засобів вирішення міжнародних конфліктів, передбачених статтею 33 Статуту ООН. Арбітраж дозволяє сторонам самостійно визначати процедуру розгляду справи, обирати арбітрів та регламент, що забезпечує певний баланс між гнучкістю та юридичною визначеністю. При цьому рішення арбітражу мають обов'язковий характер для сторін і, як правило,

ґрунтуються на нормах міжнародного права, а також на положеннях відповідних дво- чи багатосторонніх угод [116].

Міжнародний арбітраж є одним із ключових механізмів мирного вирішення міжнародних спорів, що відзначається високою гнучкістю та адаптивністю до специфіки конкретної справи. На відміну від статутних міжнародних судів, арбітраж передбачає, що сторони конфлікту добровільно погоджують правила процесу, вибирають склад арбітрів та формують трибунал, який розглядатиме спір. Такий підхід дає можливість врахувати інтереси і особливості кожного конфлікту, включаючи специфіку предмету спору, національні правові системи, а також політичний і культурний контекст.

Гнучкість арбітражного процесу проявляється у можливості домовлятися про процедури доказування, мови розгляду, місце проведення слухань, а також строки розгляду. Це значно підвищує ефективність процесу, оскільки усуває або мінімізує формальні та бюрократичні перешкоди, характерні для статутних судових інституцій.

Водночас рішення міжнародного арбітражу мають обов'язкову силу для сторін, які зобов'язуються їх виконувати відповідно до норм міжнародного права. Рішення арбітражу визнаються і підтримуються міжнародною спільнотою, зокрема завдяки таким нормативним актам, як Нью-Йоркська конвенція 1958 року про визнання і виконання іноземних арбітражних рішень, що сприяє їхній практичній реалізації на національному рівні [117].

Яскравим і часто цитованим прикладом ефективного використання міжнародного арбітражу є справа “Північне море” (1969 р.), в якій Міжнародний арбітражний трибунал, сформований ФРН, Данією та Нідерландами, розглянув питання делімітації морських зон у Північному морі. Арбітраж встановив принципи, що враховували особливості географії, права прибережних держав та міжнародного морського права, тим самим сприяв уникненню потенційного конфлікту між учасниками [118].

Серед сучасних прикладів можна виділити справу “Україна проти Росії” (Permanent Court of Arbitration, 2017–2023), пов’язану з морськими та територіальними спорами в Чорному та Азовському морях. Хоча процес триває, арбітражна процедура демонструє важливість інструментів мирного вирішення навіть у контексті складних геополітичних конфліктів [119].

Іншим прикладом є арбітраж у рамках Інвестиційного суду (ICSID), де держави та приватні інвестори розглядають суперечки, пов’язані з інвестиційними угодами. Так, у справі “Vattenfall v. Germany” (2012) було розглянуто питання компенсації інвестору за втрату прибутку внаслідок відмови від атомної енергетики, що має значення для врегулювання конфліктів, пов’язаних із захистом іноземних інвестицій [120].

До основних міжнародних інституцій, що здійснюють арбітраж, належать: Постійна палата третейського суду (Permanent Court of Arbitration, PCA) у Гаазі; Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів (ICSID); Міжнародна торговельна палата (ICC) з арбітражним інститутом; Лондонський міжнародний арбітражний суд (LCIA) та інші авторитетні арбітражні організації [121,122, 123, 124]

Таким чином, міжнародний арбітраж поєднує переваги формалізованого правового розгляду із можливістю врахування індивідуальних потреб сторін, що робить його одним із найефективніших механізмів мирного врегулювання міжнародних спорів у сучасному світі.

Водночас, поряд із механізмом арбітражу, важливу роль у системі мирного врегулювання міжнародних спорів відіграє Міжнародний Суд Організації Об’єднаних Націй – головний судовий орган ООН, який має виключну компетенцію розглядати суперечки між державами у широкому спектрі питань міжнародного права.

На відміну від арбітражу, де сторони самостійно формують склад трибуналу та визначають процедури, Міжнародний Суд ООН діє у межах усталеної юрисдикції та процедур, передбачених його Статутом. Рішення Суду мають обов’язкову силу для сторін і відіграють визначальну роль у

формуванні прецедентної правової бази, яка забезпечує узгоджене та однакове тлумачення норм міжнародного права [125].

Практика Міжнародного Суду демонструє, що його рішення мають не лише локальний характер врегулювання конкретних суперечок, а й суттєвий системний вплив на зміцнення міжнародного правопорядку загалом. Через винесення обґрунтованих, юридично обов'язкових рішень Суд формує та кодифікує стандарти поведінки для держав, які визначають межі допустимої поведінки у міжнародних відносинах.

Ці стандарти охоплюють широке коло питань – від суверенітету і територіальної цілісності, невтручання у внутрішні справи, застосування сили, захисту прав людини, до норм, що регулюють використання природних ресурсів та транскордонних водних об'єктів. Такий комплексний підхід дозволяє створити єдину правову платформу, на якій базуються мирні відносини між державами.

Крім того, рішення Міжнародного Суду виконують роль важливого юридичного орієнтира для дипломатичних процесів і переговорів. Вони служать основою для формування узгоджених позицій та компромісів у міжнародних форумах, зокрема в рамках ООН, регіональних організацій і двосторонніх відносин. Таким чином, рішення Суду допомагають уникнути ескалації конфліктів і сприяють більш передбачуваний і стабільній міжнародній політиці.

Важливо також підкреслити, що практика Суду стимулює розвиток міжнародного права, оскільки через розгляд нових спорів і формулювання юридичних висновків він адаптує правові норми до змінних реалій міжнародних відносин. Це забезпечує динамічність і актуальність міжнародного права у відповідь на сучасні виклики.

Отже, Міжнародний Суд ООН відіграє ключову роль не лише як арбітр у конкретних суперечках, а й як фундаментальний інститут, що забезпечує стабільність, правову визначеність і довіру у світовій спільноті.

Однією з найвідоміших і найвпливовіших справ у практиці Міжнародного Суду ООН є справа “Нікарагуа проти Сполучених Штатів Америки” (1986 р.), що стала фундаментальним прецедентом у сфері застосування сили та принципу невтручання у внутрішні справи держав. У цій справі Нікарагуа звинуватила США у підтримці збройних формувань (так званих контрас), які вели бойові дії на її території, а також у проведенні військових операцій, що порушували її суверенітет [126].

Міжнародний Суд чітко констатував, що дії США суперечать нормам міжнародного права, зокрема Статуту ООН, який забороняє застосування сили або загрозу силою в міжнародних відносинах (стаття 2 (4)), а також визнає принцип невтручання у внутрішні справи суверенних держав. Суд встановив, що підтримка збройних угруповань, які здійснюють збройні напади на державу, є порушенням цього принципу та несе відповідальність за такі дії.

Рішення у цій справі має надзвичайне значення, оскільки воно не лише підтвердило фундаментальні норми міжнародного права, а й посилило роль міжнародного правосуддя як механізму стримування актів агресії. Крім того, вердикт Міжнародного Суду став підґрунтям для подальших дипломатичних та політичних ініціатив із деескалації напруженості в Центральній Америці, сприяючи стабілізації регіону та закріпленню принципів мирного співіснування.

Іншим прикладом, що демонструє ефективність Міжнародного Суду у врегулюванні складних територіальних спорів, є справа “Спір щодо конвенції про кордон між Камеруном і Нігерією” (2002 р.). Ця справа була зумовлена тривалою суперечкою між двома державами щодо визначення кордону, яка тривала понад десятиліття і супроводжувалася конфліктами та військовими зіткненнями [127].

Суд у своїй постанові детально проаналізував історичні документи, міжнародні угоди, а також принципи міжнародного права, що регулюють межі та територіальні суперечки. Прийняте рішення було обов’язковим для обох

сторін і містило чітке визначення меж державного кордону, що дозволило уникнути подальшої ескалації напруженості.

Важливо, що сторонам вдалося прийняти і виконати рішення Суду, що стало показником авторитету Міжнародного Суду і продемонструвало дієвість міжнародного судочинства як механізму запобігання конфліктам та зміцнення миру.

Ці дві справи ілюструють, що Міжнародний Суд ООН не лише виконує функцію арбітра у конкретних спорах, а й формує прецеденти і стандарти міжнародної поведінки, які зміцнюють правовий фундамент міжнародної спільноти. Вони підтверджують роль Суду як ключового інструменту підтримки миру і стабільності у світі через застосування верховенства права.

Таким чином, діяльність Міжнародного Суду ООН виступає ключовим фундаментом для підтримки верховенства права у міжнародних відносинах. Завдяки своїй ролі як незалежного і неупередженого арбітра, Суд забезпечує правове врегулювання суперечок між державами на основі об'єктивних і універсальних норм міжнародного права, що запобігає використанню сили та одностороннім діям.

Рішення Суду мають не лише юридичне, а й політичне значення, оскільки вони сприяють формуванню довіри між суб'єктами міжнародного права — державами, створюючи стабільні передумови для подальшої співпраці, діалогу та взаєморозуміння. Крім того, юриспруденція Міжнародного Суду виконує важливу функцію кодифікації та розвитку міжнародного права, адаптуючи його до змінних викликів сучасного світу.

Таке правове регулювання є незамінним елементом системи міжнародної безпеки, оскільки воно сприяє не лише мирному врегулюванню конкретних спорів, але й загальному зміцненню міжнародного правопорядку, підтримці стабільності та прогнозованості у міжнародних відносинах.

З огляду на це, роль Міжнародного Суду ООН важко переоцінити — він є не лише судовим інструментом вирішення конфліктів, а й важливою ланкою у системі підтримки миру, безпеки та справедливості у глобальному масштабі.

Висновки до розділу 1

1. Розглянуті теоретико-правові аспекти інституту представництва в міжнародному праві підтверджують його ключове значення як одного з найважливіших механізмів реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів міжнародних відносин. Представництво виступає як юридично закріплена процедура, за допомогою якої одна сторона делегує свої повноваження іншій особі або органу для здійснення певних правових дій від її імені та в її інтересах. Така передача повноважень має на меті не лише формалізацію довірливих відносин, а й створення надійного правового механізму, що забезпечує ефективну та послідовну взаємодію між державами, міжнародними організаціями, а також іншими суб'єктами міжнародного права в умовах складного і динамічного міжнародного середовища.

2. Цей інститут виконує надзвичайно важливу функцію комунікаційного і процесуального посередника, що дозволяє подолати бар'єри суверенітету, різних правових систем і культурних особливостей, забезпечуючи безперервність дипломатичного діалогу і захист інтересів у широкому спектрі міжнародних відносин. Крім того, інститут представництва виступає як гарантія дотримання міжнародно-правових норм, формалізуючи відповідальність представників та сприяючи підвищенню легітимності міжнародних рішень.

3. Враховуючи постійне ускладнення міжнародних відносин і зростання кількості суб'єктів, включно з регіональними організаціями та неурядовими структурами, інститут представництва набуває додаткової ваги як універсальний інструмент, що адаптується до нових викликів, підтримує принципи верховенства права, суверенної рівності держав і мирного врегулювання конфліктів. Його роль не обмежується лише передачею повноважень – представництво створює правову платформу для налагодження

співпраці, формування довіри і стабільності, які є передумовами сталого розвитку міжнародної системи.

4. Види представництва – дипломатичне, консульське, договірне, законне та інші спеціалізовані форми – яскраво відображають як різноманітність, так і гнучкість цього інституту в міжнародному праві. Кожен із цих видів має свої особливості, що виникають із специфіки політико-правового контексту, в якому вони застосовуються, а також із характеру та функцій суб'єктів міжнародних відносин.

5. Дипломатичне представництво, урегульоване Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 року, є основним засобом офіційної комунікації між державами, забезпечуючи взаємне визнання суверенітету, обмін інформацією, ведення переговорів та захист інтересів на найвищому рівні. Консульське представництво, що регламентується відповідною Віденською конвенцією 1963 року, виконує практичні функції, пов'язані із захистом прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб за кордоном, а також із сприянням торговельно-економічному та культурному співробітництву.

6. Договірне представництво характеризується тим, що його правова основа формується на підставі конкретних угод чи контрактів між суб'єктами міжнародного права, що дозволяє створювати спеціалізовані форми делегування повноважень відповідно до потреб і цілей сторін. Законне представництво, у свою чергу, визначається нормами міжнародного або національного права, які автоматично покладають на певних осіб або органи обов'язок представляти інтереси інших суб'єктів у конкретних правових ситуаціях, наприклад, у випадках опіки або представництва державних органів.

7. Окрім цього, існують численні спеціалізовані форми представництва, які можуть виникати у рамках міжнародних організацій, міжурядових ініціатив, регіональних союзів або у сфері прав людини, екології, торгівлі та

безпеки. Ці форми адаптуються до швидкоплинних політичних і правових змін, забезпечуючи оперативність і дієвість міжнародної взаємодії.

8. Функції інституту представництва є багатогранними і охоплюють кілька ключових напрямів. По-перше, він гарантує юридичну легітимність дій представників, що є фундаментом довіри між сторонами міжнародних відносин та необхідною умовою визнання і виконання таких дій. По-друге, інститут забезпечує процесуальну участь суб'єктів у міжнародних правовідносинах, даючи можливість офіційно заявляти позицію, захищати права, вести переговори та укласти угоди. По-третє, представництво сприяє підтриманню миру, безпеки і стабільності на міжнародній арені, створюючи ефективні канали комунікації, які запобігають конфліктам, знижують напруженість і сприяють конструктивному діалогу. Таким чином, різноманітність видів представництва та широта його функцій свідчать про важливість і універсальність цього інституту як ключового елемента міжнародного правопорядку, що забезпечує стабільність і передбачуваність у взаємовідносинах між державами та іншими суб'єктами міжнародного права.

9. Аналіз принципу мирного вирішення міжнародних спорів, закріпленого у Статуті Організації Об'єднаних Націй, зокрема в статті 2, пункті 3, а також в інших ключових міжнародно-правових документах і конвенціях, підкреслює фундаментальне значення цього принципу як основоположної норми сучасного міжнародного права. Цей принцип визначає заборону застосування сили та зобов'язання держав врегульовувати суперечності виключно мирними засобами, такими як переговори, посередництво, арбітраж і судовий розгляд. Відповідно, інститут представництва стає одним із головних механізмів реалізації цих норм, адже він забезпечує формалізовану, структуровану і легітимну комунікацію між сторонами конфлікту.

10. Інститут представництва виконує ключову роль у процесі мирного врегулювання спорів, оскільки представники держав або інших суб'єктів міжнародного права виступають офіційними посередниками, що

уповноважені вести переговори, висловлювати позиції, пропонувати компромісні рішення та сприяти формуванню консенсусу. Це дозволяє ефективно організувати дипломатичний діалог навіть у складних політичних ситуаціях, запобігаючи ескалації конфліктів і мінімізуючи ризики застосування сили.

11. Крім того, інститут представництва забезпечує не лише двосторонню комунікацію, але й інтеграцію у багатосторонні механізми врегулювання конфліктів, наприклад, через участь у діяльності міжнародних судових органів, арбітражних трибуналів, а також у процесах посередництва, які проводяться міжнародними організаціями чи регіональними об'єднаннями. Це сприяє формуванню передбачуваного, справедливого і прозорого міжнародного правопорядку, у якому дотримання норм права є пріоритетом над силовими методами розв'язання суперечок. Отже, інститут представництва виступає не лише як технічний або процедурний елемент, а як фундаментальний інструмент реалізації принципу мирного вирішення спорів – одного з ключових стовпів системи міжнародного права і глобальної безпеки. Він посилює довіру між суб'єктами міжнародних відносин, створює умови для конструктивного діалогу та сприяє стабільності і сталому розвитку міжнародної спільноти. Таким чином, вдосконалення норм і практик представництва має важливе значення для підтримки міжнародного миру і безпеки в сучасному світі.

12. Завдяки функціонуванню інституту представництва держави, міжнародні організації та інші суб'єкти міжнародного права отримують змогу своєчасно і ефективно здійснювати двосторонню та багатосторонню взаємодію. Ця взаємодія сприяє не лише оперативному обміну інформацією і узгодженню позицій, а й запобігає ескалації суперечок і конфліктів, що можуть мати дестабілізуючий вплив на міжнародну безпеку. Інститут представництва виступає своєрідним буфером, який пом'якшує напруженість, створює умови для конструктивного пошуку компромісних рішень, а також забезпечує механізми врегулювання розбіжностей у дипломатичній площині,

що вкрай важливо у світі з постійно зростаючою складністю міжнародних відносин, множинністю суб'єктів та багатошаровістю застосовних правових норм.

13. Особливої актуальності ця функція набуває в сучасних геополітичних реаліях, де конфлікти можуть виникати не лише між державами, але й залучати міжнародні організації, регіональні союзи, транснаціональні корпорації і громадські інститути. Інститут представництва забезпечує чіткий та прозорий механізм формалізації цих відносин, сприяючи дотриманню принципу верховенства права, що лежить в основі міжнародної правової системи. Таким чином, теоретико-правові засади інституту представництва формують міцний правовий каркас, який не лише закріплює основоположні принципи міжнародного права – такі як суверенітет і рівність держав – але й служить підґрунтям для створення ефективної системи мирного розв'язання міжнародних спорів. Ця система, у свою чергу, є необхідною умовою для підтримки стабільності, правової безпеки та передбачуваності у міжнародних відносинах. Подальший розвиток інституту представництва, удосконалення його нормативно-правової бази та практичних механізмів взаємодії має ключове значення для зміцнення глобального миру, стабільності і міждержавного співробітництва в умовах стрімких змін і викликів, що постають перед сучасним міжнародним співтовариством.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕДСТАВНИЦТВА В СИСТЕМІ РОЗВ'ЯЗАННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

2.1. Конвенційний механізм регулювання інституту представництва в сфері розв'язання міжнародних спорів

Міжнародне право традиційно розглядається міжнародною спільнотою як фундаментальний засіб забезпечення, встановлення та підтримання миру і безпеки у світі. Його роль у запобіганні конфліктам, регулюванні відносин між державами та створенні правових механізмів для мирного вирішення спорів є ключовою у системі міжнародних відносин. Історично підтримання міжнародного миру і безпеки було головною метою формування міжнародного права, що знаходить своє відображення в діяльності міжнародних організацій та договорів.

Починаючи з перших спроб систематизувати міжнародне право на основі принципів справедливості і співпраці, міжнародна спільнота спрямувала зусилля на створення інституцій, які б не лише регулювали відносини між державами, але й активно запобігали війнам. Зокрема, створення Ліги Націй у 1919 році після Першої світової війни стало першим масштабним міжнародним проектом, спрямованим на встановлення колективної безпеки, запобігання агресії та вирішення міжнародних суперечок мирним шляхом. Хоча Ліга Націй не змогла повністю запобігти Другій світовій війні, її досвід заклав основи для подальшого розвитку міжнародних механізмів безпеки.

Після завершення Другої світової війни, з метою зміцнення глобальної безпеки та запобігання новим конфліктам, була створена Організація Об'єднаних Націй (ООН) у 1945 році. В її Статуті відображено основні принципи міжнародного права – невтручання у внутрішні справи, повага до

суверенітету держав та пріоритет мирного вирішення суперечок. Зокрема, стаття 1 Статуту ООН визначає підтримання міжнародного миру і безпеки як одну з найважливіших цілей організації. Для цього ООН уповноважена застосовувати різноманітні засоби – від дипломатичних переговорів і посередництва до санкцій і, у виняткових випадках, миротворчих операцій.

Війни і насильство, як правило, виникають на ґрунті невирішених або неправильно врегульованих суперечок між державами. Вони можуть бути пов'язані з територіальними претензіями, політичними розбіжностями, економічними інтересами або іншими факторами. Тому в інтересах підтримання миру і безпеки життєво важливо не допускати ескалації таких суперечок і шукати їх мирного врегулювання. Це сприяє стабільності міжнародної системи та забезпеченню прав і свобод народів.

У міжнародному праві вже сформовано комплекс методів і процедур мирного врегулювання спорів, які мають на меті запобігти застосуванню сили і надати сторонам альтернативні інструменти для розв'язання конфліктів. Серед них – переговори, посередництво, примирення, арбітраж та судовий розгляд. Ці процедури забезпечують механізми для конструктивного діалогу, виявлення компромісів і правового врегулювання.

Так, Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів 1949 р. визначає ці способи як офіційно визнані методи врегулювання конфліктів. Прикладом успішного застосування мирного врегулювання є Спів між Норвегією і Данією у 1933 році, який було вирішено через арбітражний процес, що дозволило уникнути військової конфронтації. Аналогічно, мирне врегулювання використовувалося у численних конфліктах у другій половині XX століття, демонструючи здатність міжнародного права ефективно запобігати війнам [128].

Таким чином, міжнародне право – це не лише сукупність норм і правил, а перш за все дієвий інструмент підтримання миру і безпеки на глобальному рівні. Воно забезпечує структуровані й передбачувані механізми, які

дозволяють державам вирішувати суперечки мирним шляхом, знижувати ризики конфліктів і будувати стабільну міжнародну систему співпраці.

Держави уклали багато багатосторонніх договорів, спрямованих на мирне врегулювання спорів та розбіжностей, які стали фундаментом для розвитку міжнародного права в цій сфері. Ці договори закріплюють принципи та механізми, що сприяють запобіганню конфліктам, встановленню діалогу і створенню правових процедур для мирного розв'язання суперечок між державами.

Серед найважливіших міжнародних договорів, що заклали основу сучасних механізмів мирного врегулювання, слід виокремити Гаазьку конвенцію про мирне вирішення міжнародних спорів 1899 року. Вона була прийнята на Першій Гаазькій конференції з питань миру і стала першим міжнародним документом, який систематизував різні способи врегулювання конфліктів, включаючи арбітраж, медіацію та переговори. Конвенція встановила положення про створення постійного арбітражного суду, який мав сприяти розгляду суперечок без застосування сили.

У 1907 році на Другій Гаазькій мирній конференції до Конвенції були внесені важливі поправки і доповнення, що розширили її застосування і уточнили процедури вирішення спорів. Зокрема, були деталізовані норми щодо обов'язковості розгляду справ, визначені тимчасові рамки для подання претензій, а також посилено гарантії дотримання рішень арбітражних трибуналів. Ці доповнення підвищили ефективність міжнародних механізмів і підкреслили важливість правового врегулювання у підтримці миру [129].

У міжвоєнний період, під егідою Ліги Націй, був укладений Загальний акт про тихоокеанське врегулювання спорів 1928 року (General Act for the Pacific Settlement of International Disputes). Цей акт розроблявся з метою посилити міжнародну співпрацю і надати державам додаткові інструменти для мирного розв'язання конфліктів. Він закріплював принципи добросовісного врегулювання, передбачав використання медіації і добрих послуг, а також

надавав рекомендації щодо застосування тимчасових заходів, спрямованих на запобігання ескалації спорів.

Загальний акт 1928 року значно розширив правову базу, створену раніше, і сприяв формуванню колективної відповідальності держав за підтримання миру. Він став основою для подальших міжнародних угод і активно вплинув на практику діяльності Ліги Націй у сфері профілактики воєнних конфліктів [130].

Окрім ключових міжнародних договорів, упродовж XX століття було укладено низку багатосторонніх угод, які розширювали та деталізували механізми мирного врегулювання спорів. Так, Конвенція ООН про мирне врегулювання міжнародних конфліктів 1949 року встановила чіткий алгоритм застосування переговорів, посередництва, примирення, арбітражу та інших засобів, що стали основою сучасної практики розв'язання міждержавних суперечок.

У такий спосіб багатосторонні угоди сформували фундамент міжнародно-правових інструментів, спрямованих на підтримання миру та стабільності. Вони закріпили обов'язок держав не лише утримуватися від використання сили, але й вирішувати будь-які розбіжності виключно мирними методами.

Особливе місце серед цих актів належить Статуту Ліги Націй 1919 року, який вважається одним із перших прогресивних міжнародно-правових документів у сфері забезпечення миру та безпеки. Його поява була безпосередньою відповіддю на руйнівні наслідки Першої світової війни і стала спробою створити нову систему попередження конфліктів. Статут чітко фіксував обов'язок держав уникати застосування сили у міжнародних відносинах та пропонував інституційні механізми мирного врегулювання спорів.

У Статуті Ліги Націй було закладено різні інструменти мирного врегулювання міжнародних суперечок – від арбітражу й судового розгляду до можливості звернення до Ради Ліги, яка отримала повноваження сприяти

вирішенню конфліктів шляхом дипломатичних переговорів, посередництва та інших мирних засобів. Такий підхід відображав ідею колективної безпеки, за якої міжнародне співтовариство виступало гарантом миру, покликаним захищати суверенітет і територіальну цілісність держав.

Водночас, попри прогресивний характер документа, його положення містили низку істотних прогалин. Найбільш проблемним було те, що Статут не встановлював чіткої та всеосяжної заборони війни як способу розв'язання спорів. Він визнавав право держав на самозахист і не містив однозначного визначення агресії, що відкривало простір для довільного тлумачення норм і дозволяло державам використовувати збройні методи під прикриттям юридичних аргументів.

Додатковою вадою була відсутність дієвих механізмів примусу та конкретних санкцій за порушення міжнародного миру. Це суттєво обмежувало авторитет Ліги й зводило нанівець її здатність реагувати на випадки агресії. Так, у ситуації з нападом Японії на Маньчжурію (1931 р.) чи з військовою кампанією Італії проти Ефіопії (1935 р.) організація не змогла застосувати ефективні заходи впливу, що сприяло подальшій ескалації міжнародних конфліктів [131].

Отже, хоча Статут Ліги Націй започаткував важливі принципи мирного врегулювання і став поштовхом до розвитку нових норм міжнародного права, його недосконалість, зокрема відсутність безумовної заборони війни та реальних санкційних механізмів, значно обмежила дієвість організації. У підсумку Ліга Націй виявилася неспроможною запобігти Другій світовій війні. Цей досвід став ключовим уроком для подальшої кодифікації міжнародного права, що знайшло відображення у Статуті Організації Об'єднаних Націй 1945 року, де застосування сили вже було суворо врегульовано [132, 133].

Гаазька конвенція про мирне вирішення міжнародних спорів 1907 року закріпила базові засоби врегулювання конфліктів, серед яких: переговори, добрі послуги, посередництво, слідчі комісії та арбітраж. Ще раніше, у 1899 році, на першій Гаазькій мирній конференції було створено Постійну палату

третейського суду, яка й сьогодні залишається найстарішою міжнародною інституцією для вирішення спорів.

Важливим кроком на шляху до юридичного закріплення принципу мирного врегулювання стало укладення Паризького договору 1928 року про відмову від війни (відомого також як Пакт Бріана – Келлога). У статті II цього документа зазначалося, що «Договірні сторони визнають, що будь-які спори або конфлікти, незалежно від їх характеру чи походження, повинні вирішуватися виключно мирними засобами». Ця норма закріплювала універсальний обов'язок держав уникати війни як інструменту політики та звертатися лише до мирних процедур [134].

Подальший розвиток принципу отримав у Статуті Організації Об'єднаних Націй, який після Другої світової війни став основоположним документом для підтримання міжнародного миру і безпеки. У ньому закріплено, що розбудова дружніх відносин і співробітництва між державами є однією з ключових цілей ООН, а всі суперечки між державами мають вирішуватися мирними методами. Особливе значення в цьому процесі Статут відводить Раді Безпеки, Генеральній Асамблеї та Міжнародному Суду ООН, які виступають як інституційні механізми для запобігання й врегулювання конфліктів [135].

Окрім універсальних договорів, важливе значення мають і регіональні інструменти. Серед них – Американський договір 1948 року про мирне врегулювання спорів [136], Європейська конвенція 1957 року про мирне вирішення спорів [137] та Протокол 1964 року Комісії з посередництва та арбітражу Організації африканської єдності [138].

Крім загальних та регіональних угод, у міжнародному праві діє велика кількість двосторонніх і багатосторонніх договорів, які містять спеціальні положення щодо врегулювання спорів. У цьому контексті важливо підкреслити, що глава VI Статуту ООН цілком присвячена методам і процедурам мирного врегулювання міжнародних конфліктів.

Міжнародно-правові джерела по-різному визначають процедури мирного врегулювання конфліктів, пропонуючи різні підходи залежно від сфери їх застосування.

Так, Конвенція ООН з морського права 1982 року закріпила чотири обов'язкові механізми вирішення спорів, з яких держави-учасниці можуть обрати найбільш прийнятний шлях шляхом подання письмової заяви під час підписання чи ратифікації документа. Серед них: Міжнародний трибунал з морського права, Міжнародний Суд ООН, арбітраж відповідно до Додатку VII та спеціалізований арбітраж згідно з Додатком VIII [139].

У сфері космічного права подібні положення містить Договір про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 року. Відповідно до статті IX цього документа, держава-учасниця може ініціювати консультації, якщо вважає, що діяльність іншої держави може завдати шкоди космічним операціям чи експериментам [140].

Важливим кроком у кодифікації принципу мирного врегулювання стало ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН у 1970 році Декларації про принципи міжнародного права, яка підтвердила норму про обов'язок держав вирішувати суперечки винятково мирними засобами, не ставлячи під загрозу міжнародний мир, безпеку та справедливість [141]. Подібний підхід було відображено і в Заключному акті НБСЄ, а також у низці інших багатосторонніх та двосторонніх договорів [142, с.352-356].

Особливий механізм передбачено і Конвенцією 1972 року про міжнародну відповідальність за шкоду, заподіяну космічними об'єктами. У ній встановлюється, що якщо переговори щодо компенсації не дають результату протягом одного року, спір може бути переданий на розгляд спеціальної комісії з претензій, яка виконує функції одночасно органу примирення, розслідування та арбітражу [143].

Серед методів мирного врегулювання міжнародних спорів дипломатичні переговори є найбільш поширеним методом, оскільки він

найкраще втілює завдання оперативного вирішення міжнародних спорів, гарантує рівність сторін, може бути використаний для врегулювання як політичних, так і правових спорів, є найкращим способом досягнення компромісів, дає можливість розпочати вирішення конфліктів одразу після їх виникнення та запобігає ескалації спорів до рівня, що становить загрозу міжнародному миру та безпеці.

У 1982 році Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй ухвалила два важливі документи – Манільську декларацію про мирне вирішення міжнародних спорів та Декларацію про запобігання та вирішення міжнародних спорів. Ці документи стали важливими кроками в розвитку міжнародно-правових механізмів, спрямованих на зміцнення миру і безпеки шляхом активізації відповідальності держав і міжнародних організацій у сфері запобігання конфліктам.

Манільська декларація (Manila Declaration on the Peaceful Settlement of International Disputes) підкреслює, що держави несуть основну відповідальність за запобігання виникненню міжнародних спорів і за їх мирне врегулювання, користуючись усіма доступними дипломатичними та правовими засобами. Вона закликає держави активно використовувати переговори, посередництво, арбітраж та інші мирні процедури, а також утримуватися від загрози застосування сили. Документ також наголошує на необхідності дотримання принципів суверенної рівності, взаємної поваги та невтручання у внутрішні справи інших держав, що є фундаментальними принципами міжнародного права [144].

Декларація про запобігання та вирішення міжнародних спорів (Declaration on the Prevention and Removal of Disputes and Situations which may Threaten Peace and Security) доповнює Манільську декларацію, акцентуючи увагу на ранньому виявленні конфліктів та своєчасному реагуванні на них з метою їхнього недопущення до рівня збройного протистояння. У документі визнається, що спільна відповідальність за запобігання конфліктам лежить не

лише на окремих державах, але й на міжнародній спільноті загалом, зокрема на Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованих установах [145].

Важливою особливістю прийнятих декларацій є їхній акцент на необхідності тісної взаємодії держав із міжнародними організаціями, насамперед із Організацією Об'єднаних Націй, яка визначається як головний інституційний майданчик для забезпечення мирного врегулювання спорів. Генеральна Асамблея неодноразово закликала держави активно співпрацювати з ООН у сфері посередництва, медіації та використання міжнародних судових інституцій, зокрема Міжнародного Суду ООН. Таким чином, зазначені документи закріплюють центральну роль ООН у координації зусиль міжнародної спільноти у сфері підтримання миру та глобальної безпеки.

Особливе значення мають Манільська декларація та Декларація про запобігання конфліктам, які акцентують увагу на необхідності своєчасного реагування на кризові ситуації з метою недопущення їх ескалації. Вони заклали підґрунтя для розвитку концепцій превентивної дипломатії та миротворчих ініціатив, що нині становлять ключові елементи міжнародної практики у сфері попередження й подолання загроз миру.

Практична реалізація цих положень знайшла відображення у низці миротворчих операцій та ініціатив ООН. Так, одним із найвідоміших прикладів превентивної дипломатії стало розміщення у 1992 році Місії ООН у Македонії (UNPREDEP) з метою запобігання поширенню збройних конфліктів з території колишньої Югославії. Аналогічно, ідеї раннього втручання були застосовані у діяльності ООН у Сомалі, Сьєрра-Леоне та Руанді, де Організація намагалася через посередництво, політичний діалог та гуманітарні заходи стримати розвиток криз [146].

Прийняття цих декларацій мало безпосередній вплив на подальшу еволюцію міжнародного права, зокрема на діяльність Ради Безпеки ООН, яка отримала право розглядати ситуації, що становлять небезпеку для міжнародного миру, та ухвалювати відповідні заходи згідно зі Статутом ООН.

У такий спосіб були закладені основи сучасного підходу до відповідальності держав у сфері забезпечення миру та безпеки, що згодом знайшло відображення у подальших резолюціях і деклараціях ООН.

Отже, Манільська декларація та Декларація 1982 року стали ключовими актами, які не лише підтвердили зобов'язання держав щодо врегулювання суперечок, а й наголосили на їх обов'язку здійснювати превентивні дії. Це дозволило посилити роль ООН як провідного координатора міжнародних зусиль у сфері підтримання миру та започаткувало розвиток сучасних підходів до миротворчості та кризового менеджменту.

У 1995 році Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) затвердила Рекомендовані правила врегулювання спорів між державами [147]. Згодом, у 2002 році, нею був ухвалений Типовий закон про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру, спрямований на уніфікацію правових норм у сфері застосування погоджувальних процедур та відображення тенденцій сучасної практики. Документ був розроблений у контексті визнання того, що примирення дедалі частіше використовується як інструмент вирішення зовнішньоекономічних спорів. У цьому значенні термін «примирення» охоплює широкий спектр процедур, за яких одна чи кілька нейтральних осіб допомагають сторонам у досягненні взаємоприйнятного вирішення суперечки на недискримінаційних і добровільних засадах [148].

Ще у 1966 році Бюро Постійної палати третейського суду ухвалило Факультативний регламент примирення, який закріпив базові механізми цієї процедури. Водночас на практиці примирення й надалі використовується відносно рідко. Попри це, у деяких сферах міжнародного співробітництва можна спостерігати підвищення ефективності погоджувальних методів. Показовим прикладом є діяльність Світової організації торгівлі (СОТ), де передача спорів до Органу з врегулювання суперечок здійснюється лише у випадку безрезультатності попередніх процедур – переговорів, добрих послуг, посередництва чи примирення. Усі вони застосовуються виключно за взаємною згодою сторін і мають добровільний характер [149].

Серед різних підходів до вирішення комерційних спорів особливе місце посідає дружнє врегулювання. Воно може відбуватися як до початку судового чи арбітражного процесу, так і під час нього, передбачаючи участь незалежної третьої сторони, яка сприяє пошуку компромісу. Для цього сторони мають можливість передбачити спеціальне застереження у своєму договорі або укласти окрему угоду.

Вагомий внесок у розвиток практики погоджувальних процедур зробила Міжнародна торгова палата (ІСС), яка ухвалила Регламент дружнього врегулювання спорів (Регламент ДРС ІСС). Він надає сторонам можливість самостійно обрати найбільш прийнятний метод врегулювання. У разі недосягнення домовленості застосовується медіація. Крім того, існує Довідник ІСС ДРС, який, хоча й не має обов'язкової сили, містить практичні роз'яснення та рекомендації щодо застосування Регламенту. Відповідно до статті 1 Регламенту, на розгляд Палати можуть передаватися будь-які економічні спори – як міжнародного, так і національного характеру.

Особливістю підходу ІСС є конфіденційність: сама процедура, її результати та мирова угода між сторонами залишаються закритими, за винятком випадків, коли чинне законодавство дозволяє або вимагає їхнього розкриття, зокрема для забезпечення виконання укладеної угоди. Такий підхід підкреслює прагнення забезпечити сторонам максимально безпечне середовище для досягнення компромісу [150].

Сучасна арбітражна практика характеризується зростанням складності процедур, підвищенням витрат сторін та посиленням навантаження на арбітрів у зв'язку зі збільшенням кількості справ. Відповіддю на ці виклики стало оновлення арбітражних правил. Так, новий Арбітражний регламент Міжнародного арбітражного суду Міжнародної торгової палати, що набрав чинності 1 січня 2012 р., передбачає ширше залучення сторін до формування процесуального плану ще на досудовій стадії. При цьому арбітражний склад, визначаючи компенсацію витрат на користь сторони-переможця, враховує її внесок у швидке та ефективне вирішення спору [151, 152].

Розвиток міжнародного арбітражного права відбувається на кількох рівнях: 1) міжнародні конвенції, 2) типові закони та рекомендаційні акти, 3) арбітражні регламенти, 4) національне законодавство. Важливе місце серед цих актів займають Рекомендації для арбітражних установ щодо процедур, заснованих на Арбітражному регламенті ЮНСІТРАЛ (редакція 2010 р.), ухвалені у 2012 р., а також Рекомендації з тлумачення статті II(2) та статті VII(1) Нью-Йоркської конвенції 1958 р. (2006 р.). Нині ЮНСІТРАЛ працює над проектом Правового стандарту прозорості у міжнародних арбітражних розглядах [153].

Вагомим кроком у модернізації процесу стали поправки 2010 р. до Арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ. Вони були спрямовані на підвищення ефективності, прозорості та гнучкості арбітражу, а також на зменшення ризиків затягування процедур. Зміни передбачали: чіткіші процесуальні строки та спрощений порядок призначення арбітрів; регламентацію багатосторонньої участі сторін у процесі, що важливо у складних комерційних та інвестиційних спорах; вдосконалення процедур заперечення арбітрів, критеріїв їхньої незалежності й механізмів заміни; підвищені вимоги до професійної компетентності, етики та обов'язку арбітрів подавати декларації про незалежність; розширені можливості застосування тимчасових заходів забезпечення (збереження доказів, арешт майна, заборона певних дій) [154].

До регламенту було включено низку зразкових документів: стандартне арбітражне застереження для договорів, заяву про відмову від оскарження рішень та декларацію незалежності арбітрів. Це сприяло підвищенню довіри до арбітражу й забезпеченню балансу між швидкістю та справедливістю процедур.

Історично міжнародне право спочатку лише рекомендувало державам застосовувати мирні засоби для врегулювання спорів. Лише на початку XX століття було закріплено перші обов'язкові норми. Так, Гаазькі конференції миру 1899 і 1907 рр. ухвалили Конвенції про мирне вирішення міжнародних конфліктів, що заклали основи використання добрих послуг, посередництва, а

також створення Постійного арбітражного суду та інституту слідчих комісій [155].

Таким чином, конвенційний механізм регулювання інституту представництва у врегулюванні міжнародних спорів є ключовим елементом сучасного міжнародного права. Він формує стабільну правову базу, визначає статус, права та обов'язки представників держав, сприяє уніфікації процедур, підвищує довіру та передбачуваність у міжнародних відносинах. Його історичне підґрунтя складають Гаазькі конвенції, а сучасний розвиток відображають документи ООН, ЮНСІТРАЛ та інші багатосторонні угоди.

Разом із тим, динаміка міжнародних відносин вимагає постійної модернізації цього механізму, зокрема адаптації до умов багатосторонніх переговорів і цифровізації дипломатії. Це забезпечить його ефективність та актуальність у XXI столітті, а також підтримає стабільність і справедливість міжнародного правопорядку.

2.2. Специфіка діяльності інституту постійних представництв держав при міжнародних організаціях та їх значення у вирішенні міжнародних спорів

Однією з характерних рис сучасних міжнародних відносин є зростання кількості та значення міжнародних організацій для забезпечення миру та всебічного співробітництва між суб'єктами міжнародного права. Держави відіграють найважливішу роль у створенні та функціонуванні міжнародних організацій. Держави співпрацюють з міжнародними організаціями через відносно новий орган - Постійне представництво держави при міжнародних організаціях. Перш за все, держава направляє постійні представництва до Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованих установ, а також до регіональних організацій. Постійні представництва при міжнародних організаціях можуть бути створені лише державами-членами таких організацій. Держави, які не є членами організації, але зацікавлені в її

діяльності, можуть направляти до неї постійні місії спостерігачів за умови, що установчий документ організації передбачає таку можливість.

Створення постійних представництв при міжнародних організаціях розглядається не як обов'язок держав, а як їхнє суверенне право. Визначення місця розташування штаб-квартири чи відокремлених структур міжнародної організації можливе лише за згодою приймаючої держави, оскільки саме вона має повноваження надати відповідний дозвіл. Зазвичай це питання врегульовується шляхом укладення спеціальної угоди між організацією та країною перебування. Аналогічно, відкриття постійного представництва державою-членом також потребує погодження з урядом держави, на території якої воно функціонуватиме. Водночас на відміну від класичних дипломатичних місій, отримана згода приймаючої держави на розміщення представництва міжнародної організації поширюється на всі інші держави, що в майбутньому захочуть створити подібні представництва. Це означає, що додаткові переговори з державою перебування для кожного нового випадку вже не потрібні [156].

Віденська конвенція про представництво держав у їхніх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 року закріпила перелік основних функцій постійних представництв держав. До них належать:

1. офіційне представлення інтересів акредитуючої держави в межах організації;
2. підтримання постійних контактів між державою та організацією;
3. участь у переговорах як безпосередньо з організацією, так і в її структурах;
4. моніторинг діяльності організації та інформування уряду про її результати;
5. забезпечення участі держави в роботі організації;
6. захист національних інтересів держави в межах діяльності організації;
7. сприяння реалізації завдань і принципів організації шляхом активної співпраці (стаття 6) [157].

Окремо, стаття 7 Конвенції визначає компетенцію місій постійних спостерігачів. Їхня діяльність охоплює: представлення інтересів держави в організації та підтримання відносин із нею; отримання інформації про діяльність організації й подання звітів уряду; сприяння розвитку співробітництва та участь у переговорах.

Аналіз цих положень свідчить, що окремі завдання постійних представництв схожі з функціями дипломатичних місій. Однак їхня діяльність має специфіку, обумовлену тристороннім характером відносин: акредитує держава – міжнародна організація – держава перебування. Саме це зумовлює особливості процедур формування персоналу постійних представництв та визначення їх чисельності.

Так, стаття 9 Конвенції встановлює принцип вільного призначення персоналу державою. Водночас кількість співробітників не може бути надмірною й повинна відповідати потребам організації, характеру її функцій і можливостям держави перебування (стаття 14). Крім того, призначення керівника постійного представництва не обов'язково має супроводжуватися введенням посади його заступника, що є ще однією відмінністю від традиційних дипломатичних установ [158].

Керівник місії передає свої повноваження Генеральному секретарю організації, які виступають правовою основою для здійснення останнім своїх функцій. Припинення виконання обов'язків співробітника постійного представництва відбувається за наявності двох умов, визначених Конвенцією 1975 року: офіційного повідомлення організації акредитуючою державою та остаточного або тимчасового закриття постійного представництва.

Оскільки персонал постійного представництва акредитується безпосередньо при міжнародній організації, а не при державі перебування, положення про оголошення співробітників персонами нон грата до них не застосовується. Водночас статті 77, 84 і 85 Конвенції враховують законні інтереси держави перебування. Вони зобов'язують персонал, який користується привілеями та імунітетами, дотримуватися місцевого

законодавства та правил. У разі серйозного порушення кримінального закону країни перебування або втручання в її внутрішні справи акредитуюча держава має право відкликати співробітника, припинити його діяльність або забезпечити його від'їзд. При цьому обґрунтування порушення покладається на державу перебування [159].

Привілеї та імунітети персоналу постійних представництв за Конвенцією 1975 року аналогічні до дипломатичних привілеїв і забезпечують належні умови для виконання їх функцій.

Постійні представництва держав при міжнародних організаціях є унікальним інститутом сучасної дипломатії, який забезпечує безперервну та системну взаємодію між державами та багатосторонніми структурами. Вони виникли як відповідь на ускладнення міжнародних відносин, де традиційна двостороння дипломатія поступово доповнюється багатосторонньою. Постійні представництва виконують роль своєрідного «мосту», що дозволяє державам брати участь у формуванні колективних рішень з глобальним або регіональним впливом.

На відміну від класичних дипломатичних місій, орієнтованих на двосторонні відносини, постійні представництва працюють у багатосторонньому форматі. Їх діяльність спрямована на взаємодію не лише з міжнародною організацією, а й з делегаціями інших держав-учасниць, що створює можливості для координації позицій, формування альянсів і проведення комплексних переговорів. Таким чином, постійні представництва є майданчиком для багатосторонніх консультацій, які враховують інтереси численних учасників, що істотно відрізняє їхню роль від двосторонніх дипломатичних контактів [160].

Завдяки своєму правовому статусу та специфіці діяльності, постійні представництва відіграють важливу роль у обговоренні питань безпеки, економіки, прав людини, екології та інших сфер міжнародних відносин. Вони сприяють формуванню коаліцій держав зі спільними інтересами, що є ключовим для досягнення консенсусу в міжнародних організаціях. Крім того,

завдяки налагодженим комунікаційним каналам та механізмам співпраці, постійні представництва допомагають зменшувати напруженість у відносинах між державами, запобігати конфліктам та сприяти мирному врегулюванню суперечок.

Важливим напрямком діяльності постійних представництв є їхній внесок у формування та реалізацію міжнародного права та норм. Представники держав на цих майданчиках беруть участь у підготовці резолюцій, рекомендацій та інших документів, що визначають правові та політичні рамки міжнародної співпраці. Завдяки цьому постійні представництва виконують не лише представницьку роль, а й виступають активними учасниками процесу розробки міжнародної політики та регулювання.

Особливістю інституту постійних представництв є їхня здатність оперативно реагувати на нові виклики та загрози у міжнародній сфері. Безпосередній доступ до актуальної інформації, можливість швидких консультацій та тісна взаємодія з органами міжнародних організацій дозволяють їм реалізовувати функції превентивної дипломатії, спрямованої на запобігання конфліктам і кризам.

Показово, що постійні представництва держав при міжнародних організаціях є ключовим інструментом багатосторонньої дипломатії, що сприяє зміцненню міжнародного співробітництва, підвищенню ефективності врегулювання міжнародних спорів і формуванню стабільної системи глобального управління. Їхня роль особливо значуща у світі, де інтереси держав переплітаються, а міжнародні проблеми вимагають колективних рішень і скоординованих дій.

Інститут постійних представництв виконує широкий спектр функцій, спрямованих на ефективне врегулювання конфліктів та запобігання їх ескалації. Він є невід'ємним елементом багатосторонньої дипломатії і забезпечує безперервний діалог між учасниками міжнародних відносин, що сприяє підтриманню миру і стабільності на глобальному рівні.

Однією з основних функцій постійних представництв є організація та проведення дипломатичних консультацій. Через такі консультації держави обмінюються інформацією, узгоджують позиції та розробляють спільні підходи до врегулювання спірних питань. Цей процес охоплює як формальні засідання комітетів і робочих груп при міжнародних організаціях, так і неформальні зустрічі, що дозволяє оперативно обговорювати важливі питання. Дипломатичні консультації виступають ефективним інструментом превентивної дипломатії, оскільки дають змогу виявляти потенційні конфліктні ситуації на ранніх стадіях та знаходити шляхи їх мирного вирішення [161].

Участь постійних представництв у спеціалізованих робочих групах, комітетах, комісіях та інших органах міжнародних організацій також є важливою складовою їх діяльності. Саме в цих структурах опрацьовуються конкретні аспекти конфліктів, готуються рекомендації, узгоджуються технічні та правові рішення, що дозволяє забезпечити системний підхід до врегулювання спорів і баланс інтересів учасників.

Особливої уваги заслуговує роль постійних представництв у посередницькій діяльності між сторонами конфлікту. Завдяки прямому доступу до представників різних держав і можливості швидко організовувати переговори, постійні представництва можуть слугувати нейтральною платформою для діалогу, сприяючи налагодженню довіри та пошуку компромісних рішень. Посередницькі функції на рівні постійних представництв допомагають подолати політичні бар'єри і відновити комунікацію навіть у найскладніших ситуаціях [162, с.306].

Крім того, постійні представництва відіграють важливу роль у моніторингу реалізації міжнародних рішень, резолюцій та угод, ухвалених у рамках відповідних міжнародних організацій. Вони відстежують виконання державами своїх зобов'язань, надають регулярні звіти, сприяють виявленню порушень та оперативно інформують відповідні структури. Така діяльність підвищує рівень відповідальності держав перед міжнародним

співтовариством, зміцнює довіру між учасниками та сприяє стабілізації ситуації у разі виникнення спорів.

Не менш важливою функцією є інформаційно-аналітична підтримка діяльності держави у сфері врегулювання міжнародних спорів. Постійні представництва здійснюють збір, аналіз і узагальнення даних про політичну, економічну та безпекову ситуацію, що дає змогу ефективно планувати дипломатичні кроки, прогнозувати розвиток конфліктів і приймати обґрунтовані рішення. В умовах швидкозмінної міжнародної ситуації така аналітика стає критичною для своєчасної і адекватної реакції.

Загалом функції постійних представництв у сфері розв'язання міжнародних спорів мають комплексний характер і включають превентивну дипломатію, посередництво, моніторинг виконання міжнародних зобов'язань, аналітичну підтримку та координацію між державами. Вони забезпечують безперервність дипломатичного процесу, формують основу для конструктивного діалогу і сприяють встановленню тривалого миру і співробітництва в міжнародній спільноті.

Діяльність постійних представництв держав при міжнародних організаціях у контексті багатосторонньої дипломатії відзначається високою складністю та багатогранністю, що зумовлено необхідністю одночасно враховувати інтереси багатьох різних суб'єктів міжнародних відносин і дотримуватися чітко регламентованих процедурних норм, встановлених статутами і регламентами відповідних міжнародних організацій. Така складність робить роботу постійних представництв вимогливою до професіоналізму, гнучкості та стратегічного мислення їхніх співробітників [163, с.657-681].

Однією з головних особливостей багатосторонньої дипломатії є балансування інтересів різних держав, які можуть кардинально відрізнятися за політичними, економічними, культурними та геополітичними ознаками. Постійні представники змушені одночасно враховувати національні пріоритети своєї держави і вимоги міжнародної спільноти, що створює

унікальні виклики у прийнятті рішень. Вміння знаходити компроміси і шукати точки дотику стає визначальним чинником успіху у веденні переговорів у багатосторонніх форматах.

Постійні представники повинні володіти глибокими знаннями міжнародного права, особливо норм і принципів, що регулюють діяльність міжнародних організацій, а також дипломатичних процедур і протоколів. Розуміння юридичних рамок дозволяє їм ефективно орієнтуватися у складних правових питаннях, сприяти виробленню та імплементації міжнародних угод і забезпечувати дотримання міжнародних стандартів під час розв'язання спорів.

Не менш важливою є специфіка роботи кожної окремої міжнародної організації, адже кожна має власні правила, структуру і процедури прийняття рішень. Постійні представники повинні швидко адаптуватися до цих особливостей, знати внутрішню організацію та динаміку роботи, що дозволяє їм максимально ефективно використовувати доступні механізми впливу та просування інтересів своєї держави [164, с.5].

Ключовим аспектом у багатосторонній дипломатії є здатність постійних представників будувати партнерські відносини з іншими делегаціями, що часто становить основу для формування консенсусу і вироблення колективних рішень. Для цього необхідна не лише політична майстерність, але й високий рівень міжособистісної комунікації, навички переговорів і дипломатичного такту. Вміння вести діалог у контексті різних культурних та політичних традицій сприяє створенню атмосфери довіри, яка є критичною для успішної співпраці.

Важливе значення має також аналітичне мислення, що дозволяє постійним представникам оперативно оцінювати ситуацію, прогнозувати можливі сценарії розвитку подій, виявляти потенційні ризики і шукати ефективні рішення. Це включає аналіз політичних заяв, позицій різних делегацій, динаміки переговорних процесів і внутрішніх змін у міжнародній організації.

Успішне виконання завдань у багатосторонній дипломатії вимагає також здатності до гнучкого управління пріоритетами, вміння адаптуватися до швидкоплинних змін у міжнародній політиці та технологічних інновацій, які впливають на методи ведення дипломатичної діяльності. Сучасні виклики – від глобальної безпеки до кліматичних змін – потребують від постійних представництв оперативної реакції і творчого підходу у формуванні відповідей [165, с.195].

Таким чином, діяльність постійних представництв у багатосторонньому форматі є складною, багатоаспектною і вимогливою, але водночас надзвичайно важливою для забезпечення ефективної роботи міжнародних організацій і підтримки миру, стабільності та розвитку у міжнародній спільноті.

Інститут постійних представництв держав при міжнародних організаціях відіграє надзвичайно важливу та багатогранну роль у системі підтримки миру і безпеки на глобальному й регіональному рівнях. Як ключовий елемент багатосторонньої дипломатії, постійні представництва забезпечують безперервний канал зв'язку між державами-учасницями міжнародних організацій, створюючи умови для координації зусиль із запобігання виникненню конфліктів, своєчасного їхнього врегулювання та мінімізації негативних наслідків, які можуть мати далекосяжні геополітичні наслідки.

Однією з фундаментальних функцій інституту постійних представництв є активна участь у багатосторонніх платформах, на яких держави мають можливість систематично обмінюватися інформацією, узгоджувати політику та спільно розробляти комплексні механізми деескалації напруженості. Завдяки цій постійній взаємодії, що відбувається як у межах офіційних регулярних засідань міжнародних органів, так і в рамках неформальних консультацій, створюється дієвий канал для швидкого реагування на потенційні загрози безпеці, оперативного обговорення кризових ситуацій, а також формування консолідованих позицій щодо шляхів їхнього ефективного

подолання. Така діяльність набуває особливої ваги в сучасних умовах, коли міжнародні конфлікти мають тенденцію швидко розгортатися і охоплювати численні держави та регіони, а успішність запобіжних заходів часто визначається оперативністю та скоординованістю дій держав [166].

Постійні представництва також відіграють визначальну роль у підтримці миротворчих ініціатив, що реалізуються під егідою провідних міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй, Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Африканський союз, Організація Американських Держав, та інших регіональних структур. Представники держав у цих постійних місіях беруть активну участь у формуванні концепцій і програм миротворчих операцій, здійснюють контроль за їхньою реалізацією на місцях, а також координують зусилля численних учасників мирних процесів – від військових і поліцейських контингентів до гуманітарних та політичних місій. Такий комплексний підхід дозволяє забезпечити не лише ефективність і легітимність миротворчих заходів, а й сприяє стабілізації постконфліктних зон, створенню сприятливих умов для відновлення нормального життя та сталого розвитку громад [167, с.371].

Окрім цього, важливою сферою діяльності постійних представництв є участь у формуванні та підтримці санкційних режимів – одного з інструментів міжнародного впливу, спрямованого на держави, організації або окремих осіб, які порушують міжнародне право або становлять загрозу міжнародній безпеці. Через механізми постійних представництв відбувається координація позицій держав, здійснюється моніторинг дотримання встановлених санкцій, а також організовується обмін інформацією щодо їхнього впливу та ефективності. Така діяльність є невід'ємною частиною загальної стратегії міжнародного співтовариства з підтримки порядку, забезпечення верховенства права та підвищення відповідальності за порушення міжнародних норм [168].

Крім того, постійні представництва виконують активну роль у системах моніторингу та контролю за виконанням міжнародних угод, що регулюють питання миру і безпеки. Вони здійснюють збір і аналіз інформації про

дотримання сторонами зобов'язань, готують детальні звіти і доповіді для відповідних міжнародних інституцій, сприяють налагодженню діалогу між зацікавленими сторонами для вирішення потенційних порушень або суперечок. Такий контроль є суттєвим чинником підвищення рівня довіри між державами та створення стабільних умов для подальшого розвитку міжнародних відносин на засадах взаємоповаги і співпраці [169].

Особливу увагу слід приділити ролі інституту постійних представництв у реалізації превентивної дипломатії – діяльності, спрямованої на виявлення потенційних джерел конфліктів на ранніх стадіях та їхню нейтралізацію шляхом політичних, дипломатичних і інших ненасильницьких заходів. Завдяки широким мережам контактів, глибокому розумінню регіональних і глобальних процесів, а також доступу до оперативної інформації, постійні представники мають унікальну можливість ініціювати консультації, пропонувати компромісні рішення і організовувати діалогові майданчики. Це суттєво зменшує ризики виникнення або загострення кризових ситуацій, сприяючи стабільності і передбачуваності у міжнародній системі [170].

З огляду на важливість і масштаб ролі інституту постійних представництв у підтримці миру і безпеки, варто розглянути конкретні приклади та кейси, що ілюструють їхній внесок у різних міжнародних контекстах: Постійне представництво України при Організації Об'єднаних Націй активно долучається до формування політики миротворчих операцій, зокрема шляхом участі у Раді Безпеки ООН та Генеральній Асамблеї. Українські дипломати беруть участь у розробці резолюцій, що стосуються мирного врегулювання конфліктів на пострадянському просторі, зокрема в питаннях Донбасу та Криму. Це дозволяє Україні не лише донести свою позицію до світової спільноти, а й впливати на міжнародні рішення щодо забезпечення безпеки в регіоні.

Також, ОБСЄ є одним із провідних регіональних майданчиків для багатосторонньої дипломатії, де постійні представництва відіграють важливу роль у моніторингу безпеки, проведенні спостережних місій та організації

діалогу між конфліктуючими сторонами. Наприклад, діяльність Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні координується через постійні представництва держав-учасниць і сприяє деескалації конфлікту на Донбасі [171].

Постійні представництва країн-членів ЄС при Європейському Союзі відіграють ключову роль у формуванні та імplementації санкційних пакетів, що застосовуються до країн або осіб, які порушують міжнародні норми. Координація через ці представництва забезпечує єдність позиції, своєчасність впровадження санкцій та їх моніторинг, що підвищує ефективність політики впливу [172].

Постійні представництва держав-членів Ради Безпеки ООН активно долучаються до ухвалення рішень, що безпосередньо стосуються миротворчих операцій, санкційних режимів та розв'язання міжнародних криз. Наприклад, у процесі врегулювання конфліктів у Сирії, Ємені та інших регіонах, через постійні представництва відбуваються інтенсивні консультації, координація дій і прийняття резолюцій [173].

Таким чином, інститут постійних представництв є невід'ємною і надзвичайно важливою складовою системи міжнародної безпеки, що забезпечує комунікацію, координацію та контроль у складних процесах мирного врегулювання конфліктів. Їхній внесок полягає у створенні умов для стабільного, передбачуваного і безпечного міжнародного середовища, що має вирішальне значення для підтримки миру, розвитку і процвітання у сучасному глобалізованому світі.

Інститут постійних представництв, незважаючи на значні досягнення у сфері міжнародної дипломатії та розв'язання міжнародних спорів, сьогодні стоїть перед низкою серйозних викликів, що зумовлюють потребу його глибокої трансформації та адаптації до сучасних глобальних реалій. Серед ключових викликів можна виділити кілька взаємопов'язаних чинників, які суттєво впливають на ефективність діяльності цього інституту.

Перш за все, сучасний міжнародний порядок відзначається зростаючою політичною поляризацією, що проявляється у поглибленні ідеологічних, геополітичних та економічних розбіжностей між провідними державами та регіонами світу. Така поляризація ускладнює формування консенсусу у багатосторонніх організаціях, створює додаткові перешкоди для ефективного діалогу і колективного прийняття рішень. Постійні представництва опиняються в ситуації, коли традиційні дипломатичні інструменти потребують вдосконалення для подолання дедалі складніших бар'єрів у комунікації та співпраці [174, с.147].

Другим важливим викликом є динамічні зміни в геополітичній кон'юктурі, що супроводжуються появою нових гравців на міжнародній арені, посиленням ролі регіональних організацій і нестабільністю у деяких стратегічно важливих регіонах. Ці зміни вимагають від інституту постійних представництв підвищеної гнучкості та швидкої адаптації до нових форматів співпраці, а також здатності ефективно взаємодіяти з різноманітними акторами – від держав до неурядових організацій та бізнесу.

Третім важливим викликом є технологічна трансформація дипломатичної практики. Розвиток цифрових технологій, масове поширення соціальних мереж, кібератаки та нові форми інформаційної війни радикально змінюють умови ведення дипломатичної діяльності. Постійні представництва повинні впроваджувати інноваційні інструменти для збору, аналізу та поширення інформації, забезпечувати кібербезпеку, а також адаптувати свої комунікаційні стратегії до нових медіаформатів. Водночас, це відкриває нові можливості для підвищення прозорості, оперативності і відкритості дипломатичного процесу [175, с.287-300].

В умовах цих викликів одним із головних завдань стає підвищення професійного рівня дипломатів, що працюють у постійних представництвах. Це передбачає посилення спеціалізованої підготовки, систематичне навчання у сферах міжнародного права, конфліктології, сучасних технологій, а також розвиток навичок міжкультурної комунікації та кризового менеджменту.

Також важливо впроваджувати системи підтримки прийняття рішень на основі аналітики та штучного інтелекту, що підвищить якість дипломатичних консультацій та переговорів.

Перспективним напрямом розвитку інституту постійних представництв є посилення координації між різними міжнародними організаціями. Це дозволить уникати дублювання функцій, оптимізувати ресурси, а також підвищити ефективність вирішення складних міжнародних проблем, що мають комплексний характер – від безпеки до кліматичних змін і пандемій. Більша інтеграція діяльності постійних представництв сприятиме створенню єдиних стратегій і спільних ініціатив у межах багатосторонніх платформ.

Окрім того, дедалі більшого значення набуває активне залучення постійних представництв до превентивної дипломатії та конфлікт-менеджменту. З огляду на зростання кількості локальних і регіональних конфліктів, а також їхню потенційну ескалацію, ключовим стає своєчасне виявлення джерел напруги, ініціація діалогів та сприяння мирним переговорам на ранніх етапах криз. Розвиток таких функцій дозволить зменшити масштаби насильства, запобігти гуманітарним катастрофам і зміцнити міжнародну стабільність [176, с.93].

Нарешті, перспективи розвитку інституту постійних представництв пов'язані з посиленням їхньої ролі як майданчиків для включення нових учасників міжнародних процесів – представників молоді, жінок, громадянського суспільства, експертних і наукових кіл. Такий інклюзивний підхід сприятиме підвищенню легітимності рішень і сприятиме більш комплексному й усебічному вирішенню глобальних викликів.

Враховуючи вищезазначені виклики та потребу в адаптації, виникає необхідність системного підходу до модернізації інституту постійних представництв, що включатиме ряд ключових заходів і стратегічних напрямів розвитку.

Перш за все, одним із найважливіших напрямів модернізації інституту постійних представництв є суттєве підвищення кваліфікації та професійної

підготовки дипломатичних кадрів. Сучасна дипломатія – це не лише класичні навички ведення переговорів та представлення інтересів держави, а й складна, багатогранна діяльність, що вимагає глибоких знань у різних сферах та вміння швидко адаптуватися до стрімких змін міжнародного середовища. Тому систематичне оновлення і розширення компетенцій дипломатів стає ключовою умовою їхньої ефективності.

Впровадження регулярних навчальних програм має охоплювати широкий спектр актуальних тем, що відповідають сучасним викликам і тенденціям міжнародної політики. Зокрема, поглиблене вивчення міжнародного права дозволить дипломатам краще орієнтуватися у складних правових питаннях, що виникають під час багатосторонніх переговорів, розв'язання спорів чи імплементації міжнародних договорів. Це сприятиме підвищенню якості дипломатичних консультацій та формуванню обґрунтованих і дієвих правових позицій держави [177, с.87-88].

Крім того, вивчення сучасних технологій є необхідним для того, щоб дипломати могли ефективно використовувати цифрові інструменти в комунікації, зборі та аналізі інформації, а також для захисту дипломатичних установ від кіберзагроз. Це включає не лише навички роботи з інформаційними системами, але й розуміння специфіки цифрової безпеки, протидії дезінформації та кібероперацій, що дедалі більше впливають на міжнародну політику.

Важливою складовою є також підготовка з конфлікт-менеджменту – систематичного вивчення методів та технік врегулювання суперечок, запобігання ескалації конфліктів і пошуку компромісних рішень у складних політичних ситуаціях. Особливу увагу слід приділяти тренінгам із превентивної дипломатії, яка спрямована на раннє виявлення і нейтралізацію потенційних кризових факторів через діалог і ненасильницькі заходи.

Міжкультурна комунікація – ще одна невід'ємна частина підготовки сучасного дипломата. У багатосторонніх міжнародних організаціях представники різних країн взаємодіють у полікультурному середовищі, де

розуміння культурних особливостей, традицій та менталітету партнерів є запорукою побудови довіри, ефективного діалогу і продуктивних переговорів [178].

Варто також наголосити на необхідності розвитку гнучких навичок — критичного мислення, адаптивності, емоційного інтелекту і лідерства, які дозволяють дипломатам оперативно реагувати на динамічні зміни у міжнародній політиці, а також виступати ініціаторами конструктивних змін і нових ініціатив.

Для забезпечення цих цілей слід створити спеціалізовані навчальні центри, регулярно оновлювати навчальні програми відповідно до актуальних тенденцій, залучати експертів-практиків, проводити міжнародні стажування і симуляції переговорів. Впровадження системи постійного професійного розвитку сприятиме формуванню висококваліфікованих дипломатів, здатних ефективно діяти у складних багатосторонніх форматах та забезпечувати інтереси держави на найвищому міжнародному рівні.

Важливим і невід’ємним кроком модернізації інституту постійних представництв є активна інтеграція цифрових технологій у щоденну дипломатичну практику. У сучасному світі стрімкий розвиток інформаційних технологій відкриває широкі можливості для підвищення ефективності комунікацій, обробки даних та аналітичної роботи, що є критично важливим для своєчасного і адекватного реагування на виклики міжнародного характеру.

Застосування сучасних інформаційних систем дозволяє дипломатам оперативно збирати, систематизувати і аналізувати великі обсяги даних з різноманітних джерел – від офіційних документів і повідомлень міжнародних організацій до відкритих медіа та соціальних мереж. Особливо важливим є використання аналітики великих даних (big data analytics), яка на основі алгоритмів і моделей здатна виявляти приховані тенденції, прогнозувати розвиток кризових ситуацій і формувати варіанти сценаріїв розвитку подій. Це значно підвищує якість і швидкість прийняття рішень, дозволяючи

дипломатам готувати більш обґрунтовані рекомендації та своєчасно реагувати на потенційні загрози [179].

Одним із яскравих прикладів є система раннього попередження, яку застосовує Організація Об'єднаних Націй у межах своїх миротворчих операцій. Використання алгоритмів аналізу великих даних дозволяє відстежувати сигнали про наростання напруженості в регіонах конфлікту, що дає змогу дипломатам та операторам швидко координувати дії і мінімізувати ризики ескалації.

Впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ) відкриває нові горизонти для автоматизації рутинних процесів, аналізу великого масиву інформації та моделювання дипломатичних переговорів. ШІ здатний не лише допомагати у формуванні рекомендацій для прийняття рішень, а й імітувати різні сценарії розвитку подій, що особливо корисно під час багатосторонніх переговорів та кризового менеджменту.

Європейський Союз активно застосовує ШІ у сфері дипломатії для аналізу політичних трендів і прогнозування можливих ризиків, що дозволяє більш ефективно планувати стратегії взаємодії з партнерами. Також, ШІ використовується для оптимізації обробки великих обсягів дипломатичної кореспонденції, що значно підвищує продуктивність і скорочує час реагування [180].

Кібербезпека – ще одна критично важлива складова, адже дипломатичні представництва стають все більшою мішенню для кібератак різного рівня складності. У відповідь на це НАТО розробило комплекс заходів із захисту інформаційних систем своїх дипломатичних місій, включаючи навчання персоналу методам виявлення і запобігання кіберзагрозам, а також впровадження спеціалізованих систем моніторингу і реагування на інциденти.

Важливим аспектом є також протидія інформаційним кампаніям та дезінформації, які можуть підривати довіру між країнами і створювати напругу у міжнародних відносинах. Державний департамент США, наприклад, застосовує комплексний підхід, що включає моніторинг цифрових

медіа, аналіз джерел інформації і швидке реагування на фейки через офіційні канали комунікації, а також партнерство з технологічними компаніями для блокування поширення шкідливого контенту.

Крім того, цифрові платформи для проведення віртуальних переговорів і консультацій стали особливо актуальними в умовах пандемії COVID-19, що продемонструвало важливість інвестицій у сучасні комунікаційні технології. Використання таких інструментів дозволяє підтримувати безперервність дипломатичного діалогу, навіть коли традиційні формати зустрічей ускладнені [181, с.323-342].

Таким чином, цифрові технології не лише розширюють інструментарій дипломатії, а й змінюють її характер, роблячи більш гнучкою, швидкою і адаптивною до сучасних викликів. Для постійних представництв це означає необхідність постійного оновлення технічної бази, навчання персоналу і розробки нових стратегій роботи в інформаційному просторі, що в комплексі забезпечить їхню ефективність і безпеку у ХХІ столітті.

Не менш важливою складовою розвитку інституту постійних представництв є посилення координації між міжнародними організаціями та країнами-учасниками, що здатне значно підвищити ефективність багатосторонньої дипломатії та розв'язання глобальних проблем. Сучасні міжнародні виклики – від безпеки й стабільності до кліматичних змін, пандемій та економічних криз – мають комплексний характер і вимагають скоординованих, взаємопов'язаних заходів, які неможливо успішно реалізувати у рамках однієї організації або країни окремо.

У зв'язку з цим, створення інтегрованих платформ для обміну інформацією, координації дій, проведення спільних нарад і робочих груп стає ключовим механізмом, який забезпечує синергію між різними акторами міжнародної спільноти. Ці платформи можуть існувати як у вигляді фізичних центрів, так і у цифровому просторі, використовуючи сучасні технології для оперативного обміну даними, аналізу ситуації та вироблення спільних стратегій.

Однією з передових моделей є концепція «Центрів координації кризових ситуацій», які функціонують у рамках таких організацій, як Організація Об'єднаних Націй та НАТО. Ці центри забезпечують об'єднання даних із різних джерел, проведення аналітики в реальному часі і координацію дій між державами-членами та партнерськими структурами. Використання спеціалізованих цифрових платформ, таких як Crisis Information Management Systems (CIMS), дозволяє швидко обмінюватися важливою інформацією, формувати спільні оцінки ситуації та координувати оперативне реагування [182].

Інший приклад – цифрова платформа «EU Crisis Coordination Platform», яка використовується Європейським Союзом для спільного моніторингу криз, планування заходів та забезпечення взаємодії між інституціями ЄС і державами-членами. Ця платформа сприяє прозорості, оперативності та злагодженості дій у кризових ситуаціях, що підвищує загальну ефективність міжнародної координації [183].

Успішною є також модель міжорганізаційної співпраці, реалізована під егідою Африканського союзу, де створено механізми спільного аналізу і планування дій у сферах безпеки та розвитку. Це дозволяє враховувати регіональні особливості і залучати максимально широкий спектр зацікавлених сторін.

Технології штучного інтелекту і аналітики великих даних активно впроваджуються для автоматизації обробки інформації і прогнозування потенційних загроз. Використання цих інновацій дозволяє швидко виявляти закономірності та аномалії, які можуть сигналізувати про загострення конфліктів або виникнення кризових ситуацій.

Крім технологічних аспектів, велике значення має організаційна складова – регулярне проведення спільних тренінгів, навчальних заходів і симуляцій кризових сценаріїв для представників різних організацій і держав. Це допомагає виробляти спільні підходи до реагування, налагоджувати довіру і покращувати міжвідомчу комунікацію.

Таким чином, посилення координації через створення інтегрованих платформ із застосуванням сучасних цифрових технологій і розвитку міжорганізаційної співпраці є ключовим елементом підвищення ефективності багатосторонньої дипломатії. Це дозволяє уникати дублювання зусиль, оптимізувати використання ресурсів і формувати єдину узгоджену позицію міжнародної спільноти у відповідь на складні і динамічні виклики сучасності.

Для ефективного функціонування інституту постійних представництв у сучасних умовах необхідно не лише посилити координацію між міжнародними організаціями та країнами, а й впроваджувати сучасні цифрові технології і інтегровані платформи, які забезпечують оперативний обмін інформацією, спільне планування та узгоджене реагування на виклики міжнародного масштабу. Нижче наведено огляд конкретних цифрових рішень і практичних кейсів, які демонструють можливості та переваги таких підходів у міжнародній дипломатії. Цифрові рішення для інтегрованої координації Crisis Information Management Systems (CIMS): [184] ця система широко використовується у структурах ООН і НАТО для управління кризовими ситуаціями. CIMS забезпечує інтеграцію різних джерел даних – від супутникових знімків і звітів місій до інформації від урядових і неурядових організацій. Технічно система базується на хмарних технологіях, які дозволяють централізовано зберігати і обробляти великі обсяги інформації. Вбудовані інструменти аналітики й візуалізації допомагають ідентифікувати ключові ризики та тренди, а модулі сповіщень оперативно інформують учасників про зміну ситуації; EU Crisis Coordination Platform: цифрова платформа ЄС для кризового управління інтегрує дані з численних агентств та держав-членів. Вона побудована на основі веб-інтерфейсів із можливістю доступу за ролями, що забезпечує безпеку інформації. Платформа підтримує спільну роботу у форматі онлайн-нарад, обмін документами та створення спільних робочих планів. Використання API дозволяє інтегруватися з іншими системами ЄС, створюючи єдину екосистему для прийняття рішень; African Union's Continental Early Warning System (CEWS): [185] регіональна

платформа Африканського союзу, що використовує поєднання аналітики великих даних і штучного інтелекту для моніторингу політичної та безпекової ситуації. Технічна інфраструктура включає мережу локальних центрів збору даних, які передають інформацію в центральний аналітичний хаб. ШІ-модулі автоматично класифікують інформацію за рівнем загрози, що допомагає фахівцям оперативно реагувати на потенційні кризи.

Додатково, надзвичайно важливим є розвиток і посилення механізмів превентивної дипломатії – системного підходу, що спрямований на своєчасне виявлення потенційних загроз, напружень або конфліктів на ранніх стадіях їх формування. Превентивна дипломатія передбачає активне використання дипломатичних інструментів для запобігання кризам і конфліктам, що дозволяє уникнути їхньої ескалації та мінімізувати негативні наслідки для міжнародної спільноти.

У цьому контексті постійні представництва держав при міжнародних організаціях набувають особливої ролі як своєрідні «індикатори» потенційних загроз, завдяки безпосередньому доступу до оперативної інформації та широкій мережі контактів на багатосторонній арені. Вони можуть проводити регулярний аналіз політичної, економічної та соціальної ситуації, відстежувати ранні сигнали кризи, а також збирати думки і пропозиції різних учасників процесу.

Ключовим елементом ефективної превентивної дипломатії є створення діалогових майданчиків – платформ для відкритого і конструктивного спілкування між зацікавленими сторонами. Такі майданчики можуть мати як формальний, так і неформальний характер і служити для обговорення проблем, роз'яснення позицій і пошуку компромісних рішень ще до того, як розпочнуться відкриті протиріччя. Постійну роль у їхньому організуванні і координації повинні виконувати саме постійні представництва, які виступають як нейтральні посередники і каталізатори переговорного процесу [186, с.101].

Активна участь постійних представництв у превентивній дипломатії дозволяє не тільки виявляти й нейтралізувати потенційні конфліктні ситуації, але й будувати довгострокові партнерські відносини між державами, зміцнювати взаємну довіру і створювати умови для сталого миру. Вони можуть ініціювати консультації, організовувати тематичні круглі столи, а також сприяти залученню експертів і громадянського суспільства до процесу врегулювання спірних питань.

Прикладами успішних ініціатив у цій сфері є діяльність постійних представництв при Організації Об'єднаних Націй у контексті врегулювання конфліктів у Східній Африці та Західній Азії, де завдяки регулярним консультаціям і посередництву вдалося знизити напруженість і створити умови для мирних переговорів. Аналогічно, представництва країн-членів ОБСЄ відіграють ключову роль у проведенні діалогів і моніторингу дотримання домовленостей у зоні конфліктів на пострадянському просторі [187, с.31].

Крім того, у рамках Африканського союзу створено мережу превентивних центрів, що тісно взаємодіють із постійними представництвами держав при регіональних і міжнародних організаціях. Ці центри координують раннє виявлення загроз і організацію мирних ініціатив, залучаючи до процесу дипломатів і представників громадськості.

Таким чином, посилення ролі постійних представництв у механізмах превентивної дипломатії є стратегічним завданням, яке сприятиме своєчасному виявленню загроз, зниженню ризиків ескалації конфліктів і формуванню більш безпечного та стабільного міжнародного середовища.

Також перспективним напрямом розвитку інституту постійних представництв є розширення інклюзивності дипломатичних процесів шляхом активного залучення представників громадянського суспільства, молоді, жінок, а також фахівців і експертів із різних сфер. Такий підхід відповідає сучасним міжнародним тенденціям, що акцентують увагу на необхідності

більш широкого залучення різних суспільних груп до процесів прийняття рішень на глобальному рівні [188].

Інклюзивність дозволяє зробити дипломатичні ініціативи більш збалансованими і комплексними, оскільки до дискусій залучаються не лише офіційні представники держав, але й ті, хто безпосередньо відчуває наслідки міжнародних політик, а також мають унікальний досвід та нові ідеї для вирішення складних проблем. Представники громадянського суспільства, зокрема неурядові організації, часто відіграють роль посередників і моніторів, сприяючи підвищенню прозорості і контролю за виконанням міжнародних угод.

Залучення молоді, яка є носієм нових технологій, інноваційного мислення і ідей, дає змогу оновити дипломатичну практику, зробити її більш динамічною і адаптивною до швидкоплинних змін у світі. Жіноче представництво в дипломатії також має важливе значення, оскільки гендерна рівність підвищує якість прийнятих рішень, сприяє більш глибокому розумінню соціальних аспектів безпеки і розвитку, а також відповідає міжнародним стандартам рівноправності [189].

Крім того, експертне залучення дозволяє посилити аналітичний потенціал дипломатичних місій, що особливо важливо для складних багатосторонніх переговорів, пов'язаних з такими питаннями, як зміна клімату, кібербезпека, глобальна економічна стабільність і права людини. Інтеграція наукових та практичних знань у дипломатичну діяльність сприяє більш обґрунтованим і ефективним рішенням.

Загалом, розширення інклюзивності сприяє підвищенню легітимності міжнародних рішень, посиленню довіри між суб'єктами міжнародних відносин і створенню умов для більш сталого і справедливого глобального порядку. Воно відповідає сучасним вимогам до прозорості, відкритості і демократичності у міжнародній політиці, що робить дипломатію більш відповідальною і відкритою для широкого кола учасників.

Враховуючи важливість інклюзивності для сучасної дипломатії, доцільно розглянути конкретні приклади успішних ініціатив, а також практичні кроки, які можуть бути впроваджені у діяльність постійних представництв для розширення залучення різних груп учасників до міжнародних процесів. Це дозволить зробити дипломатичну практику більш відкритою, збалансованою і ефективною.

Приклади інклюзивних дипломатичних ініціатив:

1. Ініціатива «Жінки, мир і безпека» (WPS) під егідою ООН. Ця програма спрямована на активне залучення жінок до миротворчих процесів, врегулювання конфліктів і прийняття рішень у сфері безпеки. Постійні представництва відіграють важливу роль у підтримці таких ініціатив, сприяючи включенню гендерної перспективи у багатосторонні переговори та забезпечуючи участь жінок на всіх рівнях дипломатичного процесу [190].

2. Платформи громадянського суспільства при міжнародних організаціях: Прикладами є консультативні ради та форуми, що працюють у рамках ООН, Ради Європи чи Європейського Союзу, де представники неурядових організацій мають можливість впливати на формування політик і контролювати їх реалізацію. Постійні представництва часто виступають посередниками у діалозі між державами та громадськістю.

3. Молодіжні дипломатичні програми і форуми. Світові форуми молоді, молодіжні делегації при міжнародних організаціях і спеціальні програми з підготовки молодих лідерів допомагають інтегрувати нові ідеї та перспективи у традиційну дипломатію. Постійні представництва можуть підтримувати такі ініціативи через сприяння участі молоді у міжнародних заходах і залучення їх до обговорення ключових глобальних питань [191, с.346].

Практичні кроки для впровадження інклюзивності у діяльність постійних представництв: розробка політик з інклюзивності; запровадження офіційних стратегій і положень, що регламентують залучення різних груп населення і експертів до дипломатичних процесів; організація регулярних консультацій і форумів; проведення круглих столів, робочих зустрічей і

публічних обговорень з участю представників громадянського суспільства, молоді, жінок та експертів; підтримка освітніх і тренінгових програм; ініціювання і фінансування програм підвищення кваліфікації дипломатів з питань гендерної рівності, міжкультурної комунікації, роботи з молодіжними та громадськими структурами; створення платформ для зворотного зв'язку; упровадження цифрових і офлайн-інструментів для збору пропозицій і зауважень від різних учасників дипломатичних процесів; забезпечення рівних можливостей; гарантування представництва жінок, молоді і меншин у дипломатичних делегаціях та робочих групах. Реалізація цих заходів не лише розширить можливості дипломатії, а й сприятиме формуванню більш справедливого, прозорого і ефективного міжнародного співробітництва, що відповідає викликам сучасності.

Нарешті, у сучасних умовах, коли цифрові технології стали невід'ємною частиною міжнародної дипломатії, особливу увагу слід приділяти забезпеченню кібербезпеки дипломатичних місій. Інформаційні системи, які використовуються постійними представництвами, є потенційними об'єктами кіберзагроз – від несанкціонованого доступу та шпигунства до масштабних кібератак, спрямованих на дестабілізацію роботи дипломатичних структур і підірив довіри між державами. Такі загрози можуть мати далекосяжні наслідки, впливаючи не лише на окремі представництва, а й на загальну безпеку міжнародних відносин [192].

Впровадження сучасних стандартів захисту інформації, які відповідають міжнародним нормам і кращим практикам кібербезпеки, є ключовим завданням. Це включає використання комплексних систем шифрування даних, багаторівневу автентифікацію, моніторинг мережевого трафіку, а також регулярне тестування систем на вразливості. Особливо важливою є організація навчання і підвищення кваліфікації дипломатичних кадрів щодо кібергігієни, розпізнавання загроз і дій у разі кіберінцидентів [193].

Крім технічних заходів, необхідна розробка внутрішніх політик і процедур реагування на кіберінциденти, що забезпечують оперативне виявлення, локалізацію і нейтралізацію загроз. Співпраця з національними і міжнародними кібербезпековими структурами дозволить підвищити рівень захисту і своєчасно отримувати інформацію про нові загрози.

Особливу увагу слід приділяти також протидії дезінформації та інформаційним атакам, які можуть впливати на громадську думку, підривати довіру до дипломатичних процесів і сприяти ескалації конфліктів. Постійні представництва мають розробляти стратегії інформаційної безпеки, включаючи контрзаходи проти фейкових новин і маніпулятивних кампаній [194].

Отже, забезпечення кібербезпеки стає одним із пріоритетних напрямів розвитку інституту постійних представництв, що сприятиме стабільності, надійності і ефективності міжнародної дипломатії у цифрову еру. Нарешті, у сучасних умовах, коли цифрові технології стали невід'ємною частиною міжнародної дипломатії, особливу увагу слід приділяти забезпеченню кібербезпеки дипломатичних місій. Інформаційні системи, які використовуються постійними представництвами, є потенційними об'єктами кіберзагроз – від несанкціонованого доступу та шпигунства до масштабних кібератак, спрямованих на дестабілізацію роботи дипломатичних структур і підриг довіри між державами. Такі загрози можуть мати далекосяжні наслідки, впливаючи не лише на окремі представництва, а й на загальну безпеку міжнародних відносин.

Впровадження сучасних стандартів захисту інформації, які відповідають міжнародним нормам і кращим практикам кібербезпеки, є ключовим завданням. Це включає використання комплексних систем шифрування даних, багаторівневу автентифікацію, моніторинг мережевого трафіку, а також регулярне тестування систем на вразливості. Особливо важливою є організація навчання і підвищення кваліфікації дипломатичних кадрів щодо кібергігієни, розпізнавання загроз і дій у разі кіберінцидентів.

Крім технічних заходів, необхідна розробка внутрішніх політик і процедур реагування на кіберінциденти, що забезпечують оперативне виявлення, локалізацію і нейтралізацію загроз. Співпраця з національними і міжнародними кібербезпековими структурами дозволить підвищити рівень захисту і своєчасно отримувати інформацію про нові загрози.

Особливу увагу слід приділяти також протидії дезінформації та інформаційним атакам, які можуть впливати на громадську думку, підривати довіру до дипломатичних процесів і сприяти ескалації конфліктів. Постійні представництва мають розробляти стратегії інформаційної безпеки, включаючи контрзаходи проти фейкових новин і маніпулятивних кампаній.

Отже, забезпечення кібербезпеки стає одним із пріоритетних напрямів розвитку інституту постійних представництв, що сприятиме стабільності, надійності і ефективності міжнародної дипломатії у цифрову еру [195].

Таким чином, системна модернізація інституту постійних представництв, що ґрунтується на впровадженні інноваційних технологій, постійному підвищенні професіоналізму дипломатичних кадрів та розширенні координації між державами й міжнародними організаціями, створить надійну і стійку основу для ефективного функціонування цього інституту в умовах стрімких і часто непередбачуваних змін глобального політичного середовища. Впровадження новітніх цифрових інструментів, зокрема в сферах аналітики великих даних, штучного інтелекту та кібербезпеки, дозволить постійним представництвам оперативно реагувати на виклики, покращувати якість дипломатичного діалогу та підвищувати прозорість і ефективність міжнародного співробітництва [196].

Підвищення рівня професіоналізму дипломатів, зокрема через системні освітні програми, тренінги з превентивної дипломатії, управління конфліктами, міжкультурної комунікації та сучасних технологій, забезпечить високий рівень експертності і готовності до роботи у складних багатосторонніх форматах. Розширення координації та створення інтегрованих платформ для обміну інформацією, а також активне залучення

різних суспільних груп, зокрема представників громадянського суспільства, молоді, жінок і експертів, сприятимуть формуванню більш інклюзивного, збалансованого та легітимного міжнародного порядку.

У результаті, модернізований інститут постійних представництв зможе не лише зберегти свою ключову роль у підтримці миру, безпеки і стабільності у світі, а й стати більш гнучким, адаптивним і ефективним механізмом для врегулювання міжнародних спорів, запобігання конфліктам та формування конструктивного багатостороннього діалогу. Це, у свою чергу, сприятиме зміцненню довіри між державами, розвитку співпраці на різних рівнях і забезпеченню сталого розвитку в умовах глобалізації та нових викликів XXI століття.

Інститут постійних представництв держав при міжнародних організаціях відіграє надзвичайно важливу роль у сучасній багатосторонній дипломатії, виступаючи ключовим каналом постійного і оперативного зв'язку між державами в умовах складних систем міжнародного співробітництва. На відміну від традиційних двосторонніх дипломатичних місій, діяльність постійних представництв спрямована на багатосторонній формат взаємодії, що відкриває широкі можливості для координації спільних дій держав-учасниць. Такий підхід дозволяє ефективно формувати колективні рішення та оперативно реагувати на виникаючі міжнародні суперечки, сприяючи консолідації позицій і пошуку компромісів у рамках міжнародних організацій [197, с.195].

Функціональний спектр постійних представництв є дуже широким і включає дипломатичні консультації, участь у переговорах, посередництво у врегулюванні спорів, а також моніторинг реалізації міжнародних рішень та координацію спільних заходів. Такий комплексний підхід є надзвичайно важливим для своєчасного виявлення потенційних конфліктів, що виникають у політичній, економічній чи безпековій сферах, та сприяє ефективному вирішенню цих конфліктів, а також запобігає їх ескалації до рівня відкритих протистоянь. Постійні представництва виступають як платформа для

комунікації, що забезпечує діалог і розуміння між учасниками міжнародних відносин.

Особливу увагу інститут постійних представництв приділяє підтримці миру і безпеки. Через активну участь у миротворчих операціях, санкційних режимах та механізмах контролю за виконанням міжнародних угод, вони сприяють зміцненню довіри між державами і створенню надійних передумов для сталого і передбачуваного міжнародного порядку. Роль постійних представництв у цьому контексті є стратегічно важливою, оскільки саме вони забезпечують координацію зусиль, обмін інформацією і формування спільних позицій, необхідних для ефективного врегулювання кризових ситуацій.

Діяльність постійних представництв у багатосторонній дипломатії вимагає від дипломатів високої професійної компетентності, глибоких знань міжнародного права, дипломатичних процедур, а також вміння делікатно балансувати інтереси численних учасників міжнародного процесу. Важливими перспективами розвитку інституту є розширення інклюзивності дипломатичних процесів шляхом залучення представників громадянського суспільства, молоді, жінок і незалежних експертів. Впровадження інноваційних технологій, таких як цифрові платформи, аналітика великих даних і штучний інтелект, а також посилення координації між різними міжнародними організаціями сприятимуть підвищенню ефективності і гнучкості роботи постійних представництв [198].

Отже, інститут постійних представництв держав при міжнародних організаціях залишається незамінним механізмом сучасної міжнародної системи, який забезпечує ефективне вирішення міжнародних спорів, сприяє підтримці миру і стабільності у світі та успішно адаптується до викликів глобалізованого і технологічно динамічного світу. Його розвиток і модернізація мають стати пріоритетом для збереження та посилення ролі багатосторонньої дипломатії у формуванні більш справедливого і безпечного міжнародного порядку.

2.3. Дипломатичні та консульські установи в системі розв'язання міжнародних спорів

Дипломатичні та консульські установи відіграють ключову роль у системі мирного врегулювання міжнародних спорів, виконуючи широкий спектр функцій, які забезпечують ефективний діалог між державами. Вони виступають не лише як традиційні канали офіційних переговорів, але й як активні агенти, що сприяють превентивному запобіганню конфліктам та пошуку компромісних рішень у складних ситуаціях.

Однією з основних ролей дипломатичних установ є забезпечення безперервного політичного діалогу між країнами, що дозволяє оперативно обмінюватися інформацією, формувати спільне розуміння проблем і координувати спільні дії для запобігання ескалації суперечок. Завдяки широкій мережі посольств та представництв у різних країнах, дипломатичні місії можуть оперативно реагувати на виникаючі міжнародні кризи, виступаючи посередниками у переговорах або сприяючи організації зустрічей на різних рівнях.

Консульські установи, у свою чергу, мають особливе значення у захисті прав і інтересів громадян своєї держави за кордоном, а також у сприянні економічній співпраці та врегулюванні конфліктних ситуацій, пов'язаних із транскордонними правовідносинами. Вони забезпечують юридичну підтримку, допомагають у вирішенні спорів, пов'язаних із трудовою міграцією, інвестиціями, торговельними відносинами, а також у випадках, коли виникають міждержавні суперечки з економічного чи соціального характеру [199, с.195-230].

Дипломатичні і консульські установи є нейтральними посередниками у багатьох міжнародних конфліктах, організовуючи процеси медіації та примирення, залучаючи до діалогу всі зацікавлені сторони. Вони можуть виступати як гаранті виконання домовленостей, контролюючи дотримання

зобов'язань та сприяючи поступовому відновленню довіри між партнерами. Такий підхід часто використовується у регіональних конфліктах, де дипломатичні місії працюють у тісній співпраці з міжнародними організаціями, наприклад, ООН, ОБСЄ або Африканським союзом.

Крім того, дипломатичні установи забезпечують координацію міжнародних зусиль у сфері безпеки, обміну розвідданими, а також здійснюють діяльність із запобігання тероризму і транскордонної злочинності, що часто має важливе значення для стабілізації регіонів і уникнення конфліктів.

Отже, дипломатичні та консульські установи є не просто механізмами формального представництва держав на міжнародній арені, а динамічними платформами для комплексного управління суперечками та конфліктами, що сприяють збереженню миру і стабільності в глобальному масштабі.

Роль дипломатичних установ у мирному врегулюванні спорів є надзвичайно важливою і багатогранною. Дипломатичні представництва, зокрема посольства та місії при міжнародних організаціях, є не лише офіційними каналами комунікації між державами, а й активними агентами зовнішньої політики, які формують і реалізують стратегії запобігання конфліктам. Вони забезпечують безперервний політичний діалог, що є ключовим для підтримання стабільності у міжнародних відносинах. Саме через дипломатичні канали країни мають можливість швидко реагувати на потенційні суперечки, попереджаючи їх переростання у відкриті конфлікти [200, с.151-176].

Крім класичної функції ведення переговорів, дипломатичні установи активно сприяють узгодженню позицій як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівнях. Організація зустрічей, консультацій та робочих груп дозволяє державам обмінюватися інформацією, виявляти спільні інтереси і формувати спільні позиції щодо спірних питань. Залучення дипломатів до таких процесів часто має вирішальне значення для досягнення компромісів і уникнення загострень.

Прикладом ефективної дипломатичної діяльності у мирному врегулюванні є нормандський формат, у рамках якого дипломатичні установи України, Франції, Німеччини та Росії кооперуються для врегулювання конфлікту на сході України. Посольства цих країн забезпечують регулярний діалог між сторонами, сприяють обміну інформацією та узгодженню конкретних заходів, таких як припинення вогню, відведення важких озброєнь і моніторинг ситуації. Хоча конфлікт залишається складним, дипломатичні інструменти дозволяють утримувати відкриті канали комунікації та зменшувати рівень напруги [201].

Ще один яскравий кейс – роль дипломатичних представництв у посередництві ООН у конфліктах, зокрема в миротворчих операціях. Наприклад, в Конго та Судані миротворчі місії ООН підтримують політичні процеси та сприяють врегулюванню локальних конфліктів, а дипломатичні установи держав-членів беруть участь у координації міжнародних зусиль. Офіси спеціальних посланців Генерального секретаря ООН у кризових регіонах забезпечують безпосередню дипломатичну підтримку мирним процесам, використовуючи розгалужені мережі контактів [202].

Організація безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) є ще одним важливим майданчиком, де дипломатичні представництва відіграють центральну роль. Спостережні місії ОБСЄ в Україні, Нагірному Карабаху та інших регіонах функціонують завдяки підтримці дипломатичних місій країн-учасниць, які допомагають забезпечувати безпеку, збирати інформацію та створювати умови для діалогу між сторонами конфлікту [203].

Крім того, дипломатичні установи виконують функції раннього попередження, збираючи і аналізуючи інформацію про потенційні ризики і загрози, що дає змогу урядам приймати своєчасні та обґрунтовані рішення для запобігання кризам.

Отже, дипломатичні установи відіграють незамінну роль у підтриманні миру і безпеки, забезпечуючи ефективну комунікацію, сприяючи порозумінню і запобігаючи ескалації конфліктів мирними засобами. Їхня діяльність є

фундаментальною складовою системи міжнародного врегулювання спорів, що базується на принципах дипломатії, діалогу і співпраці.

Дипломатичні установи є ключовими гравцями у підтримці та координації миротворчих місій, які здійснюються під егідою міжнародних організацій, насамперед Організації Об'єднаних Націй. Вони забезпечують політичну підтримку, сприяють мобілізації ресурсів і взаємодії між країнами-донорами та учасниками миротворчих операцій. Прикладом є миротворча місія ООН у Демократичній Республіці Конго (MONUSCO), де дипломатичні представництва держав-членів підтримують зусилля зі стабілізації регіону, захисту цивільного населення та сприяння політичному діалогу між місцевими акторами [204].

У Судані та Південному Судані дипломатичні місії, у тісній співпраці з миротворчими силами ООН (UNMISS), виконують функції посередників, допомагають у реалізації угод про припинення вогню, а також координують гуманітарну допомогу і відновлення державних інституцій. Завдяки активній дипломатичній роботі вдається підтримувати політичний процес, незважаючи на складні обставини конфлікту [205].

В рамках регіональних організацій, таких як Африканський союз (АС), дипломатичні представництва держав-членів також відіграють важливу роль у конфліктному врегулюванні. Наприклад, дипломатична діяльність у зоні конфлікту в Сахелі (операції МІНУСМА за участю АС і ООН) спрямована на зміцнення безпеки, діалог між сторонами і розвиток місцевої адміністрації.

Особливої уваги заслуговує роль дипломатів у посередництві. Вони виступають офіційними і неофіційними переговорниками, що використовують свої знання, навички і мережі контактів для пошуку взаємоприйнятних рішень. Одним із відомих прикладів є посередництво норвезьких дипломатів у процесі мирних переговорів між урядом Колумбії та збройними угрупованнями FARC, що завершилося підписанням мирної угоди у 2016 році.

Варто також згадати роль дипломатичних установ у забезпеченні умов для багатосторонніх переговорів. Наприклад, у Женеві часто проходять переговори щодо врегулювання конфліктів у Сирії, де дипломатичні місії держав-учасниць та міжнародних організацій забезпечують координацію та комунікацію між сторонами.

Таким чином, дипломатичні установи не лише виконують традиційні функції представництва та комунікації, а й стають активними агентами мирного врегулювання конфліктів, забезпечуючи необхідні умови для ведення діалогу, переговорів і реалізації мирних угод.

Що ж стосується розгорнутого аналізу застосування основних дипломатичних інструментів і стратегій мирного врегулювання на конкретних прикладах з міжнародної практики, він є наступним: діалог і консультації – прикладом успішного використання цього інструменту є процес нормандського формату, де регулярні консультації між Україною, Росією, Німеччиною і Францією дозволили підтримувати відкритий діалог навіть у періоди загострення конфлікту на Донбасі. Через дипломатичні канали було налагоджено обмін інформацією і узгоджено ключові кроки для припинення вогню; посередництво і примирення – Норвегія виступила посередником у колумбійському мирному процесі між урядом і збройним угрупованням FARC. Норвезькі дипломати створили конфіденційне середовище для переговорів, що у підсумку призвело до підписання мирної угоди у 2016 році після десятиліть конфлікту; механізми раннього попередження і превентивної дипломатії – Європейський Союз через свою Службу зовнішніх дій регулярно здійснює моніторинг потенційних точок конфлікту в сусідніх регіонах, як-от Західні Балкани чи Східне партнерство. Ця превентивна дипломатія дозволяє вчасно реагувати на загрози та запобігати їх ескалації; підтримка і координація миротворчих місій – миротворча операція ООН у Малі (MINUSMA) функціонує завдяки координації дипломатичних зусиль країн-членів, які через свої посольства і місії підтримують стабілізацію регіону. Дипломати сприяють діалогу між місцевими лідерами та міжнародними військовими

контингентами; інформаційне забезпечення та публічна дипломатія: українські дипломатичні місії активно використовують соціальні мережі для висвітлення подій на Донбасі та міжнародної підтримки України. Це допомагає формувати позитивний наратив і протидіяти російській пропаганді; залучення громадянського суспільства і локальних акторів. У процесах врегулювання конфліктів у Колумбії і Філіппінах дипломатичні представництва залучали НУО, релігійні організації і місцеві громади, що сприяло більшій легітимності і прийняттю мирних угод; використання цифрових технологій і нових медіа – Пандемія COVID-19 пришвидшила перехід дипломатичних консультацій у віртуальний формат. Наприклад, численні міжнародні переговори, включно з засіданнями Ради Безпеки ООН, відбувалися через платформу Zoom, що забезпечило безперервність діалогу. Ці приклади демонструють, як сучасна дипломатія застосовує комплексний набір інструментів і стратегій для ефективного мирного врегулювання міжнародних конфліктів [206, 207, 208].

Дипломатичні та консульські установи неодноразово демонстрували свою ефективність у мирному врегулюванні міжнародних спорів на практиці. Наприклад, у 1973 році дипломатичні зусилля ООН та країн-гарантів призвели до укладення Паризьких мирних угод, які завершили війну у В'єтнамі. Посольства і представництва виступали майданчиками для переговорів і забезпечували комунікацію між воюючими сторонами.

Іншим визначним прикладом ефективної ролі дипломатичних місій у врегулюванні міжнародних криз є Карибська криза 1962 року – один із найнапруженіших і найнебезпечніших моментів Холодної війни, що загрожував перетворитися на глобальний ядерний конфлікт між Сполученими Штатами Америки та Радянським Союзом. Цей конфлікт став ключовим випробуванням для системи міжнародної дипломатії та продемонстрував критичну важливість дипломатичних каналів у запобіганні війні.

Саме завдяки активним дипломатичним консультаціям і злагодженій роботі дипломатичних представництв обох держав у Вашингтоні, Москві та

інших столицях було встановлено прямі та ефективні канали комунікації. Вони забезпечили своєчасний, чіткий і постійний обмін інформацією, пропозиціями та контрпропозиціями, що дало змогу сторонам краще розуміти наміри одна одної та швидко реагувати на нові виклики, уникаючи непорозумінь, які могли б призвести до ескалації конфлікту.

Посольства у цій ситуації виконували не лише традиційну роль підтримки двосторонніх відносин, але й стали критично важливими механізмами для передачі секретної і чутливої інформації, а також для формування атмосфери довіри і дипломатичного діалогу. Через посольські канали було налагоджено комунікацію, яка дозволила швидко координувати позиції сторін і проводити консультації, що допомогли знизити напруженість і уникнути відкритої військової конфронтації [209].

В результаті вдалося досягти компромісу, який передбачав виведення радянських ракет із Куби, одночасне таємне зняття американських ракет із Туреччини, а також публічне і таємне припинення військової конфронтації. Цей компроміс став можливим саме завдяки активній ролі дипломатичних установ, які виступили посередниками і каналами для превентивної дипломатії, зберігши можливість конструктивного діалогу навіть у надзвичайно напружених і небезпечних умовах.

Карибська криза також підкреслює, що успіх мирного врегулювання залежить не лише від офіційних зустрічей на найвищому політичному рівні, але й від повсякденної, постійної роботи дипломатичних служб. Саме дипломатичні місії, завдяки підтриманню постійних контактів, збору та аналізу розвідувальної інформації, підготовці політичних рекомендацій та створенню довірчих каналів комунікації, заклали міцний фундамент для подолання кризових викликів.

Таким чином, досвід Карибської кризи підтверджує, що дипломатичні місії є незамінним інструментом збереження міжнародного миру і безпеки, особливо в умовах гострих кризових ситуацій. Їхня здатність діяти як оперативні і надійні посередники, забезпечуючи комунікацію між

конфліктуючими сторонами, є ключовою складовою системи міжнародного врегулювання та профілактики конфліктів [210, с.826-839].

Водночас, окрім важливої ролі дипломатичних установ і дипломатичних місій у веденні політичного діалогу та мирному врегулюванні міжнародних суперечок на державному рівні, значну функціональну вагу у системі розв'язання міжнародних спорів відіграють і консульські установи. Вони виступають безпосередніми захисниками прав та законних інтересів громадян своєї держави за кордоном і здійснюють низку практичних заходів, що сприяють запобіганню та врегулюванню конфліктних ситуацій на індивідуальному і економічному рівнях.

Так, Консульство Німеччини в США активно підтримувало німецькі компанії у суперечках, пов'язаних із захистом інвестицій та дотриманням торговельних угод. Консульська дипломатія сприяє своєчасному вирішенню спорів без необхідності звернення до судових або арбітражних інстанцій, що зменшує навантаження на офіційні міжнародні процедури.

Консульські установи виконують надзвичайно важливі функції захисту прав і законних інтересів громадян своєї держави за кордоном, виступаючи першою лінією підтримки у складних та кризових ситуаціях. Вони забезпечують юридичну, адміністративну та гуманітарну допомогу у випадках затримання, арешту або перебування громадян у місцях позбавлення волі, сприяючи дотриманню їхніх прав відповідно до норм міжнародного права та двосторонніх угод. Зокрема, консульські служби забезпечують надання кваліфікованої юридичної допомоги, сприяють зв'язку затриманих осіб з родинами, а також контролюють дотримання стандартів поводження з утримуваними, що є критично важливим у міжнародному гуманітарному праві. Консульські установи також активно взаємодіють із місцевими правоохоронними та судовими органами, забезпечуючи доступ громадян до правосуддя та справедливого розгляду справ [211].

Крім того, консульські служби надають підтримку у врегулюванні юридичних суперечок, пов'язаних із трудовою міграцією, зокрема

допомагають у питаннях оформлення трудових контрактів, захисту трудових прав, консультують щодо процедур легалізації перебування й працевлаштування за кордоном. Вони інформують громадян про їхні права і обов'язки в країні перебування, сприяють розв'язанню конфліктних ситуацій на рівні трудових відносин, а також виступають посередниками у випадках трудових спорів, що знижує ризики ескалації конфліктів і судових розглядів [212].

Консульські установи відіграють важливу роль у сприянні мирному врегулюванню економічних і соціальних спорів, які виникають у процесі міжнародної діяльності бізнесу, інвестицій та міждержавних контактів. Вони часто виступають посередниками або фасилітаторами діалогу між сторонами конфлікту, надаючи консультації, організовуючи переговори, а у разі потреби – ініціюючи звернення до компетентних органів країни перебування. У цьому контексті консульські установи стають своєрідним контактним майданчиком, який об'єднує інтереси громадян, бізнесу та державних структур, створюючи сприятливі умови для мирного врегулювання спірних ситуацій без залучення судових інстанцій чи загострення конфлікту. Така роль консульств особливо важлива в умовах зростаючої глобалізації, коли міждержавні та транснаціональні суперечки набувають нових форм [213].

Варто також зазначити, що консульські служби активно долучаються до захисту інвестиційних проектів і забезпечення їхнього безперервного функціонування, що має важливе значення для розвитку двостороннього співробітництва і економічної стабільності. Вони сприяють вирішенню питань щодо транснаціональних сімейних спорів, зокрема у сферах опіки над дітьми, спадкового права та аліментних зобов'язань, забезпечуючи дотримання міжнародних стандартів і двосторонніх угод. Консульства також контролюють дотримання міжнародних норм у сферах охорони здоров'я, соціального забезпечення, освіти та інших аспектів, що стосуються громадян за кордоном, забезпечуючи соціальний захист і підтримку.

Завдяки своїй багатогранній діяльності консульські установи сприяють підтриманню стабільності та добросусідських відносин між державами, мінімізуючи ризики локальних конфліктів і непорозумінь. Вони виступають як механізм раннього попередження потенційних суперечок і конфліктів, забезпечуючи оперативне реагування і ефективний діалог між зацікавленими сторонами.

Отже, консульські установи є не лише важливим інструментом державної підтримки своїх громадян, але й невід'ємною складовою системи мирного врегулювання міжнародних спорів. Вони забезпечують оперативне реагування, підтримують діалог і реалізують превентивні заходи, що сприяють збереженню міжнародної стабільності і безпеки, а також зміцненню довіри між державами у глобальному співтоваристві.

Міжнародно-правове регулювання діяльності дипломатичних та консульських установ є фундаментальним елементом сучасної системи міжнародних відносин, що встановлює чіткі та комплексні рамки для функціонування дипломатичних представництв і консульств у різних державах світу. Цей регуляторний механізм забезпечує правову визначеність, захищає інтереси держав та їхніх громадян за кордоном, а також створює умови для стабільної та ефективної взаємодії між суб'єктами міжнародного права.

Основними нормативними актами, які регламентують діяльність дипломатичних та консульських установ, є Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 року та Віденська конвенція про консульські зносини 1963 року. Ці конвенції мають статус фундаментальних міжнародних договорів і ратифіковані більшістю держав-членів Організації Об'єднаних Націй, що підтверджує їхню універсальність і прийнятність у міжнародній спільноті.

Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 року встановлює правовий статус дипломатичних установ, окреслює їхні основні функції, права та обов'язки, а також визначає систему імунітетів і привілеїв, необхідних для

забезпечення незалежності та ефективності виконання дипломатичних завдань. Ключовими положеннями є недоторканність дипломатичного персоналу, гарантії захисту приміщень дипломатичних місій від будь-якого втручання, свобода пересування дипломатів у межах країни перебування, а також спеціальний режим комунікацій, який включає дипломатичну пошту та інші канали зв'язку. Завдяки цим нормам дипломатичні установи можуть безперешкодно здійснювати свої функції, що охоплюють підтримку і розвиток міждержавних відносин, захист інтересів держави, а також активну участь у мирному врегулюванні міжнародних спорів [214].

Віденська конвенція про консульські зносини 1963 року деталізує юридичний статус консульських установ і їхнього персоналу, визначає їхні повноваження щодо захисту прав і законних інтересів держави та її громадян за кордоном, а також регламентує умови здійснення консульських функцій. Серед важливих аспектів конвенції – видача віз, реєстрація актів цивільного стану, надання допомоги громадянам у разі юридичних чи адміністративних проблем, захист прав трудових мігрантів, а також врегулювання інших транснаціональних питань. Конвенція встановлює імунітети для консульських працівників, які хоч і менш широкі, ніж у дипломатів, проте достатні для гарантування належного виконання ними своїх обов'язків. Вона також передбачає механізми врегулювання можливих спорів між консульськими установами та приймаючою державою, що є важливим для підтримання стабільності та передбачуваності міжнародних відносин.

Застосування цих міжнародно-правових норм сприяє підвищенню стабільності і передбачуваності у діяльності дипломатичних і консульських установ, формує надійний правовий фундамент для ефективної взаємодії між державами у різних сферах, зокрема в політичній, економічній, соціальній та гуманітарній. Особливо важливою є роль цих норм у процесах мирного врегулювання міжнародних спорів, де швидкість, точність та довіра у комунікації мають вирішальне значення для запобігання ескалації конфліктів. Крім того, конвенції виступають механізмом захисту прав та гарантій

дипломатичного і консульського персоналу, що є передумовою для безпечної, незалежної і ефективної роботи цих служб.

Окрім Віденських конвенцій, у сфері міжнародно-правового регулювання діяльності дипломатичних і консульських установ значну роль відіграють також інші міжнародні документи, резолюції та практики, які доповнюють і конкретизують основні положення конвенцій, надаючи їм гнучкості та адаптивності до сучасних умов. Зокрема, резолюції Генеральної Асамблеї ООН, ухвалені за участю широкого кола держав-членів, встановлюють рекомендації щодо поліпшення дипломатичних процедур, забезпечення безпеки дипломатичного персоналу, а також формують рамки для ефективної взаємодії між державами у сфері зовнішньої політики. Наприклад, резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 68/134 (2013) наголошує на необхідності посилення захисту дипломатичного персоналу під час збройних конфліктів, а резолюція A/RES/61/31 (2006) вказує на розгляд ефективних заходів для посилення захисту, безпеки та охорони дипломатичних і консульських місій та представників [215, 216].

Важливе значення мають директиви, кодекси поведінки та рекомендації, розроблені спеціалізованими міжнародними організаціями, такими як Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та інші. Зокрема, МКЧХ випустив рекомендації щодо захисту дипломатичного персоналу в зонах конфліктів, що включають положення про гуманітарне ставлення до осіб із дипломатичним статусом та дотримання норм міжнародного гуманітарного права. Крім того, ОБСЄ регулярно проводить моніторинг ситуації із забезпеченням безпеки дипломатичних представництв у регіоні, а також рекомендує кращі практики для держав-учасниць. Важливим є також Кодекс поведінки персоналу Європейської служби зовнішніх дій (EEAS), який встановлює стандарти професійної етики, протидії корупції та підвищення прозорості в роботі дипломатів [217].

Двосторонні угоди між державами, що регулюють діяльність дипломатичних і консульських представництв, часто деталізують специфічні умови співпраці, включаючи особливості діяльності дипломатів у приймаючій країні, питання безпеки, режим роботи установ, а також процедури вирішення суперечок. Так, наприклад, двосторонні угоди між Сполученими Штатами Америки і Японією передбачають конкретні заходи щодо безпеки американських дипломатичних місій у Токіо, а також порядок реагування на надзвичайні ситуації. Подібні угоди між країнами ЄС і третіх держав часто включають положення про захист персоналу від кіберзагроз і механізми координації у разі кризових ситуацій [218].

Сучасні виклики, такі як цифровізація дипломатичних процедур, впровадження електронного документообігу, використання соціальних мереж та інших цифрових платформ, вимагають адаптації існуючих міжнародно-правових норм. Забезпечення кібербезпеки дипломатичних каналів комунікації стає одним із пріоритетів, оскільки від надійності цих каналів залежить швидкість і точність обміну інформацією, що має ключове значення для підтримки стабільності міжнародних відносин. Так, Європейський союз у своїй стратегії кібербезпеки для дипломатичних установ рекомендує застосовувати передові технології шифрування, навчати дипломатів кібергігієни та створювати спеціалізовані підрозділи кіберзахисту. Відомі випадки кібератак на дипломатичні місії, такі як інцидент із проникненням у сервери дипломатичних представництв у Західній Європі в 2020 році, підкреслюють важливість цього аспекту [219].

Крім того, у відповідь на глобальні виклики, такі як пандемії (зокрема COVID-19), економічні потрясіння, регіональні збройні конфлікти, міжнародне співтовариство дедалі активніше координує спільні дії дипломатичних і консульських служб. Це включає координацію гуманітарної допомоги, обмін інформацією про кризові ситуації, забезпечення безпеки громадян за кордоном, а також узгодження політик щодо обмежень на пересування та інших надзвичайних заходів. Наприклад, під час пандемії

COVID-19 багато держав, через свої дипломатичні представництва, організовували евакуацію громадян із зон ризику, надавали медичну інформацію і координували дії з приймаючими країнами [220].

В рамках Європейського Союзу була створена спеціальна платформа для обміну інформацією між дипломатичними установами щодо пандемії, що дозволило ефективно координувати спільні заходи і швидко реагувати на зміну ситуації. Аналогічно, у період регіональних конфліктів, наприклад у Сирії та Лівії, дипломатичні та консульські служби відігравали ключову роль у забезпеченні безпеки громадян, координації гуманітарної допомоги та сприянні мирним ініціативам [221].

Отже, комплекс міжнародних документів, резолюцій і двосторонніх домовленостей, який доповнює Віденські конвенції, є важливою складовою системи міжнародно-правового регулювання діяльності дипломатичних і консульських установ. Він забезпечує адаптацію традиційних норм до сучасних реалій, підтримує ефективність дипломатичних інструментів і сприяє зміцненню міжнародного миру, безпеки і співробітництва в умовах глобалізованого світу.

Міжнародно-правове регулювання діяльності дипломатичних і консульських установ створює не лише формальні рамки їхньої роботи, а й забезпечує юридичну основу для ефективної співпраці з міжнародними організаціями. Завдяки чітко визначеним нормам, дипломатичні місії можуть виконувати широкий спектр завдань у сфері мирного врегулювання, зокрема брати участь у миротворчих операціях, медіації конфліктів та підтримці стабільності у кризових регіонах.

Наприклад, у рамках Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), яка відіграє ключову роль у підтриманні стабільності та безпеки в Східній Європі та в інших регіонах, дипломатичні установи виконують низку важливих функцій, що сприяють мирному врегулюванню конфліктів та підтримці безпеки. Вони не лише організовують діалогові платформи між сторонами конфліктів, створюючи простір для обговорення нагальних питань

та пошуку компромісів, але й активно беруть участь у моніторингу дотримання угод про припинення вогню, а також інших двосторонніх та багатосторонніх домовленостей [222]. Зокрема, дипломатичні місії здійснюють збір і систематизацію інформації про можливі порушення, готують детальні звіти, які передаються міжнародній спільноті та учасникам переговорних процесів, що дає змогу швидко реагувати на загрози безпеці і запобігати подальшій ескалації конфліктів.

Прикладом ефективної діяльності дипломатичних місій у межах ОБСЄ є їхня робота під час конфлікту на сході України, де моніторинг Спеціальної моніторингової місії (СММ ОБСЄ) став важливим інструментом контролю за припиненням вогню та спостереженням за дотриманням прав людини. Посольства країн-учасниць активно координують дії з місією, сприяючи обміну інформацією та діалогові між сторонами конфлікту. Подібна практика застосовувалась і в конфлікті в Нагірному Карабасі, де дипломатичні місії ОБСЄ брали участь у моніторингу режиму припинення вогню та сприянні переговорним процесам.

Крім того, дипломатичні представництва в рамках ОБСЄ відіграють важливу роль у координації миротворчих та медіаційних процесів. Вони організовують консультації, сприяють діалогу, а також проводять навчальні семінари і тренінги для місцевих органів влади, правоохоронних структур та громадських організацій з метою підвищення їхньої спроможності у сфері безпеки. Це дозволяє зміцнити довіру між сторонами конфлікту і підтримати сталий мир на регіональному рівні. Дипломатичні місії також беруть участь у роботі спільних комітетів і робочих груп, які координують заходи щодо врегулювання конкретних спірних питань, сприяючи виробленню спільних рішень і політичної волі до їх виконання.

Всі ці функції дипломатичних установ здійснюються в рамках міжнародно-правових норм, насамперед Віденських конвенцій про дипломатичні та консульські зносини, які гарантують їхній правовий статус, імунітети та привілеї. Додатково значну роль відіграють багатосторонні

договори та резолюції ОБСЄ, що регламентують порядок діяльності миротворчих і моніторингових місій, а також забезпечують координацію між державами-учасниками організації. Завдяки цим механізмам дипломатичні установи отримують необхідні повноваження і гарантії для ефективної діяльності навіть у найскладніших та кризових ситуаціях, що часто супроводжують зони конфліктів [223].

Таким чином, діяльність дипломатичних місій у рамках ОБСЄ є вагомим прикладом практичного втілення міжнародно-правових норм у сфері безпеки та мирного врегулювання. Вони не лише сприяють зміцненню діалогу та контролю за виконанням угод, а й створюють умови для довгострокової стабільності та співпраці між державами, що є надзвичайно важливим у контексті сучасних викликів у регіоні Східної Європи.

Співпраця дипломатичних установ з міжнародними організаціями є логічним продовженням їхньої діяльності в межах міжнародно-правового регулювання. Вона демонструє, як норми і принципи, встановлені Віденськими конвенціями та доповнені резолюціями і двосторонніми угодами, сприяють гнучкому реагуванню на сучасні виклики безпеки і забезпечують комплексний підхід до мирного врегулювання міжнародних спорів. Це підтверджує важливість дипломатичних місій як ключових агентів у глобальній системі підтримки миру і стабільності.

Дипломатичні та консульські установи є важливим інструментом державної політики, спрямованої на мирне врегулювання міжнародних спорів, що підтверджується як історичними подіями, так і сучасною практикою.

У сучасних умовах діяльність дипломатичної служби, що є складовою державної служби, характеризується специфічними особливостями. Це насамперед стосується ротації кадрів, адже працівники дипломатичних установ регулярно переміщуються, відряджаються із центрального апарату до закордонних представництв. Важливою рисою дипломатичної служби є те, що на дипломатів поширюється дія не лише національного законодавства, але й норм міжнародного права [224, с.97-98].

При цьому варто чітко розрізняти поняття «зовнішня політика» і «дипломатія», які у науковій літературі мають відмінні характеристики.

Дослідники визначають дипломатію як політико-організаційний інструмент реалізації зовнішньої політики, що включає комплекс методів і прийомів, спрямованих на досягнення державою своїх цілей у сфері міжнародних відносин. По суті, дипломатія є механізмом налагодження міждержавних контактів, який функціонує через систему дипломатичних представництв, що репрезентують національні інтереси і цінності своєї держави [225].

Згідно з Oxford English Dictionary, дипломатія визначається як засіб досягнення державами власних зовнішньополітичних завдань через переговори, де ключову роль відіграють послы та інші офіційні представники, які застосовують спеціальні інструменти для забезпечення ефективності переговорного процесу.

Дипломатію прийнято розуміти як засіб реалізації зовнішньої політики держави, що здійснюється за допомогою комплексу практичних заходів, прийомів і методів з урахуванням конкретних умов і характеру вирішуваного завдання. Офіційна діяльність глави держави та уряду, міністра закордонних справ, дипломатичних представництв за кордоном та делегацій на міжнародних конференціях реалізує цілі та завдання зовнішньої політики держави з метою захисту прав та інтересів держави, її інституцій та громадян за кордоном [226, с.48-52].

Дипломатична діяльність відзначається високим ступенем кодифікації та формалізації, що закріплено у Віденській конвенції про дипломатичні зносини 1961 року. У статті 3 цього документа [227, с.96-126, 146-161] численні загальноприйняті дипломатичні функції зводяться до: [228] представництва акредитуючої держави (АД) у державі перебування (ДП); захисту інтересів АД та її громадян у межах, передбачених міжнародним правом; ведення переговорів з урядом ДП; збору законними засобами інформації про події у ДП та інформування про них уряду АД; розвитку

дружніх відносин між АД і ДП, а також поглиблення співробітництва у сфері економіки, культури й науки [229].

Дипломатична служба є одним із важливих зовнішньополітичних інститутів держави, який на міжнародній арені через певні національні та міжнародно-правові інститути, відповідає за виконання дипломатичних завдань та ведення відповідних дипломатичних переговорів за допомогою різних дипломатичних форм, визначених в організаційно-правових рамках.

У сучасній практиці можна виокремити кілька основних форм дипломатичної діяльності. Серед них – дипломатичні конференції, зустрічі та конгреси, які проводяться як у двосторонньому, так і в багатосторонньому форматі, на різних рівнях – від спеціальних посланників до глав держав. Важливе місце займають прямі контакти та неформальні бесіди, що створюють умови для вирішення складних міжнародних питань, минаючи традиційні канали комунікації – дипломатичну пошту, кур'єрів, посольства чи інші класичні інституційні форми [230, с.73].

До поширених інструментів дипломатії належить дипломатичне листування у формі заяв, офіційних листів, нот, меморандумів, декларацій та інших документів. Важливою сферою є діяльність закордонних дипломатичних установ держави – посольств, місій і консульств, які забезпечують постійне представництво на міжнародній арені. До ключових форм також відноситься підготовка та укладення міжнародних договорів і угод у різних сферах співробітництва, участь представників держав у роботі міжнародних організацій та установ, а також інформаційна дипломатія, що передбачає висвітлення у засобах масової інформації позиції держави та її зовнішньополітичного відомства щодо актуальних міжнародних подій. Важливим елементом є й оприлюднення міжнародних актів та документів, що засвідчують відповідні зобов'язання держави [231, с.132].

Методи здійснення дипломатії можна визначити як комплекс інструментів і засобів впливу на іноземні уряди, дипломатичних представників та інших суб'єктів міжнародних відносин. Вони передбачають

використання ефективних практик і досвіду світової дипломатії у налагодженні міждержавних політичних та економічних зв'язків з метою досягнення визначених національних інтересів [232, с.23-26].

На сучасному етапі розвитку дипломатичних відносин основними методами та засобами реалізації дипломатії у сфері міжнародних відносин визначають такі:

1. Офіційні та інші візити, а також зустрічі на вищому рівні (саміти) і переговори на високому рівні є одними з найважливіших та найефективніших методів дипломатії в сучасній системі міжнародних відносин. Вони забезпечують безпосередній, персоналізований діалог між керівниками держав, урядів, а також ключовими дипломатичними представниками, що значно сприяє формуванню довіри, налагодженню взаєморозуміння та узгодженню спільних позицій з актуальних міжнародних питань. Такий формат комунікації дозволяє подолати бар'єри бюрократії, оперативно реагувати на виклики, що виникають, і виробляти спільні рішення у складних політичних, економічних, безпекових та гуманітарних питаннях [233, с.13].

Саміти, як особливий різновид зустрічей на вищому рівні, відіграють роль ключових майданчиків для формування стратегічної політики та координації дій між найбільшими світовими акторами. Наприклад, саміти «Великої двадцятки» (G20) об'єднують лідерів провідних економік світу для обговорення і спільного реагування на глобальні економічні виклики, такі як фінансові кризи, торгові війни, питання кліматичних змін і пандемії. Ці зустрічі дозволяють виробити узгоджені підходи, які мають прямий вплив на світову економіку і безпеку.

Іншим вагомим прикладом є «Нормандський формат». За словами видатного міжнародного експерта Джозефа Найя, «особисті контакти на найвищому рівні залишаються незамінним інструментом для досягнення дипломатичних результатів». Цей вислів підкреслює, що, незважаючи на розвиток цифрових технологій і новітніх комунікаційних засобів, саме безпосередній контакт, особистий діалог і живе спілкування зберігають свою

ключову роль у дипломатії. Вони допомагають встановити довіру, розв'язати складні суперечності, а також спільно шукати компроміси, які неможливо досягти через формальні або віддалені канали [234].

Офіційні візити та участь у самітах виступають важливим інструментом зовнішньополітичної діяльності, адже вони слугують засобом демонстрації політичної волі та формування позитивного міжнародного іміджу держави. Подібні заходи відкривають простір для проведення неформальних і паралельних двосторонніх зустрічей, які часто відіграють не менш вагому роль у налагодженні міждержавних відносин. Так, у рамках самітів ООН чи «Групи двадцяти» (G20) глави держав мають змогу проводити окремі переговори, спрямовані на розв'язання актуальних проблем та узгодження спільних інтересів у безпосередньому діалозі.

Відтак, візити на високому рівні, міжнародні саміти та переговорні формати стають не лише майданчиками для вирішення конкретних питань, а й невід'ємним елементом стратегії держав у зміцненні міжнародного діалогу, розвитку співробітництва та підтриманні глобальної безпеки.

2. Дипломатичні конференції, зустрічі та наради традиційно виступають одним із найважливіших інструментів багатосторонньої дипломатії, який дозволяє державам колективно вирішувати глобальні проблеми, формувати спільні позиції та приймати узгоджені рішення. Вони слугують платформою для обговорення широкого кола питань – від безпеки і прав людини до економіки, екології та розвитку, а також відіграють ключову роль у виробленні міжнародних норм і стандартів.

Прикладом ефективності таких заходів є Конференція сторін Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату (COP), яка щорічно збирає понад 190 країн. COP стала ключовим майданчиком для укладення важливих міжнародних угод, зокрема Паризької кліматичної угоди 2015 року, яка закріпила глобальні зобов'язання щодо обмеження підвищення середньої температури планети. Успіх COP залежить від здатності учасників знайти спільну мову та прагнення діяти в інтересах всього людства [235].

Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй виступає унікальним майданчиком глобальної дипломатії, адже в її роботі беруть участь усі 193 держави-члени. Такий формат забезпечує простір для відкритого політичного діалогу та взаємодії на найвищому багатосторонньому рівні. Резолюції, ухвалювані Генасамблеєю, хоча й не мають обов'язкової юридичної сили, відіграють важливу роль у формуванні міжнародного консенсусу та визначенні напрямів подальшого співробітництва. Як наголошував класик політичної науки Ганс Моргентау, колективна дипломатія створює моральний тиск на держави і стимулює їх дотримуватися міжнародних норм [236].

Поряд із загальними пленарними засіданнями важливе місце у дипломатичній практиці займають спеціалізовані конференції, що охоплюють роботу численних секцій, підкомітетів і робочих груп. Їхнє завдання полягає у напрацюванні практичних рекомендацій, розгляді технічних аспектів міжнародної співпраці та пошуку компромісних рішень. Наприклад, діяльність Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD) спрямована на системний аналіз питань світової торгівлі, міжнародних інвестицій та економічної інтеграції держав, що розвиваються, що забезпечує більш справедливий і збалансований характер глобального розвитку.

Сучасна дипломатія активно інтегрує цифрові технології у свою діяльність. Пандемія COVID-19 значно прискорила перехід переговорних процесів до віртуальних і гібридних форматів, що дало змогу залучати ширше коло учасників та підвищило доступність дипломатичних зустрічей, одночасно зберігаючи їх багатосторонній вимір. Варто зауважити, що онлайн-конференції утвердилися як нова практика дипломатичного спілкування, яка відкриває додаткові можливості для глобального діалогу, проте створює виклики у забезпеченні особистих контактів та гнучкості переговорів [237, с.471-491].

Отже, міжнародні конференції, багатосторонні зустрічі та переговорні платформи залишаються ключовими елементами сучасної дипломатії,

сприяючи виробленню спільних підходів, зміцненню міжнародної співпраці та підтриманню стабільності й безпеки у світі.

3. Розроблення проектів двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів та інших дипломатичних актів становить один із найважливіших і водночас найбільш складних напрямів сучасної дипломатичної діяльності. Цей процес потребує високої правової компетентності, глибоких знань міжнародного права, розуміння політичних, економічних і культурних реалій держав-учасниць, а також вміння шукати компроміси, які узгоджують інтереси всіх сторін.

Процедура підготовки договорів зазвичай складається з кількох послідовних етапів: попередніх консультацій і вироблення базових принципів, детального юридичного опрацювання тексту та його остаточного погодження. Особливого значення набуває чіткість формулювань і уникнення можливих подвійних тлумачень, що дозволяє знизити ризики суперечностей під час практичної реалізації угоди. Паралельно здійснюється аналіз правових наслідків, оцінка потенційних ризиків і розробка механізмів моніторингу виконання зобов'язань.

Вагомим прикладом є Римський статут Міжнародного кримінального суду (1998 р.), який створив правові засади переслідування осіб за найтяжчі міжнародні злочини. Його підготовка тривала близько двадцяти років і потребувала узгодження позицій понад 120 країн, що вимагало від учасників високого рівня дипломатичної майстерності [238].

Як слушно зазначає відомий юрист-міжнародник Марк Елліс, «укладення міжнародних договорів є серцевиною дипломатичної практики, яка визначає правові межі глобального співробітництва та міжнародної стабільності». Саме через договірні механізми держави юридично закріплюють взаємні права та обов'язки, створюючи передбачувані умови розвитку міжнародних відносин та запобігаючи виникненню конфліктів [239].

Вироблення договорів супроводжується активною міжурядовою діяльністю, що включає консультації, експертні обговорення, координацію

позицій, політичні дискусії, а також роботу спеціалізованих комітетів і робочих груп. Ця колективна взаємодія забезпечує якість і ефективність кінцевого результату.

В умовах глобалізації, посилення взаємозалежності держав та появи нових викликів – від кіберзагроз і кліматичних змін до пандемій – значення міжнародних договорів лише зростає. Вони виступають не лише інструментом правового врегулювання, але й каналом політичного діалогу, засобом формування довіри та зміцнення міжнародної співпраці.

4. Залучення держав до діяльності міжнародних організацій та їхніх структур забезпечує їм широкі інструменти для впливу на вироблення міжнародної політики, ухвалення колективних рішень і спільного розв'язання глобальних викликів. Така форма дипломатичної взаємодії є невід'ємним елементом сучасної багатосторонньої системи, у межах якої країни координують свої зусилля у сферах безпеки, економіки, захисту довкілля, прав людини та інших напрямках.

Показовим прикладом результативності міжнародних органів виступає Рада Безпеки ООН, що відіграє ключову роль у запобіганні та врегулюванні збройних конфліктів. Вона ухвалює обов'язкові резолюції, ініціює миротворчі операції, застосовує санкційні механізми та підтримує дипломатичні процеси врегулювання спорів. Її діяльність демонструє, що через міжнародні інститути держави мають можливість реально впливати на підтримку миру і стабільності, долаючи обмеженість двосторонніх відносин.

Не менш значущою є роль Світової організації торгівлі (СОТ), яка регулює глобальні торговельні процеси, сприяє зниженню бар'єрів у торгівлі, врегульовує спори та формує зрозумілі правила для міжнародного ринку. Приєднання до СОТ і активна участь у її роботі дозволяють державам одночасно захищати власні економічні інтереси й інтегруватися у світову економіку [240].

Зайняття посад у міжнародних організаціях також створює можливість просувати національні інтереси, зміцнювати авторитет держави на

міжнародній арені та вибудовувати коаліції однодумців. Представники країн у цих органах ведуть активні переговори, формують альянси й блоки, що посилює їхній вплив у глобальних процесах. Це особливо актуально для країн із обмеженими ресурсами, які завдяки багатостороннім форматам отримують ширший простір для дипломатичної активності.

Прикладами результативної участі можна назвати провідну роль Німеччини в Європейському Союзі, де вона є рушійною силою інтеграційних процесів, та діяльність Канади в ООН, зокрема її ініціативи у сфері прав людини й миротворчості. Такі приклади підтверджують, що членство в міжнародних організаціях має практичне значення і є дієвим інструментом зовнішньої політики.

Отже, участь у роботі міжнародних організацій становить важливу складову сучасної дипломатії, адже вона дозволяє державам активно впливати на формування глобального порядку денного, ефективно долати міжнародні проблеми та водночас реалізовувати власні стратегічні інтереси.

5. Повсякденна діяльність посольств і дипломатичних представництв є основою ефективної зовнішньополітичної роботи держави і спрямована на підтримання стабільного політичного діалогу з країною перебування, захист національних інтересів та забезпечення прав і безпеки громадян за кордоном. Цей комплекс функцій включає моніторинг політичної, економічної, соціальної та безпекової ситуації в приймаючій країні, збір інформації, аналіз тенденцій і передача звітів до центральних органів влади, що дозволяє ухвалювати обґрунтовані рішення у сфері зовнішньої політики [241].

Значна частина щоденної роботи дипломатичних установ полягає у підтримці контактів із владою, бізнесовими колами, громадськими організаціями, науковими й культурними інституціями, що сприяє розширенню співпраці та зміцненню двосторонніх відносин. Посольства також організовують офіційні візити, культурні заходи, виставки, конференції, що допомагає формувати позитивний імідж країни за кордоном.

Особливо важливою є роль дипломатичних місій у забезпеченні підтримки своїх громадян у кризових ситуаціях. Наприклад, під час пандемії COVID-19 посольства і консульства активно організовували евакуаційні рейси для громадян, які опинилися заблокованими в інших країнах через обмеження на пересування. Вони надавали оперативні консультації щодо санітарних норм, допомагали з оформленням документів і координували взаємодію з місцевими владними структурами. Такі дії сприяли збереженню життя і здоров'я громадян, а також зміцнили довіру до державних інституцій.

Крім того, дипломатичні представництва забезпечують консульське обслуговування, яке включає видачу віз, паспортизацію, реєстрацію громадян, допомогу у випадках правових проблем, а також сприяння у вирішенні питань, пов'язаних з працевлаштуванням, освітою, медичним обслуговуванням тощо. Наприклад, у кризових регіонах посольства можуть надавати підтримку громадянам, які потрапили в полон чи зазнали переслідувань.

Таким чином, повсякденна діяльність посольств і дипломатичних представництв – це не лише підтримка офіційних політичних відносин, а й безперервна робота з обслуговування інтересів держави та її громадян, яка в умовах сучасних викликів набуває особливої актуальності.

6. Дипломатичне листування є одним із ключових інструментів офіційної комунікації між державами, що забезпечує формалізований і впорядкований обмін інформацією, позиціями та запитам у сфері міжнародних відносин. До його основних форм належать дипломатичні ноти, меморандуми, демарші, протестні заяви та інші письмові документи, які мають офіційний статус і застосовуються для фіксації позицій, висловлення занепокоєнь або пропозицій.

Дипломатичні ноти є базовим засобом такого листування. Вони надсилаються між дипломатичними місцями або урядами, мають суворо визначену форму й офіційний стиль та можуть містити інформацію про позицію держави, пояснення політики, формальні запити або відповіді на дії іншої сторони. Меморандуми використовуються для документування

домовленостей або як робочі матеріали під час переговорів, а демарші – це письмові чи усні виступи, що висловлюють протест чи незадоволення певними діями або політикою.

Прикладом ефективного застосування дипломатичного листування є обмін нотами у 2022 році між державами Європейського Союзу щодо координації санкційної політики проти агресора. Через ці документи країни не лише повідомляли одна одну про нові заходи, а й узгоджували юридичні аспекти, строки та умови впровадження санкцій, що сприяло послідовності та ефективності колективних рішень. Це підкреслює важливість дипломатичного листування як механізму підтримки міжнародної безпеки та солідарності [242].

Дипломатичне листування також є надзвичайно важливим у кризових ситуаціях, коли необхідно швидко обмінюватися офіційною інформацією, наприклад, під час інцидентів, збройних конфліктів або гуманітарних криз. Воно дозволяє державам офіційно висловлювати свої позиції, вимоги або пропозиції щодо врегулювання конфліктів, що сприяє запобіганню ескалації.

Сучасні технології поступово інтегруються у цей процес, забезпечуючи швидший і безпечніший обмін документами, проте традиційні письмові форми залишаються важливими для фіксації офіційних позицій і збереження історії переговорів.

Таким чином, дипломатичне листування виступає фундаментальним інструментом офіційної комунікації між державами, що гарантує прозорість, формальність і юридичну чіткість у міжнародних відносинах та сприяє стабільності й передбачуваності у глобальному дипломатичному процесі.

7. Оприлюднення дипломатичних документів є важливим механізмом забезпечення прозорості зовнішньополітичної діяльності держави та підвищення довіри з боку як внутрішньої, так і міжнародної спільноти. Публікація таких документів дозволяє громадськості, науковцям, медіа та іншим зацікавленим сторонам отримати офіційну інформацію про основні

напрямки зовнішньої політики, позиції у міжнародних питаннях, а також про досягнення й виклики, з якими стикається країна.

Одним із яскравих прикладів такої практики є публікація Білих книг зовнішньої політики, що вже багато років здійснюється у Великій Британії, а також у деяких інших країнах. Ці документи детально викладають стратегічні цілі, пріоритети та основні заходи зовнішньополітичного курсу держави. Білі книги стають важливим інформаційним ресурсом для дипломатів, політиків, бізнесу і громадськості, сприяючи формуванню обґрунтованої громадської думки і консолідації суспільства навколо національних інтересів.

Крім того, оприлюднення таких документів відіграє роль у формуванні позитивного іміджу країни на міжнародній арені. Відкритість і готовність до діалогу через публікації сигналізує про відповідальне ставлення до міжнародних зобов'язань і прагнення до прозорості у взаєминах з іншими державами. Це може посилювати довіру партнерів і сприяти більш ефективному міжнародному співробітництву.

Окрім Білих книг, держави також публікують звіти про діяльність дипломатичних представництв, офіційні заяви, аналітичні документи та інші матеріали, які висвітлюють зовнішньополітичні позиції та результати роботи дипломатичної служби. У цифрову епоху широке застосування отримали онлайн-платформи та офіційні сайти міністерств закордонних справ, які забезпечують оперативний доступ до таких матеріалів для всіх зацікавлених осіб.

Важливо підкреслити, що прозорість через оприлюднення дипломатичних документів сприяє не лише контролю і підзвітності влади, а й зміцненню демократичних процесів та формуванню більш інформованої і відповідальної громадськості.

Таким чином, практика публікації дипломатичних документів є вагомим інструментом зовнішньої політики, який допомагає підвищувати рівень довіри, формувати позитивний міжнародний імідж і зміцнювати взаєморозуміння між державами.

8. Висвітлення позиції держави з міжнародних питань у засобах масової інформації є важливим елементом сучасної публічної дипломатії, що дозволяє ефективно взаємодіяти з міжнародною спільнотою, формувати позитивний імідж країни та впливати на громадську думку. У цифрову епоху цей процес значно змінився завдяки активному використанню інформаційних технологій та соціальних мереж, що відкриває нові можливості для швидкого, багатоканального та безпосереднього контакту з аудиторіями по всьому світу.

Серед основних інструментів комунікації – офіційні акаунти державних установ у соціальних мережах (Twitter, Facebook, Instagram, LinkedIn, TikTok тощо), де публікуються заяви, новини, коментарі та аналітичні матеріали. Важливими є також регулярні прес-релізи, брифінги та прес-конференції за участі представників міністерств закордонних справ, посольств і консульств, а також залучення журналістів до спеціалізованих заходів і круглих столів.

У кризових ситуаціях дипломатичні установи активно використовують медіа для формування офіційного наративу, донесення позицій і протидії дезінформації. Наприклад, під час війни 2022 року українські дипломатичні місії за допомогою соціальних мереж та міжнародних ЗМІ інформували світ про події на фронті, мобілізували міжнародну підтримку та протидіяли пропаганді агресора [243].

Висвітлення позиції держави у медіа підвищує прозорість зовнішньополітичної діяльності, зміцнює довіру як серед внутрішньої аудиторії, так і на міжнародній арені, сприяє обґрунтованим суспільним дискусіям, залученню партнерів до діалогу та створенню сприятливого інформаційного середовища для дипломатичних ініціатив.

Ефективне використання медіа потребує професійного підходу до стратегічного комунікування, урахування культурних особливостей аудиторій, швидкого реагування на інформаційні виклики та контролю якості повідомлень. Зростання ролі цифрових технологій також створює нові ризики, включно з поширенням фейкових новин, кібератаками та необхідністю забезпечення кібербезпеки.

Крім публічної дипломатії, дипломатичні та консульські установи відіграють ключову роль у мирному врегулюванні міжнародних суперечок. Вони забезпечують діалог між державами, сприяють своєчасному виявленню конфліктів, запобіганню ескалації та пошуку взаємовигідних компромісів. Дипломатичні місії виступають платформою для переговорів, консультацій і медіації, а консульства захищають права та інтереси громадян на території інших держав, що також має значення у контексті міжнародних спорів [244, с.69].

Ефективність їхньої діяльності залежить від професіоналізму персоналу, політичної волі держав і дотримання міжнародних норм. У сучасних умовах, коли міжнародні відносини ускладнюються новими викликами, зміцнення ролі дипломатії як інструменту попередження конфліктів і підтримки стабільності набуває особливої важливості.

Отже, дипломатичні та консульські установи є невід'ємною частиною системи міжнародного правового регулювання, що забезпечує мирне співіснування держав і сприяє розвитку міжнародного співробітництва.

Висновки до розділу 2

1. Інститут представництва держав у міжнародних відносинах відіграє фундаментальну роль у системі розв'язання міжнародних спорів, виступаючи своєрідним містком між суб'єктами міжнародного права, що забезпечує безперервний дипломатичний діалог, координацію дій і пошук компромісних рішень у багатосторонньому форматі. Його значення полягає не лише у формальному представництві інтересів держав, а й у сприянні формуванню довіри, стабільності та взаєморозуміння між сторонами конфлікту. Завдяки цьому інституту відбувається регулярний і системний обмін інформацією, що є критично важливим для попередження загострень та ескалації суперечок.

2. Правове регулювання діяльності представництв створює міцну основу для їх ефективної роботи, визначаючи чіткі рамки прав і обов'язків, а також

механізми захисту імунітетів, що необхідні для стабільності і передбачуваності міжнародних відносин. Ці нормативні механізми сприяють дотриманню принципів суверенітету, недоторканності дипломатичних установ і забезпечують гарантії безпеки як дипломатичному персоналу, так і об'єктам діяльності, що є базовою передумовою для безперешкодного здійснення функцій представництва. Водночас, правове поле стимулює підзвітність і відповідальність дипломатичних місій у їхній діяльності, забезпечуючи баланс між правами та обов'язками учасників міжнародних відносин.

3. Діяльність постійних представництв при міжнародних організаціях суттєво сприяє підвищенню оперативності та якості реагування на міжнародні конфлікти, а також посиленню ролі багатосторонньої дипломатії як ключового механізму врегулювання складних спірних ситуацій. Постійні представництва відіграють роль каталізаторів спільних дій і координації позицій держав, що значно зміцнює механізми колективної безпеки. Через активну участь у переговорах, моніторинг виконання рішень і резолюцій, а також координацію практичних заходів представництва забезпечують зниження напруги, превенцію конфліктів і підтримку стабільності у міжнародному просторі. Їх діяльність відзначається гнучкістю та адаптивністю до динамічних змін, що виникають у глобальній політиці.

4. Дипломатичні та консульські установи зберігають статус незамінних інструментів для здійснення політичного діалогу, захисту інтересів держав і їх громадян, а також для створення сприятливого середовища для мирного врегулювання суперечок. Їхній правовий статус, що включає привілеї і імунітети, а також функціональна автономія, дозволяють підтримувати тонкий баланс між суверенітетом держав і необхідністю міжнародної взаємодії. Водночас, вони виконують важливу роль у налагодженні довіри, створенні майданчиків для дипломатичних консультацій і спільних рішень, що сприяє стабільності та розвитку міжнародного права.

5. Водночас інститут представництва стикається з сучасними викликами, пов'язаними із стрімкими змінами у геополітичній кон'юктурі, розвитком цифрових технологій, поширенням кіберзагроз та інформативними впливами. Ці обставини вимагають не лише адаптації чинної нормативно-правової бази, а й суттєвих змін у практиках дипломатичної діяльності. Своєчасне впровадження інноваційних підходів, підвищення професійної кваліфікації дипломатичних кадрів, посилення координації між різними міжнародними акторами та розширення інклюзивності міжнародних процесів є необхідними умовами для забезпечення ефективності і сталості роботи інституту в сучасних складних умовах.

6. Міжнародно-правовий механізм регулювання інституту представництва виступає ключовим елементом підтримки миру, безпеки і стабільності в глобальній системі міжнародних відносин. Він забезпечує правові, організаційні і функціональні передумови для конструктивного врегулювання міжнародних спорів, сприяє розвитку сталого міжнародного співробітництва та формує основу для посилення ролі багатосторонньої дипломатії у вирішенні актуальних глобальних викликів.

РОЗДІЛ 3

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПРЕДСТАВНИЦТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

3.1. Реформування інституту представництва для цілей розв'язання міжнародних спорів: суперечності перехідного періоду

Інститут представництва в міжнародному праві традиційно відіграє фундаментальну роль у забезпеченні ефективної взаємодії між суб'єктами міжнародних відносин, особливо в процесі врегулювання міжнародних спорів. Представництво виступає як інструмент делегування повноважень, що дає можливість державам, міжнародним організаціям та іншим суб'єктам делегувати свої інтереси і права компетентним особам або органам для ведення переговорів, участі у процедурах медіації, арбітражу чи судового розгляду. Така функція є ключовою для формування довіри між сторонами конфлікту, сприяє оперативному прийняттю рішень і водночас забезпечує належний юридичний статус учасників процесу.

Однак у сучасних умовах міжнародне середовище суттєво ускладнилося, що пов'язано з рядом факторів. По-перше, значно зросла кількість транскордонних конфліктів, які виходять за межі традиційних міждержавних суперечок і включають складні питання, пов'язані з економічними, екологічними, гуманітарними та кібернетичними аспектами. По-друге, змінилися характеристики самих міжнародних спорів – вони стали більш багатокomпонентними, багатосторонніми та часто охоплюють не лише держави, а й недержавних акторів, транснаціональні корпорації, міжнародні організації, що вимагає переосмислення традиційних моделей представництва.

Ці трансформації висувають нові вимоги до інституту представництва, зокрема щодо його ефективності, гнучкості та здатності адаптуватися до

складної політико-правової реальності. Реформування інституту має на меті модернізувати механізми делегування повноважень, розширити спектр представників, які можуть діяти в межах процесу врегулювання спорів, а також забезпечити підвищення рівня легітимності і прозорості процедур представництва. Водночас це пов'язано із необхідністю перегляду традиційних підходів до визначення прав і обов'язків представників, розмежування компетенцій та встановлення чітких стандартів відповідальності.

Незважаючи на очевидну потребу реформ, перехідний період характеризується значними суперечностями і проблемами. З одного боку, відсутність уніфікованих норм і процедур ускладнює процес впровадження нових моделей представництва, створюючи правову невизначеність та потенційні ризики для стабільності і передбачуваності міжнародних спорів. З іншого боку, політичні чинники, інтереси різних суб'єктів міжнародного права та їхні стратегічні пріоритети часто призводять до затягування реформ та виникнення конфліктів щодо обсягу і меж представницьких повноважень. У результаті перехідний період стає своєрідною «зоною напруженості», де намагаються поєднати традиційні практики з новими викликами, що не завжди вдається без конфліктів і компромісів [245, с.26].

Таким чином, реформування інституту представництва для цілей розв'язання міжнародних спорів є необхідним і нагальним процесом, що вимагає системного підходу, врахування як правових, так і політичних аспектів, а також активної участі міжнародної спільноти для досягнення збалансованих і ефективних рішень. У той самий час, існуючі суперечності перехідного періоду підкреслюють складність цього завдання та потребу в подальших дослідженнях і практичних напрацюваннях [246].

В останні десятиліття інститут представництва у міжнародному праві зазнає суттєвих трансформацій, що зумовлено як об'єктивними змінами в характері міжнародних відносин, так і новими викликами, з якими стикається світова спільнота. Поява нових форм міжнародних спорів, зокрема тих, що

пов'язані з міждержавними економічними суперечностями, глобальними екологічними проблемами, захистом прав людини та інших актуальних тем, призвела до переосмислення традиційних підходів до інституту представництва.

Класичні моделі представництва формувалися в умовах, коли основними суб'єктами міжнародного права були держави, а комунікація між ними відбувалася переважно у двосторонньому форматі. Представники держав діяли на основі чітко визначених повноважень, що делегувалися офіційними органами влади, а роль інших акторів була обмежена. Проте з ростом багатосторонньої взаємодії, ускладненням спорів, а також активізацією ролі недержавних суб'єктів з'явилася необхідність розширення кола учасників процесу представництва.

Зокрема, у практиці Міжнародного суду ООН (МС ООН) спостерігається чітка тенденція до збільшення випадків, коли держави залучають до процесу представництва не лише традиційних офіційних дипломатів, а й різноманітних технічних експертів, радників, а також спеціалізованих консультантів. Такий підхід особливо характерний у справах, що стосуються складних технічних, екологічних, інженерних або природоохоронних питань, де базове політичне чи юридичне представництво потребує суттєвого посилення фаховим знанням [247, с.785].

Ця практика виникла у зв'язку з ростом складності міжнародних спорів, що вже не обмежуються класичними питаннями територіальної юрисдикції або дипломатичних і правових інтерпретацій, а включають детальні експертні оцінки, які мають вирішальне значення для обґрунтування позицій сторін. Таким чином, спеціалізоване представництво стає невід'ємною складовою сучасного міжнародно-правового процесу.

Яскравим прикладом трансформації інституту представництва є справа «Сухопутний та морський кордон між Камеруном та Нігерією» (Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria, ICJ, 1994–2002) [248].

Цей тривалий та комплексний спір був пов'язаний з демаркацією сухопутного та морського кордонів між двома західноафриканськими державами, а також з правами на значні природні ресурси, зокрема нафту та газ, що знаходилися у спірних районах, особливо в районі півострова Бакассі.

Конфлікт мав глибоке історичне коріння, сягаючи колоніальних часів, коли кордони встановлювалися європейськими державами без належного врахування етнічних, географічних та економічних реалій. Після здобуття незалежності обидві країни претендували на ці території, що призводило до періодичних напружень та навіть збройних сутичок. У 1994 році Камерун звернувся до Міжнародного суду ООН, ініціювавши одну з найтриваліших та найскладніших справ в історії міжнародного правосуддя.

Особливістю цієї справи стала безпрецедентна складність технічних питань, які потребували розгляду. Сторони мали представити докази щодо історичного перебігу кордонів, геологічних характеристик спірних територій, морських меж континентального шельфу, природних ресурсів, а також соціально-економічного впливу можливих рішень на місцеве населення. Традиційного дипломатичного представництва було явно недостатньо для ефективного ведення такої справи.

У відповідь на ці виклики, Нігерія та Камерун залучили до своїх представницьких команд широке коло спеціалізованих експертів. Делегації включали: геологів та геофізиків, які надавали експертні висновки щодо геологічної будови спірних територій, наявності корисних копалин та характеристик морського дна; картографів та геодезистів, що аналізували історичні карти, колоніальні документи та сучасні геопросторові дані для встановлення точного перебігу кордонів; морських юристів, які спеціалізувалися на Конвенції ООН з морського права 1982 року та міжнародній практиці делімітації морських просторів; істориків, що досліджували колоніальні угоди, договори та адміністративну практику для встановлення історичного контексту спору; міжнародних юристів, які

формували правову стратегію та аргументацію на основі міжнародного права; технічних консультантів з питань нафтовидобування та морської розвідки.

Такий мультидисциплінарний підхід виявився вкрай ефективним. Він дозволив сторонам представити суду детальні, науково обґрунтовані позиції, що базувалися не лише на політичних заявах, але й на об'єктивних технічних даних. Суд отримав можливість приймати рішення на основі комплексного аналізу всіх аспектів спору, що підвищило легітимність та обґрунтованість остаточного вердикту.

У 2002 році Міжнародний суд ООН виніс рішення, яке присудило спірну територію Бакассі Камеруну, визначивши також морські кордони між державами. Це рішення стало можливим саме завдяки високій якості представництва обох сторін та залученню технічної експертизи. Більше того, справа встановила важливий прецедент для майбутніх міжнародних спорів, продемонструвавши, що ефективне представництво в сучасних умовах має виходити за межі традиційної дипломатії та включати міждисциплінарну експертизу.

Ця справа також висвітлила важливість координації між різними експертами всередині представницької команди. Держави мали забезпечити не лише наявність компетентних фахівців, але й їхню ефективну взаємодію, узгодження позицій та інтеграцію технічних висновків у загальну правову стратегію. Це вимагало нових організаційних підходів до формування та управління представницькими делегаціями.

Іншим важливим кейсом є справа «Територіальний і морський спір між Нікарагуа та Колумбією» (Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), ICJ, 2012). Цей процес включав складні питання визначення морських кордонів, юрисдикції над спірними островами та прав на природні ресурси в Карибському морі [249].

Особливістю цієї справи стала необхідність залучення не лише традиційних державних представників, а й широкого кола експертів та спеціалізованих уповноважених. Делегації обох держав включали: юридичних

радників з міжнародного морського права, які спеціалізувалися на тонкощах делімітації морських просторів, включаючи застосування принципу рівновіддаленості, облік особливих обставин та визначення меж континентального шельфу; океанографів та морських біологів, що надавали експертні висновки щодо характеристик морського дна, біологічних ресурсів та екосистем; економістів та аналітиків, які оцінювали економічну цінність спірних територій, включаючи рибальські ресурси, туристичний потенціал та можливі родовища корисних копалин; представників урядових агентств, відповідальних за морську безпеку, охорону навколишнього середовища та управління природними ресурсами; спеціалістів з геопросторових технологій, які використовували супутникові дані, ГІС-технології та комп'ютерне моделювання для візуалізації морських кордонів та обґрунтування позицій сторін.

Важливою особливістю представництва у цій справі стало активне використання сучасних технологій для підготовки та презентації доказів. Сторони використовували тривимірні моделі морського дна, інтерактивні карти та комп'ютерні симуляції, що дозволяло суду краще зрозуміти географічні та технічні аспекти спору.

Окрім технічної експертизи, справа продемонструвала важливість стратегічного планування та координації між різними рівнями представництва. Держави мали узгоджувати позиції своїх дипломатичних, юридичних та технічних команд, забезпечувати послідовність аргументації та оперативно реагувати на нові обставини, що виникали в процесі розгляду.

У 2012 році Міжнародний суд ООН виніс рішення, яке визнало суверенітет Колумбії над спірними островами, але при цьому значно розширило морську зону Нікарагуа, присудивши їй великі простори континентального шельфу. Це рішення стало можливим завдяки високій якості представництва обох сторін та їхній здатності представити комплексні, науково обґрунтовані аргументи.

Справа також показала, що делегування повноважень представникам має бути гнучким та адаптивним. Держави надавали своїм представникам широкі повноваження для участі в різних процедурах, зокрема у переговорах, поданні доказів, участі в слуханнях і проведенні консультацій з міжнародними організаціями. Це дозволило сторонам більш ефективно захищати свої інтереси та оперативно реагувати на нові юридичні та фактичні обставини.

У справі «Габчіково-Нагьмарош» (Case Concerning the Gabčíkovo-Nagymaros Project, Hungary/Slovakia, ICJ, 1997) було застосовано інноваційний міждисциплінарний підхід. Конфлікт між Угорщиною та Словаччиною (правонаступницею Чехословаччини) виник через реалізацію спільного проекту будівництва системи дамб та гідроелектростанцій на річці Дунай, що був ініційований ще в 1977 році. Проект передбачав спорудження двох великих водних вузлів – в Габчіково (Словаччина) та Нагьмарош (Угорщина), які мали служити для виробництва електроенергії, поліпшення судноплавства та захисту від повеней.

Однак у 1980-х роках почали з'являтися серйозні екологічні застереження. Угорські вчені та громадські організації попереджали про потенційно катастрофічні наслідки для екосистеми Дунаю, включаючи: зниження рівня ґрунтових вод, що загрожувало сільському господарству та водопостачанню; руйнування природних біотопів та зникнення багатьох видів флори і фауни; погіршення якості води через зменшення швидкості течії; загрозу для унікального природного заповідника Szigetköz.

У 1989 році Угорщина прийняла рішення призупинити роботи на своїй території, посилаючись на екологічні ризики та зміну політичної ситуації після падіння комуністичного режиму. У відповідь Словаччина вирішила реалізувати альтернативний проект "Варіант С", який передбачав будівництво дамби повністю на словацькій території, що призвело до одностороннього відведення води з головного русла Дунаю.

Ця ситуація призвела до серйозного міжнародного спору, який в 1993 році був переданий на розгляд Міжнародного суду ООН. Розгляд справи вимагав

інноваційного підходу до представництва, оскільки традиційні юридичні аргументи були недостатніми для вирішення складних технічних та екологічних питань.

Обидві держави залучили до своїх делегацій широке коло фахівців: екологів та гідробіологів, які проводили детальні дослідження впливу проекту на екосистему Дунаю, включаючи аналіз змін у популяціях риб, водних птахів та рослинності; гідрологів та гідротехніків, що аналізували режим течії річки, рівні води, динаміку ґрунтових вод та технічні аспекти функціонування гідровузлів; геологів, які досліджували вплив зміни водного режиму на ґрунти, берегову лінію та ризики підтоплення; економістів, що оцінювали економічні вигоди від проекту порівняно з екологічними витратами; юристів-екологів, які спеціалізувалися на міжнародному екологічному праві, включаючи принципи попереднього екологічного оцінювання, принцип передбачливості та принцип сталого розвитку; спеціалістів з міжнародних договорів, які аналізували юридичну силу угоди 1977 року та правові підстави для її припинення [250].

Інтеграція технічної експертизи у правову аргументацію була ключовою особливістю представництва в цій справі. Делегації не просто представляли технічні докази, а інтегрували їх у загальну правову стратегію, демонструючи зв'язок між екологічними фактами та міжнародно-правовими нормами.

У своєму рішенні 1997 року Міжнародний суд ООН визнав, що обидві сторони порушили свої міжнародні зобов'язання: Угорщина – своїм одностороннім припиненням участі в проекті, а Словаччина – реалізацією "Варіанту С" без згоди Угорщини. Суд постановив, що сторони повинні вести переговори для знаходження взаємоприйняттого рішення, яке б враховувало як економічні, так і екологічні інтереси.

Це рішення стало важливим прецедентом для розвитку міжнародного екологічного права, зокрема щодо: визнання права держав припиняти міжнародні угоди у випадку виникнення серйозних екологічних загроз (доктрина "екологічної необхідності"); підтвердження принципу сталого розвитку як фундаментального принципу міжнародного права; необхідності

проведення екологічного оцінювання впливу для великих транскордонних проектів.

Справа «Габчіково-Нагьмарош» продемонструвала, що ефективно представництво в екологічних спорах вимагає не лише юридичних знань, але й глибокого розуміння екологічних та технічних аспектів. Вона також показала важливість міждисциплінарної співпраці та здатності інтегрувати наукові дані у правову аргументацію.

Продовжуючи тенденцію інтеграції екологічної експертизи у міжнародне представництво, справа «Целюлозні заводи на річці Уругвай» (*Pulp Mills on the River Uruguay, Argentina v. Uruguay*, ICJ, 2010) [251] стала важливим етапом у розвитку міжнародного екологічного права та інституту представництва.

Спір виник у зв'язку з будівництвом Уругваєм двох великих целюлозних заводів на березі річки Уругвай, яка є кордоном між Аргентиною та Уругваєм. Аргентина стверджувала, що Уругвай порушив Статут річки Уругвай 1975 року, не провівши належних консультацій та не здійснивши необхідного екологічного оцінювання впливу, а також що заводи завдають значної шкоди навколишньому середовищу річки.

Справа вимагала безпрецедентного рівня технічної експертизи. Сторони залучили: хіміків та інженерів-технологів, які аналізували виробничі процеси целюлозних заводів, викиди та скиди забруднюючих речовин; екотоксикологів, що досліджували вплив промислових відходів на водні організми; гідрологів, які моделювали розсіювання забруднень у річці; епідеміологів, що вивчали потенційний вплив на здоров'я населення; економістів, які оцінювали економічні вигоди від заводів та збитки від екологічних наслідків.

У своєму рішенні від 20 квітня 2010 року Міжнародний суд ООН визнав, що Уругвай порушив процедурні зобов'язання щодо консультацій з Аргентиною, але не знайшов достатніх доказів того, що заводи завдають значної екологічної шкоди. Найважливішим аспектом рішення стало

визнання, що проведення екологічного оцінювання впливу (Environmental Impact Assessment - EIA) є вимогою загального міжнародного права для проектів, які можуть завдати значної транскордонної екологічної шкоди.

Це рішення мало далекосяжні наслідки для міжнародного екологічного права та практики представництва, оскільки воно: підтвердило статус екологічного оцінювання як обов'язкової норми міжнародного звичаєвого права; встановило вимоги до якості та змісту екологічних оцінювань; підкреслило важливість залучення незалежних експертів у міжнародних екологічних спорах; показало необхідність використання найсучасніших наукових методів та технологій для оцінки екологічних ризиків.

Практика Міжнародного трибуналу з морського права (ITLOS) також демонструє нові тенденції у сфері представництва інтересів у міжнародних спорах, особливо в контексті спеціалізації та професіоналізму. Яскравим прикладом цього є справа «M/V Norstar» (Panama v. Italy, ITLOS, 2015–2019), яка стосувалася арешту вантажного судна та застосування положень Конвенції ООН з морського права [252].

У цій справі акцент було зроблено на ролі висококваліфікованих юридичних радників і представників держав, які володіли глибокими знаннями морського права, міжнародних процедур і технічних аспектів судноплавства. Представники сторін брали участь у складних слуханнях, де були детально розглянуті технічні деталі, правові норми, а також міжнародні зобов'язання, що виникають із Конвенції.

Цей випадок ілюструє, що сучасні міжнародні спори у сфері морського права вимагають не лише політичного делегування, але й високої спеціалізації представників для ефективного захисту національних інтересів. Відповідно, інститут представництва набуває більш професійного, технічно обґрунтованого характеру, що відображає загальну тенденцію до підвищення ролі експертності у міжнародних процесах.

Такі тенденції особливо виразно проявилися під час арбітражу щодо Південнокитайського моря (Philippines v. China, PCA, 2013–2019) [253], що

став одним із найгучніших і найскладніших міжнародних спорів останніх десятиліть. Ця справа продемонструвала подвійний характер інституту представництва: його можливості та водночас обмеження.

22 січня 2013 року Філіппіни ініціювали арбітражне провадження проти Китаю відповідно до Додатку VII Конвенції ООН з морського права. Філіппіни оскаржували правомірність китайських претензій на більшу частину Південнокитайського моря на основі історичної «лінії дев'яти пунктирів», а також китайську діяльність з будівництва штучних островів та експлуатації природних ресурсів у спірних водах.

Унікальною особливістю цієї справи стала позиція Китаю щодо повної відмови від участі у процесі. Китай офіційно заявив, що не визнає юрисдикцію арбітражного трибуналу та не братиме участі у провадженні, вважаючи спір питанням територіального суверенітету, яке не підпадає під дію Конвенції.

Ця ситуація створила безпрецедентні виклики для інституту представництва: Філіппіни зібрали потужну міжнародну юридичну команду, що включала: провідних експертів з міжнародного морського права з США, Великої Британії та інших країн; спеціалістів з історії, географії та морської геології для аналізу статусу спірних об'єктів; експертів з морської біології для оцінки впливу китайської діяльності на коралові рифи та морські екосистеми; фахівців з міжнародного публічного права для аргументації щодо юрисдикції трибуналу.

Філіппіни інвестували значні ресурси у підготовку детальних наукових досліджень, картографічних матеріалів та документальних доказів. Команда представників підготувала понад 3000 сторінок письмових доказів та аргументів.

Незважаючи на відмову Китаю від участі, арбітражний трибунал був зобов'язаний забезпечити справедливий розгляд справи. Відповідно до статті 9 Додатку VII Конвенції, неявка сторони не є перешкодою для провадження.

Трибунал вжив екстраординарних заходів для забезпечення об'єктивності: призначив незалежних експертів для перевірки фактичних

тверджень Філіппін; провів власний аналіз китайських публічних заяв та позиційних документів; організував візити експертів до спірних об'єктів (наскільки це було можливо); застосував високі стандарти доказування для всіх тверджень Філіппін.

12 липня 2016 року арбітражний трибунал виніс історичне рішення, яке майже повністю задовольнило позов Філіппін: китайська «лінія дев'яти пунктирів» не має правових підстав згідно з Конвенцією ООН з морського права; жоден з спірних об'єктів (рифів та скель) не є островами, які могли б генерувати виключну економічну зону; Китай порушив суверенні права Філіппін у їхній виключній економічній зоні; китайська діяльність з будівництва штучних островів завдала серйозної шкоди морському середовищу.

Ця справа продемонструвала кілька важливих уроків: представництво за відсутності опонента. Трибунал розробив інноваційні процедури для забезпечення об'єктивності, коли одна сторона відмовляється від участі. Це створило прецедент для майбутніх справ.

Незважаючи на переконливе представництво Філіппін та рішення на їхню користь, Китай категорично відмовився визнавати рішення. Це підкреслило обмеження міжнародного права у відсутності ефективних механізмів примусового виконання.

Справа показала, що у високополітизованих спорах навіть найкраще представництво може бути недостатнім для досягнення практичних результатів без політичної волі сторін.

Рішення значною мірою базувалося на детальних наукових дослідженнях статусу морських об'єктів, що підтверджує важливість інтеграції технічної експертизи у представництво.

Рішення отримало широку міжнародну підтримку, включаючи заяви США, ЄС, Японії та інших держав про необхідність його виконання. Це продемонструвало, що ефективне представництво може формувати міжнародну громадську думку навіть без безпосереднього виконання рішень.

Проте позитивні приклади не знімають існуючих проблем, адже розвиток інституту представництва відбувається у складних умовах реформування. Перехідний період характеризується правовою невизначеністю статусу нових форм представництва та конфліктами компетенцій між різними акторами." Суттєві труднощі виникають у взаємодії інституту представництва з арбітражними трибуналами, механізмами медіації та міжнародними судами. Кожна з цих систем має власні процедурні норми, що ускладнює координацію.

У практиці Міжнародного центру з вирішення інвестиційних спорів (ICSID) [254] часто фіксуються випадки, коли відсутність чітких норм делегування повноважень породжує спори щодо того, хто має право представляти державу або інвестора. Подібні проблеми компетенцій та делегування повноважень спостерігаються і в інших сферах міжнародного права. Зокрема, у сфері прав людини інститут представництва зазнає трансформацій через розширення кола суб'єктів, здатних діяти в інтересах потерпілих. Неурядові організації (НУО) все частіше беруть активну участь у представленні інтересів постраждалих осіб. У практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) правозахисні організації все частіше беруть участь у судовому процесі як треті сторони (*amicus curiae*), що підсилює роль громадянського суспільства [255]. У деяких системах (наприклад, в Міжнародному кримінальному суді) НУО можуть представляти інтереси жертв злочинів. У деяких випадках НУО можуть брати участь як треті сторони з правом представляти докази та аргументи.

Однак відсутність єдиних стандартів для цих моделей створює правову невизначеність та потенціал для зловживань. Ключовими документами, що регулюють делегування повноважень, є: Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 року (статті 7 і 14) - визначає повноваження дипломатичних агентів та порядок їх акредитації; Віденська конвенція про консульські зносини 1963 року - встановлює правила представництва у консульських питаннях; Статут Міжнародного суду ООН - визначає право держав самостійно визначати своїх представників при дотриманні

загальноновизнаних процедур; Регламент Міжнародної торгової палати (ІСС) [256] - передбачає процедури затвердження представників у міжнародному арбітражі; Конвенція ООН з морського права 1982 року (UNCLOS) [257, с.3] - регулює представництво у морських спорах.

Разом із цим, навіть наявність чітких міжнародно-правових норм не знімає політичного виміру процесу реформування інституту представництва. Трансформація цієї інституції завжди відбувається в контексті політичної волі держав, їхніх стратегічних інтересів і балансу сил на міжнародній арені, що значною мірою визначає темпи змін. У перехідний період реформування саме політичні суперечності часто виступають головною перепорою на шляху до досягнення консенсусу. Наприклад, протистояння між постійними членами Ради Безпеки ООН щодо розподілу представницьких повноважень та впливу на порядок денний і формування місій ООН демонструє, як геополітична боротьба стримує ефективне оновлення процедур представництва. Відсутність компромісу у цьому питанні гальмує оновлення інституту представництва на найвищому рівні міжнародної безпеки. Аналогічні складнощі спостерігаються в діяльності Організації Об'єднаних Націй у сфері прав людини, де політичні інтереси окремих держав перешкоджають узгодженню критеріїв для делегування повноважень спеціальним уповноваженим і комісарам. Зокрема, політичне протистояння у Раді з прав людини ООН щодо мандатів спеціальних доповідачів часто призводить до блокування їх призначень, що ускладнює роботу механізмів міжнародного представництва у цій сфері. Ці суперечності часто відображаються і в процесах реформування структурних підрозділів міжнародних організацій, що безпосередньо впливає на механізми представництва.

Також важливим прикладом є ситуація в Європейському Союзі, де міждержавні суперечки щодо компетенцій інституцій ЄС у сфері зовнішньої політики та міжнародного представництва створюють значні виклики для уніфікації ролей і повноважень офіційних представників держав-членів. Яскраво це проявилось під час обговорень щодо посади Високого

представника ЄС із закордонних справ і безпекової політики, коли інтереси окремих країн впливали на делегування та розподіл повноважень, що ускладнювало формування єдиного голосу ЄС на міжнародній арені. Аналогічна політична суперечність відбувалася й у питаннях представництва ЄС на самітах світових організацій, де національні інтереси країн-членів часто підважували колективні позиції.

Водночас політичні чинники безпосередньо впливають на сприйняття легітимності нових моделей представництва. У міжнародних відносинах довіра до представників і процедур формування представництва часто базується не лише на юридичних нормах, а й на політичній підтримці, репутації держави та її позиції у світовій політиці. Наприклад, у рамках реформ Ради Європи періодично виникають політичні розбіжності щодо того, які делегації мають повноваження представляти країни з огляду на їх внутрішньополітичну ситуацію чи порушення міжнародних стандартів, що безпосередньо впливає на легітимність і ефективність роботи організації [258].

Відтак у деяких випадках політичні виклики стають каталізаторами змін. Зміни у світовому балансі сил, зростання ролі нових акторів та посилення значення глобальних проблем стимулюють пошук нових форм представництва, здатних краще відображати сучасні реалії. Ініціативи реформування, наприклад, у рамках ООН чи Світової організації торгівлі (СОТ) часто виникають під впливом політичної волі окремих держав чи груп країн, які прагнуть підвищити свою роль та адаптувати інститути представництва до нових викликів. Так, зусилля країн, що розвиваються, щодо зміцнення свого впливу у СОТ через більш справедливе представництво і реформування процедур демонструють, що політика може бути рушієм інституційних змін. Це сприяє більшій інклюзивності та гнучкості моделей представництва, незважаючи на супутні політичні протиріччя [259].

У підсумку, процес реформування інституту представництва тісно переплітається з політичними процесами та є дзеркалом загальних тенденцій сучасної міжнародної системи. Науковці, зокрема такі дослідники, як Роберт

Кеохейн (Robert Keohane), у своїх працях підкреслюють, що політичні фактори визначають межі можливих реформ, формують поле для переговорів та впливають на ефективність нових моделей представництва. Водночас, незважаючи на складнощі, політика може стати рушієм позитивних змін, якщо буде спрямована на пошук компромісів та розробку прозорих механізмів делегування повноважень, які б відповідали сучасним вимогам міжнародної спільноти [260].

Для подолання існуючих проблем і суперечностей, що виникають у перехідний період реформування інституту представництва в міжнародному праві, необхідний системний, багаторівневий підхід, який би поєднував юридичну уніфікацію, розвиток міжнародної практики, а також активний політичний діалог і співпрацю між суб'єктами міжнародних відносин.

Одним із ключових завдань у цьому процесі є формування та імплементація чітких і зрозумілих міжнародних стандартів, які б регламентували порядок делегування представницьких повноважень, визначали їх межі, а також встановлювали механізми контролю і підзвітності представників. Відсутність єдиних критеріїв і розпливчастість норм часто породжують неоднозначності та конфлікти в застосуванні інституту представництва, що негативно впливає на ефективність і легітимність процедур розв'язання міжнародних спорів. Тому нормативне унормування цих аспектів є першочерговим завданням для міжнародно-правового розвитку.

Юридична уніфікація повинна враховувати різноманітність сучасних форм міжнародних спорів і широту суб'єктного складу, що сьогодні значно розширився порівняно з класичними уявленнями про міжнародне право. Це вимагає створення адаптивних, але при цьому послідовних норм, які б регулювали не лише традиційне державне представництво, а й участь недержавних акторів, міжнародних організацій, міжурядових комісій та експертних груп. Зокрема, важливо врегулювати питання юридичного статусу таких представників, їх відповідальності перед делегуючими сторонами, а також критерії підтвердження повноважень у межах міжнародних процесів.

Паралельно із нормативною уніфікацією, суттєвим напрямом є розвиток і систематизація міжнародної практики представництва. На сьогодні у світі формується дедалі більше прецедентів і моделей, які демонструють гнучкість та адаптивність інституту представництва до нових викликів. Важливо, щоб ці практичні напрацювання активно аналізувалися, узагальнювалися та слугували основою для формування кращих стандартів і рекомендацій. Це може відбуватися через спеціалізовані міжнародні форуми, робочі групи та експертні платформи, які залучають представників держав, міжнародних організацій і науковців [261, с.35].

Гармонізація процедурних аспектів у різних системах розв'язання спорів також має стати одним із пріоритетів реформування інституту представництва. У сучасному міжнародному праві існує множина арбітражних, судових, медіаційних та інших механізмів, які нерідко функціонують із власними процедурами та стандартами. Недостатня узгодженість цих систем може призводити до колізій, дублювання або суперечностей у питанні представництва сторін, що створює додаткові складнощі для розв'язання спорів. Вирішення цієї проблеми можливе через створення загальних процедурних рамок, які враховували б специфіку кожного виду спору, але водночас забезпечували б єдність і сумісність представницьких механізмів.

Не менш важливою складовою є посилення міжінституційної кооперації. Сучасний процес реформування вимагає тісної взаємодії між різними міжнародними органами, судами та арбітражними інстанціями, що дозволить краще координувати їх діяльність і уникати процедурних колізій. Активне залучення міжнародних експертних спільнот, у тому числі представників академії, правозахисних і професійних організацій, сприятиме обміну знаннями та поширенню найкращих практик у сфері представництва. Це, в свою чергу, підвищить якість і прозорість процедур, а також сприятиме формуванню довіри між суб'єктами міжнародного права [262].

Також перспективним є розвиток навчальних і просвітницьких програм, які б підвищували кваліфікацію дипломатів, юристів, експертів та інших осіб, що беруть участь у міжнародних процесах представництва. Підготовка фахівців із сучасними знаннями про міжнародне право, політичні аспекти та процедури дозволить підвищити рівень професіоналізму та мінімізувати ризики помилок чи зловживань у сфері представництва.

Особливої уваги заслуговує питання застосування новітніх технологій у процесах представництва, зокрема використання цифрових платформ для комунікації, електронної ідентифікації представників та забезпечення прозорості процедур. Впровадження інноваційних технічних рішень може значно підвищити оперативність і якість міжнародного представництва, а також знизити можливості для правових колізій, пов'язаних із недостатньою ідентифікацією та документальним оформленням делегованих повноважень.

Врешті-решт, подолання перехідних суперечностей у реформуванні інституту представництва неможливе без політичної волі і готовності держав та міжнародних організацій до компромісів. Відкритий і конструктивний політичний діалог, спрямований на врахування інтересів усіх сторін, стане основою для формування збалансованих і прийнятних моделей представництва, які забезпечать не лише юридичну визначеність, а й високу практичну ефективність. Лише за таких умов інститут представництва зможе адекватно відповідати вимогам сучасного міжнародного права і сприяти більш справедливому, прозорому та ефективному розв'язанню міжнародних спорів.

3.2. Перспективи удосконалення та впливу інституту представництва в умовах збройної агресії

Інститут представництва в міжнародному праві має фундаментальне значення для забезпечення захисту прав та інтересів суб'єктів міжнародних відносин, особливо в контексті збройної агресії [263, с.1046]. У таких умовах держави та інші суб'єкти часто опиняються в ситуації, коли безпосереднє

здійснення їхніх прав та інтересів ускладнене або навіть неможливе через втрату контролю над частиною території, розпад державних структур чи створення нових адміністративних форм. Саме тому інститут представництва набуває особливої ваги як механізм, що дозволяє гарантувати безперервність правозастосування, захист населення, а також ефективне ведення дипломатичних та правових процесів на міжнародній арені.

Водночас сучасні виклики, які супроводжують збройні конфлікти – від зміни характеру ведення бойових дій до появи нових гібридних форм агресії, – значно ускладнюють існуючі підходи до інституту представництва [264]. Традиційні моделі, розроблені з урахуванням класичних міждержавних конфліктів, часто не враховують багатшаровість сучасних збройних протистоянь, у яких беруть участь не лише державні суб'єкти, а й нелегальні збройні формування, транснаціональні організації та інші недержавні актори. Це призводить до ситуацій, коли звичайні канали представництва не можуть адекватно захистити права постраждалих осіб або забезпечити їх інтереси у міжнародних структурах [265, с.280].

Крім того, збройна агресія створює особливі умови, що вимагають гнучкості та адаптивності інституту представництва. Військові дії часто призводять до руйнування державних інституцій, збройні конфлікти супроводжуються масовими порушеннями прав людини, вимушеними переміщеннями населення та гуманітарними кризами. У таких обставинах інститут представництва повинен забезпечувати не лише формальне юридичне представлення інтересів, а й ефективну координацію зусиль із захисту цивільного населення, моніторинг ситуації на місцях, а також активну співпрацю з міжнародними організаціями, правозахисними структурами та гуманітарними місіями.

Водночас нерідко існують проблеми визнання легітимності представництва в умовах, коли влада держави перебуває у стані трансформації або коли конфлікт породжує конкуренцію між різними політичними центрами. Ці правові та політичні виклики ставлять під сумнів можливості традиційних

моделей представництва і потребують розробки нових підходів, які би враховували сучасні реалії та дозволяли ефективно захищати права і законні інтереси всіх суб'єктів міжнародного права.

Отже, інститут представництва в умовах збройної агресії вимагає системного перегляду та модернізації як у теоретичній площині – з уточненням концептуальних засад і правового статусу, так і у практичній – із запровадженням нових механізмів, які відповідали б складним викликам сучасності. Лише за умов такої адаптації інститут представництва зможе зберегти свою ефективність і виконувати ключову функцію з забезпечення правового захисту, підтримки міжнародної безпеки і стабільності у періоди конфліктів.

Інститут представництва, що має на меті захист прав і інтересів суб'єктів міжнародного права, у воєнних умовах стикається з низкою глибоких і комплексних проблем, які значною мірою ускладнюють його ефективне функціонування. Однією з ключових проблем є забезпечення повноцінного та оперативного захисту прав постраждалих сторін у період збройної агресії [266]. Військові дії створюють складні обставини, що впливають на всі аспекти діяльності представницьких інституцій. Зокрема, активні бойові дії часто призводять до порушення комунікаційних ліній, що унеможливорює своєчасний обмін інформацією між представниками держави, постраждалими особами та міжнародними структурами. Недостатність або відсутність доступу до постраждалих регіонів обмежує можливості для здійснення юридичного захисту, контролю за дотриманням прав людини, а також реалізації гуманітарних програм.

Наприклад, під час конфлікту в Сирії, що розпочався у 2011 році, значна частина території країни перебуває під контролем різних збройних формувань, включно з урядовими силами, опозиційними групами, а також ісламістськими та курдськими угрупованнями [267]. Така складна військово-політична ситуація створює серйозні перешкоди для офіційних державних представництв у здійсненні захисту населення. Державні органи втратили

контроль над великими регіонами, що унеможлиблює ефективну реалізацію державних функцій та надання базових послуг [268]. Через це міжнародні гуманітарні організації стикаються з численними труднощами у доступі до постраждалих районів, особливо тих, що перебувають під контролем непідконтрольних уряду збройних формувань.

Проблеми комунікації між урядовими структурами та опозиційними групами значною мірою ускладнюють координацію гуманітарних операцій. З одного боку, уряд Сирії не визнає легітимність багатьох опозиційних груп, з іншого – міжнародні організації мусять вести переговори з різними сторонами конфлікту для забезпечення безпечного доступу до постраждалих. Відсутність єдиного централізованого представництва ускладнює моніторинг ситуації на місцях та своєчасне реагування на порушення прав людини [269].

Крім того, через триваючі бойові дії інфраструктура багатьох районів зазнала значних руйнувань, що унеможлиблює нормальне функціонування адміністративних і правозахисних органів. Це сприяє збільшенню гуманітарної кризи, посилює проблеми із захистом цивільного населення, яке часто стає жертвою порушень міжнародного гуманітарного права. Внаслідок таких обставин інститут представництва, який у мирних умовах забезпечує захист і підтримку прав громадян, у Сирії працює з великою кількістю обмежень і нерідко втрачає свою ефективність.

Окрім того, реалізація формальних юридичних процедур у воєнних умовах стає надзвичайно складною, що значною мірою підриває авторитет та ефективність інституту представництва. Часто законодавчі та судові органи, які зазвичай забезпечують підтримку та регулювання представницьких функцій, втрачають свою спроможність через руйнування інфраструктури, порушення роботи державних установ або тимчасову втрату контролю над територією [270, с.240]. Внаслідок цього формується правовий вакуум, у якому постраждалі залишаються без належного захисту, а їх права – без гарантованої реалізації.

Яскравим прикладом такої ситуації є розвиток подій в Україні після початку російської агресії у 2014 році, зокрема на територіях Донецької та Луганської областей [271]. Там збройний конфлікт спричинив значні порушення державного суверенітету та фактичну втрату контролю українською владою над окремими районами. В результаті державні органи, включно з судами та правоохоронними структурами, або припинили свою роботу, або функціонували в обмеженому режимі [272]. Це ускладнило можливості забезпечення ефективного представництва інтересів місцевого населення, яке опинилося у зоні конфлікту.

Відсутність правового регулювання, обмежений доступ державних представництв до цих територій та розпад системи правосуддя призвели до порушень основних прав і свобод громадян, зокрема права на справедливий судовий захист, соціальні гарантії та безпеку. Міжнародні правозахисні організації фіксували численні випадки порушень прав людини, що залишалися без належного реагування через обмеженість інститутів національного представництва [273, с.652]. Цей приклад демонструє, наскільки критичною є проблема збереження функціональності правових та представницьких інституцій у зоні збройного конфлікту, а також необхідність розробки спеціальних механізмів для забезпечення захисту прав навіть у таких екстремальних умовах.

Важливо також підкреслити, що у воєнних конфліктах часто виникає проблема визнання легітимності представництва окремих політичних чи військових груп, що виступають як суб'єкти захисту інтересів певної частини населення або території [274, с.944]. Питання міжнародного визнання цих суб'єктів є надзвичайно суперечливим та політично чутливим, оскільки залежить від позиції окремих держав і міжнародних організацій. Відсутність єдиного підходу до легітимності представництва створює бар'єри для ефективної комунікації, ускладнює переговорні процеси та реалізацію міжнародно-правових гарантій. Так, наприклад, визнання Палестинської автономії як суб'єкта міжнародного представництва було предметом тривалих

дискусій, що позначилось на здатності цієї структури ефективно відстоювати права палестинського народу на міжнародній арені.

Окрім політико-правових складнощів, існують також практичні проблеми, пов'язані з координацією дій між різними суб'єктами, які здійснюють представництво інтересів. У воєнних умовах іноді відсутня єдина централізована структура, що відповідала б за координацію зусиль, що призводить до дублювання функцій, нерівномірного розподілу ресурсів і неефективності у вирішенні нагальних питань. Це, у свою чергу, впливає на якість надання правової допомоги, гуманітарної підтримки, а також на можливості мобілізації міжнародної допомоги. Така проблема була особливо помітною під час конфлікту в Югославії 1990-х років, коли множинність національних, регіональних і міжнародних представництв створювала значні виклики для координації гуманітарних і правозахисних операцій.

Подібні проблеми спостерігались і під час конфлікту в Колумбії, де тривалість і багатогранність збройного протистояння ускладнювали захист цивільного населення, особливо в районах, контрольованих партизанськими угрупованнями. Відсутність стабільного і легітимного представництва держави на цих територіях обмежувала можливості міжнародних організацій і державних структур у наданні допомоги та юридичному захисті.

Ще одним показовим прикладом є ситуація в Лівії після 2011 року, коли внаслідок повалення режиму Муаммара Каддафі країна опинилася у стані політичної роздробленості та хаосу [275]. Після революції і початку збройного протистояння виникли кілька конкуруючих урядів і численні збройні формування, які претендували на контроль над різними регіонами країни. Основними гравцями стали Прем'єр-міністр у Тріполі, підтримуваний урядом національної згоди, і уряд в Тобруку, який контролював східні території. Окрім того, діють різні військові угруповання і племінні сили, що посилювали фрагментацію влади [276].

У такій складній ситуації міжнародна спільнота зіткнулася з проблемою визначення єдиного легітимного представника держави, який міг би вести

переговори, підписувати міжнародні угоди та координувати гуманітарну допомогу. Відсутність консенсусу щодо офіційного уряду створювала перешкоди для дипломатичних зусиль, зокрема у сфері врегулювання конфлікту, а також у сфері безпеки і стабілізації. Дипломатичні місії багатьох держав та міжнародних організацій змушені були вести складні переговори одночасно з кількома протиставленими владними структурами, що знижувало ефективність дипломатії [277].

Крім того, ця політична роздробленість значно ускладнила координацію гуманітарних операцій. Гуманітарні організації, прагнучи надати допомогу населенню, стикалися з необхідністю отримувати дозвіл або домовлятися з різними владними групами, що призводило до затримок, подвійного адміністрування ресурсів і нерівномірного розподілу допомоги. Без чітко визначеного легітимного представника держави виникали проблеми з доступом до постраждалих районів, а також з моніторингом ситуації щодо дотримання прав людини та міжнародного гуманітарного права [278].

Таким чином, ситуація в Лівії демонструє, як політична роздробленість і відсутність єдиного легітимного інституту представництва можуть суттєво підірвати як дипломатичні зусилля, так і гуманітарну діяльність, створюючи додаткові виклики для забезпечення захисту прав і свобод населення у зоні збройного конфлікту.

Усі вказані проблеми підкреслюють нагальну необхідність більш чіткого і деталізованого нормативного регулювання інституту представництва в умовах збройної агресії. Необхідно розробити комплексні механізми, що враховували б специфіку воєнного часу, забезпечували гнучкість та адаптивність інституту до змінних обставин, а також гарантували захист прав і законних інтересів усіх постраждалих сторін. Важливим напрямом такого регулювання має стати визначення чітких критеріїв визнання легітимності представництва, механізмів взаємодії між державними і недержавними акторами, а також розвиток процедур, які дозволяли б оперативно реагувати

на виклики воєнного часу з максимальним урахуванням принципів міжнародного права.

Для підвищення ефективності інституту представництва в умовах збройних конфліктів існує гостра необхідність у системному перегляді та розвитку міжнародно-правових норм, які регулюють цей інститут [279]. Сучасні виклики, зумовлені змінами у характері збройних протистоянь, поширенням нових форм гібридної війни, а також активізацією ролі недержавних акторів, потребують чіткішого та гнучкішого правового регулювання. Зокрема, важливо звернути увагу на низку ключових аспектів, що визначають ефективність інституту представництва у кризових ситуаціях.

По-перше, необхідне уточнення правового статусу інституту представництва у випадках тимчасової втрати контролю над частиною території держави. Така ситуація, характерна для багатьох сучасних конфліктів – від України (Донецька та Луганська області) до Сирії, Лівії чи Колумбії – породжує серйозні правові колізії. Відсутність чітких норм, які б визнавали право держави делегувати представницькі функції в межах міжнародного права навіть у тих випадках, коли фізичний контроль над територією втрачено, створює юридичні прогалини. Внаслідок цього постраждалі громадяни та спільноти залишаються поза ефективним захистом, а іноземні партнери не мають зрозумілої правової основи для взаємодії з офіційними представниками [280].

Прикладом тут може слугувати ситуація в Україні після початку російської агресії в 2014 році. Незважаючи на тимчасову втрату контролю над окремими районами Донбасу, українська держава продовжує здійснювати представництво інтересів своїх громадян через дипломатичні канали, міжнародні організації та спеціальні уповноважені структури. Проте на рівні міжнародного права відсутні чіткі норми, які б регулювали особливості такого представництва в умовах часткової окупації, що ускладнює міжнародну підтримку та захист постраждалих.

Особливе значення в цьому контексті має приклад повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року [281]. Цей конфлікт наочно продемонстрував, що навіть за умови належного дипломатичного представництва на міжнародному рівні, відсутність спеціалізованого нормативного механізму для захисту громадян на окупованих територіях істотно обмежує ефективність інституту представництва. Уряд України не має фактичного доступу до значних частин Херсонської, Запорізької, Донецької, Луганської областей та Криму, де порушення прав людини набули системного характеру [282]. Разом із тим, механізми міжнародного захисту, зокрема через Комітети ООН, Європейський суд з прав людини, Венеційську комісію, виявилися недостатньо оперативними або заблокованими через участь держави-агресора в міжнародних структурах [283, 284].

Паралельно з цим, масштабна хвиля біженців, внутрішньо переміщених осіб та депортованих українських громадян до Росії створила ще один вимір проблеми представництва – за межами території України. У цих умовах міжнародні організації (UNHCR, IOM, UNICEF, МКЧХ) частково взяли на себе функції представництва, але без чітких юридичних основ для такого делегування. Це створило численні правові труднощі для вирішення питань документування, повернення, притягнення до відповідальності за порушення прав цивільного населення тощо.

По-друге, важливим аспектом є розвиток та кодифікація правил делегування повноважень між державами і міжнародними організаціями, а також між самими міжнародними інституціями. У сучасних збройних конфліктах міжнародні організації, такі як ООН, Міжнародний комітет Червоного Хреста, Управління Верховного комісара ООН з прав людини, все частіше беруть на себе функції, пов'язані з представництвом прав і інтересів цивільного населення. Однак існуюча нормативна база часто не регламентує чітко межі та порядок делегування таких повноважень. Це породжує

суперечності у координації дій, дублювання функцій, а іноді – й відсутність належної відповідальності [285, с.148].

У цьому контексті важливим є приклад діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ) у зонах конфліктів. МКЧХ, маючи мандат на гуманітарне представництво, часто виступає як посередник між урядами, збройними формуваннями та цивільним населенням, забезпечуючи захист прав людини в складних умовах війни [286]. Однак відсутність єдиного міжнародного стандарту щодо співпраці між державними та недержавними акторами в частині делегування повноважень обмежує масштаб і ефективність таких дій. Під час війни в Україні МКЧХ намагався забезпечити доступ до місць утримання військовополонених та депортованих осіб, однак відсутність зобов'язуючих механізмів призводила до ігнорування таких запитів з боку держави-агресора [287].

По-третє, слід брати до уваги сучасні тенденції розвитку міжнародного гуманітарного права та права прав людини, які істотно впливають на функціонування інституту представництва у кризових ситуаціях [288]. Наприклад, розширення принципів захисту цивільного населення, урахування прав уразливих груп (жінок, дітей, біженців), а також зростаюча роль цифрових технологій у здійсненні представництва потребують відповідного нормативного закріплення [289]. У ході російсько-української війни важливим стало питання онлайн-доступу до державних сервісів, цифрової ідентифікації переміщених осіб та інтеграції цифрових платформ у механізми міжнародної правової допомоги.

Як приклад можна навести ініціативи щодо розвитку міжнародного права кібербезпеки, які впливають на захист прав людини у цифровому просторі, зокрема під час збройних конфліктів. Врахування таких аспектів у нормативних актах може значно покращити можливості інституту представництва реагувати на сучасні виклики.

Крім того, удосконалення нормативної бази має включати механізми адаптації представництва до нових форм війни – таких як гібридні операції,

використання найманців, терористичних груп тощо. Визначення правового статусу та повноважень таких акторів у контексті інституту представництва допоможе уникнути юридичної невизначеності і сприятиме більш ефективному захисту постраждалих.

Загалом, оновлення міжнародно-правових норм, які регулюють інститут представництва в умовах збройної агресії, є необхідною передумовою для підвищення його дієвості, забезпечення захисту прав людини та підтримки міжнародної безпеки [290, с.248]. Удосконалення має базуватися на принципах гнучкості, врахуванні специфіки конфліктів, а також узгодженні інтересів держав, міжнародних організацій і постраждалих спільнот.

Удосконалення інституту представництва передбачає не лише зміни у нормативній сфері, а й розвиток практичних інструментів, що забезпечують оперативну та ефективну діяльність представників у зоні конфлікту. Ефективність представництва визначається не тільки наявністю правових підстав і мандатів, а й спроможністю вчасно й належним чином реагувати на безпрецедентні виклики, які створює збройна агресія.

Одним із важливих напрямів є впровадження спеціалізованих платформ для комунікації між органами державної влади, міжнародними організаціями та місцевим населенням у конфліктних регіонах. Такі платформи можуть працювати як у традиційній, так і в цифровій формі – через веб-портали, мобільні додатки, гарячі лінії. Наприклад, під час повномасштабної війни Росії проти України у 2022 році запроваджено численні електронні сервіси для внутрішньо переміщених осіб (реєстрація, отримання допомоги), що забезпечують дистанційне представництво держави навіть у випадках евакуації та втрати доступу до певних територій [291]. Подібні механізми мають бути стандартизовані на міжнародному рівні для використання під час інших конфліктів.

Крім того, важливою практичною потребою є створення центрів координації міжурядових, міжвідомчих та міжнародних структур, які б об'єднували зусилля різних суб'єктів, що здійснюють представництво

інтересів постраждалих [292]. У багатьох конфліктах спостерігається хаотичність і дублювання функцій – як це було під час гуманітарної кризи в Сирії або Лівії, де десятки міжнародних організацій працювали без належної координації, що знижувало ефективність допомоги. Координаційні центри можуть діяти на рівні ООН, регіональних організацій (наприклад, ЄС, Африканський Союз), а також у форматі спеціальних міжвідомчих груп на національному рівні [293].

Також необхідним є розвиток системи спеціалізованого навчання та підготовки представників, які працюють у зонах збройних конфліктів [294, с.336]. Це стосується як державних службовців, дипломатів, юристів, так і співробітників міжнародних організацій, гуманітарних місій та НУО. Підготовка має враховувати особливості міжнародного гуманітарного права, прав людини, переговорних технік, культурних аспектів місцевого населення, а також психологічну готовність до роботи в умовах насильства і руйнувань. У Колумбії, наприклад, після досягнення мирної угоди 2016 року розробили спеціальні програми для підготовки державних службовців і представників міжнародних організацій щодо роботи у районах, які роками контролювалися повстанськими угрупованнями [295].

Ще одним практичним механізмом є запровадження мобільних представницьких місій – спеціальних виїзних груп, здатних працювати безпосередньо у прифронтових або звільнених районах [296]. Такі місії можуть включати правників, соціальних працівників, медиків, психологів та спеціалістів із реінтеграції. Під час війни в Україні у 2022–2023 роках подібні мобільні групи працювали на деокупованих територіях Харківської, Херсонської областей для документування воєнних злочинів, надання правової допомоги та соціальних послуг місцевим жителям [297]. Однак поки що така практика не має належної міжнародно-правової уніфікації чи стандартів діяльності.

Особливу увагу слід приділити розвитку механізмів цифрового представництва, які набули нового значення в умовах пандемії COVID-19 і

широкомасштабних воєнних дій. Це стосується не тільки онлайн-комунікації з громадянами, а й систем для електронного документування правопорушень, подання заяв до міжнародних судів чи моніторингових органів, електронної реєстрації біженців та переміщених осіб. Наприклад, під час війни в Україні розроблено цифровий інструмент eDocument для внутрішньо переміщених осіб, що дозволяє швидко підтверджувати особу без фізичного документа.

Важливо також враховувати потребу у створенні міжнародних стандартів безпеки комунікаційних каналів у зонах конфлікту [298]. Збройна агресія часто супроводжується інформаційними атаками, кібератаками, перехопленням зв'язку. Для захисту прав громадян необхідні стандарти зашифрованого обміну інформацією, автентифікації користувачів, захищеного зберігання даних. Досвід України з масовими кібератаками під час війни 2022 року демонструє нагальність цього питання.

Ще одним прикладом розвитку практичних механізмів є запровадження міжнародних місій спостереження та моніторингу, які виконують представницькі функції на територіях із нестабільним правовим статусом. Такі місії можуть фіксувати порушення прав людини, забезпечувати присутність міжнародного права, виступати каналом комунікації між сторонами конфлікту. Прикладом може бути Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні (2014–2022), яка працювала на сході України, забезпечуючи міжнародне представництво принципу неупередженого спостереження.

Нарешті, ефективна реалізація інституту представництва у воєнних умовах потребує достатнього фінансування та сталого матеріально-технічного забезпечення. Без цього навіть найкращі ініціативи залишаться декларативними. Міжнародне співтовариство, великі донори та регіональні об'єднання мають розробити спеціальні фонди або механізми фінансування представницьких програм у зонах конфліктів.

Таким чином, розвиток практичних механізмів реалізації інституту представництва — це комплексне завдання, яке включає як технологічні інновації, так і організаційні рішення, підготовку кадрів, розвиток

міждержавної та міжорганізаційної координації. Лише інтеграція цих заходів дозволить перетворити представництво з формальної інституції на дієвий інструмент захисту прав людини в умовах збройної агресії.

Інститут представництва має важливий і багатовимірний вплив на підтримку міжнародної безпеки та стабільності, особливо в умовах збройних конфліктів і кризових ситуацій. Його значення полягає у зменшенні правового вакууму, який часто виникає у регіонах, де державна влада втрачає контроль або функціонує з перебоями через бойові дії. Наявність ефективного механізму представництва дозволяє забезпечувати зв'язок між населенням постраждалих територій і міжнародною спільнотою, захищати права людини, координувати надання гуманітарної допомоги та створювати умови для переговорів і мирного врегулювання конфліктів [299].

Однією з ключових загроз міжнародній безпеці в сучасному світі є саме руйнування державних інституцій унаслідок збройних конфліктів, що веде до хаосу, зростання злочинності, тероризму, масових порушень прав людини і гуманітарних катастроф. Приклади Лівії після 2011 року або Сирії після 2011 року наочно демонструють, як розпад централізованих структур влади без адекватних механізмів представництва призводить до тривалого конфлікту між численними збройними угрупованнями, суперечностей між зовнішніми державами, що підтримують різні сторони, та загальної дестабілізації всього регіону.

У таких випадках міжнародне представництво відіграє роль «міжнародного мосту», що зменшує ризики ескалації. Наприклад, діяльність Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ на сході України (2014–2022) слугувала каналом для моніторингу режиму припинення вогню, документування порушень, полегшення гуманітарного доступу. Хоча ця місія мала обмежений мандат і стикалася з численними перешкодами, вона все ж залишалася важливим чинником запобігання ще більшій ескалації [300].

Інститут представництва також має потенціал запобігання міжнародній ізоляції населення окупованих або неконтрольованих територій [301]. Коли

офіційні уряди втрачають прямий доступ до певних регіонів, міжнародні організації та треті держави можуть забезпечувати «представницькі послуги» для мешканців цих територій. Це може стосуватися реєстрації документів, моніторингу порушень прав людини, надання гуманітарної допомоги. Наприклад, у випадку з Україною після початку російської агресії в 2014 році та повномасштабного вторгнення в 2022 році такі функції частково виконували ООН, МКЧХ, UNHCR, а також дипломатичні місії дружніх держав. Вони дозволяли підтримувати міжнародну увагу до гуманітарної ситуації, здійснювати евакуацію мирного населення, документувати порушення міжнародного гуманітарного права.

Без інституту представництва утворюється правовий вакуум, який створює ризики для міжнародної безпеки. У таких зонах зростає ризик поширення тероризму, контрабанди зброї, торгівлі людьми, радикалізації населення. Наприклад, на значних територіях Сирії або Лівії після 2011 року утворилися неконтрольовані «сірі зони», що стали притулком для терористичних організацій. Міжнародна спільнота визнала необхідність формування механізмів представництва або опосередкованої взаємодії із місцевими групами, щоби зменшити ці ризики та координувати гуманітарну діяльність.

Важливим аспектом є і роль представництва у запобіганні масовим порушенням прав людини та міжнародних злочинів [302]. Зокрема, міжнародні місії чи механізми представництва можуть фіксувати факти воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноциду, що унеможлиблює їх приховування та створює основу для притягнення винних до відповідальності [303].

Так, під час війни в Україні 2022 року спеціально уповноважені структури держави, МКЧХ, ООН, правозахисні організації документували злочини на окупованих територіях (Буча, Ірпінь, Маріуполь), що має значення як доказова база для міжнародних судів та трибуналів [304].

Ще один впливовий механізм інституту представництва – підтримка переговорного процесу і медіації між сторонами конфлікту [305]. Міжнародні організації часто виступають як нейтральні посередники, забезпечуючи платформу для діалогу навіть між ворогуючими сторонами, які не мають можливості чи довіри вести прямі переговори без сторонньої допомоги [306]. Наявність інституту представництва у вигляді посередницьких місій, спеціальних уповноважених переговорників або міжнародних платформ є запорукою уникнення безвихідних ситуацій, коли конфлікт набуває затяжного, хронічного характеру.

Прикладом ефективного використання такого механізму є переговорні процеси у Колумбії між урядом та партизанськими угрупованнями ФАРК (2012–2016) [307]. Цей конфлікт тривав понад півстоліття, характеризувався високим рівнем насильства, викраденнями, наркоторгівлею, мільйонами внутрішньо переміщених осіб. Міжнародна спільнота, зокрема ООН, Норвегія, Куба та інші регіональні партнери, виступили гарантіями процесу, організували нейтральні майданчики для переговорів, моніторинг домовленостей про припинення вогню, сприяли підписанню остаточної мирної угоди у 2016 році. Це дозволило забезпечити реінтеграцію тисяч колишніх бойовиків, запровадити механізми перехідного правосуддя й відновлення прав постраждалих [308].

У сирійському конфлікті женевський формат переговорів під егідою ООН став практично єдиним офіційно визнаним каналом для діалогу між урядом Башара Асада і різними опозиційними групами. Незважаючи на обмежений успіх у досягненні всеосяжного миру, цей формат дозволяв утримувати певні канали комунікації, забезпечував обговорення гуманітарного доступу, обміну полоненими, зниження інтенсивності бойових дій у окремих регіонах. Він також виконував важливу роль у легітимізації політичного процесу в очах міжнародної спільноти, не даючи можливості одній стороні односторонньо нав'язати своє бачення миру [309].

Інститут представництва у форматі міжнародної медіації також ефективно застосовувався під час переговорів щодо припинення громадянської війни у Південному Судані [310]. Після здобуття незалежності у 2011 році країна занурилася у внутрішній конфлікт між президентом Сальвою Кіїром і його опонентом Ріском Машаром. Африканський Союз, ІГД (Міжурядова організація з розвитку) та ООН брали участь у багатоетапних переговорах, які зрештою дозволили підписати угоди про припинення вогню і створення перехідного уряду національної єдності.

Ще один важливий приклад – мирні перемовини між урядом Філіппін і повстанським Фронтом моро ісламського визволення (MILF), що завершилися укладанням Угоди про всеосяжну автономію Бангсаморо у 2014 році. Тут роль медіатора виконувала Малайзія, а також Міжнародна контактна група, яка включала представників урядів та міжнародних НУО, що сприяли виробленню компромісів.

Медіаційна діяльність міжнародних організацій і платформ представництва у таких випадках не лише створює простір для безпечного діалогу, а й забезпечує дотримання міжнародно-правових стандартів, врахування прав постраждалих груп, моніторинг виконання домовленостей. Крім того, залучення міжнародних структур часто підвищує рівень довіри між сторонами конфлікту, які інакше підозрюють одна одну у недоброчесності намірів.

Варто наголосити, що ефективність інституту представництва у медіаційних процесах багато в чому залежить від нейтральності посередників, чіткості мандатів, фінансових і людських ресурсів, а також політичної волі сторін конфлікту. Водночас наявність міжнародно-правових норм і практичних механізмів, які унормовують діяльність посередників, є необхідною передумовою для запобігання зловживанням, зміцнення легітимності процесу і досягнення стійких домовленостей.

Таким чином, підтримка переговорного процесу і медіації є однією з найважливіших функцій інституту представництва в умовах збройних

конфліктів. Її розвиток має ключове значення для зміцнення міжнародної безпеки, запобігання ескалації насильства та забезпечення довгострокової стабільності у постконфліктних суспільствах.

Інститут представництва має також важливе значення для довгострокової постконфліктної стабілізації та відновлення. Представництво постраждалих груп у політичних процесах, їх участь у формуванні нових інституцій, розподілі ресурсів, гарантуванні прав меншин є запорукою уникнення повторної ескалації. Без механізму представництва значна частина населення може відчувати себе виключеною з політичного життя, що створює передумови для нових повстань чи міжетнічних конфліктів. Ця проблема особливо гостро постала на Балканах у 1990-х роках, де міжнародні адміністрації (наприклад, UNMIK у Косово) були змушені створювати механізми залучення всіх груп до процесу відбудови та управління [311].

Варто також наголосити, що інститут представництва тісно пов'язаний із розвитком довіри між сторонами конфлікту та міжнародною спільнотою. Прозорі, інституційно оформлені механізми представництва можуть зменшувати рівень підозрілості та страху між ворогуючими сторонами, створювати можливості для обміну інформацією, координації гуманітарної діяльності, забезпечення режиму припинення вогню [312]. При відсутності таких механізмів комунікація переривається, що посилює ризик непорозумінь, провокацій та неконтрольованої ескалації [313].

Загалом, перспективи розвитку інституту представництва безпосередньо пов'язані з посиленням ролі міжнародних організацій, удосконаленням механізмів співпраці між державами, запровадженням стандартів для делегування повноважень та забезпечення захисту прав людини навіть у найскладніших умовах [314]. Підвищення ефективності представництва є не лише юридичним чи гуманітарним завданням, а й ключовим чинником збереження міжнародного миру та безпеки, запобігання новим конфліктам і забезпечення сталого розвитку на глобальному рівні [315].

Висновки до розділу 3.

1. Інститут представництва в сучасній системі міжнародних відносин зберігає свою фундаментальну роль як ключовий механізм забезпечення комунікації, дипломатичного діалогу та врегулювання конфліктів між державами та іншими суб'єктами міжнародного права. Його значущість полягає не лише у формальному представництві інтересів держав, а й у створенні стабільного майданчика для багатосторонніх переговорів, координації політик і забезпечення взаєморозуміння на глобальному рівні. Через постійні контакти та дипломатичні зусилля представництва сприяють запобіганню ескалації суперечок, формують умови для мирного врегулювання конфліктів і підтримують баланс між національними інтересами та міжнародними зобов'язаннями.

2. Водночас, стрімкий розвиток глобальної політики, посилення геополітичної конкуренції, а також динамічні зміни у міжнародній безпековій обстановці ставлять перед інститутом представництва низку нових і складних міжнародно-правових проблем. Зокрема, виклики, пов'язані з появою нових форм гібридної війни, інформаційними кампаніями, кіберзагрозами та іншими нетрадиційними викликами безпеці, вимагають адаптації правових норм і практик дипломатичної діяльності. Крім того, розвиток сучасних технологій відкриває нові можливості для дипломатії, але одночасно породжує ризики порушення конфіденційності, безпеки інформації та необхідність удосконалення механізмів кіберзахисту дипломатичних установ.

3. Сучасні міжнародно-правові проблеми також пов'язані зі змінами у структурі світової політики, де дедалі більше впливу набувають неурядові організації, транснаціональні корпорації та інші суб'єкти, що ускладнює традиційні моделі представництва та дипломатичного впливу. Це вимагає розвитку нових форм інклюзивності і залучення різноманітних акторів до дипломатичних процесів, що також ставить завдання щодо розробки відповідних правових рамок.

4. Таким чином, міжнародно-правова система, яка регулює інститут представництва, має бути гнучкою, адаптивною і здатною відповідати на виклики сучасності шляхом модернізації законодавства, підвищення кваліфікації дипломатичних кадрів, впровадження інноваційних технологій і посилення координації між державами і міжнародними організаціями. Тільки в такому разі інститут представництва зможе ефективно виконувати свою роль у забезпеченні миру, стабільності і сталого розвитку у глобальному масштабі.

5. Однією з ключових і найактуальніших проблем сучасного етапу розвитку інституту представництва є недостатня адаптація існуючих міжнародно-правових норм до стрімко змінних реалій цифрової епохи. Поширення кіберзагроз, включно з кібератаками на дипломатичні установи, інформаційними кампаніями, фейковими новинами та маніпуляціями, ставить під загрозу не лише конфіденційність і безпеку дипломатичного персоналу, а й цілісність міжнародних комунікацій, які є фундаментальними для ефективного функціонування дипломатичних відносин.

6. Виклики цифрової безпеки охоплюють широкий спектр питань: від зловмисного втручання у мережеві системи, перехоплення секретної інформації, поширення дезінформації до порушень захисту персональних даних, що ускладнює здійснення дипломатичних місій у традиційних форматах. Відсутність єдиних міжнародних стандартів щодо кібербезпеки дипломатичних установ призводить до розпорошеності підходів і знижує ефективність реагування на нові загрози.

7. Крім того, швидкий розвиток технологій потребує оновлення правових механізмів і процедур, що регламентують діяльність дипломатичних представництв у цифровому середовищі. Це включає створення комплексних правових рамок, які б забезпечували не лише захист інформаційних ресурсів, а й врегулювання питань кібернетичної відповідальності, співпраці між державами у сфері кібербезпеки та обміну оперативною інформацією.

8. З огляду на це, міжнародне співтовариство стоїть перед завданням розробки та впровадження більш ефективних правових інструментів і

стандартів, які враховували б специфіку кіберзагроз і забезпечували б всебічний захист дипломатичних установ та їх персоналу. Важливо також підвищувати рівень кваліфікації дипломатів у сфері кібербезпеки та застосовувати інноваційні технології для моніторингу, аналізу та протидії кіберінцидентам, що сприятиме зміцненню безпеки і стабільності у міжнародних відносинах загалом.

9. Виклики, що стоять перед інститутом представництва, також суттєво пов'язані із загостренням політичної поляризації та наростаючими геополітичними конфліктами на глобальному рівні. Сучасний міжнародний простір характеризується посиленням суперечностей між великими державами, регіональними блоками та різними політичними акторами, що призводить до зниження рівня довіри і взаєморозуміння між учасниками дипломатичних процесів. Така напруженість ускладнює ефективне функціонування інституту представництва, оскільки дипломатичні місії часто опиняються у ситуації, коли стандартні механізми переговорів і компромісів виявляються недостатньо дієвими.

10. Ці політичні розбіжності не лише перешкоджають налагодженню конструктивного діалогу, а й ускладнюють процес досягнення консенсусу у багатосторонніх організаціях, які покладаються на колективні рішення. У таких умовах виникають ситуації, коли важливі резолюції і міжнародні угоди затягуються або блокуються через непримиренні позиції сторін, що негативно впливає на оперативність і результативність розв'язання міжнародних спорів.

11. Крім того, відсутність уніфікованих та загальновизнаних підходів до регулювання окремих аспектів діяльності дипломатичних і консульських установ створює додаткові правові та організаційні прогалини. Різноманітність норм, практик і стандартів у сфері дипломатичної діяльності ускладнює узгодження дій між державами, послаблює інституційну спроможність представництв і знижує їхню ефективність у процесах медіації, переговорів та інших формах вирішення міжнародних конфліктів.

12. У результаті такі виклики вимагають розробки більш узгоджених міжнародно-правових рамок, спрямованих на уніфікацію правил діяльності дипломатичних установ, а також посилення довіри через діалог і співпрацю між державами. Це передбачає необхідність вдосконалення механізмів комунікації, розвитку інструментів превентивної дипломатії та активного залучення нових акторів до міжнародних переговорів, що сприятиме подоланню політичних розбіжностей і забезпеченню стабільності у міжнародній системі.

13. Водночас на сучасному етапі в міжнародній спільноті спостерігається чітка і послідовна тенденція до модернізації інституту представництва, що є відповіддю на нові виклики та потреби глобального світу. Ця модернізація передбачає комплексний підхід, який охоплює не лише оновлення технічної бази і впровадження інноваційних технологій, а й трансформацію методів дипломатичної діяльності загалом. Зокрема, активне використання цифрових платформ, аналітики великих даних, штучного інтелекту та інших технологічних інструментів дозволяє підвищити ефективність комунікації, оперативність прийняття рішень і забезпечити більш глибокий аналіз ситуації у процесах врегулювання міжнародних спорів.

14. Особливо важливим є розвиток превентивної дипломатії – підходу, що спрямований на раннє виявлення потенційних конфліктів і застосування заходів для їхнього попередження до того, як вони переростуть у відкриті суперечності чи кризові ситуації. Цей напрямок роботи інституту представництва стає особливо актуальним у контексті складних і швидкоплинних трансформацій у глобальній політиці, де вчасне реагування на загрози безпеці має вирішальне значення.

15. Крім того, значно посилюється роль дипломатичних місій у сфері захисту прав людини, сталого розвитку та кібербезпеки. Сучасні дипломатичні представництва все активніше інтегрують ці теми у свою діяльність, виступаючи не лише як політичні посередники, а й як агенти змін, які сприяють реалізації міжнародних зобов'язань у відповідних сферах. Такий

розширений функціонал відповідає вимогам часу і підвищує значущість інституту представництва у системі глобального управління.

16. Розширення інклюзивності дипломатичних процесів – це ще одна важлива складова модернізації інституту. Залучення молоді, жінок, фахівців різних галузей, а також представників громадянського суспільства сприяє формуванню більш збалансованих, комплексних і легітимних міжнародних рішень. Такий підхід підвищує відкритість і прозорість дипломатичних процедур, дозволяє врахувати ширший спектр інтересів і точок зору, що в кінцевому результаті зміцнює довіру між учасниками міжнародних процесів та підвищує ефективність реалізації узгоджених стратегій.

17. Отже, модернізація інституту представництва на сучасному етапі є ключовим фактором його успішного функціонування у складних і динамічних умовах міжнародного середовища. Вона сприяє підвищенню адаптивності, інноваційності та відкритості цього інституту, забезпечуючи його здатність ефективно виконувати роль посередника і гаранта стабільності у глобальних відносинах.

18. Перспективи розвитку інституту представництва тісно пов'язані з необхідністю подальшого вдосконалення міжнародно-правових норм і процедур, які регламентують діяльність дипломатичних установ. В умовах постійних змін у глобальній політичній, технологічній та соціальній сферах міжнародне право повинно бути більш гнучким, комплексним і здатним оперативно реагувати на нові виклики. Це включає оновлення конвенційних актів, введення нових стандартів і правил, що враховують сучасні реалії – від цифрової безпеки до нових форм багатосторонньої взаємодії. Важливо також розвивати механізми взаємодії між різними міжнародними організаціями, державами і неурядовими акторами для уникнення дублювання зусиль, підвищення прозорості та ефективності спільних дій.

19. Ключовим напрямом модернізації є посилення координації на міжнародному рівні, що сприятиме більш оперативному обміну інформацією, узгодженню політик і скоординованому реагуванню на кризові ситуації.

Зростаюча роль міждисциплінарних підходів у дипломатії дозволяє залучати фахівців із різних сфер – права, міжнародних відносин, інформаційних технологій, екології, економіки тощо, – що сприяє комплексному аналізу проблем і виробленню збалансованих рішень.

20. Запровадження таких інноваційних підходів створить більш гнучку, адаптивну та відповідальну систему міжнародного представництва, яка буде здатна ефективно протистояти складним і різноманітним викликам сучасності. Це сприятиме не лише зміцненню позицій держав у глобальному просторі, а й забезпеченню стабільності, миру та сталого розвитку на міжнародній арені.

21. Таким чином, незважаючи на низку існуючих проблем і викликів, інститут представництва має значний потенціал для подальшого розвитку і зміцнення своєї ролі у світовій системі міжнародних відносин. Його модернізація і вдосконалення є не лише необхідністю часу, а й ключовою умовою забезпечення миру, безпеки та сталого розвитку у сучасному глобалізованому світі, де взаємодія і співпраця стають фундаментальними цінностями.

ВИСНОВКИ

1. Розглянуті теоретико-правові аспекти інституту представництва в міжнародному праві підтверджують його ключове значення як одного з найважливіших механізмів реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів міжнародних відносин. Представництво виступає як юридично закріплена процедура, за допомогою якої одна сторона делегує свої повноваження іншій особі або органу для здійснення певних правових дій від її імені та в її інтересах. Така передача повноважень має на меті не лише формалізацію довірливих відносин, а й створення надійного правового механізму, що забезпечує ефективну та послідовну взаємодію між державами, міжнародними організаціями, а також іншими суб'єктами міжнародного права в умовах складного і динамічного міжнародного середовища.

2. Цей інститут виконує надзвичайно важливу функцію комунікаційного і процесуального посередника, що дозволяє подолати бар'єри суверенітету, різних правових систем і культурних особливостей, забезпечуючи безперервність дипломатичного діалогу і захист інтересів у широкому спектрі міжнародних відносин. Крім того, інститут представництва виступає як гарантія дотримання міжнародно-правових норм, формалізуючи відповідальність представників та сприяючи підвищенню легітимності міжнародних рішень.

3. Враховуючи постійне ускладнення міжнародних відносин і зростання кількості суб'єктів, включно з регіональними організаціями та неурядовими структурами, інститут представництва набуває додаткової ваги як універсальний інструмент, що адаптується до нових викликів, підтримує принципи верховенства права, суверенної рівності держав і мирного врегулювання конфліктів. Його роль не обмежується лише передачею повноважень – представництво створює правову платформу для налагодження співпраці, формування довіри і стабільності, які є передумовами сталого розвитку міжнародної системи.

4. Види представництва – дипломатичне, консульське, договірне, законне та інші спеціалізовані форми – яскраво відображають як різноманітність, так і гнучкість цього інституту в міжнародному праві. Кожен із цих видів має свої особливості, що виникають із специфіки політико-правового контексту, в якому вони застосовуються, а також із характеру та функцій суб'єктів міжнародних відносин.

5. Дипломатичне представництво, урегульоване Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 року, є основним засобом офіційної комунікації між державами, забезпечуючи взаємне визнання суверенітету, обмін інформацією, ведення переговорів та захист інтересів на найвищому рівні. Консульське представництво, що регламентується відповідною Віденською конвенцією 1963 року, виконує практичні функції, пов'язані із захистом прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб за кордоном, а також із сприянням торговельно-економічному та культурному співробітництву.

6. Договірне представництво характеризується тим, що його правова основа формується на підставі конкретних угод чи контрактів між суб'єктами міжнародного права, що дозволяє створювати спеціалізовані форми делегування повноважень відповідно до потреб і цілей сторін. Законне представництво, у свою чергу, визначається нормами міжнародного або національного права, які автоматично покладають на певних осіб або органи обов'язок представляти інтереси інших суб'єктів у конкретних правових ситуаціях, наприклад, у випадках опіки або представництва державних органів.

7. Окрім цього, існують численні спеціалізовані форми представництва, які можуть виникати у рамках міжнародних організацій, міжурядових ініціатив, регіональних союзів або у сфері прав людини, екології, торгівлі та безпеки. Ці форми адаптуються до швидкоплинних політичних і правових змін, забезпечуючи оперативність і дієвість міжнародної взаємодії.

8. Функції інституту представництва є багатограними і охоплюють кілька ключових напрямів. По-перше, він гарантує юридичну легітимність дій представників, що є фундаментом довіри між сторонами міжнародних відносин та необхідною умовою визнання і виконання таких дій. По-друге, інститут забезпечує процесуальну участь суб'єктів у міжнародних правовідносинах, даючи можливість офіційно заявляти позицію, захищати права, вести переговори та укласти угоди. По-третє, представництво сприяє підтриманню миру, безпеки і стабільності на міжнародній арені, створюючи ефективні канали комунікації, які запобігають конфліктам, знижують напруженість і сприяють конструктивному діалогу. Таким чином, різноманітність видів представництва та широта його функцій свідчать про важливість і універсальність цього інституту як ключового елемента міжнародного правопорядку, що забезпечує стабільність і передбачуваність у взаємовідносинах між державами та іншими суб'єктами міжнародного права.

9. Аналіз принципу мирного вирішення міжнародних спорів, закріпленого у Статуті Організації Об'єднаних Націй, зокрема в статті 2, пункті 3, а також в інших ключових міжнародно-правових документах і конвенціях, підкреслює фундаментальне значення цього принципу як основоположної норми сучасного міжнародного права. Цей принцип визначає заборону застосування сили та зобов'язання держав врегульовувати суперечності виключно мирними засобами, такими як переговори, посередництво, арбітраж і судовий розгляд. Відповідно, інститут представництва стає одним із головних механізмів реалізації цих норм, адже він забезпечує формалізовану, структуровану і легітимну комунікацію між сторонами конфлікту.

10. Інститут представництва виконує ключову роль у процесі мирного врегулювання спорів, оскільки представники держав або інших суб'єктів міжнародного права виступають офіційними посередниками, що уповноважені вести переговори, висловлювати позиції, пропонувати компромісні рішення та сприяти формуванню консенсусу. Це дозволяє

ефективно організувати дипломатичний діалог навіть у складних політичних ситуаціях, запобігаючи ескалації конфліктів і мінімізуючи ризики застосування сили.

11. Крім того, інститут представництва забезпечує не лише двосторонню комунікацію, але й інтеграцію у багатосторонні механізми врегулювання конфліктів, наприклад, через участь у діяльності міжнародних судових органів, арбітражних трибуналів, а також у процесах посередництва, які проводяться міжнародними організаціями чи регіональними об'єднаннями. Це сприяє формуванню передбачуваного, справедливого і прозорого міжнародного правопорядку, у якому дотримання норм права є пріоритетом над силовими методами розв'язання суперечок. Отже, інститут представництва виступає не лише як технічний або процедурний елемент, а як фундаментальний інструмент реалізації принципу мирного вирішення спорів – одного з ключових стовпів системи міжнародного права і глобальної безпеки. Він посилює довіру між суб'єктами міжнародних відносин, створює умови для конструктивного діалогу та сприяє стабільності і сталому розвитку міжнародної спільноти. Таким чином, вдосконалення норм і практик представництва має важливе значення для підтримки міжнародного миру і безпеки в сучасному світі.

12. Завдяки функціонуванню інституту представництва держави, міжнародні організації та інші суб'єкти міжнародного права отримують змогу своєчасно і ефективно здійснювати двосторонню та багатосторонню взаємодію. Ця взаємодія сприяє не лише оперативному обміну інформацією і узгодженню позицій, а й запобігає ескалації суперечок і конфліктів, що можуть мати дестабілізуючий вплив на міжнародну безпеку. Інститут представництва виступає своєрідним буфером, який пом'якшує напруженість, створює умови для конструктивного пошуку компромісних рішень, а також забезпечує механізми врегулювання розбіжностей у дипломатичній площині, що вкрай важливо у світі з постійно зростаючою складністю міжнародних

відносин, множинністю суб'єктів та багатошаровістю застосовних правових норм.

13. Особливої актуальності ця функція набуває в сучасних геополітичних реаліях, де конфлікти можуть виникати не лише між державами, але й залучати міжнародні організації, регіональні союзи, транснаціональні корпорації і громадські інститути. Інститут представництва забезпечує чіткий та прозорий механізм формалізації цих відносин, сприяючи дотриманню принципу верховенства права, що лежить в основі міжнародної правової системи. Таким чином, теоретико-правові засади інституту представництва формують міцний правовий каркас, який не лише закріплює основоположні принципи міжнародного права – такі як суверенітет і рівність держав – але й служить підґрунтям для створення ефективної системи мирного розв'язання міжнародних спорів. Ця система, у свою чергу, є необхідною умовою для підтримки стабільності, правової безпеки та передбачуваності у міжнародних відносинах. Подальший розвиток інституту представництва, удосконалення його нормативно-правової бази та практичних механізмів взаємодії має ключове значення для зміцнення глобального миру, стабільності і міждержавного співробітництва в умовах стрімких змін і викликів, що постають перед сучасним міжнародним співтовариством.

14. Інститут представництва держав у міжнародних відносинах відіграє фундаментальну роль у системі розв'язання міжнародних спорів, виступаючи своєрідним містком між суб'єктами міжнародного права, що забезпечує безперервний дипломатичний діалог, координацію дій і пошук компромісних рішень у багатосторонньому форматі. Його значення полягає не лише у формальному представництві інтересів держав, а й у сприянні формуванню довіри, стабільності та взаєморозуміння між сторонами конфлікту. Завдяки цьому інституту відбувається регулярний і системний обмін інформацією, що є критично важливим для попередження загострень та ескалації суперечок.

15. Правове регулювання діяльності представництв створює міцну основу для їх ефективної роботи, визначаючи чіткі рамки прав і обов'язків, а

також механізми захисту імунітетів, що необхідні для стабільності і передбачуваності міжнародних відносин. Ці нормативні механізми сприяють дотриманню принципів суверенітету, недоторканності дипломатичних установ і забезпечують гарантії безпеки як дипломатичному персоналу, так і об'єктам діяльності, що є базовою передумовою для безперешкодного здійснення функцій представництва. Водночас, правове поле стимулює підзвітність і відповідальність дипломатичних місій у їхній діяльності, забезпечуючи баланс між правами та обов'язками учасників міжнародних відносин.

16. Діяльність постійних представництв при міжнародних організаціях суттєво сприяє підвищенню оперативності та якості реагування на міжнародні конфлікти, а також посиленню ролі багатосторонньої дипломатії як ключового механізму врегулювання складних спірних ситуацій. Постійні представництва відіграють роль каталізаторів спільних дій і координації позицій держав, що значно зміцнює механізми колективної безпеки. Через активну участь у переговорах, моніторинг виконання рішень і резолюцій, а також координацію практичних заходів представництва забезпечують зниження напруги, превенцію конфліктів і підтримку стабільності у міжнародному просторі. Їх діяльність відзначається гнучкістю та адаптивністю до динамічних змін, що виникають у глобальній політиці.

17. Дипломатичні та консульські установи зберігають статус незамінних інструментів для здійснення політичного діалогу, захисту інтересів держав і їх громадян, а також для створення сприятливого середовища для мирного врегулювання суперечок. Їхній правовий статус, що включає привілеї і імунітети, а також функціональна автономія, дозволяють підтримувати тонкий баланс між суверенітетом держав і необхідністю міжнародної взаємодії. Водночас, вони виконують важливу роль у налагодженні довіри, створенні майданчиків для дипломатичних консультацій і спільних рішень, що сприяє стабільності та розвитку міжнародного права.

18. Водночас інститут представництва стикається з сучасними викликами, пов'язаними із стрімкими змінами у геополітичній кон'юктурі, розвитком цифрових технологій, поширенням кіберзагроз та інформативними впливами. Ці обставини вимагають не лише адаптації чинної нормативно-правової бази, а й суттєвих змін у практиках дипломатичної діяльності. Своєчасне впровадження інноваційних підходів, підвищення професійної кваліфікації дипломатичних кадрів, посилення координації між різними міжнародними акторами та розширення інклюзивності міжнародних процесів є необхідними умовами для забезпечення ефективності і сталості роботи інституту в сучасних складних умовах.

19. Міжнародно-правовий механізм регулювання інституту представництва виступає ключовим елементом підтримки миру, безпеки і стабільності в глобальній системі міжнародних відносин. Він забезпечує правові, організаційні і функціональні передумови для конструктивного врегулювання міжнародних спорів, сприяє розвитку сталого міжнародного співробітництва та формує основу для посилення ролі багатосторонньої дипломатії у вирішенні актуальних глобальних викликів.

20. Інститут представництва в сучасній системі міжнародних відносин зберігає свою фундаментальну роль як ключовий механізм забезпечення комунікації, дипломатичного діалогу та врегулювання конфліктів між державами та іншими суб'єктами міжнародного права. Його значущість полягає не лише у формальному представництві інтересів держав, а й у створенні стабільного майданчика для багатосторонніх переговорів, координації політик і забезпечення взаєморозуміння на глобальному рівні. Через постійні контакти та дипломатичні зусилля представництва сприяють запобіганню ескалації суперечок, формують умови для мирного врегулювання конфліктів і підтримують баланс між національними інтересами та міжнародними зобов'язаннями.

21. Водночас, стрімкий розвиток глобальної політики, посилення геополітичної конкуренції, а також динамічні зміни у міжнародній безпековій

обстановці ставлять перед інститутом представництва низку нових і складних міжнародно-правових проблем. Зокрема, виклики, пов'язані з появою нових форм гібридної війни, інформаційними кампаніями, кіберзагрозами та іншими нетрадиційними викликами безпеці, вимагають адаптації правових норм і практик дипломатичної діяльності. Крім того, розвиток сучасних технологій відкриває нові можливості для дипломатії, але одночасно породжує ризики порушення конфіденційності, безпеки інформації та необхідність удосконалення механізмів кіберзахисту дипломатичних установ.

22. Сучасні міжнародно-правові проблеми також пов'язані зі змінами у структурі світової політики, де дедалі більше впливу набувають неурядові організації, транснаціональні корпорації та інші суб'єкти, що ускладнює традиційні моделі представництва та дипломатичного впливу. Це вимагає розвитку нових форм інклюзивності і залучення різноманітних акторів до дипломатичних процесів, що також ставить завдання щодо розробки відповідних правових рамок.

23. Таким чином, міжнародно-правова система, яка регулює інститут представництва, має бути гнучкою, адаптивною і здатною відповідати на виклики сучасності шляхом модернізації законодавства, підвищення кваліфікації дипломатичних кадрів, впровадження інноваційних технологій і посилення координації між державами і міжнародними організаціями. Тільки в такому разі інститут представництва зможе ефективно виконувати свою роль у забезпеченні миру, стабільності і сталого розвитку у глобальному масштабі.

24. Однією з ключових і найактуальніших проблем сучасного етапу розвитку інституту представництва є недостатня адаптація існуючих міжнародно-правових норм до стрімко змінних реалій цифрової епохи. Поширення кіберзагроз, включно з кібератаками на дипломатичні установи, інформаційними кампаніями, фейковими новинами та маніпуляціями, ставить під загрозу не лише конфіденційність і безпеку дипломатичного персоналу, а й цілісність міжнародних комунікацій, які є фундаментальними для ефективного функціонування дипломатичних відносин.

25. Виклики цифрової безпеки охоплюють широкий спектр питань: від зловмисного втручання у мережеві системи, перехоплення секретної інформації, поширення дезінформації до порушень захисту персональних даних, що ускладнює здійснення дипломатичних місій у традиційних форматах. Відсутність єдиних міжнародних стандартів щодо кібербезпеки дипломатичних установ призводить до розпорошеності підходів і знижує ефективність реагування на нові загрози.

26. Крім того, швидкий розвиток технологій потребує оновлення правових механізмів і процедур, що регламентують діяльність дипломатичних представництв у цифровому середовищі. Це включає створення комплексних правових рамок, які б забезпечували не лише захист інформаційних ресурсів, а й врегулювання питань кібернетичної відповідальності, співпраці між державами у сфері кібербезпеки та обміну оперативною інформацією.

27. З огляду на це, міжнародне співтовариство стоїть перед завданням розробки та впровадження більш ефективних правових інструментів і стандартів, які враховували б специфіку кіберзагроз і забезпечували б всебічний захист дипломатичних установ та їх персоналу. Важливо також підвищувати рівень кваліфікації дипломатів у сфері кібербезпеки та застосовувати інноваційні технології для моніторингу, аналізу та протидії кіберінцидентам, що сприятиме зміцненню безпеки і стабільності у міжнародних відносинах загалом.

28. Виклики, що стоять перед інститутом представництва, також суттєво пов'язані із загостренням політичної поляризації та наростаючими геополітичними конфліктами на глобальному рівні. Сучасний міжнародний простір характеризується посиленням суперечностей між великими державами, регіональними блоками та різними політичними акторами, що призводить до зниження рівня довіри і взаєморозуміння між учасниками дипломатичних процесів. Така напруженість ускладнює ефективне функціонування інституту представництва, оскільки дипломатичні місії часто

опиняються у ситуації, коли стандартні механізми переговорів і компромісів виявляються недостатньо дієвими.

29. Ці політичні розбіжності не лише перешкоджають налагодженню конструктивного діалогу, а й ускладнюють процес досягнення консенсусу у багатосторонніх організаціях, які покладаються на колективні рішення. У таких умовах виникають ситуації, коли важливі резолюції і міжнародні угоди затягуються або блокуються через непримиренні позиції сторін, що негативно впливає на оперативність і результативність розв'язання міжнародних спорів.

30. Крім того, відсутність уніфікованих та загальновизнаних підходів до регулювання окремих аспектів діяльності дипломатичних і консульських установ створює додаткові правові та організаційні прогалини. Різноманітність норм, практик і стандартів у сфері дипломатичної діяльності ускладнює узгодження дій між державами, послаблює інституційну спроможність представництв і знижує їхню ефективність у процесах медіації, переговорів та інших формах вирішення міжнародних конфліктів.

31. У результаті такі виклики вимагають розробки більш узгоджених міжнародно-правових рамок, спрямованих на уніфікацію правил діяльності дипломатичних установ, а також посилення довіри через діалог і співпрацю між державами. Це передбачає необхідність вдосконалення механізмів комунікації, розвитку інструментів превентивної дипломатії та активного залучення нових акторів до міжнародних переговорів, що сприятиме подоланню політичних розбіжностей і забезпеченню стабільності у міжнародній системі.

32. Водночас на сучасному етапі в міжнародній спільноті спостерігається чітка і послідовна тенденція до модернізації інституту представництва, що є відповіддю на нові виклики та потреби глобального світу. Ця модернізація передбачає комплексний підхід, який охоплює не лише оновлення технічної бази і впровадження інноваційних технологій, а й трансформацію методів дипломатичної діяльності загалом. Зокрема, активне використання цифрових платформ, аналітики великих даних, штучного

інтелекту та інших технологічних інструментів дозволяє підвищити ефективність комунікації, оперативність прийняття рішень і забезпечити більш глибокий аналіз ситуації у процесах врегулювання міжнародних спорів.

33. Особливо важливим є розвиток превентивної дипломатії – підходу, що спрямований на раннє виявлення потенційних конфліктів і застосування заходів для їхнього попередження до того, як вони переростуть у відкриті суперечності чи кризові ситуації. Цей напрямок роботи інституту представництва стає особливо актуальним у контексті складних і швидкоплинних трансформацій у глобальній політиці, де вчасне реагування на загрози безпеці має вирішальне значення.

34. Крім того, значно посилюється роль дипломатичних місій у сфері захисту прав людини, сталого розвитку та кібербезпеки. Сучасні дипломатичні представництва все активніше інтегрують ці теми у свою діяльність, виступаючи не лише як політичні посередники, а й як агенти змін, які сприяють реалізації міжнародних зобов'язань у відповідних сферах. Такий розширений функціонал відповідає вимогам часу і підвищує значущість інституту представництва у системі глобального управління.

35. Розширення інклюзивності дипломатичних процесів – це ще одна важлива складова модернізації інституту. Залучення молоді, жінок, фахівців різних галузей, а також представників громадянського суспільства сприяє формуванню більш збалансованих, комплексних і легітимних міжнародних рішень. Такий підхід підвищує відкритість і прозорість дипломатичних процедур, дозволяє врахувати ширший спектр інтересів і точок зору, що в кінцевому результаті зміцнює довіру між учасниками міжнародних процесів та підвищує ефективність реалізації узгоджених стратегій.

36. Отже, модернізація інституту представництва на сучасному етапі є ключовим фактором його успішного функціонування у складних і динамічних умовах міжнародного середовища. Вона сприяє підвищенню адаптивності, інноваційності та відкритості цього інституту, забезпечуючи його здатність

ефективно виконувати роль посередника і гаранта стабільності у глобальних відносинах.

37. Перспективи розвитку інституту представництва тісно пов'язані з необхідністю подальшого вдосконалення міжнародно-правових норм і процедур, які регламентують діяльність дипломатичних установ. В умовах постійних змін у глобальній політичній, технологічній та соціальній сферах міжнародне право повинно бути більш гнучким, комплексним і здатним оперативно реагувати на нові виклики. Це включає оновлення конвенційних актів, введення нових стандартів і правил, що враховують сучасні реалії – від цифрової безпеки до нових форм багатосторонньої взаємодії. Важливо також розвивати механізми взаємодії між різними міжнародними організаціями, державами і неурядовими акторами для уникнення дублювання зусиль, підвищення прозорості та ефективності спільних дій.

38. Ключовим напрямом модернізації є посилення координації на міжнародному рівні, що сприятиме більш оперативному обміну інформацією, узгодженню політик і скоординованому реагуванню на кризові ситуації. Зростаюча роль міждисциплінарних підходів у дипломатії дозволяє залучати фахівців із різних сфер – права, міжнародних відносин, інформаційних технологій, екології, економіки тощо, – що сприяє комплексному аналізу проблем і виробленню збалансованих рішень.

39. Запровадження таких інноваційних підходів створить більш гнучку, адаптивну та відповідальну систему міжнародного представництва, яка буде здатна ефективно протистояти складним і різноманітним викликам сучасності. Це сприятиме не лише зміцненню позицій держав у глобальному просторі, а й забезпеченню стабільності, миру та сталого розвитку на міжнародній арені.

40. Таким чином, незважаючи на низку існуючих проблем і викликів, інститут представництва має значний потенціал для подальшого розвитку і зміцнення своєї ролі у світовій системі міжнародних відносин. Його модернізація і вдосконалення є не лише необхідністю часу, а й ключовою умовою забезпечення миру, безпеки та сталого розвитку у сучасному

глобалізованому світі, де взаємодія і співпраця стають фундаментальними цінностями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Diplomatic functions and tools. URL: <https://www.diplomacy.edu/topics/diplomatic-functions-and-tools>
2. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text
3. Frontier Dispute (Burkina Faso/Republic of Mali). URL: <https://www.icj-cij.org/case/69>
4. Chapter 5: Russia's Dictated Non-Peace in the Donbas 2014–2022: Why the Minsk Agreements Were Doomed to Fail Hugo von Essen and Andreas Umland URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2af5c301-6932-4341-84e9-daa153e68da0/content>
5. Experts react: After Russia-Ukraine talks in Istanbul, is an end to war imminent? URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/experts-react-after-russia-ukraine-talks-in-istanbul-is-an-end-to-war-imminent>
6. UN chief regrets Russia's decision to withdraw from grain deal. URL: <https://news.un.org/en/story/2023/07/1138752>
7. Russia Withdraws From Turkey-U.N. Brokered Grain Deal. URL: <https://news.usni.org/2023/07/17/russia-withdraws-from-turkey-u-n-brokered-grain-deal>
8. Paul Meerts. Diplomatic Negotiation Essence and Evolution. URL: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Diplomatic_Negotiation_Web_2015.pdf
9. Diplomatic Negotiations and Conflict Resolution in International Relations. URL: <https://scienceresearchjournals.org/IRJNST/2024/volume-6%20issue-4/irjnst-v6i4p104.pdf>
10. Negotiation process in international relations theory: from history to contemporary practices. URL: <https://ahpsxxi.org/index.php/journal/article/view/143>

11. Anton-Hermann Chroust. The Function of Law and Justice in the Ancient World and the Middle Ages. URL: Journal of the History of Ideas Vol. 7, No. 3 (Jun., 1946), pp. 298-320.
12. Буткевич О.В. Становлення інститутів міжнародного права у стародавній період. Міжнародне право стародавнього світу: монографія. Україна, 2004. С. 288–423.
13. Vienna Convention on Diplomatic Relations. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf
14. Репецький В.М. Дипломатичне і консульське право: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Знання. 2006. 372 с.
15. Oxford Dictionary of International Relations. URL: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780199670840.001.0001/acref-9780199670840>
16. United Nations – Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes Between States. URL: <https://www.un.org/ola>
17. On Thin Ice: Bhutan’s Diplomatic Challenge Amid the India-China Border Dispute. URL: <https://carnegieendowment.org/posts/2024/04/on-thin-ice-bhutans-diplomatic-challenge-amid-the-india-china-border-dispute?lang=en>
18. Ukraine, Russia, and the Minsk agreements: A post-mortem. URL: <https://ecfr.eu/article/ukraine-russia-and-the-minsk-agreements-a-post-mortem>
19. Nagorno-Karabakh: Conflict between Azerbaijan and Armenians explained. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-66852070>
20. Normandy Format. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Normandy_Format
21. Virtual Diplomacy: Diplomacy of the Digital Age. URL: <https://www.diplomacy.edu/resource/virtual-diplomacy-diplomacy-of-the-digital-age>
22. Black’s Law Dictionary – Definition of Representation. URL: https://blacks_law.en-academic.com/33651/legal_representative

23. Zuckerman, A. A. S. Zuckerman on Civil Procedure: Principles of Practice. URL: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Browse/Home/Books/Zuckerman?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Browse/Home/Books/Zuckerman?transitionType=Default&contextData=(sc.Default))
24. Likumi.lv – Civilprocesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>
25. Gleiss Lutz – Dispute Resolution and Arbitration in Germany. URL: <https://www.gleisslutz.com/en/expertise/services/dispute-resolution-litigation-and-arbitration>
26. Litigation in France. URL: <https://rechtsanwalt.fr/en/expertise/litigation-expert-witnesses-and-arbitration-in-france>
27. Civil Procedure Code of the Republic of Moldova No. 225-XV of May 30, 2003 (as amended up to Law of the Republic of Moldova No. 31 of March 7, 2013, on Amendments and Additions to Certain Legal Acts of the Republic of Moldova), Republic of Moldova. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/15132>
28. Civil Code of the Republic of Tajikistan. URL: https://landwiseproduction.s3.amazonaws.com/2022/03/Tajikistan_Civil-Code_1999-1.pdf
29. Moldova Civil Code (adopted in 2002 as amended in 2003 and 2005). URL: <https://www.globalanimallaw.org/downloads/database/national/moldova/moldova.pdf>
30. Code of Civil Procedure of Estonia. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide>
31. Civil Procedure Code of Georgia. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/19243>

32. European Judicial Atlas in civil matters. URL: https://e-justice.europa.eu/topics/taking-legal-action/european-judicial-atlas-civil-matters_en
33. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
34. Notaries Act. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/511112013002/consolide>
35. Alexander Trunk. URL: Civil Justice in the Region, Including Non-Recognized States: An Overview
36. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д. ю.н., професора М. М. Ясинка К.: Алерта, 2023. 860 с.
37. Legifrance – Tutelle et Curatelle. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721
38. Normattiva – Amministratore di sostegno. URL: <https://www.normattiva.it>
39. Litigation and dispute resolution in Poland. URL: <https://www.dudkowiak.com/litigation-in-poland>
40. ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure. URL: https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/200925-eli-unidroit-rules-e.pdf
41. Zivilprozessordnung (ZPO) – § 78. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/_78.html
42. Conseil National des Barreaux – Avocats aux Conseils. URL: <https://www.cnb.avocat.fr/fr>
43. General Council of Procuradores of Spain. URL: <https://www.cgpe.es>
44. Kodeks postępowania cywilnego – Art. 87–88. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/home.xsp>
45. Zákon č. 99/1963 Sb. – Civil Procedure Code. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

46. Comparative Review. Procedural and institutional setup of the functioning of lawyers in Armenia, Belarus, Georgia, Moldova and Ukraine. URL: <https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/comparative-review-procedural-and-institutional-setup-of-the-functioning-of-lawyers-in-armenia-belarus-georgia-moldova-and-ukraine.pdf>
47. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej/documentation/cepej-studies>
48. The legal systems of the Nordic countries. URL: <https://nordics.info/show/artikel/the-legal-systems-of-the-nordic-countries-1>
49. Віденська конвенція про консульські зносини. URL: <https://naples.mfa.gov.ua/normativno-pravovi-akti/4978-vidensyka-konvecija-pro-konsulysyky-znosini>
50. European Court of Arbitration – Arbitration Rules & State Representation. URL: <https://cour-europe-arbitrage.org/arbitration-rules>
51. Представництво: види, підстави виникнення та припинення. URL: https://legaid.wiki/index.php/Представництво:_види,_підстави_виникнення_та_припинення#google_vignette
52. Malcolm N. Shaw, International Law, 6th ed. Cambridge University Press, 2008. 1710 p.
53. Історія становлення в міжнародному праві зобов'язання мирного вирішення міжнародних спорів. URL: <https://mego.info/§-1-історія-становлення-в-міжнародному-праві-зобов'язання-мирного-вирішення-міжнародних-спорів>
54. Мережко О. Питання про сецесію в міжнародному праві та проблема Нагірного Карабаху / О. Мережко // Міжнародне право та проблеми інтеграції. Баку, 2014. № 1 (37). С. 23
55. Статут ООН від 26.06.1945 р.// База даних «Міжнародне законодавство»- URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf

56. Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening). URL: <https://icj-cij.org/case/94>
57. United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (United States of America v. Iran). URL: <https://www.icj-cij.org/case/64>
58. Патлашинська І.В. Аналіз шляхів мирного в ирішення міжнародних спорів: відповідь на сучасні виклики. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/140.pdf
59. Шевченко А. С. Міжнародний спір, його правова природа та мирне вирішення за допомогою арбітражу. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2012. № 5 С. 142–144.
60. Міжнародне право: Навч. посібник/За ред. М.В. Буроменського. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 336 с.
61. Krivokapic B. Mir i rat u medunarodnim odnosima i pravu. Beograd, 2017. С. 54–182.
62. Чайкіна Н.Е. Мирні засоби вирішення міжнародних спорів. URL: http://www.lexline.com.ua/?go=full_article&id=2213
63. What Is the Iran Nuclear Deal? URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/what-iran-nuclear-deal>
64. Role of Dialogue and Mediation in Times of War and Ukraine's Recovery. 30 Years of Mediation, 10 Years of Dialogue in Ukraine. Conference. URL: <https://www.osce.org/osce-secretariat-exb-support-programme-for-ukraine/580837>
65. The MH17 trial. URL: <https://www.courtmh17.com/en>
66. Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). URL: <https://icj-cij.org/case/70>
67. Мирні засоби вирішення міжнародних спорів за Статутом ООН. URL: <https://ukrtextbook.com/mizhнародne-pravo-timchenko-l-d/mizhнародne-pravo-timchenko-l-d-20-3-mirni-zasobi-virishennya-mizhнародnix-sporiv-za-statutom-onn.html>

68. Декларація № 995_568 від 15.11.1982 Манільська декларація про мирне вирішення міжнародних спорів. URL: https://zakononline.ua/documents/show/159231__159231
69. Статут Організації Об'єднаних Націй (прийнятий у м. Сан-Франциско 26.06.1945). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
70. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (прийн. Рез. 2625 (XXV) ГА ООН від 24.11.1970 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Text
71. Кононенко В.П. Вирішення територіальних спорів міжнародним судом ООН: теорія і практика. Монографія. Київ – Одеса Фенікс. 2018 р. С. 61-68
72. Концепція захисту прав людини у Статуті ООН. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9813/1/Asiryn.pdf>
73. Степаненко К.В. Конспект лекцій з дисципліни «Міжнародне публічне право». 2019 р. С. 169-183. URL: <https://dduvs.in.ua/wpcontent/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/kzpd/117.3.pdf>
74. Філяніна Л.А. Конспект лекцій з дисципліни Міжнародне право С. 86-102 URL: <https://dduvs.in.ua/wpcontent/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1117/8.1.pdf>
75. World Court backs Equatorial Guinea in islands dispute with Gabon. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/world-court-backs-equatorial-guinea-islands-dispute-with-gabon-2025-05-19/>
76. United Nations Security Council Resolution 1177. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/256153?v=pdf>
77. Supporting peace negotiations in the Yemen war through machine learning. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/data-and-policy/article/supporting-peace-negotiations-in-the-yemen-war-through-machine-learning/5ABAA03195A350C3313E72736AE355EA>

78. Антонюк О.А. Міжнародна публічна медіація: у пошуках максимальної ефективності. Часопис Київського університету права. 2015. № 2. С. 348–354.
79. Малишева О.М. Деякі питання інституту мирного розв'язання міжнародних спорів. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 6. С. 378–381.
80. Azud J. The Peaceful Settlement of Disputes and the United nations. Bratislava, 1970. p. 215–216.
81. Derrick V. Frazier & William J. Dixon. Third-Party Intermediaries and Negotiated Settlements, 1946-2000//International interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations, 2006. Vol. 32. p. 385–408.
82. Івчук Ю. Ю., Івчук К. І., Примак Ю. О. Медіація як спосіб вирішення міжнародних спорів. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2018. № 2. С. 7–15.
83. Peaceful Settlement of International Disputes. URL: https://www.diplomacyandlaw.com/post/peaceful-settlement-of-international-disputes#google_vignette
84. Malanczuk P. Akehurst's Modern Introduction to International Law. Routledge. 2012. S. 273–299.
85. United Nations Charter, Chapter VI: Pacific Settlement of Disputes. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-6>
86. Jankovic B. M., Radivojevic Z. Medunarodno javno pravo. Nis, 2014. S. 386–414.
87. Vucinic Z. Medunarodno javno pravo. Beograd, 2013. 320 p.
88. Peaceful Settlement of International Disputes. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e70>
89. Мамон З. Міжнародний арбітраж як засіб вирішення міжнародних спорів. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2010. № 3. С. 3–9.

90. Alain Pellet. Peaceful Settlement of International Disputes. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e70>
91. Arbitration at the SCC. URL: https://sccarbitrationinstitute.se/en/our-services/arbitration/?gad_source=1&gad_campaignid=22990901010&gclid=CjwKCAjwi4PHBhA-EiwAnjTHuW3g_fdM5XGhw8Y6G-1tk_jUIYIivkiZiKd9AXa0iXAqwDe3avRdWhoCxVwQAvD_BwE
92. Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями (Укл. у м. Відень 21.03.1986). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a04
93. Галімурка П. Правова природа консультативних висновків Міжнародного Суду ООН. Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2019. № 47. С. 182– 191.
94. Тропін З. В. Криза універсалізму в діяльності мирних засобів вирішення міжнародних спорів та їх регіоналізація. Часопис Київського університету права. 2014. № 2. С. 351– 354.
95. Шаповалов В.О. Шляхи мирного вирішення міжнародних спорів. Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 15–16 жовтня 2021 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2021. 140 с.
96. United Nations Charter (full text). URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>
97. Helsinki Final Act. URL: <https://www.osce.org/helsinki-final-act>
98. Camp David Accords and the Arab-Israeli Peace Process. URL: <https://history.state.gov/milestones/1977-1980/camp-david>
99. The Changing Character of International Dispute Settlement. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/changing-character-of-international-dispute-settlement/592B0C49DFC214911A6C9C7C77A5F474>

100. The International Court of Justice and Its Role in the Peaceful Settlement of Disputes in the 21st Century. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/oa-edit/10.4324/9781032699028-19/international-court-justice-role-peaceful-settlement-disputes-21st-century-philippa-webb>
101. Litigation and Dispute Resolution. URL: https://muayadandassociates.com/litigation-and-dispute-resolution/?gad_source=1&gad_campaignid=23065606943&gclid=CjwKCAjwi4PHBhA-EiwAnjTHubafn4RWpWejIuBD_21vb23trM9xn6aUDGA9l4ln9hUQgaC0P1k1KxoC9YsQAvD_BwE
102. Local and Subnational Mediation. URL: https://peacemaker.un.org/en/thematic-areas/local_subnational_meditation
103. Convention for the Pacific Settlement of International Disputes. URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/pacific.asp
104. ACEH Peace Process Project follow-up final report. URL: <https://cmi.fi/publication/aceh-peace-process-project-follow-final-report>
105. Laws of War : Pacific Settlement of International Disputes (Hague I); October 18, 1907. URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/pacific.asp
106. Oxford Public International Law – Peaceful Settlement of International Disputes. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e70>
107. United Nations Peacekeeping Force in Cyprus. URL: <https://unficyp.unmissions.org>
108. Expert Pool for Civilian Peacebuilding. URL: <https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/foreign-policy/human-rights/expert-pool.html>
109. North Macedonia joins NATO as 30th Ally. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_174589.htm

110. Pope Francis Is Credited With a Crucial Role in U.S.-Cuba Agreement. URL: <https://www.nytimes.com/2014/12/18/world/americas/breakthrough-on-cuba-highlights-popes-role-as-diplomatic-broker.html>
111. UN Guidance, Policy and Practice Documents on Mediation. URL: <https://peacemaker.un.org/en/resources/un-guidance-for-mediation>
112. Summit on Peace in Ukraine: Joint Communiqué on a Peace Framework. URL: <https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/fdfa/aktuell/dossiers/konferenz-zum-frieden-ukraine/Summit-on-Peace-in-ukraine-joint-communicue-on-a-peace-framework.html>
113. United Nations Integrated Transition Assistance Mission in Sudan. URL: <https://unitams.unmissions.org/en>
114. UN Resolutions and Reports on Mediation. URL: <https://peacemaker.un.org/en/resources/mediation-related>
115. Digital diplomacy. URL: <https://www.diplomacy.edu/topics/digital-diplomacy>
116. International Commercial Arbitration. URL: <https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration>
117. New York Convention Text. URL: <https://www.newyorkconvention.org/Text>
118. North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Netherlands). URL: <https://icj-cij.org/case/52>
119. “Ukraine v. Russia” – PCA Arbitration (2017–2023). URL: <https://pca-cpa.org/en/cases/122>
120. Vattenfall AB and others v. Federal Republic of Germany (ICSID Case No. ARB/12/12). URL: <https://icsid.worldbank.org/cases/case-database/case-detail?CaseNo=ARB/12/12>
121. Permanent Court of Arbitration (PCA). URL: <https://pca-cpa.org/en/home>

122. International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID). URL: <https://icsid.worldbank.org>
123. International Chamber of Commerce (ICC) – International Court of Arbitration. URL: <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/icc-international-court-of-arbitration>
124. London Court of International Arbitration (LCIA). URL: <https://www.lcia.org>
125. Statute of the International Court of Justice. URL: <https://www.icj-cij.org/statute>
126. Oxford Public International Law – International Court of Justice. URL: <https://opil.oup.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e34>
127. Справа “Cameroon v. Nigeria” (ICJ, 2002). URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/94/094-20021010-JUD-01-00-EN.pdf>
128. Pacific Settlement of Disputes (Chapter VI of UN Charter). URL: <https://main.un.org/securitycouncil/en/content/pacific-settlement-disputes-chapter-vi-un-charter>
129. Конвенція про мирне вирішення міжнародних зіткнень / Гаага. 18 жовтня 1907 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_938
130. Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів від 26 вересня 1928 р. з поправками, внесеними Генеральною Асамблеєю ООН 28 квітня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f68#Text
131. Cogan, Jacob Katz; Hurd, Ian; Johnstone, Ian, The Oxford handbook of international organizations 1960 - Oxford, United Kingdom; New York, NY: Oxford University Press; 2016
132. History of the United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un>
133. Статут Ліги Націй. 1919. URL: https://yurist-online.org/publ/istoricheskie_dokumenty_istorichni_dokumenti/statut_ligi_nacij_ustav_ligi_nacij/2-1-0-1227

134. Паризький договір про відмову від війни. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_648#Text
135. Міжнародне публічне право / За ред. В.М. Репецького. Київ: Алерта, 2019. 560 с.
136. Статут Організації Американських держав / підписаний у Боготі 30 квітня 1948 р. URL: https://znaimo.com.ua/Організація_американських_держав
137. Європейська конвенція про мирне врегулювання спорів від 29.04.1957 р. URL: https://leksika.com.ua/13420120/legal/yeuropeyska_konventsiiya_pro_mirne_vregulyuvannya_sporiv_1957
138. Протокол 1964 року комісії з посередництва та арбітражу Організації африканської єдності. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/MVZP/93.htm>
139. Конвенція ООН з морського права 1982 р. Конвенція ратифікована Законом №728-XIV від 03.06.99, ВВР, 1999, №31, ст.254 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057#Text
140. Договір про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла. 1967 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text
141. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (прийн. Рез. 2625 (XXV) ГА ООН від 24.11.1970 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Text
142. Пасічник Я. С. Вирішення морських спорів міжнародними судовими органами. Часопис Київського університету права. 2013. № 1. С. 352 – 356.
143. Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, заподіяну космічними об'єктами. Від 01.09.1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_126#Text

144. Letter dated 29 November 1982 from the Permanent Representative of Jordan to the United Nations addressed to the Chairman of the Special Political Committee. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/39278>

145. Letter dated 29 November 1982 from the Permanent Representative of Morocco to the United Nations addressed to the Chairman of the Special Political Committee

146. UNPREDEP – Preventive Deployment in Macedonia (1992–1999). URL: <https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/unpredep.htm>

147. Зміни в арбітражному регламенті ЮНСІТРАЛ. URL: <http://www.ilat.info/izmeneniya-v-arbitrazhnom-reglamente-yunsitral.html>

148. PCA – Optional Conciliation Rules (1966). URL: <https://pca-cpa.org/en/services/conciliation>

149. Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/dsu_e.htm

150. Confidentiality Under The ICC Mediation Rules Compared To The LCIA Mediation Rules. URL: <https://patsikaslaw.gr/en/newstory/confidentiality-under-icc-mediation-rules-compared>

151. Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень: Конвенція; ООН від 10.06.1958 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_070

152. Arbitration. URL: <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration>

153. United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts. URL: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/06-57452_ebook.pdf

154. Кравцов С.О. Місце арбітражу: проблемні питання теорії та практики. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/27.pdf>

155. Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 29 July 1899. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/7879ac/>
156. A/CN.4/203 and Add.1-5 Third Report on Relations between States and Inter-governmental Organizations by Abdullah El-Erian, Special Rapporteur. URL: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_203.pdf
157. Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Character 1975. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/5_1_1975.pdf
158. Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations (21 March 1986). URL: <https://www.oas.org/legal/english/docs/vienna%20conv.%20treaties%20internorg.htm>
159. International law concerning the importance of persona non grata. URL: <https://www.iralr.in/post/international-law-concerning-the-importance-of-persona-non-grata>
160. Permanent Missions. URL: <https://www.ungeneva.org/en/permanent-missions>
161. Multilateral diplomacy. URL: <https://www.diplomacy.edu/topics/multilateral-diplomacy/>
162. Kleiner, Jürgen, Diplomatic Practice: Between Tradition and Innovation (Singapore: World Scientific, 2010), p. 306
163. Adler-Nissen, Rebecca, ‘Symbolic power in European diplomacy: the struggle between national foreign services and the EU’s external action service’, Review of International Studies, 40:4 (2014), pp. 657–681
164. Ross, Carne, Independent Diplomat: Dispatches from an Unaccountable Elite (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2007), p. 5
165. Finnemore, Martha, ‘Fights about rules: the role of efficacy and power in changing multilateralism’, Review of International Studies, 31 (2005), p. 195

166. The role of international organisations in the development of international law: an analytical assessment of the United Nations. URL: <https://lawandworld.ge/index.php/law/article/view/422>

167. Cox, Robert W. and Jacobson, Harold K., *The Anatomy of Influence: Decision-Making in International Organization* (New Haven: Yale University Press, 1973), p. 371

168. Outcome Report from the Workshop on Strengthening the UN's Peacebuilding Architecture - Transforming commitments into action. URL: https://www.un.org/peacebuilding/sites/www.un.org.peacebuilding/files/document/s/pbar_workshop_report_final.pdf

169. Prevention and Mediation. URL: https://dppa.un.org/en/prevention-and-mediation?_gl=1*_lennqf*_ga*MjAyMzkwNzQzNy4xNzA4Mjk2MTIx*_ga_TK9BQL5X7Z*_czE3NTk2ODg5NTkkbzE3JGcwJHQxNzU5Njg4OTU5JGo2MCRsMCRoMA..

170. Preventive Diplomacy and International Violence Prevention. URL: <https://www.beyondintractability.org/essay/violence-prevention>

171. OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/OSCE_Special_Monitoring_Mission_to_Ukraine

172. Representations in Member States. URL: https://commission.europa.eu/about/contact/representations-member-states_en

173. Permanent Missions. URL: <https://www.un.org/dgacm/en/content/protocol/permanent-missions>

174. Karns, Margaret P. and Mingst, Karen A., 'International organizations and diplomacy', in Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh C. Thakur (eds), *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* (Oxford: Oxford University Press, 2013), p. 147

175. McWhinney, E. (1982). Permanent Missions and Multilateral Diplomacy. *Canadian Yearbook of International Law*, 20, 287–300.

176. de Neuilly, Yves Buchet, 'Sous l'emprise de la présidence: Déplacements structurels, construction des intérêts et stratégies des diplomates au Conseil', *Politique européenne*, 35 (2011), p. 93
177. Devin, Guillaume, 'Paroles de diplomates: Comment les négociations multilatérales changent la diplomatie', in Franck Petiteville and Delphine Placidi-Frot (eds), *Négociations internationales* (Paris: Presses de Sciences Po, 2013), pp. 87–88
178. Cross-cultural communication in diplomacy. URL: <https://fiveable.me/business-diplomacy/unit-3>
179. What Is Big Data Analytics? Definition, Benefits, and More. URL: <https://www.coursera.org/articles/big-data-analytics>
180. Artificial Intelligence in Diplomacy: Transforming Global Relations and Negotiations. URL: <https://trendsresearch.org/insight/artificial-intelligence-in-diplomacy-transforming-global-relations-and-negotiations/?srsId=AfmBOoohJ7iDXEzVl8qkg6Vlp4IqKlZ6hPbjF4eDN4JhLaQmIgMCIE54>
181. Digital Diplomacy in the Time of the Coronavirus Pandemic: Lessons and Recommendations. 2023, *Studies in Diplomacy and International Relations The Palgrave Handbook of Diplomatic Reform and Innovation*, p. 323-342
182. Crisis Information Management Software (CIMS) Feature Comparison Report. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/crisis-information-management-software-cims-feature-comparison>
183. Emergency Response Coordination Centre (ERCC). URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/emergency-response-coordination-centre-ercc_en
184. Crisis Information Management Software (CIMS). Feature Comparison Report. URL: https://cdn.preterhuman.net/texts/law/national_institute_of_justice/CIMS_feature_comparison_report.pdf

185. The Continental Early Warning System (CEWS). URL: <https://www.peaceau.org/en/article/the-continental-early-warning-system>
186. EAppathurai, . R., 'Permanent missions in New York', in Geoff R. Berridge and Anthony Jennings (eds), *Diplomacy at the UN* (London: Macmillan, 1985), p. 101
187. Ambrosetti, David, *Normes et rivalités diplomatiques à l'ONU: Le Conseil de Sécurité en audience* (Brussels: Peter Lang, 2009), p. 31
188. The Future of Diplomacy: AI's expanding role in International Affairs. URL: <https://www.orfonline.org/expert-speak/the-future-of-diplomacy-ai-s-expanding-role-in-international-affairs>
189. Eliminating structural barriers to women's leadership in diplomacy. URL: <https://www.un.org/en/observances/women-in-diplomacy-day>
190. Жінки, мир та безпека. URL: <https://ukraine.unwomen.org/uk/shcho-my-robymo/zhinky-myr-ta-bezpeka>
191. Bourdieu, Pierre, *Méditations pascaliennes* (Paris: Seuil, 2003 [orig. pub. 1997]), p. 346
192. Enhancing International Cyber Security – A Key Role for Diplomacy – Sico van der Meer. URL: https://www.shrmonitor.org/journal-archive/2010-2019/2015-volume-26-issue-2-4/enhancing-international-cyber-security-a-key-role-for-diplomacy-sico-van-der-meer/?gad_source=1&gad_campaignid=15093706068&gclid=Cj0KCQjwrojHBhDdARIsAJdEJ_dOKY6Zc5_MukBxN9V-_f_M0P4gVUdSj9FfgwtvnQZKDtKaG_xLKskaAuxSEALw_wcB
193. 7,500 Cyberattacks Stopped – Global Protection for U.S. Diplomatic Missions. URL: <https://www.cyberresiliencgroup.com/case-studies/departement-of-state-case-study>
194. What is cyber diplomacy? URL: https://www.cyber-diplomacy-toolbox.com/Cyber_Diplomacy.html
195. The Cyber Diplomacy Toolbox. URL: <https://www.cyber-diplomacy-toolbox.com>

196. Modernizing Cybersecurity in U.S. Diplomatic Technology: Our Global Call to Action. URL: <https://2021-2025.state.gov/modernizing-cybersecurity-in-u-s-diplomatic-technology-our-global-call-to-action>
197. Finnemore, Martha, 'Fights about rules: the role of efficacy and power in changing multilateralism', *Review of International Studies*, 31 (2005), p. 195
198. EU Cyber Diplomacy 101. URL: <https://www.eipa.eu/blog/eu-cyber-diplomacy-101>
199. On diplomacy as practice, see also Adler, Emanuel, 'The spread of security communities: Communities of practice, self-restraint, and NATO's post – Cold War transformation', *European Journal of International Relations*, 14:2 (2008), pp. 195–230
200. Donnelly, Jack, 'The differentiation of international societies: an approach to structural international theory', *European Journal of International Relations*, 18:1 (2012), pp. 151–176
201. Understanding the Normandy Format and Its Relation to the Current Standoff with Russia. URL: <https://www.csis.org/analysis/understanding-normandy-format-and-its-relation-current-standoff-russia>
202. United Nations Organization Stabilization Mission in the DR Congo. URL: <https://monusco.unmissions.org/en>
203. OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine (closed). URL: <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine-closed>
204. Миротворчі місії ООН: міжнародно-правові засади та роль у припиненні воєнних конфліктів/ UN Peacekeeping Missions: International Legal Principles and Role in Ending Military Conflicts. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/52298/1/Новосад%203.%20Ю.%20MBCKM-21.pdf>
205. United Nations Mission in South Sudan. URL: <https://unmiss.unmissions.org>
206. Political and Peacebuilding Affairs. URL: <https://dppa.un.org/en>

207. Peace in Ukraine I: A European War. URL: https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/ukraine/256-peace-ukraine-i-european-war?utm_medium=social&utm_source=twitter
208. Supporting political process and helping stabilize Mali. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minusma>
209. History 282 US Diplomatic History Dickinson College Fall 2023. URL: <https://blogs.dickinson.edu/hist-282pinsker/2014/11/14/the-cuban-missile-crisis-1962-diplomacy-played-as-poker>
210. David A. Welch. The Oxford Handbook of Modern Diplomacy. URL: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199588862.013.0047> . Pages 826–839
211. German Missions in the United States. URL: <https://www.germany.info/us-en/service/consular-services>
212. International Labour Organization. (n.d.). Labour Migration and Consular Protection. URL: <https://www.ilo.org>
213. Berridge, G.R., Diplomacy: Theory and Practice, Cham, Palgrave Macmillan, 2022. 302 p.
214. UN Treaty Collection – Vienna Convention on Diplomatic Relations (1961). URL: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-3&chapter=3&clang=_en
215. Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2013. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/68/134>
216. Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 2018. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/73/189>
217. Protection: Upholding the rights of people affected by conflict. URL: <https://www.icrc.org/en/what-we-do/protection>
218. The Diplomatic Service of the European Union. URL: https://www.eeas.europa.eu/_en
219. EU Invests Millions in Cybersecurity. URL: <https://www.occrp.org/en/news/eu-invests-millions-in->

[cybersecurity?gad_source=1&gad_campaignid=22567027894&gclid=Cj0KCQjw0Y3HBhCxARIsAN7931Ufp5k5_B8Wq9NAUuCJVK0UOcsSjNYreofd1UftHerSwQC0cJMJjc8aApNbEALw_wcB](https://www.cybersecurity?gad_source=1&gad_campaignid=22567027894&gclid=Cj0KCQjw0Y3HBhCxARIsAN7931Ufp5k5_B8Wq9NAUuCJVK0UOcsSjNYreofd1UftHerSwQC0cJMJjc8aApNbEALw_wcB)

220. COVID-19 Response. URL: <https://www.un.org/en/coronavirus>

221. A million Syrians have returned home, but more support needed so millions more can follow. URL: <https://www.unhcr.org>

222. OSCE Minsk Group. URL: <https://www.osce.org/mg>

223. Privileges and immunities, diplomatic and consular relations, etc. URL: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-3&chapter=3&clang=_en

224. Столяр О. Розвиток дипломатичної служби в контексті європейського вибору України. Внутрішні й зовнішні аспекти євроінтеграційної політики України: матеріали конгресу за міжнар. участю (Київ, 17-18 жовт. 2013 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко, І. А. Грицяка, С. В. Загороднюка. Київ: НАДУ, 2013. С. 97-98.

225. Morgenthau, H. J. (1948). Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. New York: Alfred A. Knopf.

226. Юнак А. Роль медіа дипломатії у зовнішньополітичних стратегіях України. Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право. 2013. № 3. С. 48-52. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2013_3_10.

227. Vienna Convention on Diplomatic Relations. Done at Vienna, on 18 April 1961 // United Nations Treaty Series (UNTS). 1965. Vol. 500. № 7310. P. 96–126, 146–161.

228. Hockings B., Mellisen J. Diplomacy in the digital age. 2015. URL: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Digital_Diplomacy_in_the_Digital%20Age_Clingendael_July2015.pdf.

229. Jönsson, C., & Hall, M. (2005). Essence of Diplomacy. Palgrave Macmillan. URL: <https://www.rexresearch1.com/DiplomacyLibrary/EssenceDiplomacy.pdf>

230. M. Stearns, *Talking to Strangers: Improving American Diplomacy at Home and Abroad* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996), p. 73.
231. K. Hamilton and R. Langhorne, *The Practice of Diplomacy: Its Evolution, Theory and Administration* (London and New York: Routledge, 1995), p. 132.
232. Григоренко Є., Журавель А. Дипломатична служба в механізмі реалізації законодавства про національну безпеку України. Європейська дипломатія у XXI столітті: матеріали науково-практичного круглого столу (21 грудня 2018 року). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. С. 23-26
233. Quoted in Nicolson, *The Evolution of Diplomatic Method*, p. 13.
234. Nye, J. (2011). *The Future of Power*. PublicAffairs. URL: <https://www.jstor.org/stable/26469156?seq=2>
235. The Paris Agreement. URL: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>
236. Morgenthau, H. J. (1948). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf. URL: <http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations.pdf>
237. Corneliu Bjola, Ilan Manor The rise of hybrid diplomacy: from digital adaptation to digital adoption *International Affairs*, Volume 98, Issue 2, March 2022, Pages 471–491, <https://doi.org/10.1093/ia/iia005>
238. Rome Statute. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>
239. Ellis, Mark S., author. *Sovereignty and justice: balancing the principle of complementarity between international and domestic war crimes tribunals*. Newcastle upon Tyne, England: Cambridge Scholars Publishing, 2014. 346 p.
240. WTO legal texts. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm

241. Resolutions. URL:
<https://main.un.org/securitycouncil/en/sanctions/iwg-sanctions/resolutions>
242. The Diplomatic Service of the European Union. URL:
<https://www.eeas.europa.eu/en>
243. Дипломатичний еАрхів. Історія української дипломатії в документах. URL: <https://mfa.gov.ua>
244. N. Kaufman Hevener (ed.), *Diplomacy in a Dangerous World: Protection for Diplomats Under International Law* (Boulder, CO: Westview, 1986), p. 69.
245. W. Macomber, *The Angels' Game: A Commentary on Modern Diplomacy*, revised edn (Dennisport, MA: Crane Corporation, 1997), p. 26.
246. B. Jahn, *The Cultural Construction of International Relations: The Invention of the State of Nature* (Houndmills: Palgrave, 2000), ch. 2.
247. Shabtai Rosenne, Yaël Ronen. *The Law And Practice Of The International Court, 1920-2005*. 785 p.
248. *Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening)*. URL: <https://www.icj-cij.org/case/94>
249. *Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia)*. URL: <https://www.icj-cij.org/case/124>
250. *Environmental assessment*. URL: <https://unece.org/environmental-policy-1/environmental-assessment>
251. *Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay)*. URL: <https://www.icj-cij.org/case/135>
252. *International Tribunal for the Law of the Sea. (2019). The M/V "Norstar" Case (Panama v. Italy). ITLOS Reports 2019*. URL: <https://www.itlos.org/en/main/cases/list-of-cases/case-no-25/>
253. *South China Sea Arbitration Ruling: What Happened and What's Next?* URL: <https://www.uscc.gov/research/south-china-sea-arbitration-ruling-what-happened-and-whats-next>

254. International Centre for Settlement of Investment Disputes. About ICSID. URL: <https://icsid.worldbank.org/>
255. European Court of Human Rights. Third-party interventions. Council of Europe. URL: <https://www.echr.coe.int/>
256. International Chamber of Commerce. (2021). ICC Arbitration Rules. URL: <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/>
257. United Nations. (1982). United Nations Convention on the Law of the Sea. United Nations Treaty Series, Vol. 1833, p. 3. URL: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm
258. Franck, Thomas M. “The Power of Legitimacy Among Nations” (Oxford University Press, 1990) . URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780195362879_A24388977/preview-9780195362879_A24388977.pdf
259. Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_7_2001.pdf
260. Robert O. Keohane “After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy”. 2005. 320 p.
261. G.R. Berridge, “Guicciardini,” in G.R. Berridge, M. Keens-Soper and T.G. Otte, Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger (Houndmills and New York: Palgrave, 2001), p. 35
262. Aust, A. (2013). Modern Treaty Law and Practice (3rd ed.). Cambridge University Press. URL: <https://scispace.com/pdf/modern-treaty-law-and-practice-2m0qw0ctw8.pdf>
263. Shaw M.N. International Law. 8th ed. Cambridge University Press, 2017. 1046 p.
264. Hoffman F.G. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Potomac Institute for Policy Studies, 2007. 72 p.

265. Kaldor M. *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. 3rd ed. Stanford University Press, 2012. 280 p.
266. Donnelly J. *Universal Human Rights in Theory and Practice*. 3rd ed. Cornell University Press, 2013. 336 p.
267. UN Security Council. Report of the Secretary-General on the implementation of Security Council resolutions 2139 (2014), 2165 (2014), 2191 (2014), 2258 (2015), 2332 (2016), 2393 (2017) and 2401 (2018). S/2019/674. August 2019.
268. Humanitarian Response Plan: Syrian Arab Republic. UN OCHA, 2020. 156 p.
269. International Crisis Group. *In the Crossfire: Civilians in North-West Syria*. Middle East Briefing No. 78. August 2020.
270. Clapham A. *War*. Oxford University Press, 2021. 240 p.
271. Report on the human rights situation in Ukraine, 16 November 2019 to 15 February 2020. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, March 2020.
272. UN General Assembly. Human Rights Council. Situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. A/HRC/44/21. June 2020.
273. Human Rights Watch. *World Report 2020: Events of 2019*. New York: Seven Stories Press, 2020. 652 p.
274. Crawford J. *The Creation of States in International Law*. 2nd ed. Oxford University Press, 2006. 944 p.
275. UN Security Council. Final report of the Panel of Experts on Libya. S/2019/914. December 2019.
276. International Crisis Group. *The Libyan Political Agreement: Time for a Reset*. Middle East and North Africa Report No. 170. November 2016.
277. Lacher W. *Libya's Fragmentation: Structure and Process in Violent Conflict*. I.B. Tauris, 2020. 304 p.

278. Libya Humanitarian Response Plan 2020. UN OCHA, February 2020. 98 p.
279. Cassese A. International Law. 2nd ed. Oxford University Press, 2005. 558 p.
280. Grant T.D. The Recognition of States: Law and Practice in Debate and Evolution. Praeger, 1999. 256 p.
281. UN General Assembly. Aggression against Ukraine. Resolution A/RES/ES-11/1. March 2022.
282. OSCE Moscow Mechanism. Report on Violations and Abuses of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity Committed in Ukraine. April 2022.
283. Report on the human rights situation in Ukraine, 1 February to 31 July 2022. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, September 2022.
284. European Court of Human Rights. Ukraine and Russia (re Crimea) Application nos. 20958/14 and 38334/18. Pending cases.
285. Sarooshi D. International Organizations and Their Exercise of Sovereign Powers. Oxford University Press, 2005. 148 p.
286. International Committee of the Red Cross. Annual Report 2021. Geneva: ICRC, 2022. 456 p.
287. ICRC Statement on access to prisoners of war in the context of the international armed conflict related to Ukraine. Geneva, May 2022.
288. Meron T. The Humanization of International Law. Martinus Nijhoff Publishers, 2006. 553 p.
289. Schmitt M.N. Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations. 2nd ed. Cambridge University Press, 2017. 598 p.
290. Meier P. Digital Humanitarians: How Big Data Is Changing the Face of Humanitarian Response. CRC Press, 2015. 248 p.
291. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. Annual Report 2022. Kyiv, 2023.

292. Donini A. Humanitarian Agenda 2015: Principles, Power, and Perceptions. Feinstein International Center, Tufts University, 2006.
293. Syria Coordination Challenges: Assessment Report. UN OCHA, 2018. 67 p.
294. Slim H. Humanitarian Ethics: A Guide to the Morality of Aid in War and Disaster. Oxford University Press, 2015. 336 p.
295. Final Agreement to End the Armed Conflict and Build a Stable and Lasting Peace. Colombian Government and FARC-EP, November 2016.
296. UNHCR Handbook for Emergencies. 4th ed. United Nations High Commissioner for Refugees, 2015. 580 p.
297. Office of the Prosecutor General of Ukraine. Report on Documentation of War Crimes. Kyiv, 2023.
298. Rotberg R.I. State Failure and State Weakness in a Time of Terror. Brookings Institution Press, 2003. 384 p.
299. Failed States Index 2012. The Fund for Peace and Foreign Policy Magazine, 2012.
300. OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine. Annual Report 2021. Vienna: OSCE, 2022.
301. Pifer S. The Eagle and the Trident: U.S.-Ukraine Relations in Turbulent Times. Brookings Institution Press, 2017. 424 p.
302. Schabas W.A. An Introduction to the International Criminal Court. 5th ed. Cambridge University Press, 2017. 586 p.
303. UN Human Rights Council. Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. Reports 2022-2023.
304. Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine. UN Human Rights Council A/HRC/52/62. March 2023.
305. Bercovitch J., Jackson R. Conflict Resolution in the Twenty-first Century: Principles, Methods, and Approaches. University of Michigan Press, 2009. 280 p.

306. United Nations Guidance for Effective Mediation. UN Department of Political Affairs, 2012.
307. Nasi C., Rettberg A. Colombia's Farewell to Civil War: Institutional Paths towards Peace. Routledge, 2021. 252 p.
308. UN Verification Mission in Colombia. Reports 2017-2020. UN Security Council documents.
309. UN Special Envoy for Syria. Geneva Communiqué. June 2012.
310. Intergovernmental Authority on Development (IGAD). Revitalized Agreement on the Resolution of the Conflict in South Sudan. September 2018.
311. Yannis A. Kosovo under International Administration: An Unfinished Conflict. Athens: Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, 2001.
312. Paris R. At War's End: Building Peace After Civil Conflict. Cambridge University Press, 2004. 289 p.
313. Lederach J.P. Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies. United States Institute of Peace Press, 1997. 264 p.
314. UN Secretary-General. Peacebuilding and Sustaining Peace. Report A/72/707–S/2018/43. January 2018.
315. Ramsbotham O., Woodhouse T., Miall H. Contemporary Conflict Resolution. 4th ed. Polity Press, 2016. 568 p.

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ
РАДА АДВОКАТІВ
ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

UKRAINIAN NATIONAL
BAR ASSOCIATION
VINNYTSIA REGIONAL
BAR COUNCIL

21050, м. Вінниця, вул. Соборна, 53
tel: +38 (0432) 67-04-78
email: o.tereshchenko@unba.org.ua, web-site: www.unba.org.ua

53 Soborna Street, Vinnytsia, 21050 Ukraine
phone: +38 (0432) 67-04-78
email: o.tereshchenko@unba.org.ua, web-site: www.unba.org.ua

09.02.2020 № 08

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Результати дисертаційного дослідження КАДАР Артема Миколайовича на тему «Інститут представництва, як інструмент розв'язання міжнародних спорів: теорія та практика» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 – Міжнародне право впровадженні в діяльності Ради адвокатів Вінницької області та рекомендовані для практичного використання адвокатами області, як такі, що містять науково обгрунтовані положення та рекомендації спрямовані на вдосконалення міжнародно-правового регулювання інституту представництва, алгоритмів і тактики дій адвокатів.

Зокрема, було використано науково - практичні рекомендації Кадар Артема Миколайовича, щодо впровадження системи критеріїв оцінки ефективності представництва в конкретних міжнародних спорах, яка включає швидкість реагування, складність представництва інтересів, якість правової аргументації та ефективність переговорів. Так, були надані обгрунтовані рекомендації, щодо прозорості делегування повноважень, перевірки кваліфікації представників та запобігання конфліктам інтересів.

Голова Ради адвокатів
Вінницької області

О.В.Терещенко

РОТАРІ КЛУБ «ВІННИЦЯ ІНІЦІАТИВА»

rc.vin.initiative@gmail.com

+38 097 249 12 10

Україна, 21021, Вінницька обл., Вінницький р-н, місто Вінниця,
вул.Келецька, будинок 50Б, квартира 108, код ЄРПОУ - 45482431

14.01.2026 N 03

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Результати дисертаційного дослідження КАДАР Артема Миколайовича на тему «Інститут представництва, як інструмент розв'язання міжнародних спорів: теорія та практика» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 – Міжнародне право впровадженні в діяльності РК «Вінниця Ініціатива».

Так, у процесі взаємодії та співробітництва з іноземними партнерами було застосовано практичні рекомендації Кадар Артема Миколайовича, щодо питань координації з дипломатичними та консульськими установами і постійними представництвами при міжнародних організаціях у процесі врегулювання спорів, а також механізми залучення технічним експертів та фахівців з різних галузей до представницьких делегацій. Обґрунтовані рекомендації мали ефективний вплив на процес співпраці та досягнення необхідних результатів.

З повагою,

Президент РК «Вінниця Ініціатива»
посада

І.І. Векірчик
ПІБ